



1. Uluslararası

El-Ruha

Şosyal Bilimleri Kongresi

9-12 Kasım 2017

Şanlıurfa

TAM METİN KİTABI

Editör

Doç. Dr. Fezhi NAŞ

Doç. Dr. Vecihi ŞÖNMEZ

İksad yayınevi
2017

İsbn-978-605-9885-34-8

TAM METİN KİTABI



I.ULUSLARARASI EL RUHA SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

8-12 Kasım 2017
Şanlıurfa

Editörler

Doç. Dr. Zekeriya NAS
Doç. Dr. Vecihi SÖNMEZ

Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publiator: 2014/31220)

TURKEY

TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org www.iksadkongre.org

Bu kitabın tüm hakları İKSAD'a aittir. İzinsiz kopyalanamaz ve çoğaltılamaz
Kitapta bulunan eserlerin yasal ve etik sorumluluğu yazarlara aittir

Iksad Publications - 2017©

ISBN – 978-605-9885-34-8

KONGRE KÜNYESİ

KONGRENİN ADI

1. ULUSLARARASI EL RUHA SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

KATILIM TÜRÜ

Çağrılı ve Davetli

TARİHİ VE YERİ

8 – 12 Kasım 2017 – ŞANLIURFA

ORGANİZATÖR

İKSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği

KATILIMCI KURUM

Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Doç. Dr. Zekeriya NAS

Doç. Dr. Vecihi SÖNMEZ

Yrd. Doç. Dr. Erkan ALSU

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Mustafa Latif EMEK

GENEL KOORDİNATÖR

Kaldygül ADİLBEKOVA

KONGRE DİLİ

Türkçe (tüm lehçeler) ve İngilizce

KONGRE BİLİM KURULU

Dr. Alma T. AKAJANOVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Alia R. MASALİMOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Alma T. AKAJANOVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Ahmet KULAŞ	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Akmaral S. SYRGAKBAYEVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Armağan KONAK	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukrayna Şevçenko Lugan Milli Üniversitesi
Dr. A.S. KİDİRŞAYEV	Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe Üniversitesi
Dr. Bakıt OSPANOVA	H.Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniv.
Dr. Bayram BOLAT	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA	K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. B.K.ZAYADAN	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Caner KARAVİT	Mimar Sinan Üniversitesi
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA	Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. D.K.TÖLEGENOVA	Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. Dursun KÖSE	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Elvan YALÇINKAYA	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Fethi DEMİR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abılay Han Uluslararası İlişkiler Üniversitesi
Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kemal EROL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kenan İLARSLAN	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kulaş MAMİROVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Dr. Malik YILMAZ	Atatürk Üniversitesi
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kırgızistan Elaralık Üniversitesi
Dr. Maira ESİMBOLOVA	Kazakistan Narkhoz Üniversitesi
Dr. Maira MURZAHMEDOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Mehmet Recep TAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Metin KOPAR	Adıyaman Üniversitesi
Dr. Mustafa METE	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS	Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. M. Salih MERCAN	Bitlis Eren Üniversitesi
Dr. Mustafa ÜNAL	Erciyes Üniversitesi
Dr. Han Nadejda	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Osman Kubilay GÜL	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. P.S. PANKOV	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazak Araç ve İletişim Akademisi
Dr. Sarash KONYRBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Salima N. KAİRJANOVA	Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. Şara MAJITAYEVA	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Vera ABRAMENKOVA	Rusya Aile ve Eğitim Çalışmaları Enstitüsü
Dr. Yang ZİTONG	Wuhan Üniversitesi
Dr. Zeynullina AYMAN	S. Toraygırov Pavlodar Devlet Üniversitesi
Dr. Zharkyn BALTABAEVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Zongxian FENG	Xi'an Jiatong Üniversitesi



Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publisher: 2014/31220)

TR: +90 342 606 06 75

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

FOTOĞRAF GALERİSİ



Açılış konuşması



Ayn Zeliha oturumundan bir kare



Karakoyun oturumundan bir kare



Rehavi oturumundan bir kare



Açılış resepsiyonu ve yemeği



Sıra gecesi eğlencesi



Katılım belgesi takdimi



Katılım belgesi takdimi



Karakoyun oturumu



Karakoyun oturumu



Sıra gecesi eğlencesi



Halfeti gezimiz



11/11/2017

Kayıt 10:00-10:20
AÇILIŞ KONUŞMASI (09:00 – 09:45)
Mustafa Latif EMEK
Düzenleme Kurulu Başkanı

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Vecihi SÖNMEZ

10:30 – 11:30

Doç. Dr. Hüseyin KOTAMAN OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİN KİTAP OKUMA ALIŞKANLIKLARI VE OKUMAYA KARŞI TUTUMLARI 10 DK	Dr.Yilmaz EVAT Kudret Safa GÜMÜŞ KIBRIT ÇÖPLERİNDE KONUŞMA EĞİTİMİNE DAİR FİKİRLER 10 DK	Doç.Dr. Vecihi SÖNMEZ KÖTÜLÜK PROBLEMİNE GENEL BİR BAKIŞ 10 DK	Okt. MERAL GÜLLÜLÜ Okt. GÜLNAZ ÇETİNOĞLU A1-A2 SEVİYESİ İÇİN HAZIRLANMIŞ İSTANBUL YABANCI LARA TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİ VE YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜNÜN YEDİ İKLİM SETİNİN DİL BİLGİSİ KONULARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI 10 DK	Doç.Dr. Hüseyin KOTAMAN ÖĞRENCİLERİN GÜDÜLENME İÇİN TERCHLERİ 10 DK
--	---	--	--	---

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. M. Salih MERCAN

10:30 – 11:30

Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU NIHAZ KINIKOĞLU'NDAN SAVAŞ KARSITI BİR BOSNA ŞARKISI 10 DK	Yrd. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ AHMED-İ DÂTİ DİVANI'NDA ESKİCIL ÖGELER 10 DK	Dr. Mine ERSEVİNÇ ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÖYLERİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINA BİR ÖRNEK: BURSA KÖYLERİNDE DÖNÜŞÜM 10 DK	Arş. Gör. Ahmet AKTAŞ POST-MODERN TÜKETİM TOPLUMUNDA MUHAFAZAKARLARIN DEĞİŞEN TÜKETİM ALGISI 10 DK	Doç. Dr. M. Salih MERCAN MECLİS-İ MEBUSAN'DAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE 10 DK
---	---	--	--	--

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Dr. Arzu ÖZMERDİVANLI

11:30 – 12:30

Arş. Gör. Yakup TAŞDEMİR Cinsiyete Duyarlı Bütçe: Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler 10 DK	Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ Mesut TANOĞLU TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ BAĞLAMINDA BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINA BAKIŞ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Arzu ÖZMERDİVANLI ORTA DOĞU VE KUZEY AFRIKA ÜLKELERİNDE FİNANSMAN DERİNLEŞME EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ 10 DK	Dr. Hacer KARABAĞ İSTATİSTİKİ VERİLER İŞİĞİNDE ŞANLIURFA KIRSALINDA SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ (1965-2000) 10 DK	Yrd.Doç.Dr. F. Fehime AYDIN Esra KOÇ DAVRANIŞSAL İKTİSADİ BAĞLAMINDA CİNSİYET FARKININ TÜKETİCİNİN SATIN ALMA KARARINA ETKİSİ: VAN ÖRNEĞİ 10 DK
---	--	---	--	--

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN

11:30 – 12:30

Arş. Gör. Ayşe İSPİR KURUN "FETİH" VE "CIHAT" KAVRAMLARININ ARAP DÜNYASINDAKİ MODERN ANLAMSAZ ÇAĞRIŞIMLARI: KUVEYT ÖRNEĞİ 10 DK	Arş. Gör. Hasan Hüseyin KAYIŞ Arş. Gör. Lütfü PINAR KAMUSAL ALANIN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ TELEVİZYON TARTIŞMA PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ÇÖZÜMLEMESİ: SİYASET MEYDANI VE TÜRKİYE'NİN GÜNDEMİ ÖRNEKLERİ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Yılmaz EVAT Okt. Kudret Safa GÜMÜŞ MEHMET AKİF İNAN'A GÖRE İSLÂM BİRLİĞİ 10 DK	Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN "KÜRESEL ANADOLU HEGEMONYASI" VE KADİM URFA'NIN ÖNCÜ ROLÜ 10 DK	Arş. Gör. Ahmet AKTAŞ TARİKAT SİYASET İLİŞKİSİ 10 DK
---	---	---	---	--

ÖĞLE YEMEĞİ

12:30 – 13:30

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU

13:30 – 14:30

Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ Arş. Gör. Dr. Fatih YAPICI "VIŞNE BAHÇESİ" ÇEVİRİLERİNİN RUS DİL BİLİMLERİNE ÇEVİRİ KURAMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 10 DK	Dr. Ayşe ATAY RESUL RIZA'NIN ŞİRLERİNDE CEPHE İLERİSİNDE CEPHE GERİSİNE YÖNELEN TUTUMUYLA SAVAŞ OLGUSU 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Erdem SARIKAYA "AD VERME-AD KOYMA" ANLAM ÇERÇEVESİNDE YAZILAN GAZELER ÜZERİNE 10 DK	Dr. Zekeriya NAS WHY CROSS CULTURAL EDUCATION 10 DK	Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU DORUĞTİNA BAŞA'NIN PARMAK ADLI OYUNUNDA GERİDE KALANLARIN PARÇALANMIŞ HAYATLARI 10 DK
---	--	---	---	--

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Dr. İbrahim TÜRKERİ

13:30 – 14:30

Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKMAN CELÂLEDDİN ED-DEVVÂNÎ'NİN Şİİ OLDUĞUNA YÖNELİK İDDİALAR ÜZERİNE 10 DK	Öğr. Gör. Dr. İbrahim TÜRKERİ CAMİ TASARIMINDA PLANİMETRİK KURGUNUN YENİDEN TARTIŞILMASI: İSKELE CAMİ TASARIMI 10 DK	Doç. Dr. M. Salih MERCAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İLK TUTANAKLARINDA VATAN'IN GENEL DURUMU, İÇ İSYANLARLA İLGİLİ BEYAN VE ÇALIŞMALAR 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Mustafa AKMAN HAKİKAT-İ MUHAMMEDİ DÜŞÜNÇESİ VE BU DÜŞÜNÇENİN REFERANSLARIN AKTARAN İKİ KAYNAK VE MÜELLİFLERİ 10 DK	Fatma AYHAN TÜRK GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜNDE ŞALVAR 10 DK
---	--	--	--	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Sedat CERECİ

14:30 – 15:30

Arş. Gör. Mehmet Akif DESTEK Arş. Gör. İlyas OKUMUŞ Gamze DESTEK GREENWOOD – JOVANOVIĆ HİPOTEZİNİN GEÇERLİLİĞİNİN ZAMANLA DEĞİŞEN PARAMETRELER ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ 10 DK	Prof. Dr. Sedat CERECİ KAPİTALİZMİN CAZİBELİ TUZAĞI OLARAK MODERN MEDYA İŞLETMELERİ: ÇAĞDAŞ SİGİNAKLAR 10 DK	Doç.Dr. Haluk DUMAN Öğr.Gör.Dr.Mehmet YÜCENURŞEN Öğr. Gör. Ali Aykut PEKER SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA GİRİŞİM FİNANSMANINDA KLASİK VE İSLAMİ FİNANSMAN TEKNİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI MALİYET ANALİZİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. İsmail SEKİ Mahmut ARSLAN TRC2 (Şanlıurfa-Diyarbakır) BÖLGESİ KÜMELENME POTANSİYELİ ANALİZİ 10 DK	Doç. Dr. H. Yunus TAŞ Yrd. Doç. Dr. Mahmut KÜÇÜKOĞLU Öğr. Gör. Mehmet Demirdöğmez SON YÜZYILIN KANAYAN YARASI: MÜLTETCİ VE MÜLTETCİLERİ ANLAMAYA ÇALIŞMAK 10 DK
--	--	--	--	---

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Murat DEMİR

14:30 – 15:30

Doç. Dr. H. Yunus TAŞ Yrd. Doç. Dr. Mahmut Küçüköğlü Öğr. Gör. Mehmet Demirdöğmez TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİĞİ SORUNU VE ALTERNATİF ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Hayriye İŞİK DÜZ ORANLI VERGİLER VE TÜRKİYE İÇİN BAZI DEĞERLENDİRMELER 10 DK	Ersan ÖZKAN Fikret KARADENİZ GELİR VERGESİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ AFLARI KARŞISINDA TUTUM VE DAVRANIŞLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: TEKRİRDAGI İLİ ÖRNEĞİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Hayriye İŞİK MÜKELLEF OLMAK YA DA OLMAMAK; KAYITDIŞI EKONOMİ VE VERGİ KAYIPLARI 10 DK	Prof. Dr. Murat DEMİR Yrd. Doç. Dr. Nihat KÜÇÜK TÜRKİYE'DE 2002 SONRASI KAMU HARCAMA VE VERGİ GEİRLERİNİN GELİŞİMİ 10 DK
--	--	---	---	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Murat KARAHAN

15:30 – 16:30

Doç. Dr. Rahmi YÜCEL Öğr. Gör. Kayhan AHMETOĞULLARI STRATEJİK ÖNCELİKLERİN MUHAŞEBE BİLGİ SİSTEMİ KULLANIM DÜZEYİ VE FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Murat KARAHAN Arş Gör. Medet İĞDE MUHAŞEBE HATA VE HİLELERİ ÜZERİNDE İÇ KONTROL ROLÜ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Mahmut KÜÇÜKOĞLU Doç. Dr. H. Yunus TAŞ Yrd. Doç. Dr. Oktay Aktürk YEREL KALKINMA VE BÖLGESEL REKABET 10 DK	Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKBEN Öğr. Gör. İker İbrahim AVŞAR DİJİTAL TEDARİK ZİNCİRİ VE BULUT BİLİŞİM 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Mahmut Küçüköğlü Doç. Dr. H. Yunus TAŞ Yrd. Doç. Dr. Oktay Aktürk SOSYAL ALTYAPI YATIRIMLARININ BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ 10 DK
--	---	--	--	--

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Erkan ALSU

15:30 – 16:30

Arş. Gör. İbrahim Onur KOÇAŞLI FİRMALARIN TEKNOLOJİK YENİLİK DAVRANIŞI EDİNİMİNDE TEKNOLOJİ POLİTİKALARININ ÖNEMİ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Mehmet YÜCENURŞEN Doç. Dr. Haluk DUMAN TMS/TFRS VE VUK ÇERÇEVESİNDE NAKİT VE NAKİT BENZERİ VARLIKLARIN DEĞERLEME İŞLEMLERİ VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ 10 DK	Öğr. Gör. Ali Aykut PEKER İbrahim APAK Yusuf POLAT GİRİŞİMİN FİNANSMANINDA KULLANILAN MODERN BİR YÖNTEM: KİTLESEL FONLAMA (CROWDFUNDING) 10 DK	Arş. Gör. İbrahim Onur KOÇAŞLI 1923 İZMİR İKTİSAT KONGRESİNDE ALINAN KARARLARIN DÖNEMİN İKTİSAT POLİTİKALARINA ETKİLERİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Erkan ALSU BORSA DEĞERİ VE FİNANSAL ORANLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ BIST 100 İMALAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA 10 DK
---	--	--	---	--

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ

16:30 – 17:30

Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ İrfan ARIKAN Mahmut ÖNCÜ SINIF EĞİTİMİ ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA 10 DK	Doç. Dr. Mustafa YAZICI Ahmet HANÇER ORTAOKUL 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN FEN BİLİMLERİ DERSİNDEKİ BAŞARILARININ BİLİŞSEL GELİŞİM AÇISINDAN İNCELENMESİ 10 DK	Prof. Dr. Sadettin PAKSOY Öğr. Gör. Erdal ALANCIOĞLU TÜRKİYE'DE ÖĞRENİM GÖREN ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ SURIYELİ ÖĞRENCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 10 DK	Ali CULHA Tuba SAĞIR Tuba ARAR ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN OKULA İLİŞKİN TUTUMLARI 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin USTA Doç. Dr. Ahmet KAYA Mustafa Sami ÇETİN GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ÖĞRETİM HAREKETLİLİĞİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ VE ÖĞRETİM GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 10 DK
--	--	--	--	---

KARAKOYUN SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Ali EROL

16:30 – 18:10

Dr. Zekeriya NAS THE NEED FOR LIFELONG LEARNING 10 DK	Prof. Dr. Ali EROL SABİR'İN ESERLERİNDE "İNTELİGENT" YA DA "URUSBAŞLI" KAVRAMLARI 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Tülin KARTAL GÜNGÖR ARAYIŞ VE KAÇIŞIN METAFORU OLARAK BAUDELAIRE'İN KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ 10 DK	Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ Öğr. Gör. Dr. Fatih YAPICI ALEKSANDR GRIBOYEDOV'UN "AKILDAN BELA" ADLI OYUN ÇEVİRLERİ ÜZERİNE KÜLTÜREL, TOPLUMSAL VE DİLSEL DÜZLEMLERDE KARŞILAŞTIRMALI BİR BETİMLEME ÇALIŞMASI 10 DK
Yrd. Doç. Dr. İlyas ERPAY EDİGE DESTAN'INDAKİ İSLAM İNANÇ UNSURLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 10 DK	Arş. Gör. Ayşe İSPİR KURUN TÜRKÇE KUR'AN ÇEVİRLERİNDE "FETİH" KAVRAMININ EŞ DEĞERLİLİĞİ SORUNSAĞI 10 DK	Yrd. Doç. Dr. İlyas ERPAY ҚАЗАҚСТАНДА ДІНИ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ ӘДІС-ТІСІЛДЕРІ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Ahmet BOZYİĞİT İSLAM FELSEFESİNDE MEŞŞAİ EKOLÜN BİLİME KATKILARI 10 DK

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Şefik ÖZDEMİR

17:30-18:20

Yrd. Doç. Dr. Şefik ÖZDEMİR Öğr. Gör. Dr. Gökhan KERSE İYİMSER DUYGUSAL ZEKANIN GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR ÇALIŞMA 10 DK	Doç. Dr. Belgin AYDINTAN Arş. Gör. Gökhan KENK ÖRGÜTLERDE BİLİŞİM ALT SİSTEMLERİN OLUŞTURDUĞU ENTELEKTÜEL GÜÇ VE BU GÜCÜ HAREKETE GEÇİRMEDE LİDERLERİN ROLÜ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAYAOĞLU Arş. Gör. Cumali KILIÇ Aydın YILDIRIM KRİZ DÖNEMİNDE İŞLETME YÖNETİCİLERİNİN YAŞADIĞI STRES VE BU DURUMUN PAZARLAMA STRATEJİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Şefik ÖZDEMİR Öğr. Gör. Dr. Gökhan KERSE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLERİN İŞ FİKRİ OLUŞTURMA DAVRANIŞLARI VE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR: NİTEL BİR ARAŞTIRMA 10 DK
---	--	---	---

19:00-23:00 SIRA GECESİ

ŞANLIURFA

12.11.2017

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Aslı GÜLER
09:30-10:30

Yrd. Doç. Dr. Züleyha YILMAZ BÜYÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTI VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Aslı GÜLER KRİZ DÖNEMLERİNDE POLİTİKA FAİZ ORANININ ENFLASYON BEKLENTİLERİ ÜZERİNDEKİ BELİRLİYİCİLİĞİ 10 DK	Doç. Dr. Muharrem ES Bahar MENTEŞE ÇALIŞMA HAYATINDA ÖRGÜTSEL STRES: ÇAĞRI MERKEZİ SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA 10 DK	Mehmet TEMİR Hakan ÖRTEN İhsan ÜNLÜ 7. ve 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DARBE KAVRAMINA YÖNELİK METAFOR ALGILARI 10 DK
---	---	--	--

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Sevcan YILDIZ

09:30-11:10

Gülsüm ŞİMŞEK Meryem Derya YEŞİLTAŞ LEO LÖWANTHAL VE NORBERT GUTERMAN'IN "PROPHETS OF DECIT" ESERİNE DAİR GENEL BİR DEĞERLENDİRME 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Tülin KARTAL GÜNGÖR TAHAR BEN JELLOUN'UN « GİTMEK » ADLI ROMANINDA NAZİM HİKMET İZLERİ 10 DK	Arş. Gör. Serpil AYTÜRE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SMYRNA'DA ASİARKHEŞLİK 10 DK	Arş. Gör. Dr. Tansu Hilmi Haçer EVKAF NEZARETİNİN KURULUŞUNUN VAKIFLARIN YÖNETİMLERİNE OLAN ETKİLERİ: MIHRİŞAH VALİDE SULTAN VAKFI ÖRNEĞİ 10 DK
Arş. Gör. Serpil AYTÜRE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SMYRNA'NIN İDARI YAPISI 10 DK	Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ Özge Ceylin YILDIRIM Mazlum KALAK SİVEREK TARİHİ HAMAM YAPILARININ KULLANIM DURUMLARI 10 DK		

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Zafer DOĞU

10:30-11:30

Prof. Dr. Murat KARABULUT Yakup KIZILELMA Öğr. Gör. Mehmet DENİZDURDURAN ORTA FIRAT BÖLÜMÜNDE MAKSİMUM VE MİNİMUM SICAKLIKLARIN TREND ANALİZİ 10 DK	Doç. Dr. Zafer DOĞU Doç. Dr. Erdiç ŞAHİNÖZ YÜKSEK ÖĞRETİMDE KAPANAN BÖLÜMLER: SU ÜRÜNLERİ ÖRNEĞİ 10 DK	Levent KARACA Doç. Dr. Sinan GERÇEK Doç. Dr. Cevdet SAĞLAM SULAMA BİRLİKLERİNDEKİ YÖNETİM SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 10 DK	Doç. Dr. Erdiç ŞAHİNÖZ Doç. Dr. Zafer DOĞU TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Nihat KÜÇÜK Prof. Dr. Murat DEMİR TÜRKİYE'DE PAMUK VE DÜNYADAKİ KONUMU: STRATEJİK BİR BAKIŞ 10 DK
---	--	---	--	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Kıyal KAMCHYBEKOVA

11:30-12:30

Nesrullah OKAN Yahya ŞAHİN Ahmet ŞİRİN KURAN-I KERİM VE HADİS KAYNAKLARININ İLETİŞİM PSİKOLOJİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Süleyman KOYUNCU İTTİKAD BAĞLAMINDA İSLAMOFOBİYE KELAMI BAKIŞ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Ali Fikret AYDIN Yrd. Doç. Dr. Tülin ÇAKIR TOPLUMSAL EKOLOJİNİN KURUMSAL İLETİŞİME YANSIMASI: KURUMSAL REKLAMLARDAN ÖRNEKLERLE 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Kıyal KAMCHYBEKOVA ABDİRİM DİL PLANLAMASI EKSENİNDE MEDYA 10 DK	Öğr. Gör. Erol ÇİTÇİ REKLAM AFİŞLERİNDE BİLGİLENDİRME TASARIMI İLKELELERİ 10 DK
---	--	---	--	--

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Saadettin PAKSOY

11:30-12:30

Yrd. Doç. Dr. Aslı GÜLER ÜCRET PAZARLIĞI KOORDİNASYONUNUN MAKRO EKONOMİK PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 10 DK	Prof. Dr. Saadettin PAKSOY Öğr. Gör. Erdal ALANCIOĞLU BÖLGESEL KALKINIMDA KAMU YATIRIMLARININ ETKİSİ: GAP BÖLGESİ ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA Araş. Gör. Emrah SOFUOĞLU DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Eda DİNİRİ TÜRKİYE'DE TURİZM HARCAMALARI İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ 10 DK
--	---	--	--

12:30-13:30 ÖĞLE YEMEĞİ

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Hatice Nur GERMİR

13:30-14:30

Öğr. Gör. Tunay BOSTAN GÖKTÜRK Arş. Gör. Arif Eser GÜZEL TÜRKİYE'DE YABANCI DOĞRUDAN YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNE ETKİSİ (1980-2014): ARDL SİNİR TESTİ ANALİZİ 10 DK	Öğr. Gör. Ahmet İŞLER YIRMİNCİ YÜZYILDA İRAN VE İTALYA'NIN EKONOMİK GELİŞİMLERİNİ KARŞILAŞTIRMA 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Hatice Nur GERMİR İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ GELİŞMELERİN MAKRO ANALİZİ İŞİĞİNDE KADIN İSTİHDAMI; ŞANLIURFA ÖRNEĞİ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Emrah KOÇAK FİNANSAL GELİŞME, TİCARET VE YENİLİK (İNOVASYON) İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ANALİZ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Hatice Nur GERMİR 2023 TÜRKİYE İHRACAT STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI BAĞLAMINDA DIŞ TİCARETİMİZ İÇİNDE ŞANLIURFA'NIN YERİ VE ÖNEMİ 10 DK
---	---	--	---	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Veysi GÜNAL

14:30-15:30

Doç. Dr. Veysi GÜNAL Doç. Dr. M. Saif ŞAHİNALP Fatma ALTUĞ TEMEL DEMOGRAFİK GÖSTERGELER (SOSYAL GÖSTERGELER) BAĞLAMINDA ŞANLIURFA İL NÜFUSUNUN TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI 10 DK	Doç. Dr. Canan Gamze BAL Gökçen AVCU Öğr. Gör. Tamara FETTAHIOĞLU SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ODAĞINDA GENÇLERİN YEŞİL ÜRÜNLERE BAKIŞ AÇILARI 10 DK	Prof. Dr. Ferit KÜÇÜK Yrd. Doç. Dr. Kasım KAYA Yrd. Doç. Dr. Baran ARSLAN TÜKENİMLİK SENDROMUNUN KURUMSAL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ÖĞRETMENLER VE AKADEMİSYENLER ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ 10 DK	Vedat BAKIR Doç. Dr. Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMİNİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 10 DK	Münevver BAYAR Reyhan Nuran VARİŞLİ İŞLETMELERİN İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE E-İŞE ALIM VE İŞE SEÇME SÜRECİ 10 DK
---	---	---	--	---

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali TÜRKMEÑOĞLU

14:30-15:30

<p>Betül ÇEBİ Zekeriya ARSLAN Neslihan AVAR VAYVAY</p> <p>MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN KİTAP OKUMA ALIŞKANLIĞINA İLİŞKİN GÖRÜŞ VE TUTUMLARININ İNCELENMESİ 10 DK</p>	<p>Doç. Dr. Canan Gamze BAL Mahsum TUMURBAĞA Tamara FETTAHIOĞLU</p> <p>ÖRNEK OLAYLARLA KRİZ YÖNETİM SÜRECİ 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali TÜRKMEÑOĞLU Yrd. Doç. Dr. Berat ÇİÇEK SOSYAL GİRİŞİMCİ KADINLAR: TÜRKİYE'DEN BAŞARILI ÖRNEKLER 10 DK</p>	<p>Mehmet TEMİR Hakan ÖRTEN İhsan ÜNLÜ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM ADAYLARININ PARTİLİ CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİNE YÖNELİK METAFOR ALGILARI 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin USTA Doç. Dr. Ahmet KAYA Mustafa Sami ÇETİN GEÇİCİ EĞİTİM MERKEZLERİ (GEM)'NDE GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN MÜLTETCİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM SÜRECİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ 10 DK</p>
---	--	--	--	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Murat AKKUŞ

15:30-16:30

<p>Doç. Dr. Mehmet Sait ŞAHİNALP Doç. Dr. Veysi GÜNAL Fatma ALTUĞ</p> <p>CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE ŞANLIURFA İLİNDE ŞEHİRLERİN NÜFUS ÖLÇÜTÜNE GÖRE GELİŞİMİ 10 DK</p>	<p>Dr. Mutlu ÖZGEN HALK KÜLTÜRÜMÜZDE HEDİYENİN, İKRAMIN VE DUANIN ADI "TATLI" 10 DK</p>	<p>Memet ŞAHAN Yrd. Doç. Dr. Tuha PEHLİVAN</p> <p>GAZİANTEP'İN TÖRENSEL YEMEKLERİ 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Dr. Aylin SEYMEN Arş. Gör. Pınar DOLAŞ</p> <p>SÖZSÜZ İLETİŞİMDE KÜLTÜREL FARKLILIKLAR 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Murat AKKUŞ İBN AŞÜR'UN TEFİRİ BAĞLAMINDA FONEKİT YÖNEN KIRAATLERDEKİ FARKLILIKLAR 10 DK</p>
---	---	---	--	---

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Öğr. Gör. Laçın AKYIL

15:30-16:30

<p>Öğr. Gör. Celal ESER Öğr. Gör. Dr. Ahmet DOLUNAY</p> <p>SANAT VE (YA) SANATÇININ TOPLUMSAL AHLAK ANLAYIŞI ÜZERİNE 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Nilüfer Nazende ÖZKANLI SANAYİ DEVRİMİ İLE GELİŞEN HEYKEL SANATI VE HEYKEL SANATINI ETKİLEYEN AKIMLARIN İÇERİSİNDE FİGÜRATİF HEYKEL ANLAYIŞI 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Banu ERŞANLI SİNEMA AFİŞLERİNDE FOTOĞRAFİN ETKİSİ: KORKU SİNEMASI VE HASAN KARACADAĞ FİLM AFİŞLERİ ÜZERİNE 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Bahriye YALÇINKAYA DENİZLİ İLİ BOZKURT İLÇESİ GELENEKSEL GÖÇMEN KADIN GİYSİLERİ 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Laçın AKYIL OSMANLI DEVLETİ'NDE SİYASİ RİTÜELLER 10 DK</p>
--	---	---	--	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Fatma ÇAKMAK

16:30-17:30

<p>Arş. Gör. Dr. Çağrı Emin DEMİRBAŞ İNSAN HAKLARI VE İNSANCIL MÜDAHALENİN FELSEFİ DAYANAKLARININ UYUŞMAZLIĞINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME 10 DK</p>	<p>Prof. Dr. Ali EROL AZERBAIJAN EDEBİYATI'NDA MAARİFPERVER-REALİZM KAVRAMI 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Fatma ÇAKMAK SÜRİYE İÇ SAVAŞIYLA BİRLİKTE BAŞLAYAN ULUSLARARASI ZORUNLU GÖÇ SÜRECİNDE GÖÇ ALAN İLLERDE ETKİLİ OLAN KAMUSAL PSIKOLOJİNİN SOSYOLOJİK OLARAK TAHLİLİ (ŞANLIURFA ÖRNEĞİ) 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Ahmet İŞLER MİLLİYETÇİLİK VE DİN BAĞLAMINDA BABANZADE AHMED NAİM BEY'İN "İSLAM'DA DAVAYI KAVMIYET" KONUSUNU DEĞERLENDİRME 10 DK</p>	<p>Öğr. Gör. Şaban ÖZTÜRK PARLAMENTER SİSTEME BAKIŞ: İNGİLTERE ÖRNEĞİ 10 DK</p>
---	---	---	--	---

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL

16:30-17:30

<p>Arş. Gör. Semir ÖLMEZ Doç. Dr. Hanifi Murat MUTLU 3PL LOJİSTİK HİZMETLERİNDE DIŞ KAYNAK KULLANIMI VE İHRACAT PERFORMANSI 10 DK</p>	<p>Arş. Gör. Göl EKİNCİ Öğr. Gör. Bülent YILDIZ GAZİANTEP'TEKİ İŞLETMELERDE KULLANILAN PERFORMANS DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ 10 DK</p>	<p>Arş. Gör. Semir ÖLMEZ Doç. Dr. Hanifi Murat MUTLU FİRMA LOJİSTİĞİNE İLİŞKİN ÖZELLİKLERİN FİRMA PERFORMANSINA ETKİSİ 10 DK</p>	<p>Ahmet ŞİT Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞİT Yrd. Doç. Dr. Haydar KARADAĞ KATILIM BANKALARINDA ELEKTRONİK MEMNUNİYET DÜZEYİNİN ARAŞTIRILMASI: ŞANLIURFA VE GAZİANTEP İLLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL Neslihan TANIÇ YILDIRIM TARIMSAL FAALİYETLERDE MUHAŞEBENİN ÖNEMİ 10 DK</p>
---	--	--	--	---

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Hakan EVİN

17:30-18:30

<p>Münevver BAYAR Reyhan Nuran VARIŞLI MAVİ YAKALILARDA ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE İŞ TATMİNİNİN İLİŞKİSİ: SAĞLIK SEKTÖRÜNDE BİR SAHA ARAŞTIRMASI 10 DK</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali TÜRKMEÑOĞLU ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE İŞ TATMİNİNİN İNCELENMESİNDE OTANTİK LİDERLİK DAVRANIŞLARININ ETKİSİ 10 DK</p>	<p>Prof. Dr. Berkan DEMİRAL Doç. Dr. Hakan EVİN E-BELEDİYECİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK 10 DK</p>	<p>Bilal KÜÇÜKKEPEÇE Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN Öğr. Gör. Gülşen KIRPIK KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK BELGE YÖNETİM SİSTEMİ VE VERİMLİLİK İLİŞKİSİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 10 DK</p>	<p>Doç. Dr. Muharrem ES Bahar MENTEŞE YEREL YÖNETİMLERDE DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALAR: ŞANLIURFA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ 10 DK</p>
---	--	---	--	---

REHAVİ SALONU (Birinci Kat)

OTURUM BAŞKANI: Yrd. Doç. Dr. Murat AKKUŞ

17:30-18:30

<p>Doç. Dr. Vecchi SÖNMEZ AHMED-İ HANİ'NİN "EQİDEYA İMANE" METNİNDEKİ KELİMİ KONULARA BİR YAKLAŞIM</p>	<p>Şaban ÖZTÜRK DEVLETÇİ EKONOMİDEN SOSYAL REFAH DEVLETİNE</p>	<p>Arş. Gör. Dr. Mustafa YİĞİTOĞLU KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAĞ ROMANINDA FEMİNİST SÖYLEMLER</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Hikmetullah ERTAŞ İBN ZERKÜN (5.586/1190)</p>	<p>Yrd. Doç. Dr. Murat AKKUŞ KUR'ÂN-İ KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ ANABİLİM DALININ LİSANS EĞİTİMİNDE YAŞANAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ</p>
--	--	---	--	--

AYN ZELİHA SALONU (Zemin Kat)

OTURUM BAŞKANI: Dr. Ozan Deniz YALÇINKAYA

18:30-19:30

<p>Yrd. Doç. Dr. Kıyıl KAMCHYBEKOVA ABDIRAIM KIRGIZ TÜRKÇESİNDE DOKUNMA DUYU FİLLERİ VE ANLAMSAL ÖZELLİKLERİ 10 DK</p>	<p>Ali CÜLHA Reşit ATEŞ ÖZEL YETENEKLI ÖĞRENCİLERİN İDEAL ÖĞRETMENE İLİŞKİN METAFORİK ALGILARI 10 DK</p>	<p>Dr. Ozan Deniz YALÇINKAYA YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KONUSMA BECERİSİNDEKİ ZORLUKLAR CHALLENGES IN SPEAKING SKILL IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING 10 DK</p>	<p>Uzm. Resul GEYİK THE VOCABULARY AND LANGUAGE USAGE IN NEWS ACADEMIC JOURNAL AND ITS USAGE IN VAN DYKE'S DISCOURSE ANALYSIS 10 DK</p>	<p>Arş. Gör. İrfan ARIKAN Arş. Gör. Yahya ŞAHİN Mustafa Sami ÇETİN SÜRİYELİ EĞİTİMCİLERİN GEÇİCİ EĞİTİM MERKEZLERİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN İNCELENMESİ 10 DK</p>
--	--	--	---	--

"Katılım belgeleri her oturumun sonunda takdim edilir"

10.11.17

Dr. Mutlu ÖZGEN ANŞABACILI BEYDİLİ SIRAÇ TÜRKMENLERİNDE DOĞA İLE İLETİŞİM ZAMANLARI VE ALANLARI 10 DK	Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ Özge Ceylin YILDIRIM Mazlum KALAK DENİZLİ HULUSİ ORAL EVİ YAPISAL BOZULMALAR VE KORUMA SORUNLARI	Yrd. Doç. Dr. İlhan KARACA ENTEGRASYONDAN ASİMLASYONA ALMANYA'DA 2. VE 3. KUŞAK TÜRK GENÇLERİNİN KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMÜ 10 DK	Prof. Dr. Ferit KÜÇÜK Yrd. Doç. Dr. Kasım KAYA Yrd. Doç. Dr. Baran ARSLAN İŞ TATMİNİ VE ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİ	Arş. Gör. Semra AYDOĞDU BAĞCI ENERJİ TÜKETİMİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: E7 ÜLKE GRUBU ANALİZİ
---	---	--	---	---

Sibel BOZKAYA Arş. Gör. Dr. H. Şirin AK "HAKU SAVAS" DOKTRİNİ ve ABD 10 DK	Arş. Gör. Gökhan KENEK Belgin AYDINTAN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI, İŞTEN AYRILMA NİYETİ VE İLETİŞİM DOYUMU İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA Doç. Dr. 10 DK	Gül EKİNCİ Bülent YILDIZ ÜÇÜNCÜ PARTİ LOJİSTİKTE TARAFILAR ARASINDA FIRSATÇILUĞA ETKİ EDEN FAKTÖRLER 10 DK	Arş. Gör. Semra AYDOĞDU BAĞCI TÜRK VE ALMAN GELİR VE KURUMLAR VERGİSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 10 DK
---	---	---	--

Yrd. Doç. Dr. Emrah DOLGUNSÖZ HOW DO SECOND LANGUAGE READING PROFICIENCY AFFECTS OUR EYES WHILE READING: AN EYE TRACKING STUDY 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Ahmet BOZYİĞİT İSLAM'DA RADİKAL DÜŞÜNENİN KAYNAĞI VE MODERN ANLAYIŞIN SUNDUĞU ÇÖZÜMLER 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk DEMİRKOL Neslihan TANCİ YILDIRIM ÇEVRE MUHASEBE BİLİNCİ VE ULUSLARARASI ÇEVRE MÜZAKERELERİN ÇEVRE MUHASEBESİ İLE İLİŞKİSEL BAĞI 10 DK	Doç. Dr. Rahmi YÜCEL Kayhan AHMETOĞULLARI KAMU TEŞVİKLERİNİN FIRMA PERFORMANSINA ETKİSİ: MARMARA BÖLGESİNDE BİR UYGULAMA 10 DK
---	--	--	---

Yrd. Doç. Dr. Haydar KARADAĞ Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞİT Ahmet ŞİT TÜRKİYE'DE GAYRİMENKUL PIYASASININ GELİŞİMİ VE KATILIM BANKALARI İLE İLİŞKİSİ 10 DK	Dr. Ayşe ATAY MİRZE CELÜD'DEN ANAR'A "KÜÇÜK İNSAN" TİPOLOJİSİ (MEHMMED HESEN VE KEBİRLİNSKI KARAKTERLERİ) 10 DK	Öğr. Gör., Neslihan AVAR VAYVAY Zekeriya ARSLAN Öğr. Gör. Betül ÇEBİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DEVAMSIZLIK EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ 10 DK	Öğr. Gör. Dr. Arzu ÖZMERDİVANLI HİSSE SENEDİ FİYATLARI İLE MAKROEKONOMİK FAKTÖRLER ARASINDAKİ İLİŞKİ: ULUSLARARASI PIYASALARDA BİR UYGULAMA 10 DK
--	---	--	--

Doç. Dr. Sinan GERÇEK Doç. Dr. Cevdet SAĞLAM Levent KARACA SULAMA BİRLİKLERİNDEKİ SULAMA SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Hikmetullah ERTAŞ RÂVİ BİYOGRAFİLERİNE DAİR ENDÜLÜS KAYNAKLARI 10 DK	Öğr. Gör. Cebrail TELEK Doç. Dr. Suzan ERGÜN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE ORTA GELİR TUZAĞI SORUNU: EKONOMETRİK BİR ANALİZ 10 DK	Doç. Dr. Suzan ERGÜN Öğr. Gör. Cebrail TELEK TÜRKİYE'DE TURİZM GELİRLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ 10 DK
--	---	---	---

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KAYAOĞLU Arş. Gör. Cumali KILIÇ Ayдын YILDIRIM ÖRGÜTSEL DEĞİŞİM VE PAZARLAMA ÇABALARI ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ 10 DK	Mehmet Akif DESTEK İlyas OKUMUŞ Gamze DESTEK TÜRKİYE'DE SAVUNMA HARCAMALARI VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ 10 DK	Doç. Dr. Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS Vedat BAKIR MESLEKİ REHBERLİK VE KARIYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI ALANINDA İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ 10 DK	Doç. Dr. Hakan EVİN Prof. Dr. Berkan DEMİRAL YEREL YÖNETİMLER PERSPEKTİFİNDE ULUSLARARASI GÖÇMENLER: SURIYELİLER ÖRNEĞİ 10 DK
--	---	--	--

Kazım KARTAL XIX. YÜZYIL ORTALARINDA İSTANBUL'DA GAYRİMÜSLİMLER (Asitane, Eyup, Galata, Üsküdar) 10 DK	Yrd. Doç. Dr. Süleyman YURTTAŞ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TÜRKİYE'DE FARKLI ALANLARDA GÖRÜLEN NEGATİF AYRIMCI DAVRANIŞLARIN UYGULANMA SIKLIĞI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ (BAYBURT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ) 10 DK	Esra GÜR İlkay YILDIZ AR-GE FAALİYETLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ VE TEŞVİKLERİN ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 10 DK	İlkay YILDIZ Esra GÜR BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ HEMSİRELİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SAĞLIK HABERLERİNİN TAKİP ETME DURUMLARI 10 DK
--	--	--	---

HALFETİ GEZİSİ



İÇİNDEKİLER

KONGRE KÜNYESİ	i
BİLİM KURULU	ii
FOTOĞRAF GALERİSİ	iii
KONGRE PROGRAMI	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Ersan ÖZKAN & Fikret KARADENİZ GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ AFLARI KARŞISINDA TUTUM VE DAVRANIŞLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ	1
Serpil AYTÜRE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE SMYRNA'NIN İDARİ YAPISI	17
Serpil AYTÜRE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE SMYRNA'DA ASİARKHESLİK	24
Ferit KÜÇÜK & Dr.Kasım KAYA & Baran ARSLAN TÜKENMİŞLİK SENDROMUNUN KURUMSAL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ÖĞRETMENLER VE AKADEMİSYENLER ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ	31
Hayriye IŞIK DÜZ ORANLI VERGİLER VE TÜRKİYE İÇİN BAZI DEĞERLENDİRMELER	48
Ali Aykut PEKER & İbrahim APAK & Yusuf POLAT GİRİŞİMİN FİNANSMANINDA KULLANILAN MODERN BİR YÖNTEM: KİTLESEL FONLAMA (CROWDFUNDING)	67
Berkan DEMİRAL & Hakan EVİN E-BELEDİYECİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK	76
İbrahim TÜRKERİ CAMİ TASARIMINDA PLANİMETRİK KURGUNUN YENİDEN TARTIŞILMASI: İSKELE CAMİ TASARIMI	89
İbrahim AKBEN & İbrahim AVŞAR DİJİTAL TEDARİK ZİNCİRİ VE BULUT BİLİŞİM	104
Mehmet YÜCENURŞEN & Haluk DUMAN TMS/TFRS VE VUK ÇERÇEVESİNDE NAKİT VE NAKİT BENZERİ VARLIKLARIN DEĞERLEME İŞLEMLERİ VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ	114
Haluk DUMAN & Mehmet YÜCENURŞEN & Ali Aykut PEKER SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA GİRİŞİM FİNANSMANINDA KLASİK VE İSLAMİ FİNANSMAN TEKNİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI MALİYET ANALİZİ	127
Ayla KAŞOĞLU NİHAT KINIKOĞLU'NDAN SAVAŞ KARŞITI BİR BOSNA ŞARKISI	143
Ayla KAŞOĞLU DORUNTINA BAŞA'NIN PARMAK ADLI OYUNUNDA GERİDE KALANLARIN PARÇALANMIŞ HAYATLARI	152
Hatice Nur GERMİR İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ GELİŞMELERİN MAKRO ANALİZİ İŞİĞİNDA KADIN İSTİHDAMI; ŞANLIURFA ÖRNEĞİ	159
Hatice Nur GERMİR 2023 TÜRKİYE İHRACAT STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI BAĞLAMINDA DIŞ TİCARETİMİZ İÇİNDE ŞANLIURFA'NIN YERİ VE ÖNEMİ	171
Şefik ÖZDEMİR & Gökhan KERSE İYİMSER DUYGUSAL ZEKÂNIN GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR ÇALIŞMA	180
Bilal KÜÇÜKKELEPÇE & Ahmet Hamdi AYDIN & Gülçen KIRPIK KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK BELGE YÖNETİM SİSTEMİ VE VERİMLİLİK İLİŞKİSİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	187

A FIELD RESEARCH FOR DETERMINING ATTITUDES AND BEHAVIORS OF TAXPAYERS TOWARDS THE TAX AMNESTIES: PROVINCE OF TEKİRDAĞ EXAMPLE

GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ AFLARI KARŞISINDA TUTUM VE DAVRANIŞLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: TEKİRDAĞ İLİ ÖRNEĞİ

Ersan ÖZKAN

Uzman, Namık Kemal Üniversitesi, ersan_ozk@mynet.com

Fikret KARADENİZ

Uzman, Namık Kemal Üniversitesi, fikret.karadeniz@hotmail.com.tr

ÖZET

Vergi kavramı mükelleflerde olumlu veya olumsuz düşünceleri çağrıştırabilir. Mükelleflerin bazıları vergi görevini sosyal bir sorumluluk olarak görürken, bazıları ise vergiye karşı olumsuz düşüncelere sahip olabilmektedir. Vergi afları mükelleflerin vergi ödeme isteklerinin şekillenmesinde önemli derecede pay sahibidir. Cumhuriyet tarihinde ilki 1924 yılında, sonuncusu ise 2016 yılında olmak üzere otuz üç vergi affı uygulanmıştır. Bir yıl içerisinde iki veya üç defa vergi affı uygulanan dönemler olduğu gibi, 1947 den 1960 yılına kadar hiç vergi affı uygulanmayan uzun dönemlerde söz konusu olmuştur. Bu çalışmada Tekirdağ ilindeki gelir vergisi mükelleflerini kapsayan saha araştırması yapılarak, mükelleflerin uygulanan vergi aflarına yönelik tutum ve davranışlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelir Vergisi, Vergi Afları, Tekirdağ

ABSTRACT

The concept of tax may recall positive or negative considerations among taxpayers. While some of the taxpayers see taxation a social responsibility, others may have negative reflections on the taxation. Tax amnesties are important in the determining the willingness of taxpayers to pay their taxes. Thirty-three tax amnesties were granted in the history of the Republic, first one being in 1924 and the last one in 2016. While no tax amnesties were adopted from 1947 to 1960, there were also periods in which tax amnesties were granted two to three times a year. In this study our aim is to reveal the attitudes and behaviors of the taxpayers towards the tax amnesties by carrying out a field investigation among the taxpayers in the province of Tekirdağ.

Keywords: Income Tax, Tax Amnesty, Tekirdag

GİRİŞ

Devletlerin ekonomik anlamda en önemli finansman kaynağı olan vergiler iktisadi ve sosyal amaçları gerçekleştirmede önemli bir araçtır. Türk vergi mevzuatında ve özellikle Vergi Usul Kanunu'nda vergi devletin amme hizmetlerini yerine getirmek maksadıyla egemenlik hakkına

dayanarak, kişilerden ve kuruluşlardan kanun yoluyla cebren toplanan paralar şeklinde tanımlanmıştır. 1982 Anayasası'nın 73. Maddesinin "Vergi Ödevi" başlığı altında ise vergiye ilişkin "herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır." şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Anayasanın vergi yükümlülüğü açıklamasından anlaşılacağı üzere vergilemede adalet ilkesine vurgu yapılmaktadır. Vergi adaletine etki eden birçok unsur var olmakla birlikte vergi afları bu unsurlar içerisinde yer almaktadır. Vergi afları vergide adalet ilkesi kapsamında değerlendirildiğinde tartışmaya neden olan konulardan biridir. Vergi aflarının vergi adaletini bozduğu ve vergi mükelleflerinin davranışları üzerinde olumsuz etkiler yarattığından söz edilmektedir. Zira vergisini düzenli olarak ödeyen mükelleflerde düzenli vergi ödemeyen mükelleflerin kayırıldığı düşüncesi gelişebileceği gibi tekrar vergi affı çıkar düşüncesinin yarattığı olumsuz etkiler özellikler gelir vergisi mükellefi olan kesim üzerinden elde edilen vergi tahsilatlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığının 2016 yılı faaliyet raporunda vergi tahakkuk ve tahsilat oranları incelendiğinde İstanbul, Ankara ve Kocaeli bütçeye sağladığı vergi gelirleri bakımından ilk üç sırada yer almakta iken, araştırmaya konu olan Tekirdağ ili seksen bir il içerisinde onuncu sırada yer almaktadır. Tekirdağ ilinin vergi tahsilat oranları bakımından başarılı bir grafik sergilediği görülmektedir.

Tablo-1: İllere Göre Vergi Tahsilatı Sıralaması (2016)

2016 DÖNEMİ YILLIK GELİR VERGİSİ İL TOPLAMLARI					
İL SIRA	İL ADI	TAHAKKUK	TAHSİLAT	VERGİ TAHSİLAT ORANI %	TOPLAM TAHSİLAT İÇİNDEKİ PAYI %
1	İstanbul	280.798.482.901	234.751.540.154	83,6	44,35
2	Ankara	78.953.932.809	63.215.331.524	80,1	11,94
3	Kocaeli	65.276.230.109	60.206.671.571	92,2	11,38
4	İzmir	65.302.067.832	55.700.950.409	85,3	10,52
5	Bursa	18.844.643.234	14.474.608.968	76,8	2,73
6	Mersin	10.345.348.920	8.586.381.882	83,0	1,62
7	Antalya	10.033.385.315	6.697.428.729	66,8	1,27
8	Hatay	6.469.980.746	5.247.923.095	81,1	0,99
9	Adana	7.857.609.372	5.081.483.842	64,7	0,96
10	Tekirdağ	6.169.199.207	5.059.326.506	82,0	0,96

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf

1. VERGİ AFFI UYGULAMA GEREKÇELERİ

Devletler siyasi, ekonomik ve mali bunalımların ardından vergi affı uygulamalarına gerek duyabilmektedirler; ancak vergi aflarının uygulanmasının altında yatan en önemli neden mükelleflerin ve ülke gelirlerinin kriz dönemlerinde ve mali çıkmaz içinde olmasıdır (Savaşan ve Çoban, 2005: 3). Uygulanan vergi afları sayesinde (Heper ve Dönmez,2004:175);

- ❖ Vergi gelirlerinde ani bir artış meydana gelebilir.
- ❖ Vergi idaresi üzerindeki iş yükü azaltılarak kamuda tasarruf sağlanabilir.
- ❖ Vergiye gönüllü uyum ve vergi ödeme isteklerinde bir artışa yol açabilir.
- ❖ Mükellefleri kayıt altına alarak devletin uzun dönem gelirini arttırabilir.

Bunun yanı sıra yürürlüğe konulan vergi afları çeşitli gerekçeler ile ilişkilendirilmektedir. Vergi affı uygulamalarının altında yatan gerekçeleri iktisadi, mali, siyasi, teknik ve idari gerekçeler olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

1.1. İktisadi ve Mali Gerekçeler

Mükelleflerin ve ülke gelirlerinin mali çıkmazda olması vergi aflarının en önemli gerekçeleri arasındadır. Kamu harcamalarının artması ve ülkenin iktisadi çıkmaza girmesi finansman ihtiyacını gerekli kılmaktadır. Vergi toplama oranlarının düşük seviyelerde seyretmesi ve toplanamayan vergi alacaklarının en azından bir kısmının toplanabilmesi ve buna ek olarak mükelleflerin dar boğazdan kurtulabilmesi için vergi afları gerekli görülmektedir (Savaşan ve Çoban, 2005: 3). Ekonomideki durgunluk ve krizler sonrasında işletmelerin biriken vergi borçlarının etkisiyle sıkışan ekonomiyi canlandırmak için vergi affı uygulamalarına başvurulduğu görülmektedir. Ayrıca; siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar da vergi dışı kalan fonların varlığı da vergi aflarının uygulanmasındaki en önemli gerekçeler arasındadır (Sayar, 1987: 61).

1.2. Siyasi Gerekçeler

Vergi afları siyasi otoritenin vazgeçilmez propaganda unsurlarından biridir (Başaran, 2011: 6). Vergi aflarının uygulanmasında en önemli unsur siyasi otoritedir. Siyasiler vergi aflarını siyasi bir tasarruf aracı olarak seçmenlerine yönelik kullanabilmektedirler (Bülbül, 2003: 208). Siyasi otoritenin oy kaygısı vergi aflarının uygulamaya geçirilmesinde etkili olan faktörler arasındadır. Oy kaygısı yaşayan siyasi iktidarlar seçim dönemleri yaklaştıkça seçmenleri kendi taraflarına çekebilmek için vergi affı uygulamasına başvurabilmektedir. Bunun yanı sıra iktidara gelen siyasilerin aldıkları oyların karşılığı olarak seçmelere jest niyetiyle ya da yeni mali politikalar oluşturma çabaları veya doğal afet gibi toplumu etkileyen olaylar sonrasında vergi affı uygulamalarına yöneldikleri görülmektedir. Ayrıca darbe gibi usulsüzce toplum düzenini değiştiren vakaların sonrasında iktidara gelen idari yönetimlerin toplumsal gerginliği azaltmaya yönelik vergi affı uygulamalarına başvurdukları da görülmektedir.

1.3. Teknik ve İdari Gerekçeler

Vergi aflarının uygulanmasına birçok gerekçenin olmasına rağmen teknik ve idari gerekçeler önemli bir yere sahiptir. Vergi sisteminde meydana gelen aksaklıklar, yetersizlik ve sistemin anlaşılabilirliği gibi sebeplerle aksayan vergi sistemini düzenlemek veya vergi sisteminde köklü bir revizyona gitmek amacı ile vergi aflarına başvurulduğu gibi, geçmiş dönemlerde uygulanan vergi sisteminin tasfiyesi için de vergi aflarına başvurulduğu görülmektedir (Keleş, 2002: 77). İdari açıdan bakıldığında ise vergi afları, birikmiş ve tahsili giderek güçleşen vergi alacaklarının kısmen de olsa tahsiline imkân sağlaması, sonuçlandırılmamış ve sonuçlandırılması uzun zaman alabilecek vergi işlemlerinin eritilmesi ve idarenin birikmiş iş yükünün azaltılması gibi gerekçelerle vergi affı uygulamalarına başvurulmaktadır. (Akdoğan, 2011: 39).

2. TÜRKİYE'DE VERGİ AFFI UYGULAMALARI

Vergi afları, artan kamu giderlerinin finansmanının sağlanması, toplanamayan vergi alacaklarının en azından belirli bir kısmının toplanabilmesi ve buna ek olarak mükelleflerin dar boğazdan kurtulabilmesi adına gerekli görülmektedir (Savaşan ve Çoban, 2005: 3). Ülkemizde cumhuriyet tarihinden günümüze otuz üç vergi affı uygulanmıştır. İlk vergi affının 1924 yılında, en son uygulanan vergi affının ise 2016 yılında yapıldığı görülmektedir.

Tablo-2: Cumhuriyet'ten Günümüze Türkiye'de Vergi Afları (1924-2016).

1	17.05.1924	Umuru Belediyeye Müteallik Ahkâmı Cezaiye Hakkında Kanun
2	05.08.1928	Elviyei Selâsede Vergilerinin Sureti Cibayetine Dair Kanun
3	15.03.1934	4530 Sayılı Varlık Vergisinin Bakayasının Terkinine Dair Kanun
4	04.07.1934	2566 Sayılı Vergi Bakayasının Tasfiyesine Dair Kanun
5	29.06.1938	3568 Sayılı Arazi Vergisinin Mali Yıl Sonuna Kadar Olan Bakiyesinin Terkinine Dair Kanun
6	13.06.1946	4920 Sayılı Devlet Orman İşletmelerinin Bazı Vergilerden Muaf Tutulması Hakkındaki Kanun
7	21.01.1947	5050 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkında Kanun
8	26.10.1960	113 Sayılı Af Kanunu
9	28.12.1961	281 Sayılı Vergi Cezaları Gecikme Zamlarının Tecil Ve Tasfiyesine Dair Kanun
10	23.02.1963	218 Sayılı Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun
11	13.06.1963	252 Sayılı Spor Kulüplerinin Vergi Borçlarının Bir Defaya Mahsus Olmak Üzere Affı Hakkında Kanun
12	05.09.1963	325 Sayılı Yasa Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1960 Ve Daha Önceki Yıllarına Ait Bir Kısım Vergi Borçlarının Tasfiyesi Hakkında Kanun
13	16.07.1965	691 Sayılı Belediyelerin ve Belediyelere Bağlı Müessese Ve İşletmelerin Bir Kısım Borçlarının Hazinece Terkin Ve Tahkimi Hakkında Kanun
14	03.08.1966	780 Sayılı Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun

15	28.02.1970	1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunuyla Getirilen Af
16	15.05.1974	1803 Sayılı Cumhuriyet'in 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç Ve Cezaların Affı Hakkında Kanun
17	20.03.1981	2431 Sayılı Tahsilâtın Hızlandırılması ve Beyan Dışı Kalmış Servet Unsurlarıyla Vesikasız Emtianın Beyanına İlişkin Kanun
18	02.03.1982	2431 Sayılı Kanuna Ek
19	22.02.1983	2801 Sayılı Bazı Kamu Alacaklarının Özel Uzlaşma Yolu İle Tahsil Hakkında Kanun
20	04.02.1985	Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında 3239 Sayılı Kanunun Geçici 4. Maddesi
21	03.12.1988	3505 Sayılı Kanun (Geçici Birinci Madde)
22	28.12.1988	3512 Sayılı Kanun
23	15.12.1990	3689 Sayılı Kanun (Geçici Birinci Madde)
24	21.02.1992	3787 Sayılı Kanun
25	05.09.1997	400 Sayılı Tahsilât Genel Tebliği
26	22.07.1998	4369 Sayılı Yasa
27	06.02.2001	414 Sayılı Tahsilât Genel Tebliği
28	07.03.2002	4746 (4748) Sayılı Kanun İle Emlak Vergisi İle İlgili Af Düzenlemesi (Emlak Vergisi Kanunu Geçici Madde 21)
29	27.02.2003	4811 Sayılı Vergi Barışı Kanunu
30	22.11.2008	5811 Sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun
31	25.02.2011	6111 Sayılı Bazı Alacakların Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
32	29.05.2013	6486 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2. Varlık Barışı)
33	19.08.2016	6736 Sayılı Kanun İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Tasarısı

Kaynak: (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 114), (www.resmigazete.gov.tr).

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Gerçekleştirilen araştırma, vergi tahakkuku ve vergi tahsilat oranları bakımından 81 il içerisinde başarılı bir grafik çizen Tekirdağ ilini kapsamaktadır. Araştırma gelir vergisi mükelleflerinin vergi afları karşısındaki tutum ve davranışlarının ortaya çıkarılması amacı ile hazırlanmıştır. Gelir İdaresi Başkanlığının 2016 yılını kapsayan faaliyet raporunda Tekirdağ ili genelinde faal durumda olan 23.694 gelir vergisi mükellefinin bulunduğu görülmektedir. Tekirdağ ili ve ilçelerinde faaliyet gösteren 23.694 gelir vergisi mükellefi araştırmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Araştırmada anket uygulamasına başvurulmuştur. Anket uygulanacak kişi sayısının belirlenmesinde Tekirdağ ilindeki mükellef sayısı il nüfusuna oranlanmış ve minimum örneklem sayısı dikkate alınarak %95 güven aralığında \pm %1 tolerans hacmine göre ulaşılması gereken kişi sayısı 158 olarak belirlenmiştir. Anket uygulanacak kişi sayısının belirlenmesinin ardından ilçelerin nüfus oranları dikkate alınarak yapılan hesaplamada ilçeler bazında ulaşılması gereken kişi sayısı belirlenmiştir.

Tablo-3: Örneklem Hesaplaması

İlçeler	İlçe Nüfusları	İlçelerin Toplam Nüfusundaki %'si	Ulaşılması Gereken Kişi Sayıları
Çorlu	253.551	26,1	41
Süleymanpaşa	191.864	19,7	31
Çerkezköy	146.319	15,0	24
Kapaklı	105.243	10,8	17
Ergene	59.641	6,1	10
Malkara	52.331	5,4	8
Saray	48.834	5,0	8
Hayrabolu	32.158	3,3	5
Şarköy	31.330	3,2	5
Muratlı	27.561	2,8	4
Marmaraereğlisi	24.043	2,5	4
Toplam	972,875	100	158

Kişi sayısının belirlenmesinin ardından hazırlan anket formları il ve ilçeler bazında gelir vergisi mükellefi olan kişilere uygulanmıştır. Ankette Likert tipi sorular kullanılmıştır. Likert tipi sorular araştırılan konuda tutum veya görüş içeren bir ifade ve bu ifadeye katılım düzeyini belirten seçenekleri içerir. Likert tipi sorularda katılım düzeyini belirlemek için iki aşırı uç arasında yer alan birden çok seçenek bulunur. Bu seçenekler “en yüksekte en düşüğe” veya “en iyiden en kötüye” doğru dereceli bir şekilde sıralanır. Analiz aşamasında bu seçenekler derecelerine göre birer sayısal değer atanarak kodlanır ve böylece nitel veri nicel veriye dönüştürülerek analiz edilir (Turhan vd, 2015:189). Anket uygulamasında katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi için yöneltilen dört sorunun yanı sıra, beşli Likert ölçeğine göre hazırlanmış (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum) sekiz soru bulunmaktadır. Katılımcılara uygulanan anket formlarında eksik ve tutarsız bilgilerin olduğu formlar değerlendirme kapsamına alınmamıştır. İl genelinde ulaşılması hedeflenen 158 kişiden daha fazla katılımcı araştırmaya dâhil edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo-4: Demografik Özellikler

Cinsiyet				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kadın	51	30,0	30,0	30,0
Erkek	119	70,0	70,0	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Medeni Durum				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Evli	102	60,0	60,0	60,0
Bekâr	68	40,0	40,0	100,0

Toplam	170	100,0	100,0	
Yaş				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
18-24	9	5,3	5,3	5,3
25-34	55	32,4	32,4	37,6
35-44	66	38,8	38,8	76,5
45-54	27	15,9	15,9	92,4
55+	13	7,6	7,6	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Eğitim Durumu				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
İlk ve Ortaokul	38	22,4	22,4	22,4
Lise	46	27,1	27,1	49,4
Yüksekokul	44	25,9	25,9	75,3
Lisans ve Lisansüstü	42	24,7	24,7	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan gelir vergisi mükelleflerinin %70'i erkek, %30'u kadındır. Katılımcıların %60'ı evli iken %40'ı bekârdır. Katılımcıların %5,3'ü 18-24 yaş, %32,4'ü 25-34 yaş, %38,8'i 35-44 yaş, %15,9'u 45-54 yaş, %7,6'sı ise 55 yaş ve üzeridir. Katılımcıların %22,4'ü ilk ve ortaokul, %27,1'i lise, %25,9'u yüksekokul, %24,7'si lisans ve lisansüstü eğitime sahip kişilerden oluşmaktadır.

4.2.Frekans Analizleri

Tablo- 5: Vergi Aflarına İlişkin Sorulara Yönelik Frekans Analizleri

Vergi sosyal bir sorumluluktur.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	105	61,8	61,8	61,8
Katılıyorum	35	20,6	20,6	82,4
Kararsızım	7	4,1	4,1	86,5
Katılmıyorum	2	1,2	1,2	87,6
Kesinlikle Katılmıyorum	21	12,4	12,4	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi sistemimiz adaletlidir.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	32	18,8	18,8	18,8
Katılıyorum	31	18,2	18,2	37,1
Kararsızım	28	16,5	16,5	53,5
Katılmıyorum	38	22,4	22,4	75,9
Kesinlikle Katılmıyorum	41	24,1	24,1	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi affı uygulamalarını yerinde ve doğru buluyorum.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %

Kesinlikle Katılıyorum	46	27,1	27,1	27,1
Katılıyorum	44	25,9	25,9	52,9
Kararsızım	18	10,6	10,6	63,5
Katılmıyorum	27	15,9	15,9	79,4
Kesinlikle Katılmıyorum	35	20,6	20,6	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi affı olacağımı bilsem de vergilerimi düzenli olarak öderim.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	44	25,9	25,9	25,9
Katılıyorum	37	21,8	21,8	47,6
Kararsızım	28	16,5	16,5	64,1
Katılmıyorum	16	9,4	9,4	73,5
Kesinlikle Katılmıyorum	45	26,5	26,5	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi ödemelerinde zorlanıyorum.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	33	19,4	19,4	19,4
Katılıyorum	48	28,2	28,2	47,6
Kararsızım	43	25,3	25,3	72,9
Katılmıyorum	28	16,5	16,5	89,4
Kesinlikle Katılmıyorum	18	10,6	10,6	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	59	34,7	34,7	34,7
Katılıyorum	27	15,9	15,9	50,6
Kararsızım	16	9,4	9,4	60,0
Katılmıyorum	35	20,6	20,6	80,6
Kesinlikle Katılmıyorum	33	19,4	19,4	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi afları sık ve gereğinden fazla yapılmaktadır.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	32	18,8	18,8	18,8
Katılıyorum	32	18,8	18,8	37,6
Kararsızım	53	31,2	31,2	68,8
Katılmıyorum	28	16,5	16,5	85,3
Kesinlikle Katılmıyorum	25	14,7	14,7	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	
Vergi afları vergi adaletini zedelemektedir.				
DEĞİŞKEN	FREKANS %	%	DEĞİŞKEN %	TOPLAM %
Kesinlikle Katılıyorum	67	39,4	39,4	39,4
Katılıyorum	31	18,2	18,2	57,6
Kararsızım	16	9,4	9,4	67,1
Katılmıyorum	32	18,8	18,8	85,9
Kesinlikle Katılmıyorum	24	14,1	14,1	100,0
Toplam	170	100,0	100,0	

4.3. T-Testi Hipotezleri ve T-Testi Bulguları

- **H¹**: Mükelleflerin verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H²**: Mükelleflerin vergi aflarına rağmen düzenli vergi ödeme tutarlılıkları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H³**: Mükelleflerin vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşünceleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H⁴**: Vergi sisteminin adaletli olduğuna dair kadınlar ve erkekler arasında düşünce farklılıklarının olduğu görülmektedir.
- **H⁵**: Mükelleflerin vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo-6: Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss.	F	Anlamlılık	Hipotez
Vergi sosyal bir sorumluluktur.	Kadın	51	2,059	1,4888	1,281	,259	<u>RED</u>
	Erkek	119	1,714	1,2632			
Vergi affı olacağını bilsem de vergilerimi düzenli olarak öderim	Kadın	51	3,235	1,5177	,000	,987	<u>RED</u>
	Erkek	119	2,739	1,5484			
Vergi afları vergi adaletini zedelemektedir.	Kadın	51	2,471	1,4471	1,304	,255	<u>RED</u>
	Erkek	119	2,513	1,5397			
Vergi sistemi adaletlidir.	Kadın	51	3,137	1,2652	9,095	,003	<u>KABUL</u>
	Erkek	119	3,151	1,5329			
Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.	Kadın	51	2,902	1,3893	9,673	,002	<u>KABUL</u>
	Erkek	119	2,672	1,6473			

Cinsiyete göre T-Testi sonuçları incelendiğinde; hipotezler 1,2,3 red edilmiş, hipotezler 4 ve 5 kabul edilmiştir (Sigma<0,05). Buna göre mükelleflerin; verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri, vergi aflarına rağmen düzenli vergi ödeme tutarlılıkları ve vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşünceleri, cinsiyete göre farklılık göstermezken, vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ve vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

- **H⁶**: Mükelleflerin verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- **H⁷**: Mükelleflerin vergi affı uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H⁸**: Mükelleflerin vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşünceleri medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H⁹**: Vergi sisteminin adaletli olduğuna dair evli ve bekârlar mükellefler arasında düşünce farklılıklarının olduğu görülmektedir.
- **H¹⁰**: Mükelleflerin vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo-7: Medeni Duruma Göre T-Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss.	F	Anlamlılık	Hipotez
Vergi sosyal bir sorumluluktur.	Evli	102	1,637	1,1151	12,58	,001	<u>KABUL</u>
	Bekâr	68	2,088	1,5904	4		
Vergi affı uygulamalarını yerinde ve doğru buluyorum.	Evli	102	2,804	1,3353	16,18	,000	<u>KABUL</u>
	Bekâr	68	2,721	1,7521			
Vergi afları vergi adaletini zedelemektedir.	Evli	102	2,451	1,4186	8,865	,003	<u>KABUL</u>
	Bekâr	68	2,574	1,6420			
Vergi sistemi adaletlidir.	Evli	102	3,029	1,4034	2,815	,095	<u>RED</u>
	Bekâr	68	3,324	1,5204			
Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.	Evli	102	2,637	1,5907	,550	,459	<u>RED</u>
	Bekâr	68	2,897	1,5467			

Medeni duruma göre T-Testi sonuçları incelendiğinde; hipotez 6,7,8 kabul edilmiş, hipotezler 9 ve 10 red edilmiştir. ($\text{Sigma} < 0,05$) Buna göre mükelleflerin; verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri, vergi affı uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri ve vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşünceleri medeni durumuna göre farklılık göstermektedir. Mükelleflerin vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ve vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri medeni duruma göre farklılık göstermemektedir.

4.4. Anova Testi Hipotezleri ve Anova Testi Bulguları

- **H¹¹**: Mükelleflerin verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H¹²**: Mükelleflerin vergi sisteminin adaletli olduğu dair düşünceleri eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- **H¹³**: Mükelleflerin vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapılmakta olduğuna dair düşünceleri eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H¹⁴**: Mükelleflerin vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo-8: Eğitim Durumuna Göre Anova Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	Ortalama	Ss.	F	Anlamlılık	Hipotez
Vergi sosyal bir sorumluluktur.	İlk ve Ortaokul	38	1,868	1,3591	,223	,880	<u>RED</u>
	Lise	46	1,913	1,4731			
	Yüksekokul	44	1,795	1,2864			
	Lisans ve Lisansüstü	42	1,690	1,2589			
	Toplam	170	1,818	1,3398			
Vergi sistemimiz adaletlidir.	İlk ve Ortaokul	38	2,842	1,3260	1,270	,287	<u>RED</u>
	Lise	46	3,022	1,4374			
	Yüksekokul	44	3,295	1,5186			
	Lisans ve Lisansüstü	42	3,405	1,4989			
	Toplam	170	3,147	1,4541			
Vergi afları sık ve gereğinden fazla yapılmaktadır.	İlk ve Ortaokul	38	2,868	1,2340	2,948	,034	<u>RED</u>
	Lise	46	3,348	1,3859			
	Yüksekokul	44	2,727	1,2457			
	Lisans ve Lisansüstü	42	2,595	1,2309			
	Toplam	170	2,894	1,3011			
Vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru buluyorum	İlk ve Ortaokul	38	2,711	1,4315	10,297	,000	<u>KABU</u> <u>L</u>
	Lise	46	1,870	1,0024			
	Yüksekokul	44	3,182	1,6034			
	Lisans ve Lisansüstü	42	3,381	1,5134			
	Toplam	170	2,771	1,5114			

Eğitime göre Anova Testi sonuçları incelendiğinde; hipotez 14 kabul edilmiş, hipotezler 11,12,13 red edilmiştir (Sigma<0,05), Buna göre; mükelleflerin vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri eğitime göre farklılık göstermekte iken, verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri, vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ve vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapıldığına dair düşünceleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

- **H¹⁵**: Mükelleflerin verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H¹⁶**: Mükelleflerin vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- **H¹⁷**: Mükelleflerin vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

- **H¹⁸**: Mükelleflerin vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo-9: Yaşa Göre Anova Testi sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	N	Ortalama	Ss.	F	Anlamlılık	Hipotez
Vergi sosyal bir sorumluluktur.	18-24	9	1,000	,0000	5,661	,000	<u>KABU</u> <u>L</u>
	25-34	55	2,200	1,6032			
	35-44	66	1,591	1,1091			
	45-54	27	1,370	,8389			
	55+	13	2,846	1,5730			
	Toplam	170	1,818	1,3398			
Vergi sistemi adaletlidir.	18-24	9	1,556	,5270	6,321	,000	<u>KABU</u> <u>L</u>
	25-34	55	3,400	1,6733			
	35-44	66	3,394	1,2995			
	45-54	27	3,111	1,2195			
	55+	13	2,000	,8165			
	Toplam	170	3,147	1,4541			
Vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru buluyorum.	18-24	9	2,111	1,0541	1,215	,307	<u>RED</u>
	25-34	55	2,891	1,7917			
	35-44	66	2,909	1,4542			
	45-54	27	2,704	1,2346			
	55+	13	2,154	1,1435			
	Toplam	170	2,771	1,5114			
Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır	18-24	9	2,778	1,5635	1,423	,229	<u>RED</u>
	25-34	55	2,945	1,5684			
	35-44	66	2,545	1,5310			
	45-54	27	2,444	1,6251			
	55+	13	3,462	1,6132			
	Toplam	170	2,741	1,5738			

Yaşa göre Anova Testi sonuçları incelendiğinde; hipotez 15 ve 16 kabul edilmiş, hipotezler 17 ve 18 red edilmiştir (Sigma<0,05). Buna göre mükelleflerin verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri ve vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri yaşa göre farklılık göstermektedir. Mükelleflerin vergi afların yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri ve vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri yaşa göre farklılık göstermemektedir.

4.5. Korelasyon Analizi Hipotezleri ve Bulguları

- **H¹⁹**: Vergi ödeme isteği ile vergi afları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo-10: H¹⁹ Korelasyon testi sonuçları

Korelasyonlar		<i>Vergi afları sık ve gereğinden fazla yapılmaktadır.</i>
Hipotez 19 kabul edilmiştir.		
<i>Vergi afları vergi ödeme isteğini azaltmaktadır.</i>	Pearson Correlation	,365**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	170

Sıkça ve gereğinden fazla yapılan vergi afları mükelleflerin vergi ödeme isteklerinin azalmasına neden olmakta iken, uzun döneme yayılmış ve gerektiği kadar yapılan vergi afları mükelleflerin vergi ödeme isteklerinin artmasına neden olmaktadır (Sigma<0,05). Bu durumda hipotez 19 kabul edilmiştir.

➤ **H²⁰:** Eğitim ile vergi afları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo-11: H²⁰ Korelasyon testi sonuçları

Korelasyonlar		<i>Eğitim</i>
Hipotez 20 kabul edilmiştir.		
<i>Vergi affi uygulamalarını doğru ve yerinde buluyorum.</i>	Pearson Correlation	,256**
	Sig. (2-tailed)	,001
	N	170

Gelir vergisi mükelleflerinin eğitim düzeyi arttıkça uygulamaya konulan vergi aflarını yerinde ve doğru buldukları, eğitim düzeyi azaldıkça ise vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Sigma<0,05). Bu durumda hipotez 20 kabul edilmiştir.

➤ **H²¹:** Eğitim ile düzenli vergi ödemesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Tablo-12: H²¹ Korelasyon testi sonuçları

Korelasyonlar		<i>Eğitim</i>
Hipotez 21 kabul edilmiştir.		
<i>Vergi affi olacağını bilsem de vergilerimi düzenli olarak öderim</i>	Pearson Correlation	,256**
	Sig. (2-tailed)	,001
	N	170

Gelir vergisi mükelleflerinin eğitim düzeyi arttıkça vergi aflarından etkilenmedikleri ve vergi ödeme tutarlılıklarının değişmediği görülmektedir. Eğitim düzeyi düştükçe ise vergi aflarından etkilendikleri ve düzenli vergi ödeme isteklerinin azalığı sonucuna ulaşılmıştır (Sigma<0,05). Bu durumda hipotez 21 kabul edilmiştir.

➤ **H²²:** Vergi affi uygulamalarına yönelik yaklaşımlar ile sıkça uygulanan vergi afları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.

Tablo-13: H²² Korelasyon testi sonuçları

Korelasyonlar		<i>Vergi afları sık ve gereğinden fazla yapılmaktadır.</i>
Hipotez 22 kabul edilmiştir.		
<i>Vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru buluyorum.</i>	Pearson Correlation	-,277**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	170

Vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapıldığını düşünen mükellefler vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulmazken, Vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapılmadığını düşünen mükellefler ise vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulmaktadırlar (Sigma<0,05). Bu negatif ilişki neticesinde hipotez 22 kabul edilmiştir.

5. SONUÇ

Tekirdağ ilindeki gelir vergisi mükelleflerinin vergi afları karşısında tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen saha araştırmasında cinsiyet, medeni durum, eğitim ve yaş gibi demografik özellikler dikkate alınarak yapılan analizde gelir vergisi mükelleflerinin vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ile vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşüncelerinde cinsiyete dayalı farklılıkların bulunmadığı; ancak verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşüncelerinde, vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşüncelerinde ve vergi affi uygulamalarına rağmen düzenli vergi ödeme tutarlılıklarında cinsiyete dayalı farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Mükelleflerin medeni durumları dikkate alındığında verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri, vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri ve vergi aflarının vergi adaletini zedelediğine dair düşünceleri medeni durumlarına göre farklılık göstermekte iken, vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ile vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşüncelerinin medeni durumları bakımından farklılık göstermediği görülmektedir. Diğer bir kriter olan eğitim faktörü dikkate alındığında ise mükelleflerin vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşüncelerinde eğitim düzeyleri bakımından farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Zira buna karşılık verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri, vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri ve vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapıldığına dair düşüncelerinde farklılıkların bulunmadığı görülmektedir. Mükelleflerin yaşları dikkate alındığında ise verginin sosyal bir sorumluluk olduğuna dair düşünceleri yaşa göre farklılık göstermekte iken, vergi sisteminin adaletli olduğuna dair düşünceleri, vergi aflarını yerinde ve doğru bulduklarına dair düşünceleri ile vergi aflarının vergi ödeme isteğini azalttığına dair düşünceleri yaşa göre farklılık göstermemektedir.

Vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapıldığını düşünen mükelleflerin vergi affi uygulamalarına olumlu bakmadıkları gibi, sık ve gereğinden fazla yapılan vergi afları karşısında vergi ödeme isteklerinin azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda az ve gerektiği kadar yapılan vergi aflarının vergi ödeme isteğini artacağını düşünülmektedir. Vergi aflarının sık ve gereğinden fazla yapılmadığını düşünen mükellefler ise vergi aflarını doğru ve yerinde uygulamalar olarak görmektedirler: ancak eğitim faktörü dikkat çekicidir. Gelir vergisi

mükelleflerinin eğitim düzeyi arttıkça uygulamaya konulan vergi aflarını yerinde ve doğru buldukları, vergi aflarından etkilenmedikleri ve vergi ödeme tutarlılıklarının değişmediği görülmektedir. Gelir vergisi mükelleflerinin eğitim düzeyi azaldıkça vergi affi uygulamalarını yerinde ve doğru bulmadıkları, vergi aflarından etkilendikleri ve düzenli vergi ödeme isteklerinin azalığı görülmektedir.

Birçok gerekçeye dayanılarak uygulamaya konulan vergi aflarına yönelik mükellefler arasında çeşitli görüş farklılıklarının bulunduğu, vergi ödemelerinde zorlanan mükelleflerin vergi aflarını kurtarıcı olarak gördükleri, vergi ödemelerinde zorluk yaşamayan mükelleflerin ise vergi aflarına karşı daha temkinli tavır takındıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan mükelleflerin %80'inden fazlası verginin sosyal bir sorumluluk ve devlete olan bir görev olduğunu düşünseler de vergi ödemelerine ilişkin karşılaştıkları zorluklar vergi aflarına karşı olumlu tutum içerisinde olmalarında belirleyici rol oynamaktadır.

6. KAYNAKÇA

AKDOĞAN Abdurrahman. (2011), *“Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması”*, Gazi Kitabevi, Ankara

BAŞARAN Murat (2011), *“6111 sayılı Kanun Düzenlemesi Işığında Kamu Mali Otoritesi/Hazine ile Vergisel Sorunları Olan Mükelleflere Tanınan Olanaklar”*, Vergi Sorunları Dergisi, S:270, Mart.

BÜLBÜL Duran (2003), *“Vergi Aflarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri-I”*, *Yaklaşım*, 131, 206-209.

EDİZDOĞAN Nihat ve **GÜMÜŞ** Erhan, (2013), *“Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi”* Maliye Dergisi, Sayı 164, Ocak-Haziran 2013

GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI ,(2017),*“Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu”*”http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2016/2016_faaliyet_raporu.pdf

HEPER Fetih ve **DÖNMEZ** Recai, (2004), *“Vergi Hukuku”*, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1536, Eskişehir 2004.

KELEŞ Yusuf. (2002), *“Yine mi Af? Mükellefler Ne Zaman Vergi Öderler?”*, Vergi Dünyası, 249, Mayıs, 75-84

RESMİ GAZETE, (2016),*“6736 sayılı Kanun ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun Tasarısı”* www.resmigazete.gov.tr

SAVAŞAN Fatih ve ÇOBAN Ferah (2005), “*Bir Politik Çevrim Enstrümanı Olarak Vergi Afları*”,<http://mulkiyealumniusa.ddandb.us/Articles/EkonomistlerBulteniAralik200554Sayisi.pdf>

SAYAR, Fikret, (1987), “*1960 Yılından Sonra Çıkarılan Af Yasaları ve Sonuçları*”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:73, ss.65-78.

TURHAN İbrahim vd., (2015), “*Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi*” Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi SS:186-203

آل روها

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE SMYRNA'NIN İDARİ YAPISI

Arş. Gör. Serpil AYTÜRE
Bitlis Eren Üniversitesi, sayture@beu.edu.tr

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da politik, ekonomik ve sosyal açıdan birçok değişim yaşanmıştır¹. Bunların yanı sıra *polis*lerin yönetim düzenleri ve idari yapılarında Roma yönetimine uyumlu olarak birçok değişim meydana gelmiştir². İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu *polis*lerinde yaşanan idari gelişmelerden birçoğu Romalılardan önce başlayan toplumsal gelenekleri takip etmiştir³. Bu gelişmeler, yerli soylular ile Roma yetkilileri arasındaki işbirliğinin bir sonucu olarak hızlandırılmış ve genişletilmiştir. İktidardaki soyluların *polis* nüfusunun geri kalanından kademeli olarak ayrılması ve bunların imparatorluk üst sınıfına dahil olmaları ile yaşanan idari değişiklikleri imparatorluk nüfusunun çeşitli kesimlerinin değişen sosyal rolleri izlemiştir. Anadolu *polis*lerindeki bu toplumsal dönüşümler, *polis*lerin idari yapısı, gelenek ve ilkelerinde radikal bir kopuşa yol açmamıştır.

Yazıtlar, Roma egemenliğinin bir sonucu olarak yerel yönetimde tek tip bir düzenin var olup olmadığı hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Kaynaklar, Roma İmparatorluğu'nda *polis* yönetiminin M.S. 3.yüzyıla gelindiğinde bile coğrafi değişikliklere tabi kaldığını kanıtlamıştır. Memurların statüsünde, özelliklerinde ve sorumluluklarında olduğu gibi *polis*lerin yönetim ilkeleri, uygulamaları ve terminolojisindeki farklılıklar da Anadolu *polis*lerine yönelik herhangi bir Roma müdahalesinin olmadığını göstermektedir. Örneğin *Nyktostrategoï* yani "gece bekçiliği" adı verilen memuriyet, sadece Karia ve Phrygia arasındaki yerleşimlerde belgelenmiştir⁴. *Eirenarkhosluk* ise sadece bazı Anadolu *polis*lerinde var olmuştur, diğer *polis*ler ise "*epi tes chora*" unvanlı memurlar kullanmaya devam etmiştir. Bu örnekler, tekil örneklerle dayanılarak yerel yönetimin "homojenleştiğine" dair yapılan varsayımlara bir karşılık vermektedir. Roma Anadolu'sunda *polis* yönetimindeki coğrafi çeşitlilik o kadar canlıdır ki idari bakımdan tek tip bir *polis* şeklinden bahsetmek neredeyse imkansızdır. Bu bağlamda çalışmamızın konusunu oluşturan ve Anadolu'nun önemli

¹ Dmitriev 2005: 3

² Chaniotis 2007: 29

³ Dmitriev 2005: 3; Chaniotis 2007: 29

⁴ Dmitriev 2005:331

*polis*lerinden biri olan Smyrna, ticari bir merkez olmasına olanak sağlayan konumu sayesinde, Roma İmparatorluk Dönemi'nde en parlak çağını yaşamıştır⁵. Bu dönemde gerçekleşen imar faaliyetleri ve projeler ile görkemli bir *polis* haline gelen Smyrna, “*Asia'nın birincisi, süsü, incisi*” gibi unvanları ile diğer *polis*ler arasında sıvırılmıştır⁶. Yönetim düzeni ve bürokratik yapısının mükemmelliği sayesinde idari yapı boyutunda da öne çıkmıştır. Kaynaklar, memur kadrosunun gelişimini, dönemlere göre oluşan değişimleri, *polis*'in kurumlarının örgütlenme şekilleri ve işleyişlerini anlamaya imkan tanımıştır⁷. Bu bağlamda bölgenin genel tarihi içinde *polis*'in Romalılaşma sürecinde yönetim yapısında gözlenen değişimler ve bu değişimlerin nedenleri tespit edilmiştir.

Hellenistik Dönem belgeleri ile Roma İmparatorluk Dönemi belgeleri karşılaştırıldığında Smyrna'nın idari düzeninde ne gibi değişiklik veya gelişmelerin olduğu belli oranda saptanabilmektedir. Bu kaynaklardan Hellenistik Dönem'e ait *demos* yazıtları incelenmiş ve çoğunun onursal mezar yazıtı niteliğinde olduğu anlaşılmıştır. Onurlandırmayı içeren *demos* yazıtlarından onurlandırılan kişilerin mesleklerine dair bilgiye nadiren rastlanmıştır. Söz konusu yazıtlar Hellenistik-Geç Hellenistik ve İmparatorluk Dönemine tarihlenmektedir. Hellenistik Dönem'de *demos*'un aldığı karar grubu arasında epigramlar da görülmektedir⁸. Bu yazıtlar, *demos*'un aldığı kararlara birer örnek teşkil etmektedir. Ancak bunlar *polis*'in yönetimi ile ilgili bir bilgi sunmamaktadır. Smyrna'da ele geçirilen oldukça kısa formda olan ve onurlandırılan kişiye ve *demos*'a gönderme yapan birçok onurlandırma ve mezar yazıtı, *demos*'un bu dönemdeki politik gücünü sergilemektedir⁹. Bu yazıtlar değerlendirildiğinde, Hellenistik Dönem'de de Smyrna *demos*'unun, *polis*'in önemli sorunları üzerinde tartışma yapıp kararlar verdiği anlaşılmaktadır. Bazı durumlarda yönetim sorunları ile uğraşmış, elçileri kabul etmiş ve siyasi makam sıfatı ile kararlar almıştır. Belgelerin gösterdiği kadarıyla bu dönemde Smyrna, *polis* yönetiminin düzgün bir şekilde işlemlerini sağlayan kurullara ve memur kadrosuna sahip olmuştur¹⁰. Hellenistik Dönem'e ait henüz sınırlı sayıdaki belge ve meclis üyeleri'nin statülerindeki farklılıkları gösteren örnekler, Hellenistik ve Roma

⁵ Martzavau-Papazarkadas 2013: 136; Mellor 1975:51

⁶ IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637

⁷ IK 23, *IvSmyrna* ; IK 24, *IvSmyrna* II-1; IK 24 *IvSmyrna* II

⁸ IK 23, *IvSmyrna*, 521; IK 23, *IvSmyrna*, 522

⁹ IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 III satır 88; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 712

¹⁰ IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 III satır 88; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 82; IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573 satır 50-52

İmparatorluk Dönemi arasındaki süreçte meclislerin gücü ve yapısındaki değişimi göstermektedir.

Roma'nın Anadolu'da başlayan egemenlik süreci ile birlikte Smyrna'nın yerel yönetiminin ve sosyal yapısının Roma politikasına uyum veya değişim sürecinin hız kazandığı anlaşılmaktadır. Bu değişimlerden ilki, Smyrna meclislerinde gözlemlenmiştir. Roma politikalarından biri olan önde gelen kişilere Roma vatandaşlığı bağışlama uygulaması, *polis*'teki güçlü yerli yönetici sınıfın üyelerinin Roma'ya sadakatle bağlanma konusunda önemli bir araç olmuştur. Bu bakımdan Roma Dönemi Anadolu'sunun temel unsurlarından birini oluşturan yerli soylular, Roma vatandaşlığı kazanmış ve imparatorluk hizmetinde bulunma sorumluluğunu taşımışlardır. Böylece *leitourgia* ve *arkhai*'ye ilişkin görevler soylu aileler tarafından nesiller boyu üstlenilmiş ve prestijli memuriyetleri satın alma gibi uygulamaları içeren değişimler başlamıştır. Bu soyluların yeterli finansal kaynağa sahip, imparatorluğun kontrolü altında bulunan ayrıcalıklı kişiler oldukları bilinmektedir. *Boule*'nin ve soyluların miras ve zenginlik yoluyla elde ettikleri güç, Anadolu'da Roma egemenliği döneminde zamanla genişlemiş ve *Demos*'un gücünü gölgede bırakmıştır¹¹. Hellenistik Dönem yazıtları, *demos*'un *polis* ile ilgili önemli meselelere dair kararlar aldığını göstermektedir. Ancak İmparatorluk Dönemi kanıtlarına göre, bu dönemde çoğunlukla onurlandırma kararları almıştır¹².

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, üst sınıfında önemli sosyal dönüşümler yaşanmıştır¹³. Miras statüler hakkındaki yasal uygulamaların yanı sıra yerli meclis üyeleri üzerinde finansal baskının arttığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde zenginliğe bağlı olarak yeni bir yönetici sınıfının ortaya çıkması ile yerli ve imparatorluk soylularının konumlarında değişim gerçekleşmiştir. *Polis*lerdeki büyük aileler, *euergesia*=hayırseverlik sayesinde zenginliğe, saygın bir konuma ve statüye kavuşmuşlardır. *Polis* için önemli bir mali kaynak olan bu sistemde *polis*'in önde gelen üyeleri, toplum içinde önemli bir yer edinmek, meclise katılmak ve imparatorluk memuriyetlerinde daha üst bir konuma gelmek için çalışmışlardır. Bu kitle, kamu yaşamını etkileyen kararların içinde yer alarak *polis*'in politik yaşamında söz sahibi olmuştur. *Polis*lerde varlıkları büyük ölçüde topraktan kaynaklanan bu üst sınıfın üyelerinin üstlendikleri *arkhe*'nin yükümlülüklerini yerine getirmek ve ayrıcalıklar elde etmek için

¹¹ Cadoux 1938: 189

¹² IK 24, *IvSmyrna* II-1, 657 ; CIG 3157; SEG 15, 730; IK 24 *IvSmyrna* II-1, 634

¹³ Ascough 2005: 228; Dmitriev 2005:238

harcamalar yaptığı anlaşılmaktadır. Bu seçkin tabaka, gittikçe politik kurumları ve üst düzey kamu görevlerini tekellerine almak; büyük bir güç ve saygınlık elde etme amacıyla servetlerini sadece bu amaç için kullanır hale gelmiştir.

M.S.3.yüzyılda yazıtlarda kullanılan “*Boule* ve *Demos*” ifadesinin ortadan kalktığı, *Boule* kararlarının *polis*’te yükselişe geçtiği ve yönetim işlerinin çoğunu *Boule*’nin yerine getirdiği, bazı durumlarda ise *Demos*’un biçimsel onayına başvurulduğu anlaşılmaktadır. *Boule* üyelerinin atanma şekillerinde de bu süreçte önemli değişiklikler yaşanmıştır. Eskiden halkın seçimi ile görev başına gelen *Bouleutes*ler, bu dönemde bir yıl ile sınırlı olan görev süreleri göz önüne alınmayarak, önemli aileler arasından “*hayat boyu*” olarak atanmışlardır. M.S.2.yüzyıla ait bir inşaat yazıtında Tiberius Iulius Septimius Iulianus adında bir Smyrna vatandaşının $\epsilon\gamma$ προγόνων βουλευτής yani atalarından beri meclis üyesi olarak tanımlanması bu durumu doğrulamaktadır¹⁴. Bu dönemde *Boule* üyeliğinin soya dayalı ve ayrıcalıklı bir özellik kazandığını gösteren örneklerin çokluğu, yerli soylular ile halkın geri kalanı arasındaki farkın da arttığını göstermektedir.

Smyrna’nın idari yapısının temel taşlarını oluşturan memuriyet kadrosunda da bazı değişimler saptanmıştır. Smyrna yazıtlarında yönetici memurlardan biri olarak görülen yıla adını veren *prytanis*lerin Hellenistik Dönem’de *Boule*’nin alt kurulu gibi çalışarak *polis*’in günlük işlerini yürüttükleri ve bu memurların görev sürelerinin bir ay süre ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır¹⁵. Roma İmparatorluk Dönemi’nde ise Smyrna yazıtlarında tespit edilen *prytanis*’in Augustus Dönem’inden itibaren yetkileri açısından bir azalma olduğu görülmüştür. *Grammateusluk*, *Stephanephorosluk*, *Strategosluk* ve *Dekaprotosluk* Smyrna’da belirlenen diğer *eponymos* memuriyetlerdir¹⁶. Bu memurlardan *Stephanephoros*lar ile ilgili son veriler M.S.2.yüzyıl sonuna kadar gitmektedir. Elimizdeki kanıtlara dayanarak, M.S.3.yüzyılının ortasında *Boule*’nin başkanlığını yapan *strategos*ların, *stephanephoros*ların *eponymos* olan görevini devralmış olduğu söylenebilir¹⁷. Belgelere göre Aleksandros Dönemi’nden itibaren sivil işlevi daha ağır basan ve İmparatorluk Dönemi’nde Smyrna’nın *neokoros* unvanına sahip olması ile *polis* yaşamındaki rolleri artan *strategosluğun*, M.S.1.yüzyıl sonları itibariyle aileler tarafından yerine getirilen bir *leitourgia* olduğu izlenmektedir. Bununla birlikte Smyrna’nın askeri örgütlenmesinin kesin bir değişime

¹⁴ IK 24, *IvSmyrna* II-1,733

¹⁵ IK 24, *IvSmyrna* II-1, 573

¹⁶ IK 24, *IvSmyrna* II-1, 772;IK 23, *IvSmyrna*, 203;IK 24, *IvSmyrna* II-1,644

¹⁷ Mart.Polyc. XXVIII,XXIX 2

uğradığı, epigrafik kaynaklarda karşılaşılan “*epi tes eirenes*” olan eski *strategos*ların yerini *eirenarkhos*ların almış olduğu varsayılabılır¹⁸. Roma egemenliği ile Smyrna idari yapısına tanıtılan memuriyetlerden biri olan *eirenarkhosluk* veya *eirenarkhes*’lik, Anadolu’da Roma Dönemi’nde belgelenen yerel güvenlik ile ilgili bir memuriyettir¹⁹. Roma uygulaması olarak Smyrna idari yaşamına kazandırılan diğer memuriyetler ise *demos*’un düzenli bir memuriyeti olan ve batıdaki *decemprimi*’ye karşılık gelen *dekapratosluk* ve *curator rei publicae*’liğin karşılığı olarak kullanılan *logistes*’lik olarak tespit edilmiştir. Philostratos’un metninde geçen Roma atamalarına ilk örnek teşkil eden Smyrna *logistes*’liğinin olasılıkla metnin restorasyonu sırasında yapılan bir yanlışlıktan kaynaklandığı ve bu Roma uygulamasının, Smyrna için *ad hoc* bir atama olduğu varsayılmaktadır²⁰. Smyrna’da yerel memuriyetler ile ilgili en az kanıt, sosyal yaşamın düzenlemesi ile ilgili önemli bir memuriyet olan *gymnasiarkos*lara aittir²¹. Smyrna’nın Roma İmparatorluk Dönemi’nde yıllık şenliklerin düzenlendiği gözde bir yer haline gelmesinde almış olduğu *neokoros* unvanının ve *Asia Koinon* memurlarının *Koinon*’un etkinliklerini yürütmesinin önemli rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda Smyrna’da görev yapan imparatorluk kültü ile meşgul olan çok sayıda *Asiarkhes* tespit edilmiştir²².

¹⁸ IK 24, *IvSmyrna* II-1,772

¹⁹ IK 23, *IvSmyrna* I,425

²⁰ Philostr.*Vit. Soph.*1.19 ; Magie 1950: 1454

²¹ IK 24, *IvSmyrna* II-1,470; IK 24, *IvSmyrna* II-1,644; IK 24, *IvSmyrna* II-1,730

²² IK 24, *IvSmyrna* II-1, 637

KAYNAKÇA

Ael. Ar. *Orat.* (Aelius Aristides, *Orationes*)= *The Complete Works 2: Orations XVII-LIII.* (translated into English by C. A. Behr), E. J. Brill, 1986.

BMC= A Catalogue of the Greek Coins in the British Museums

Brunt, P.A., “The Romanization of the Local Ruling Classes in the Roman Empire”, *Assimilation et Resistance a la Culture Greco-Romaine Dans Le Monde Ancien. Travaux du VI Congres International d’Etudes Classiques*, Paris 1976, s.166

Cadoux,C.J., *Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D.*, Oxford 1938

Chaniotis,A., *Ritual Dynamics and Religious Change in the Roman Empire: Proceedings of the Eighth Workshop of the International Network. Impact of Empire.* (Ed.O.Hekster, S.Schmidt, H.ve C.Witschel), Brill 2007

Dmitriev,S., *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005

Euseb., Eusebius. *Ecclesiastical History, Volume I: Books 1-5.* Translated by Kirsopp Lake. Loeb Classical Library 153. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926

Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor.To the End of the Third Century After Christ.* Vol.1.Princeton 1950

Martzavau, P. -Papazarkadas, N., *Epigraphical Approaches to the Post-Classical Polis. Fourth Century BC to Second Century AD.*, Oxford, 2013

Mellor, R. *QEA ROMH: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World.*Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1975.

Petzl, G., *Die Inschriften von Smyrna I*. Bonn 1982

Petzl, G., *Die Inschriften von Smyrna II, 1*. Bonn 1987

Petzl, G., *Die Inschriften von Smyrna III*, Bonn 1990

Philostr.VS (Philostratus, Vitae Sophistarum) = W.C.Wright, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1998

Sherk,R.K., “The Eponymous Officials of Greek Cities IV: The Register: Part III: Thrace, Black Sea Area, Asia Minor”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 93, 1992, s.223–272

آل روهان

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE SMYRNA'DA ASIARKHESLİK

Arş. Gör. Serpil AYTÜRE

Bitlis Eren Üniversitesi, FEF, Tarih Bölümü, sayture@beu.edu.tr

Smyrna'nın İmparatorluk Dönemi'nde yıllık şenliklerin düzenlendiği gözde bir yer haline gelmesinde almış olduğu neokoros unvanının ve polisteki Asia Koinon memurlarının Koinon'un etkinliklerini yürütmesinin önemli rolü bulunmaktadır. Neokoros unvanı genellikle önemli metropolislere bağışlanmıştır. M.S.1. yüzyılın sonunda bu unvanın bağışlandığı polislerde neokoros tapınakları inşa edilmiştir. Tiberius, Hadrianus ve Caracalla tarafından üç kez neokoros unvanıyla onurlandırılan Smyrna'da imparatorluk kültürü ilk olarak M.S.26 yılında Tiberius, Livia ve Senato onuruna kurulmuştur. İmparatorluk kültürüne ek olarak yıllık bir festival düzenlemesi ile birlikte Roma'nın baş rahibi olan Asiarkhes bu organizasyonun baş memuru olmuştur. Bu makalenin amacı epigrafik veriler ışığında Smyrna'daki Asiarkheslik görevini yerine getiren kişileri tespit ederek, kült içindeki yerini ve sorumluluklarını belirlemeye çalışmaktır.

Köken olarak yerel seçkinler sınıfına ait olan Asiarkhes adı verilen rahipler, imparatorluk kültürü içinde önemli bir yere sahipti . Anadolu'daki ilk eyalet kültürü, "İmparator Caesar Augustus ve Tanrıça Roma kültürünün baş rahibi" tarafından ortaya çıkarılmıştır . M.S.1.yüzyılın ilk yarısı boyunca Anadolu'da ikinci bir eyalet kültürünün kurulması ile "Asia'nın baş rahibi" gibi standart bir unvan ortaya çıkmıştır.Roma'nın Asia eyaletini kurmasından önce festivalleri organize eden yüksek statüdeki bir memur olarak biliniyordu . Bu aşamadan sonra ise, Asia Eyaleti'nde görülen Roma imparatoruna tapınımın yürütülmesi, en önde gelen görevi haline gelmiştir . Asia Koinonu'nun başkanlığını yürüten Asiarkhes, eyalet toplantılarının yöneticisi olduğu gibi, eyalet oyunlarının kurucusu ve idarecisi olarak da görülmüştür . Bu açıdan söz konusu yazıtlarda geçen oyunlar, Asiarkhes'in görev alanına giren imparatorluk kültürü ile ilişkili organizasyonlar olarak değerlendirilebilir. Asiarkhes unvanının varlığı, Pompeius Dönemi'ne kadar gitmektedir . Smyrna'da bu memurların atamalarının yaklaşık olarak M.S.193-244 tarihleri arasındaki Septimus Severus ile II.Philippus'un egemenliğini kapsayan dönemlerde yoğunlaştığı görülmektedir .

Bir kişi veya aile büyük bir rekabet ortamında hayırseverlik yaparak, yerli soylu sınıfın arasından öne çıktığı zaman ömür boyu süren veya verasete dayanan rahiplik görevine

getirilebilirdi . Soylular arasında başrahiplik görevini sürdürürken cömert davranmak, söz konusu üyelere beklenen bir tutumdur. Polislerde gözlenen bu konudaki baskıların boyutu, insanların görevin sorumluluklarından kaçmaya çalıştığı birkaç istisnai örnekten çıkarılabilir . Kült rahipliği görevinin kişiler için zahmetli bir görev olduğunu eyalet kültürü başrahiplik görevinden uzak durmaya çalışan Aelius Aristeides'ten öğreniyoruz . Smyrna bu görev için aday olarak Aristeides'i önermiş, fakat o bu görevi geri çevirmiştir. Ancak Smyrna meclis üyeleri iki ay sonra Aristeides'i, onun karşı yöndeki çabalarına rağmen seçtirmeyi başarmıştır. Aristeides, bozulmuş sağlığını gerekçe göstererek validen seçimden muaf tutulmasıyla sonuçlanan bir ricada bulunmak zorunda kalmıştır. Kendisini başka kamu görevlerini kabule zorlayan iki girişime karşı daha mücadele vermesi, halkın hizmetle ilgili beklentisinin kuvvetini gösterir.

İlgili kaynak ve literatürün taranması sonucunda Smyrna'da Asiarkheslik yapan kişiler tespit edilmiştir. Smyrna yazıtlarında beş günlüğüne bu görevi üstlenen bir memur ile karşılaşmaktayız. Smyrna'nın Asiarkhes Iulius Menekles Diophantos için diktiği onurlandırma yazıtı şöyledir : “İyi talihle. Asia'nın güzellik ve büyüklükte birincisi ve metropolisi ve senatonun kararı ile üç kez Augustus'un neokoros'u olan, İonia'nın incisi Smyrna; Lulius Menekles Diophantos'u, en tatlı vatana 5 gün boyunca hizmet etti(ği için onurlandırdı).” Diophantos, Asiarkhes unvanı ile eyalet imparatorluk kültürüne hizmet etmiştir . Aynı zamanda yazıt, Asiarkhes memuriyetinin yüksek finansal harcamaları gerektiren bir memuriyet olduğunu, hayvan mücadeleleri ve gladyatör oyunlarının da onun sorumlulukları içine girdiğini göstermektedir . Bu yazıt τοῖς ὀφέσιν olarak polis'in φιλοτιμία (rekabet dolu) günlerine de işaret etmektedir . Nadir olarak rastlanan beş günlük görev süresine ilişkin bu yazıt, gladyatör oyunlarının organizasyonunun ve masraflarının karşılandığı gösterinin ve süre ile ilgili bu istisnai durumun imparatorlardan alınan özel bir izinle gerçekleştiği göstermektedir .Smyrna yazıtları arasında gladyatör aileleri için dikilen ve gladyatör mücadelesi veya hayvanlarla, özellikle boğalarla dövüş sahnesini ve rölyefleri içeren yazıtlar bulunmaktadır . Bu epigrafik verilerden Asiarkhes ve gladyatörler arasında güçlü bir bağın olduğu görülmektedir. Bu konuya ilişkin bir yazıt, Asiarkhes'in gladyatör ailelerin koruyuculuğunu yaptığına işaret etmektedir : Bu yazıtta “Genç Asiarkhes [C][audius] Timon (tarafından organize edilen/kurulan) gladyatörler okulu” ifadesi yer almıştır. Yazıttan

anlaşıldığı kadarıyla Asiarkhes Timon, gladyatör ailesinin hamisi ve destekçisi olmuştur . Bu konu ile bağlantılı olarak Anadolu'dan en azından 25 yazıt, gladyatör ailelerine atıfta bulunmaktadır. Bunlardan 23'ü, Asia'daki imparatorluk kültü memuriyetleri ile ilişkili bir hamiliği onaylamaktadır.

Asiarkhes'in oyunlar ve hayvan mücadeleleri ile ilişkisini gösteren Smyrna piskopos'u Polykarpos'un öldürülmesi ile ilgili M.S.155 yılına tarihlendirilen bir metin bulunmaktadır . Polykarpos'un Şehit Edilmesi metninde adı geçen Asiarkhes Philippos'un yüksek statüdeki makamlara sıklıkla getirilmesinden dolayı eli açık, zengin ve adil biri olduğu düşünülmektedir . Metinde Asiarkhes'ten şöyle bahsedilmiştir: “Bu şeyleri söyledikten sonra Asiarkhes Philippos'tan aslanları Polykarpos'a karşı serbest bırakması için bağırdılar ve rica ettiler. O da, vahşi hayvan mücadelelerinin sona ermiş olmasından dolayı, buna yetkili olmadığını söyledi ”. Yazıttan anlaşıldığı üzere, Philippos'tan bir Asiarkhes olarak aç bir aslan temin etmesi ve Polykarpos'un üzerine salması istenmektedir . Çünkü Phillippos, bilindiği kadarıyla aslanlara sahip olduğu bilinen κυνήγῆστα temin ediyordu. Yaşanan bu olay bir Asiarkhes'in şenlik kapsamında bu tür mücadeleleri organize ettiğini göstermektedir. M.S.3.yüzyıl ortalarına ait olan diğer yazıtlar, Roma İmparatorluğu ve Smyrna tarihi açısından çok önemli prosopografik veriler içermektedir . Bunlardan Asiarkhes Quintilius Eumenes'in Proconsul L. Egnatius Victor Lollianus'u onurlandırma yazıtında, Eumenes'in bir senatör torunu olduğu ve sözü edilen atası ile birlikte agon yöneticiliği de yaptığı anlaşılmaktadır Bu yazıt şöyledir:“Hayırlı olsun! Bir senatör torunu olan ve kendisi ile birlikte agon yöneticiliği yapan, asiarkhes (imparator kültü rahibi) Quintilius Eumenes, Asia valiliği görevini defalarca, dürüst ve adil bir şekilde yürüten, hatiplerin en mükemmeli ve ilki ve Birinci Asia Oyunları'nın yöneticisi olan L. Egnatius Victor Lollianus'u, Eyalet Meclisi toplantısında pek onurlu Smyrna Meclisi'ne verdiği söz üzerine (onurlandırdı)”. Proconsul'ü onurlandıran bu yazıt, Asiarkheslerin başka görevleri de üstlendiğini göstermektedir . Asiarkhes Quintilius Eumenes'in, komutanlık yapmış ve Gallia eyaletinin valiliğini üstlenmiş olan Appius Aleksander adlı kişi için diktiği onurlandırma yazıtında, Aleksander'in εὐεργέτης'i olduğu görülmektedir : “Bir senatör torunu ve asiarkhes (imparator kültü rahibi) olan Quintilius Eumenes, çok kereler komutan (ducenarius) olarak görev yapan ve (Gallia) Lugdunensis eyaleti valiliğini yürüten ve kendisine hamilik eden büyük filozof Appius

Alexander’i, kendisinin Birinci Asia Oyunları’nda 5. kez agon yöneticiliği yaparken söz verdiği üzere (onurlandırdı). Bu yazıyı ben Alphokration yazdım”. Şimdiye kadar bilinmeyen bir proconsul’ü onurlandıran başka bir yazıtta, Hieron adında bir asiarkhes’ten bahsetmektedir : “Hayırlı olsun! Güzellik ve büyüklük bakımından Asia’nın en önde gelen ve imparatorlar için üç tapınak inşa eden, görkemli, metropol ve İonia’nın süsü olan Smyrna, yüce meclisin verdiği kararlar uyarınca, efendilerimiz imparator Augustus ve pek asil Caesar ...’nın dostu olan, pek yürekli ve adil vali Flavius Balbus Diogenianus ’u onurlandırdı”. Bu anıtı, imparator kültü rahibi ve imparator tapınağının müdürü olarak atanan süvari komutanı M. Sellius Hiero yaptırdı”. Yazıttan, Hieron’un asiarkhesliğin yanı sıra στρτηγος επι των όπλων , imparator’un neokoros’luğu gibi görevleri de üstlendiği görülmektedir. Philistes adında başka bir asiarkhes ise, Asia Koinon’unda görevli olan Isidorus’un oğlu Menogenes’i onurlandırma yazıtında bahsi geçmektedir . Philistes’in Asia Koinon toplantılarına başkanlık ettiği varsayılmıştır. M.S.2.yüzyıla tarihlendirilen bir yazıtta Aurelia Melite isimli kişi, Smyrna tapınağında Asia’nın kadın baş rahibidir . Bu yazıttan da anlaşılacağı gibi Asiarkheslik yapmış kadın memurlar da bulunmaktadır . Asiarkhes’lik yaptığı düşünülen, ancak kesin bilgiye ulaşamadığımız bazı kişilere dair sikke ve yazıtlar bulunmaktadır. Bunlardan III.Gordianus Dönemi’ne denk gelen bir sikkenin lejandında görülen Pollianus adlı kişinin durumu şüphelidir . Tekhnitai (sanaatkarlar) ve mystai (gizli ayin üyeleri) kutsal derneği’nin Marcus Aurelius Iulianus’u onurlandırma yazıtında Asiarkheslerin sivil ve dini görevleri üstlendikleri görülmektedir . Bu yazıt şöyledir: “Dionysos Breiseus için (hizmet veren) tekhnitai (sanaatkarlar) ve mystai (gizli ayin üyeleri) kutsal derneği, iki kez asiarkhes ve stephanephoros olan ve Augustus’ların neokoros’u ve Tanrı’nın (Dionysos) bakhos’u, Tanrı’ya kaşı dindarlığından ve vatana karşı tam bir erdem içinde olmasından dolayı ve vatan için yaptığı işler sayesinde (gösterdiği) yüceliğinden dolayı ve bu işlerin düzenlenmesini (sağladığı) için Kharidemos’un oğlu Marcus Aurelius Iulianus’u (onurlandırır). Metrophanes’in oğlu Menophilos Amerimnos’un hazinedarlığı (tamias) (ve) Phoibion oğlu Aphrodisios Paulus’un müfettişliği (ergepistates) zamanında”. Asiarkheslik yapmış ve yüksek dereceli bir bürokratın oğlu olan süvari komutanı Marcus Claudius Apellas’ın Attius Rufinus Metillianus’u onurlandırma yazıtında, Smyrna’daki Hadrianus tapınağından ve burada görev yapan 24 ilahi okuyucusundan (hymnodos) birinden bahsedilmektedir . Bu yazıtta“İmparator

kültü rahibi ve Tanrı imparator Hadrianus'un tapınagında koro üyesi (hymnodos) olarak görev yapan birinin oğlu olan, süvari komutanı Marcus Claudius Apellas, kendisinin ve polis'in hamisi, müstesna vali Attius Rufinus'un oğlu, pek seçkin komutan vekili Attius Rufinus Metillianus'u (onurlandırdı)" denmektedir.

SONUÇ

Prestij açısından önemli bir yere sahip olan Asiarkheslik, Smyrna yazıtlarından anlaşıldığı kadarı ile bazı durumlarda beş gün gibi oldukça kısa bir süre için yapılabiliyordu. Yüksek finansal harcamalar yapmayı gerektiren bu memuriyet, gladyatör oyunları ve hayvan mücadelelerini kapsayan organizasyonları düzenlemekle görevliydi. Bazı epigrafik kaynaklar Asiarkheslik ile gladyatör aileleri arasında güçlü bir bağın olduğunu ve bazı memurların bu ailelerin hamiliğini yaptıklarını onaylamaktadır. Smyrna yazıtlarında kadınların da bu görevi üstlenebildikleri görülmüştür. Ayrıca verilerden anlaşıldığına göre sivil ve dini görevleri yerine getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Behr,C.A., Aelius Aristides and the Sacred Tales, 1968

Brandis,G.G., "Asiarchen", Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft II,2,1896, ss. 1564-1578

Campanile,M.D., I sacerdoti del Koinon d'Asia (I sec.a.C-III sec.d.C).Contributo alla studio della romanizzazione delle elites provinciali nell'Oriente greco, Studi Ellenistici 7 , Pisa 1994

Cadoux,C.J., Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D., Oxford 1938

Carter,M. , "Archiereis and Asiarchs", Greek, Roman, and Byzantine Studies 44, 2004, s.169

Christol,M., Drew-Bear Th., Tashlalan,T. Lucius Egnatius Victor Lollianus, Proconsul d'Asie, Anatolia Antiqua XI , 2003, ss.343-359

Christol,M., Drew-Bear,Th., Travaux et Recherches en Turquie, 1982

Deininge,J., Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit, Munich 1965.

Engelmann, H., “Asiarchs”, ZPE, 2000, ss.173-175

Friesen,S.J., Twice Neokoros.Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family, E.J.Brill, Leiden, New York, Köln 1993

Friesen, S., “Asiarchs,” ZPE 126 , 1999, ss.275–290

Herrmann,P.,Malay,H., “Statue Bases of the Mid Third Century A.D. from Smyrna”. EpigrAnat. 36 , 2003, ss.1–11

Kearsley, R., “Asiarchs, Archiereis, and the Archiereia of Asia”, GRBS 27 , 1986, ss.183-192

Leunissen, P.M.M., Consuln und Consulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander, 1989, s.268

Petzl, G., Die Inschriften von Smyrna I. Bonn 1982

Petzl, G., Die Inschriften von Smyrna II, 1. Bonn 1987

Petzl, G., Die Inschriften von Smyrna III, Bonn 1990

Price, S.R.F., Rituals and Power. The Roman imperial cult in Asia Minor, Cambridge 1984

Prosopographia imperii romani saec I. II. III (by Klebs, Elimar, 1852-; Rohden, Paul von; Dessau, Hermann, 1856-1931) Akademie der Wissenschaften,Berlin, Germany

Tataki,A.B., “Nemesis, Nemeseis, and the Gladiatorial Games at Smyrna”, Mnemosyne 62, Vol LXII, Boston 2009

Thomasson, B.E., Laterculi Praesidium I, Göteborg, 1984

TÜKENMİŞLİK SENDROMUNUN KURUMSAL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ÖĞRETMENLER VE AKADEMİSYENLER ARASINDA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Prof. Dr.Ferit KÜÇÜK

Harran Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, feritk@harran.edu.tr

Yrd.Doç.Dr.Kasım KAYA

Harran Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, kkaya@harran.edu.tr

Yrd.Doç.Dr.Baran ARSLAN

Harran Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, barslan@harran.edu.tr

ÖZET

Tükenmişlik sendromu, çalışma hayatını olumsuz yönde etkileyen bireysel ve kurumsal açıdan negatif etkilere sahip bir olgudur. Gelecek nesillerin sağlıklı bireyler olarak yetişmesi, öğretmenlerin hem fiziken hem de psikolojik olarak sağlıklı olmasına bağlıdır. Bu da ancak öğretmenlerin işlerini sevmeleri ve işe uyum göstermeleri ile mümkün olabilecektir. Günümüzde her meslek grubunda olduğu gibi öğretmenler de iş uyumunda sıkıntı çekmekte ve bunun sonucunda da tükenmişlik yaşamaktadırlar. Bu çalışmanın amacı eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerin ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılıkları üstündeki etkisini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bir diğer amacı da öğretmenlerin ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin ve kurumsal bağlılık düzeylerinin demografik faktörler bağlamında farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Bu amaçla hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması ve geçerlilik-güvenilirlik çalışması Ergin (1992) tarafından yapılmış olan 22 maddelik Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory- MBI) yer almaktadır. İkinci bölümde, Meyer ve Allen (1984, 1997) tarafından geliştirilen 17 maddelik “Kurumsal Bağlılık Ölçeği” (Organizational Commitment Questionere: OCQ) yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, cinsiyet, medeni durum, yaş, ortalama gelir düzeyi, eğitim düzeyi, Şanlıurfa'da görev yaptığı yer gibi 6 demografik faktör yer almaktadır. Araştırma amacı doğrultusunda hazırlanan anket Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde görev yapan 300 akademisyene ve 900 öğretmene olmak üzere 1200 kişiye gönüllülük esasına göre uygulandı. Araştırmanın uygulama kısmında regresyon analizi, frekans dağılımları, güvenilirlik analizi ve faktör analizi yapıldı. Yapılan analizler sonucunda öğretmen ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılık üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik sendromu, kurumsal bağlılık, eğitimciler.

ABSTRACT

Burnout syndrome is an individual and institutional negative effect that affects working life negatively. The upbringing of future generations as healthy individuals depends on the fact that teachers are both physically and psychologically healthy. This can only be possible with teachers' love of work and adaptation to the job. Today, as in every occupational group, teachers also suffer from the harmony of work, and as a result, they experience burnout. The purpose of this study is to analyze comparatively the effect of burnout levels of teachers and academicians, who are one of the most important elements of the aimed education system, on institutional loyalty, Another goal is to determine whether the levels of burnout and institutional commitment of teachers and academics differ in the context of demographic factors. The survey prepared for this purpose consists of three parts. In the first part, a 22-item Maslach Burnout Inventory (MBI) developed by Maslach and Jackson (1981) and adapted by Ergin (1992) in the Turkish version of the validity and reliability study is included. In the second part, there is a 17-item Organizational Commitment Questioner (OCQ) developed by Meyer and Allen (1984, 1997). In the third chapter, there are 6 demographic factors such as gender, marital status, age, average income level, education level, and the place where they work in Şanlıurfa. The survey prepared in line with the aim of research was applied on the basis of volunteerism to 1200 personnel including 300 academicians and 900 teachers working in the province and districts of Şanlıurfa. Regression analysis, frequency distributions, reliability analysis and factor analysis were performed in the application part of the study. As a result of the analyzes made, it is concluded that the burnout levels of teachers and academicians have an effect on organizational commitment.

Key Words: Burnout syndrome, organizational commitment, educators.

1. GİRİŞ

Örgütsel davranışın bir çok negatif ve pozitif konusu vardır. Araştırmalara en çok konu olan pozitif kavramlardan biri kurumsal bağlılık, yine araştırmalara en çok konu olan negatif konu ise tükenmişlik sendromudur. Bunun sebebi, kurum ile çalışan arasındaki ilişkinin kalitesinden kaynaklanan kurumsal bağlılık ve tükenmişliğin çalışanı ve kurumu önemli derecede etkilemesidir. Literatürde kurumsal bağlılık ve tükenmişlik düzeyi arasındaki ilişkiyi araştıran bir çok araştırma mevcuttur (Liu, 1996; Chuo, 2003; Tan ve Akhtar, 1998; Leiter ve Maslach, 1988). Bu araştırmalar sonucunda kurumsal bağlılığın tükenmişlik düzeyini etkilediği görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde eğitim sektörü çalışanları olan öğretmenler ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılıklarına etkisini belirlemeye için karşılaştırmalı analize yönelik bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Eğitim sektöründe insan kaynakları politikaları açısından tükenmişlik ve kurumsal bağlılık arasındaki etkileşimin özellikle her iki değişkenin boyutları açısından incelenmesi önem arz etmektedir.

Tükenmişlik, duygusal tükenmeyle, duyarsızlaşmayla ve kişisel başarının azalmasıyla karakterize bir sendromdur. Eğitimci olmak sürekli fedakarlık gerektiren, iletişimin etkili olduğu ve duygusal tükenmenin yoğun olduğu bir meslek olduğu için tükenmişliğin ortaya çıkma olasılığı çok yüksek olan mesleklerden biri olarak kabul edilmektedir.

Eğitim sektörünün her çalışanı üzerinde incelenen tükenmişlik, çeşitli bireysel özellikler, mesleki ve psikolojik değişkenler çerçevesinde ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle öğretmenlerde tükenmişliğin nedenleri ve bunu gidermeye yönelik çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Tükenmişlik sendromu ve kurumsal bağlılık ilişkisini ölçen çalışmalar mevcuttur ancak öğretmen ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılık düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik karşılaştırmalı bir analiz daha önce yapılmamıştır.

2. LİTERATÜR

2.1. Kurumsal Bağlılık

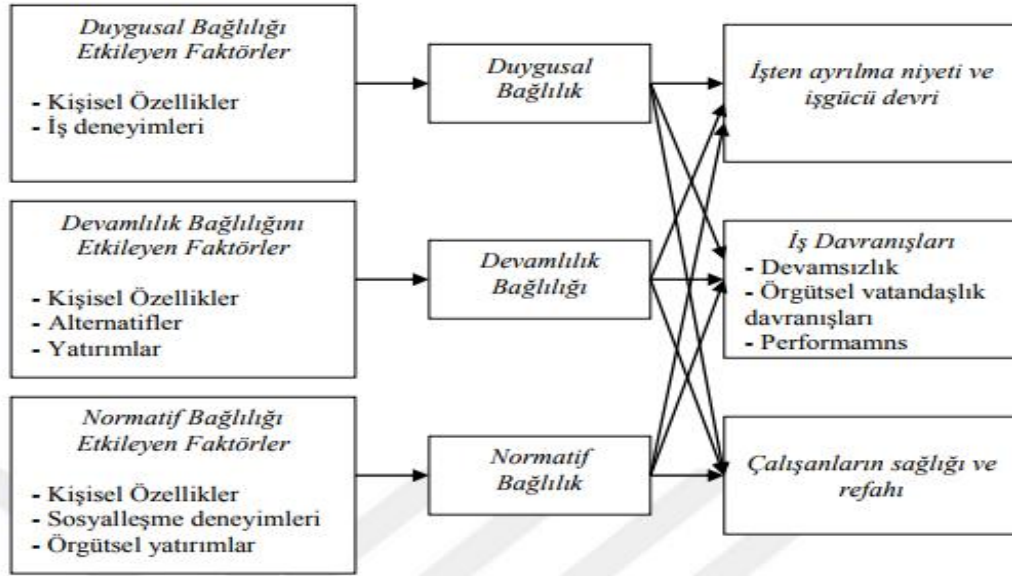
Kurumsal verimliliğin temel belirleyicilerinden biri çalışanların kuruma yönelik düşünce ve tutumlarıdır. Çalışanların kuruma yönelik tutumu olumlu ise çalışan kurum ile bütünleşmekte, çalışanın kuruma yönelik tutumu olumsuz ise kendi kurumdan ayırabilmektedir. Bu sebeple kurumsal bağlılık, kurumların ömrünü belirleyen önemli etkenler arasında yer almaktadır (Usta, 2013:91).

Çalışanların işletmelerin amaçlarına, hedeflerine ve sistemlerine olan bağlılıkları ile rekabette üstünlük elde edilebilecektir. Kurumsal bağlılık, çalışanların kurumlarına karşı hissettikleri psikolojik bağlılık olarak ifade edilmektedir. İşe yönelik ilgi, kurumsal değerlerin benimsenmesi ve sadakat bağlılığı ortaya çıkan faktörlerdir.

Weiner (1982)'ye göre kurumsal bağlılık, kurumsal çıkarları karşılayacak biçimde hareket etmek için içselleştirilmiş normatif baskıların bütünüdür. Griswold (1983) ise kurumsal bağlılığı, bireylerin parasal kaygıları olmaksızın kurumda kalma isteği hissederek kurumun hedefleri ve değerleriyle özdeşleşmesi olarak tanımlamaktadır. Allen ve Meyer (1990)'e göre kurumsal bağlılık, iş görenin kuruma karşı psikolojik yaklaşımını içeren ve kurumla ilişkisini tanımlayan, kurumda kalmayı sürdürme kararına neden olan psikoloji bir durumdur. Best (1994) bağlılık gösteren çalışanların belirli davranışları kişisel yararları için değil, ahlaki olarak doğru olduklarını düşündükleri için gösterdiklerini ifade etmektedir. Schermerhorn vd. (1994)'e göre örgütsel bağlılık, çalışanın çalıştığı kurum ile kurduğu güçlü ilişki ve kendisini kurumun bir parçası olarak hissetmesidir. McDonald ve Makin (2000) ise kurumsal bağlılığı çalışan ile kurum arasında gerçekleştirilmiş psikolojik bir sözleşme olarak ifade etmektedirler.

Kurumsal bağlılık ile ilgili yapılmış olan en önemli çalışmalardan birisi Allen ve Meyer'in çalışmasıdır. Allen ve Meyer'e göre kurumsal bağlılık, işgörenlerin kurumla aralarındaki

ilişkiyi yansıtan psikolojik bir durumdur (İnce ve Gül, 2005:38). Meyer ve Allen'e göre bu psikolojik durumlar kurumsal bağlılığı oluşturan duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık boyutlarıdır (Eren, 2006:556).



Şekil 1: Üç Faktörlü Kurumsal Bağlılık Modeli

Kaynak: Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61-89.

Devam Bağlılığı: Meyer ve Allen'e göre devam bağlılığı çalışanların kurumsal sağladıkları veya sağlayabilecekleri maddi, manevi (psikolojik) ve sosyal çıkarlarla ilgilidir. Çalışanlar beklentilerine uygun maddi, manevi (psikolojik) ve sosyal çıkarlarını elde ettiğinde kuruma bağlılık hissedecektir. Çalışanlar, kurumdan ayrılması durumunda maddi ve manevi kazanımlarını kaybedeceklerini düşündüklerinden kurumda kalmaya istekli olmaktadır (Lamsa ve Savolainen, 1999:36). Çalışan, işten ayrılma durumunda katlanacağı maliyeti kurumdaki kıdem ve kariyer gibi faktörleri göz önünde bulundurmakta ve bu maliyeti göze alamamaktadır (Shaw, Delery ve Abdullah, 2003:1022).

Duygusal Bağlılık: Duygusal bağlılık kurumun amaç ve hedeflerinin, kural, ilke, norm ve değerlerinin çalışanlar tarafından benimsendiği, özümsemişi; kurumun faaliyetlerinin içten desteklendiği, çalışanın kendi kimliğini kurumun kimliği ile özdeşleştirdiği durumlarda oluşmaktadır (Eren, 2006: 556–557). Duygusal bağlılığın tanımlanmasındaki en önemli konu çalışan ve kurumun özdeşleşme düzeyidir. Duygusal bağlılığın çalışanların kurumdaki yakın çevresine vermiş olduğu duygusal tepkilerle ilgili olduğu ifade edilmekte, yaptığı işe daha fazla sarılma, iş arkadaşlarından, işten ve mesleğine bağlılıktan sağlanan tatminle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Balay, 2000:73).

Normatif Bağlılık: Normatif bağlılıkta, çalışanların üyesi olduğu grup veya kuruma karşı sorumlulukları olduğu inancı söz konusudur (Çırpan, 1999:71). Normatif bağlılık, çalışanların ahlaki değerleri sebebiyle kuruma ve kurumdaki arkadaşlarına karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme eğiliminden doğmaktadır. Kurumun amaç ve hedefleri, faaliyetleri ve normları doğru olmasa da, ahlaki değerlerine bağlı olduğunu göstermek için kurumsal faaliyetleri yerine getirmekte, kurallara uymaktadır. Normatif bağlılıkları yüksek olan çalışanlar, çalışmayla sorumluluk olarak kabul etmektedirler (Eren, 2006:557).

2.2. Tükenmişlik Sendromu

Kurumlar tarafından bir tehdit olarak görülen tükenmişlik sendromu birçok disiplinler arası çalışmaya konu olmuştur. Tükenmişlik sendromunun tehdit olarak görülmesinin altında yatan önemli nedeni iş görenlerin iş yaşam kalitesini, iş sağlığını ve kuruma olan bağlılıklarını etkileyen bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Tükenmişlik sendromu özellikle insanlarla iletişimin yüz yüze olduğu ve emek yoğun olan sektörlerde daha fazla görülmektedir.

Bireylerin iş yaşamlarının çeşitli safhalarında ortaya çıkan ve yorgunluk, yorgunluk gibi göstergeler ile tanımlanabilen tükenmişlik sendromu, kısa bir süre dinlenilince geçecek bir durum değildir (Sakal, 2015:11). Bu nedenle tükenmişlik sendromuna neden olan faktörleri belirlemek önem arz etmektedir.

Tükenmişlik, ilk defa 1970'li yıllarda, insanlar arası iletişimin yoğun olduğu mesleklere has olan bir durumu tanımlamak için kullanılmıştır (Pedrabissi ve Rolland, 1997:529). Daha sonra bir çok araştırmacı tarafından farklı tanımları yapılmıştır.

Freudenberger (1974) tükenmişliği, güç, enerji ve kaynaklara yönelik talebin aşırılığından dolayı tükenmeye başlamak olarak ifade etmektedir. Kim, Shin ve Umbreit (2007) ise tükenmişliği, kişinin işinden kaynaklanan stres ile ortaya çıkan, stresin düzeyi ve stresin sürme süresine göre farklılık gösteren bir reaksiyon olarak belirtmektedirler. Schaufeli ve Greenglass'a (2001)'e göre tükenmişlik, işgörenin duygusal olarak çaba sarfetmesi gereken çalışma koşullarına uzunca bir süre maruz kaldığında ortaya çıkan beden olarak, duygu olarak ve de zihin olarak tükenmesi durumudur.

Maslach 1982 yılında yaptığı "Burnout: The Cost of Caring" çalışmada üç boyutlu olan bir tükenmişlik ölçeği geliştirmiştir. Bu boyutlar duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme hissi'dir (Sweeney ve Summers, 2002:224).

Duygusal Tükenme: Özellikle insani ilişkilerin oldukça yoğun olduğu mesleklere stres ile ortaya çıkan bir durumdur. Duygusal tükenme bu anlamda tükenmişlikte bireysel stresin boyutunu göstermekte ve bireyin hem duygusal hem de bedensel kaynaklarındaki azalmayı ifade etmektedir (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001:402). Duygusal tükenme, aynı zamanda bireye çalışma hayatında aşırı yüklenerek tüketilmesi duygusu olarak da ifade edilmektedir

(Dolunay, 2002:52). Duygusal tükenme, bireyin yılması, yıpranması, gücünü ve enerjisini kaybetmesi, bitkin hale gelerek tükenmesi olarak tanımlanmaktadır (Bahar,2006:18).

Duyarsızlaşma: Tükenmişliğin ikinci boyutu olan duyarsızlaşma, bireyler arasındaki boyutu temsil etmekte ve müşterilere karşı olumsuz ve katı tutumları ve işe yönelik tepkisiz kalmayı ifade etmektedir (Wright ve Douglas, 1997:492). Duyarsızlaşmada kişi çalışma arkadaşlarına ve hizmet ettiği bireylere yönelik duygusuz davranmakta ve onların varlığını umursamamaktadır (Hayter, 2000:246).

Düşük Kişisel Başarı Hissi: Düşük kişisel başarı hissinde birey, başkaları hakkında sahip olduğu negatif düşünceler sebebiyle kendisi hakkında da negatif düşünmeye başlamaktadır. Bu düşünceler ve yanlış davranışlar neticesinde birey kendini suçlu hissetmekte ve kendisi hakkında başarısız olduğu hükmüne varır. Bu noktada düşük kişisel başarı hissi ortaya çıkmaktadır (Basım ve Şeşen, 2006:16-17). Düşük kişisel başarı hissinde, başarısızlık ve yetersizlik duygusu, moral, verimlilik ve üretkenlikte düşüş, bireyler arasındaki anlaşmazlıklar, sorunlarla başa çıkmada yetersizlik, kendine güvenmeme ve saygıda azalma gibi belirtileri söz konusudur (Polatçı, 2007:80).

3. Yöntem

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada amaç, öğretmen ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin, çalıştıkları kuruma bağlılıklarını etkileyip etkilemediğini karşılaştırmalı analiz ile belirlemektir. Elde edilen sonuçlar ile eğitimciler ve eğitim sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

3.2.Anakütle, Örneklem, Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

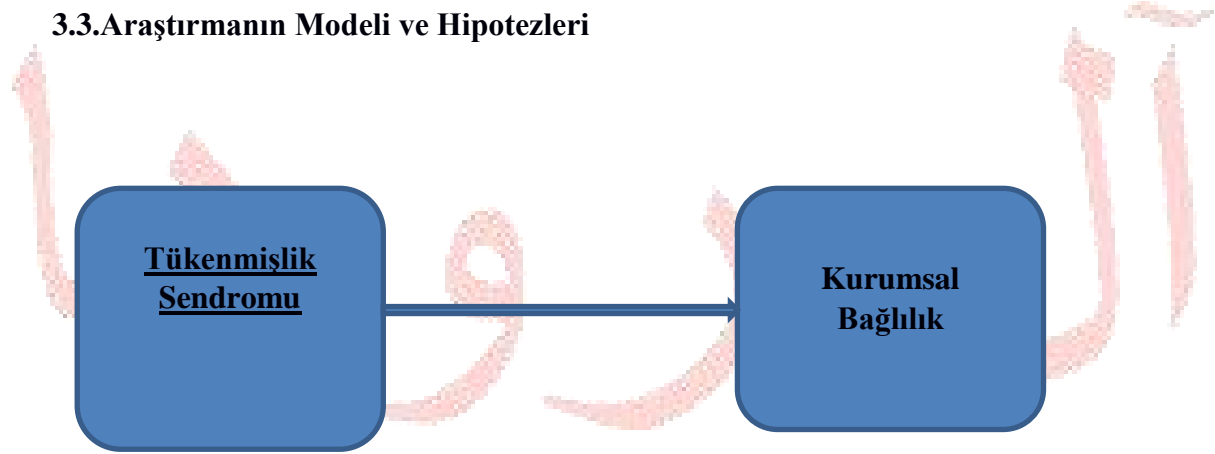
Verilerin toplanmasında ana kütlelerin tamamını incelemek, zaman, maliyet, kontrol, etik zorunluluklar, verilerin eskimesi yönünden olumsuzluklar doğurduğu için örneklem yoluna gidilmiştir. %95 güvenilirlik ve %3 örneklem hatası ile örneklem konu olacak gruplar Harran Üniversitesinde görev yapan akademisyenler yaklaşık 1.000 kişi ve Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde görev yapan öğretmenler 25.734 kişi olmak üzere toplamda 26.734 kişiyi kapsadığından örneklem büyüklüğü 1045 olarak belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50). Bu çalışma, Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde görev yapan 300 akademisyene ve 900 öğretmene olmak üzere 1200 kişinin gönüllü katılımı ile yapılmıştır.

Araştırma için gerekli olan birincil verilerin, anket metodu uygulanarak toplanması söz konusudur. Verilerin toplanmasında tesadüfi örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem yöntemi ile yüz yüze anket yöntemi kullanılacaktır. Anketörün cevaplayıcıyla iletişime geçtiği yüz yüze anket en güvenilir veri toplama yöntemleri arasında yer almaktadır (Gegez,

2010:83). Anketler 15.10.2017 ile 07.11.2017 tarihleri arasında Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde yapılmıştır.

Araştırma için hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması ve geçerlilik-güvenilirlik çalışması Ergin (1992) tarafından yapılmış olan 22 maddelik Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory- MBI) yer almaktadır. İkinci bölümde, Meyer ve Allen (1984, 1997) tarafından geliştirilen 17 maddelik “Kurumsal Bağlılık Ölçeği” (Organizational Commitment Questionere: OCQ) yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, cinsiyet, medeni durum, yaş, ortalama gelir düzeyi, eğitim düzeyi, Şanlıurfa’da görev yaptığı yer gibi 6 demografik faktör yer almaktadır. Katılımcıların tükenmişlik düzeylerini ve kurumsal bağlılık düzeylerini ölçmek üzere hazırlanan sorular 5’li Likert tipindedir. Katılımcıların, her bir ifade için 1 ile 5 arasında kendilerine en uygun şıkka katılma derecelerini gösteren “Kesinlikle Katılıyorum (5)”, “Katılıyorum (4)”, “Kararsızım (3)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kesinlikle Katılmıyorum (1)” seçeneklerinden kendilerine en uygun şikkı işaretlendirmeleri istenmiştir.

3.3.Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri



ŞEKİL 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı ve modeli doğrultusunda belirlenen hipotez şu şekildedir;

H₁: Şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılık düzeyleri üzerinde etkisi vardır.

H₂: Şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde görev yapan akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılık düzeyleri üzerinde etkisi vardır.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS paket programı kullanıldı. Öncelikle güvenilirlik analizi yapıp, ardından katılımcıların tükenmişlik düzeyini ve kurumsal bağlılık düzeylerini ölçen ölçeklere faktör yapı geçerliliğini test etmek için “faktör Analizi” yapılmıştır. Tükenmişlik düzeyinin kurumsal bağlılık üzerindeki etkisini ölçmek için regresyon analizi yapılmıştır.

3.5.Araştırmanın Bulguları

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

	Sıklık	Yüzdeler		Sıklık	Yüzdeler
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	325	36,1	Lisans	568	63,1
Erkek	425	63,9	Lisansüstü	332	36,9
Toplam	900	100	Toplam	900	100
Yaş			Aylık Gelir		
22-28	22	2,4	3001-4000 TL	325	36,1
29-35	251	27,9	4001-5000 TL	273	30,3
36-41	221	24,6	5001-6000 TL	213	23,7
42-48	148	16,4	6001-7000 TL	89	9,9
49 ve üstü	258	28,2	7001 TL ve üstü	-	-
Toplam	900	100	Toplam	900	100
Medeni Durum			Çalıştığı Yer		
Evli	534	59,3	İl merkezi	552	61,3
Bekâr	366	40,7	İlçe	348	38,7
Toplam	900	100	Toplam	900	100

Anketi cevaplayan katılımcıların % 63,9'u erkek, %36,1'i kadınlardan oluşmaktadır. Anketi cevaplayan katılımcıların % 59,3'ü evli, %40,7'si bekarlardan oluşmaktadır. Cevaplayıcıların yaş aralıklarına bakıldığında, katılımcıların %2,4'ünün 22-28, %27,9'unun 29-35, %24,6'sının 36-41, %16,4'ünün 42-48 ve %28,2'sinin 49 ve üstü yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Demografik özelliklerden bir başkası olan aylık gelir değişkenine bakıldığında

katılımcıların %36,1'i 3001-4000 TL, %30,3'ü 4001-5000 TL, %23,7'si 5001-6000 TL, %9,9'u 6001-7000 TL gelir grupları içerisinde. Diğer bir demografik değişken olan eğitim düzeyine ait bulgular incelendiğinde cevaplayıcıların; %63,1'inin lisans ve %36,9'unun lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların Şanlıurfa'da çalıştığı yere ait bulgular incelendiğinde %61,3'ünün il merkezinde ve %38,7'sinin ilçede çalıştığı görülmektedir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Akademisyenlerin Demografik Özellikleri

	Sıklık	Yüzdeler		Sıklık	Yüzdeler
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	128	42,7	Lisans	51	17,0
Erkek	172	57,3	Lisansüstü	249	83,0
Toplam	300	100	Toplam	300	100
Yaş			Aylık Gelir		
22-28	84	28,0	4001-5000 TL	42	14,0
29-35	92	30,7	5001-6000 TL	135	45,0
36-41	82	27,3	6001-7000 TL	54	18,0
42-48	42	14,0	7001 TL ve üstü	69	23,0
49 ve üstü	-	-	Toplam	300	100
Toplam	300	100			
Medeni Durum			Çalıştığı Yer		
Evli	208	69,3	İl merkezi	242	80,7
Bekâr	92	30,7	İlçe	58	19,3
Toplam	300	100	Toplam	300	100

Anketi cevaplayan katılımcıların % 57,3'ü erkek, %42,7'si kadınlardan oluşmaktadır. Anketi cevaplayan katılımcıların % 69,3'ü evli, %30,7'si bekarlardan oluşmaktadır. Cevaplayıcıların yaş aralıklarına bakıldığında, katılımcıların %28'inin 22-28, %30,7'sinin 29-35, %27,3'ünün 36-41 ve %14'ünün 42-48 yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Demografik özelliklerden bir başkası olan aylık gelir değişkenine bakıldığında katılımcıların %14'ü 4001-5000 TL, %45'i 5001-6000 TL, %18'i 6001-7000 TL ve %23'ü 7001 TL ve üstü gelir grupları içerisinde. Diğer bir demografik değişken olan eğitim düzeyine ait bulgular incelendiğinde

cevaplayıcıların; %17'sinin lisans ve %83'ünün lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların Şanlıurfa'da çalıştığı yere ait bulgular incelendiğinde %80,7'sinin il merkezinde ve %19,3'ünün ilçede çalıştığı görülmektedir.

3.6.Araştırmanın Güvenirliliği ve Faktör Analizi

Tükenmişlik düzeyini ölçen veri setinin faktör analizine uygunluğunu test eden KMO değeri (0,832), faktör analizi yapılabilmesi için uygun ve mükemmel bir değerdir. Yine aynı amaca hizmet eden Bartlett testi Significance = 0,000 olduğundan ve $p < 0.05$ olması koşulunu sağladığından verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Tükenmişlik düzeyini ölçen ölçek sorularından elde edilen veriler üzerinde uygulanan faktör analizi sonucunda, ölçek sorularının üç faktör altında toplandığı tespit edilmiştir.

Kurumsal bağlılık düzeyini ölçen veri setinin faktör analizine uygunluğunu test eden KMO değeri (0,782), faktör analizi yapılabilmesi için uygun ve mükemmel bir değerdir. Yine aynı amaca hizmet eden Bartlett testi Significance = 0,000 olduğundan ve $p < 0.05$ olması koşulunu sağladığından verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Kurumsal bağlılık düzeyini ölçen ölçek sorularından elde edilen veriler üzerinde uygulanan faktör analizi sonucunda, ölçek sorularının üç faktör altında toplandığı tespit edilmiştir.

Tablo 3: Tükenmişlik Sendromuna İlişkin Değişkenlere İlişkin Faktör Analizi ve Açıklamalar

	Faktör Yükleri	Özdeğer	Varyans
1. Duygusal Tükenme $\alpha = 0.845$		5,963	27,106
İşimden soğuduğumu hissediyorum.	780		
İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.	776		
Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.	769		
Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.	720		
Bütün gün öğrencilerle uğraşmak benim için çok yıpratıcı.	717		
Yaptığım işten bıktığımı düşünüyorum.	705		
İşimin beni kısıtladığımı düşünüyorum.	688		
İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.	650		
Doğrudan insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.	631		
2. Duyarsızlık $\alpha = 0.684$		4,270	19,411
Öğrencilerime sanki insan değilmiş gibi	748		

davrandığımı hissediyorum.			
Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara daha sert davranıyorum	699		
Bu işin giderek beni katılaştırmasından korkuyorum.	697		
Öğrencilerime ne olduğu umurumda değil.	654		
Öğrencilerimin bazı problemleri için, beni suçladıklarını hissediyorum.	601		
3. Kişisel Başarıda Düşme $\alpha = 0.797$		4,914	22,333
Öğrencilerimin neler hissettiklerini hemen anlarım.	804		
Öğrencilerimin sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.	781		
Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğumu hissediyorum.	739		
Çok şeyler yapabilecek güçteyim.	712		
Öğrencilerimle aramda rahat bir ortam yaratırım.	701		
İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissedirim.	698		
Bu işte pek çok değerli işler başardım.	637		
İşimde duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.	612		
Toplam Açıklanan Varyans (%)			68,850
Cronbach Alpha (%)			0,815
KMO Test			0,832
Bartlett's Test of Sphericity			12291,679

Tablo 4: Kurumsal Bağlılığa İlişkin Değişkenlere İlişkin Faktör Analizi ve Açıklamalar

	Faktör Yükleri	Özdeğer	Varyans
1. Duygusal Bağlılık $\alpha = 0.932$		6,490	38,174
Meslek hayatımın geriye kalanını, bu okulda/üniversitede geçirmekten mutluluk duyardım.	843		
Çalıştığım okulun/üniversitenin problemlerini kendi problemim gibi hissediyorum.	814		
Bu okulda/ üniversitede, kendimi ailenin	810		

bir parçası gibi hissediyorum			
Bu okula/ üniversiteye karşı, duygusal bir bağ hissediyorum.	753		
Çalıştığım okula/üniversiteye karşı, güçlü bir aidiyet duygusu hissediyorum.	714		
Çalıştığım okuldan/üniversiteden, dışarıdaki insanlara gururla bahsediyorum.	705		
2.Devam Bağlılığı $\alpha = 0.779$		3,036	17,856
Şu an bu okuldan/üniversiteden ayrılmam, bundan sonraki hayatımda maddi zarara uğramama neden olur.	903		
Şu an bu okulda/ üniversitede kalmam, istekten çok bir gerekliliktir.	788		
Bu okuldan/ üniversiteden ayrılmayı düşünmek için, çok az seçim hakkına sahip olduğuma inanıyorum.	701		
Benim için bu okuldan/üniversiteden ayrılmamanın olumsuz sonuçlarından biride, başka bir okulun burada sahip olduğum olanakları bana sağlayamama ihtimalidir.	692		
Başka bir iş ayarlamadan önce, bu okuldan/üniversiteden ayrıldığımda neler olacağı konusunda endişe hissediyorum.	681		
Bu okulda/üniversitede çalışmaya devam etmemin önemli nedenlerinden biride, ayrılmamın kişisel fedakârlık gerektirmesidir.	613		
3. Normatif Bağlılık $\alpha = 0.791$		2,623	15,427
Benim avantajıma olsa bile, çalıştığım okuldan/üniversiteden şimdi ayrılmak bana doğru gelmiyor.	718		
Bu okul/üniversite, benim sadakatimi hak ediyor.	703		
Bu okuldan/üniversiteden şimdi ayrılmamanın, burada çalışan diğer insanlara karşı duyduğum sorumluluklar sebebiyle yanlış olacağımı düşünüyorum.	658		
Çalıştığım okula/üniversiteye çok şey borçluyum.	657		
Bu okuldan/üniversiteden şimdi ayrılırsam suçluluk hissederim.	599		
Toplam Açıklanan Varyans (%)			71,457

Cronbach Alpha (%)			0,859
KMO Test			0,782
Bartlett's Test of Sphericity			15300,913

3.7.Hipotezlerin Test Edilmesi

Tablo 5: Öğretmenlerin Tükenmişlik Sendromlarının Kurumsal Bağlılıklarına Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	R2	R2 Düzeltilmiş	F	Sig. F (p)	Beta	SEB	T	Sig.t(p)
Model 1	,221	,218	84,722	,000				
(Constant)					1,277	,199	6,417	,000
Duygusal Tükenme					-,203	,038	-5,323	,000
Duyarsızlık					,137	,057	2,399	,017
Kişisel Başarıda Düşme					539	,041	13,030	,000

Kurulan regresyon modelinin istatistiki olarak geçerli yani anlamlı bir model olduğunu ölçmeye yönelik olarak F testi yapılmış ve test sonucuna göre modelin ($F=84,722$, $p=0.000<0,05$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kurulan model anlamlı olduğuna göre regresyon analizinin diğer çıkarımlarını değerlendirmeye tabi tutabiliriz.

Regresyon katsayılarının sıfırdan farklı olup olmadığını test etmeye yönelik olarak her bir katsayı için t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testleri sonucu tükenmişlik sendromun “duygusal tükenme”, “duyarsızlık”, ve “kişisel başarıda düşme” boyutlarının tümünün kurumsal bağlılık üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Regresyon katsayılarını işaretini incelersek, duygusal tükenme değişkeninin kurumsal bağlılık üzerinde negatif etkisi olduğu, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme değişkenlerinin kurumsal bağlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Akademisyenlerin Tükenmişlik Sendromlarının Kurumsal Bağlılıklarına Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	R2	R2	F	Sig.	Beta	SEB	T	
--	-----------	-----------	----------	-------------	-------------	------------	----------	--

		Düzeltilmiş		F (p)				Sig.t(p)
Model 2	,125	,143	17,641	,000				
(Constant)					1,325	,256	5,167	,000
Duygusal Tükenme					-,035	,079	-,447	,655
Duyarsızlık					,259	,064	4,051	,000
Kişisel Başarıda Düşme					,270	,110	2,455	,015

Kurulan regresyon modelinin istatistiki olarak geçerli yani anlamlı bir model olduğunu ölçmeye yönelik olarak F testi yapılmış ve test sonucuna göre modelin ($F=17,641$, $p=0.000<0,05$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kurulan model anlamlı olduğuna göre regresyon analizinin diğer çıkarımlarını değerlendirmeye tabi tutabiliriz.

Regresyon katsayılarının sıfırdan farklı olup olmadığını test etmeye yönelik olarak her bir katsayı için t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testleri sonucu tükenmişlik sendromun “duyarsızlık”, ve “kişisel başarıda düşme” boyutlarının kurumsal bağlılık üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Regresyon katsayılarını işaretini incelersek, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme değişkenlerinin kurumsal bağlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, Eğitim sektörü emekçileri olan öğretmenler ve akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılıklarına etkisini karşılaştırmalı olarak analiz edip ortaya koymaktır.

Araştırma hipotezleri her bir meslek grubu için tükenmişlik düzeyinin kurumsal bağlılık üzerinde etkisi olduğunu varsaymaktadır. Bu hipotezler doğrultusunda öncelikle öğretmenlerden elde edilen veriler ile tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılıklarını belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda duygusal tükenme değişkeninin kurumsal bağlılık üzerinde negatif etkisi olduğu, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme değişkenlerinin kurumsal bağlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılıkları üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi yapıldı. Elde edilen veriler sonucunda duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme değişkenlerinin kurumsal bağlılık üzerinde pozitif bir etkisi olduğu

anlaşılmaktadır. Yapılan analizler sonucunda "Şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde görev yapan öğretmenlerin/akademisyenlerin tükenmişlik düzeylerinin kurumsal bağlılık düzeyleri üzerinde etkisi vardır." hipotezleri desteklendi. Elde edilen sonuçlar literatürdeki çalışmalarla paralellik göstermektedir (Chuo, 2003; Zhang ve Ma, 2010; King, 1997).

Araştırma Şanlıurfa ilinde çalışan öğretmen ve akademisyenlere üzerinde yapılmıştır. Farklı illerde, farklı bölgelerde ve farklı ülkelerde çalışan öğretmen ve akademisyenlerin katılımıyla oluşacak daha büyük bir örnek kütle ile yapılacak araştırma, sonuçların genelleştirilebilmesi açısından önem arz etmektedir. İleride farklı kültürler üzerinde yapılması kıyaslama yapılabilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada tükenmişlik sendromunun kurumsal bağlılık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Demografik faktörler gibi tükenmişlik sendromu düzeyini ve kurumsal bağlılığı etkileyen farklı kavram ve faktörlerin incelenmesi bilimsel açıdan önemli katkılar sağlayabilir.

Kurumların çalışanların tükenmişlik düzeyini azaltmada, kurumsal politikaların eşit ve adaletli olarak paylaşılması, kaynak ve dağıtımı kariyer ve iletişim gibi temel kurumsal politikalarda yeniden etkin politikalar üretmesi etkinliğini arttırabilecektir.

KAYNAKÇA

- Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The Measurement and Antecedents of Affective, Continuance and Normative Commitment to the Organization. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 63(1), 1-18.
- Bahar, E. (2006). Tükenmişlik Sendromu, Otel İşletmelerinde Ön Büro Çalışanlarında Bir Uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Balay, R. (2000). Örgütsel Bağlılık. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Basım, H. N., & Şeşen, H. (2006). Mesleki Tükenmişlikte Bazı Demografik Değişkenlerin Etkisi: Kamu'da Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(2), 15-23.
- Best, P. W. (1994). Locus of Control, Personal Commitment and Commitment to the Organization. University of South Africa.
- Chuo, S. (2003). The Relationship Between Organizational Commitment and Burnout. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Alliant International University Los Angeles, Los Angeles.
- Çırpan, H. (1999). Örgütsel Öğrenme İklimi ve Örgüte Bağlılık İlişkisi: Bir Alan Araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dolunay, A. B. (2002). Keçiören İlçesi Genel liseler ve Teknik-Ticaret-Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde Tükenmişlik Durumu Araştırması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 51-62

- Eren, E. (2006). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Ergin, C. (1992). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 22, 143-154.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*, 30(1), 159-165.
- Gegez, E. (2010). Pazarlama Araştırmaları. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Griswold, W. (1983). The Devil's Techniques: Cultural Legitimation and Social Change. *American Sociological Review*, 48, 668-680.
- Hayter, M. (2000). Utilizing the Maslach Burnout Inventory to Measure Burnout in HIV/AIDS Specialist Community Nurses: The Implications for Clinical Supervision and Support. *Primary Health Care Research & Development*, 1(4), 243-253.
- İnce, M., & Gül, H. (2005). Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kim, H. J., Shin, K. H., & Umbreit, W. T. (2007). Hotel Job Burnout: The Role of Personality Characteristics. *International Journal of Hospitality Management*, 26(2), 421-434.
- Lämsä, A. M., & Savolainen, T. (1999). Exploring Commitment in Different Contexts of Change: Findings from A Study On Downsizing and Quality Improvement. *Allied Academies*, 3(1), 35-41.
- Leiter, M. P., & Maslach, C. (1988). The impact of interpersonal environment on burnout and organizational commitment. *Journal of organizational behavior*, 9(4), 297-308.
- Liu, H. (1996). Burnout and Organizational Commitment Among Staff of Publicly Funded Substance Abuse Treatment Programs. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland, College Park, Maryland.
- Maslach, C. (1982). Burnout: The Cost of Caring. ISHK.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 397-422.
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1984). Testing the "Side-Bet Theory" of Organizational Commitment: Some Methodological Considerations. *Journal of Applied Psychology*, 69(3), 372-378.
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61-89.
- Meyer, J. P., Allen, N. J., & Allen, N. J. (1997). Commitment in the Workplace. Sage Publications.
- Pedrabissi, L., Rolland, J. P., & Santinello, M. (1997). Stress and Burnout Among Teachers in Italy and France. *The Journal of Psychology*, 127(5), 529-535.

- Polatçı, S. (2007). Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlik Sendromuna Etki Eden Faktörler (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Analiz). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Sakal, Ö. (2015). Kültürün Bireycilik Toplulukçuluk Boyutlarının Tükenmişlik Boyutları Üzerindeki Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Schaufeli, W. B., & Greenglass, E. R. (2001). Introduction to Special Issue on Burnout and Health. *Psychology & Health*, 16(5), 501-510.
- Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (1994). *Managing Organization Behavior*. John Willey & Sons, New York.
- Shaw, J. D., Delery, J. E., & Abdulla, M. H. (2003). Organizational Commitment and Performance Among Guest Workers and Citizens of An Arab Country. *Journal of Business Research*, 56(12), 1021-1030.
- Sweeney, J. T., & Summers, S. L. (2002). The Effect of the Busy Season Workload on Public Accountants' Job Burnout. *Behavioral Research in Accounting*, 14(1), 223-245.
- Tan, D. S., & Akhtar, S. (1998). Organizational Commitment and Experienced Burnout: An exploratory Study from A Chinese Cultural Perspective. *The International Journal of Organizational Analysis*, 6(4), 310-333.
- Usta, M. E. (2013). Okul Yöneticilerinin Pozitivist ve Kaos Yönetim Anlayışlarını Benimsemelerinin Kendilerinin ve Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Wiener, Y. (1982). Commitment in Organizations: A Normative View. *Academy of Management Review*, 7(3), 418-428.
- Wright, T. A., & Douglas, G. B. (1997). The Contribution of Burnout to Work Performance. *Journal of Organizational Behavior*, 18, 491-499.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdogan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara.

DÜZ ORANLI VERGİLER VE TÜRKİYE İÇİN BAZI DEĞERLENDİRMELER

Yrd. Doç. Dr. Hayriye IŞIK

Namık Kemal Üniversitesi, hayriyeden@gmail.com

ÖZET

Düz oranlı vergiler (flat tax) günümüzde maliye literatüründe yoğun olarak tartışılan bir konudur. Düz oranlı vergiler, gelir düzeyi ve türünden bağımsız olarak tüm vergi mükelleflerinden tek oranlı verginin alınması uygulamasıdır. Başka bir deyişle, düz oranlı vergi; vergi oranının tek olduğu ve vergiye tabi matrahın artsa bile, vergi oranında bir artışın olmadığı ve matraha tek oranın uygulandığı vergiler olarak tanımlanmaktadır.

Teorik yapı ve mevcut uygulamalar ışığında birçok ülkenin kendi ekonomik ve mali yapısı içerisinde değerlendirmeye aldığı düz oranlı vergilerin incelendiği bu çalışmada öncelikle düz oranlı vergi ile ilgili teorik çerçeveye yer verilerek, avantaj ve dezavantajları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, düz oranlı vergiyi uygulayan ülke örnekleri ele alınarak, Türkiye açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Düz Oranlı Vergi, Türkiye.

FLAT TAX AND SOME EVALUATIONS FOR TURKEY

ABSTRACT

Flat tax; regardless of the level and type of income. In other words, flat-rate tax is the one where the tax rate is odd, there is no increase in the tax rate even if the tax base is increased, and the tax rate.

One of the tax proposals that have been frequently discussed in recent years is flat taxation. In this study, which is based on the current practices and theoretical studies, the rate of flat rate that many countries evaluate in their own economic and financial structures has been examined firstly, the advantages and disadvantages of the system have been revealed. Later, the countries that apply the flat rate tax were examined and an evaluation was made in terms of Turkey.

Keywords: Tax, Flat Tax, Turkey

Giriş

Düz oranlı vergi sistemi 1950'li yıllardan bu yana sıklıkla tartışılmış ve günümüze kadar farklı ülkeler tarafından uygulamaya konulmuştur. Düz oranlı vergilemenin en önemli özelliği, tüm geliri tek bir kez vergilendirmesidir.

Düz oranlı vergileme konusu akademik literatürde yeni bir konu değildir. Bu konuya ilk olarak Kapitalizm ve Özgürlük (1962) isimli çalışmasında Milton Friedman değinmiştir. Friedman bu çalışmasında, aynı zamanda; ABD Federal Gelir Vergisi tarifesinin düz oranlı ve söz konusu oranın da vergilendirilebilir gelirin %23.5'i seviyesinde olması gerektiğini ifade etmiştir (Milton Friedman, 1988: 283).

Özellikle 1980'li yılların ortalarında ekonomik ve politik olarak tartışılmaya başlayan bir konu olan düz oranlı vergiye ilişkin en kapsamlı inceleme Stanford Üniversitesi profesörlerinden Robert Hall ve Alvin Rabushka tarafından hazırlanan 1985 tarihli The Flat Tax adlı çalışmadadır(Hall ve Rabuskha, 1995). Bu konu ile ilgili ABD'de başlayan tartışmalar kısa sürede İngiltere'ye kadar ulaşmıştır. Son yirmi yıl içerisinde ABD'de düz oranlı vergilemeyi amaçlayan birçok öneri geliştirilmiştir. Söz konusu önerilerin büyük bir çoğunluğunun Hall ve Rabushka'nın önerisini temel aldıkları gözlemlenmektedir (Andrei Greco, 2004: 8).

Hall ve Rabushka tarafından geliştirilen düz oranlı vergi önerisinin merkezinde tek vergi oranı ve mevcut vergi sistemindeki gelir kaynaklarının yeniden tanımlanması bulunmaktadır (Hine and Ganderton,2000: 4) Düz oranlı vergi reformu, hangi kaynaktan ve kim tarafından sağlanırsa sağlansın bütün gelirleri birlikte ve bir kez vergilendirmeyi öngörmektedir. Ayrıca bu şekildeki bir uygulama ile birlikte, mevcut sistemdeki vergi kredisi, indirim ve muafiyet gibi uygulamalara son verilmektedir

1. Düz Oranlı Vergilemenin Esasları

Düz oranlı vergi (flat tax); gelir düzeyi ve türünden bağımsız olarak tüm vergi mükelleflerinden tek oranlı bir verginin alınmasıdır. Düz oranlı vergi ya da sabit oranlı vergi, vergi oranının tek olduğu, vergiye tabi matrah artsa bile vergi oranında bir artışın olmadığı ve vergi matrahına tek oranın uygulandığı vergiler olarak tanımlanmaktadır ve günümüzde birçok ülke için uygulanması tartışılan ve vergi reform önerilerinden biri olan düz oranlı vergi uygulaması aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- Tüm vergi mükelleflerine tek bir vergi oranı uygulanması söz konusudur, gelir veya harcama vergiye tabi geliri, yani matrahı oluşturmaktadır.

- Düz oranlı vergi uygulanmasında indirim, istisna ve muafiyetlere yer verilmez. Sadece aile büyüklüğünü esas alan standart bir indirimin (en az geçim indirimi vb.) yapılması mümkündür. Böylece toplam gelir ile vergi matrahı birbirine eşit olmakta ve bu yolla vergilemede ayrıcalıklı işlemler ortadan kaldırılmaktadır.

-Vergileme ilkelerinden biri olan basitlik ilkesi, düz oranlı verginin en temel özelliklerinden biridir. Çünkü düz oranlı vergide tüm vergi bazına tek bir oran uygulanması ve indirim, istisna ve muafiyetlere yer verilmemesi nedeniyle matrahın hesaplanması kolaydır ve dolayısıyla da basitlik ilkesine uygun bir vergidir (Dileyici, 2000: 12-13).

Düz oranlı vergi sisteminde elde edilen gelirlerin tamamı gelirin türüne bakılmaksızın yalnızca bir kez ve tek bir oran uygulanmak suretiyle vergiye tabi tutulur. Gelir unsurlarının farklılığı açısından da vergi oranında bir farklılaşma söz konusu değildir. Bu bakımdan, gelir ve kurumlar vergisinin bütünleştiği bir sistem önerilmektedir. Sistemde elde edilen gelir türleri ücret gelirleri ve teşebbüs gelirleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Kurum kazançları, gerçek kişilerin elde ettiği kar payı ve faiz gelirleri, teşebbüs gelirleri içerisinde ele alınırken; elde edilmesi kişinin fiziki varlığına ve çalışmasına dayanan diğer gelirler de ücret gelirleri içinde yorumlanmaktadır. Teşebbüs gelirleri ve ücret geliri aynı düz oranda vergilendirilirken ücret gelirlerinin her bir hane için belirlenen en az geçim indirimlerinin dikkate alınarak uygulanması ise sisteme gizli artan oranlılık özelliği vermektedir (Hall ve Rabushka, 1985: 55).

Düz oranlı vergi sisteminin temelinde ekonomideki nakit akımının yalnızca bir kez vergilendirilmesi düşüncesi bulunmaktadır. Bu bakımdan gelirin kaynağına göre gelir ve kurumlar vergisi olarak iki veya daha fazla vergi türü önerilmemektedir (Hall and Rabuskha, 1985: 55). Günümüzde gelir ve kurumlar vergisi uygulamaları düz oranlı vergi sisteminin bu ilkesinin önüne geçmektedir. Kurum kazançları kurumlar vergisi kapsamında vergiye tabi tutulurken, kurum ortaklarının elde ettikleri kâr payları da menkul sermaye iradı gelir vergisi kapsamında değerlendirilip vergilendirilmektedir. Dolayısıyla, Türk Vergi Sisteminde ki bu uygulama Hall ve Rabunshka'nın önerisine uymamaktadır.

2. Düz Oranlı Vergilerin Uygulanabilirliği: Zorluklar ve Kolaylıklar

Düz oranlı vergilerin uygulanmasına yönelik tartışmaların odağında bu tür bir sistemin uygulanmasında karşılaşılabilecek güçlükler ve kolay yönlerinin tespit edilmesi olgusudur. Bu olguların ortaya konulması halinde bu tür bir uygulamanın hangi noktalarda başarılı ya da başarısız olabileceğini söylemek mümkün olacaktır. Buna göre düz oranlı bir vergileme sisteminin uygulanması ile ilgili karşılaşılabilecek zorluklar ve kolaylıklar aşağıdaki gibidir.

A. Kolaylıklar

Türkan'ın ileri sürdüğüne göre, düz oranlı vergi özellikle etkinlik, basitlik, açıklık, tarafsızlık, vergi uyum maliyetlerinin düşüklüğü, ekonomik büyümenin artması, vergi korunak ve barınaklarının en aza indirilmesi gibi nedenlerden dolayı savunulmaktadır (Türkan, 1997: 8).

Düz oranlı verginin savunucularına göre bu sistemin en temel özelliklerinden birisi belki de en önemlisi vergilemede adaleti sağlamasıdır. Örneğin kendisi de bu sisteme ilişkin bir öneri geliştiren Richard Armey söz konusu önerisinde “düz oranlı verginin en büyük özelliği temel adaleti sağlamasıdır” ifadesine yer vermektedir (Pollack, 1996:280 ve Army,1994: 1). Düz oranlı vergilemenin kendileriyle adeta özdeşleştiği Hall ve Rabushka'ya göre ise bu vergi bütün vergiler içinde en adil olan olarak ileri sürülmektedir.

Düz oranlı vergiyi optimal vergileme ilkeleri açısından değerlendiren Aktan'a göre düz oranlı verginin olumlu tarafları şöyledir (Aktan, 2002: 5-8 ile <http://www.canaktan.org>):

- Düz oranlı vergi, uygulanması son derece basit olan bir vergidir. Tüm vergiye tabi gelir, servet ve harcamalara tek bir oran uygulanır. Düz oranlı vergilerin uygulanmasının basitliği nedeniyle gerek vergi idaresi açısından, gerekse de vergi yükümlülere açısından ortaya çıkan, donanım maliyeti, personel maliyeti, işlem maliyeti vb. gibi azalmaktadır. Ayrıca, düz oranlı vergi sisteminde ilke olarak istisna ve muafiyetlere yer verilmemesi savunulduğundan vergi mevzuatı ve vergi bürokrasisinin de azaldığı ileri sürülmektedir.
- Düz oranlı vergi, vergi adaleti açısından da uygun bir vergidir. Düz oranlı vergi, maliye terminolojisinde vergilemede adaletin sağlanmasında kullanılan “yatay adalet” ve “dikey adalet” olarak adlandırılan genel adalet/eşitlik ilkelerine uygun bir vergidir.
- Düz oranlı vergi “kanun önünde eşitlik” ilkesine uygun bir vergidir. Adalet her şeyden önce “kanun önünde eşitlik” demektir. Mevcut kanunların herkese hiçbir ayırım

gözetmeksizin ve hiçbir ayrıcalık tanımaksızın eşit olarak uygulanmasıdır. Bu açıdan düz oranlı vergi “adil” bir vergidir.

- Düz oranlı vergi anayasal uygulama haline getirildiğinde, aynı zamanda “istikrar” ilkesine uygun bir vergidir. Bu durum yatırımcılar için sürdürülebilir yatırım kararları için teşvik edici olabilir.
- Düz oranlı vergi kapsam ve uygulama olarak “tarafsız” bir vergi sistemidir. Düz oranlı vergileme ile siyasal iktidarların ekonomiye olası ve keyfi müdahaleleri önemli ölçüde azaltılmış olur.
- Düz oranlı vergi ekonomide “rant kollama” eğilimlerini azaltır. Düz oranlı vergi sisteminde vergi tarifesinin belirlenmesi ve vergi ayrıcalıkları elde etme konularında çaba gösteren lobi ve rant kollama faaliyetlerini bitirebilecek ve azaltma potansiyeline sahip bir uygulamadır.
- Düz oranlı vergi sisteminde “vergi kaçakçılığı” eğilimlerinin azaltılabileceği ileri sürülmektedir.
- Düz oranlı vergi ekonomide “büyüme ve kalkınma ” hızını artırabilir.

Bunun yanında ülke örnekleri bazında yapılan çeşitli araştırmaların birinde ise aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir (BDO, 2006:11):

- Vergi sisteminde karışıklık ve zorlukları önleme,
- Kayıt dışı ekonomiyi önleme,
- Eşitsizliği azaltma (herkes için eşit oranda vergi),
- Vergi hilelerini ve kaçakçılığını azaltma ve önleme,
- Yatırım ve tasarrufları teşvik etme,
- Ekonomik krizleri önleme,
- Muafiyet ve istisnaların elimine edilmesi ya da azaltılması,
- Regressif olmaması gibi özelliklere sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Diğer yandan, Giray, düz oranlı vergiler için sabit oranlı ifadesini kullanarak, basitlik, etkinlik, genellik, tarafsızlık ve adalet yönüyle yararlarının olduğunu ileri sürmüştür (Giray,2006 ve <http://www.muhasabetr.com/ozelbolum/020/>). Gerçek ise, bu faydaların yanında vergi tabanının da genişleyeceği, devlet müdahalesinin azalacağını, çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılacağını, kamu harcamalarının kısılması için bir yol olduğunu ve ekonomik faaliyetler üzerinde tarafsız olacağı başlıklarını savunmuştur (Gerçek, 1999:128).

B. Zorluklar

Düz oranlı vergilerin uygulanmasında yukarıda sayılan kolaylık ve avantajlara rağmen, düz oranlı vergiye yönelik en önemli olumsuz eleştiri, adaletsiz olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, yüksek gelirli kişiler ile düşük gelirli kişiler aynı oranda vergilendirilmektedir. Yüksek gelirli bir kişinin gelirinin bir birinin marjinal faydası, düşük gelirli bir kişinin gelirinin bir biriminin marjinal faydasından daha düşük olduğu ve bu nedenle vergi sonrası düşük gelirlinin katlandığı fedakârlığın daha yüksek olduğu gerçeğinden hareket edilerek bu kanıya varılmaktadır. Ancak, halen ekonomide fayda ölçümü ile beraber, gelirin marjinal faydasının nasıl ölçülebileceği konusunda bir konsensüs yoktur (Dileyici, 2000: 5-8).

Düz oranlı vergi sistemine yöneltilen bir başka eleştiri de vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılayamayacak ölçüde azalması, özellikle de sosyal güvenlik sisteminin gücünü kaybetmesi endişesiyle ilgilidir. Ancak, gerçekleştirilecek vergi reformunun gelir arttırıcı, gelir azaltıcı ya da var olan vergi geliri düzeyini sürdürme sonuçları kanun koyucunun tercihlerine göre belirlenecek uygulama biçiminden doğrudan etkilenebilecektir (Ferhatoğlu, 2006: 170-2).

Halen uygulanmakta olan artan oranlı gelir vergilerini savunanlar tarafından tek oranlı vergiye karşı yöneltilen bir başka eleştir ise bu uygulamanın vergi sistemini basitleştireceğine ilişkin görüşün gerçekçi bulunmamasıdır.

Tek oranlı vergi sisteminde hangi gelirlerin vergilendirileceği açık değildir. Sistemdeki açıkların tam olarak kapatılmasının imkânı yok iken, yüksek gelirlilerin ödemeleri gerekenden daha az vergi ödemesinin önü açılmaktadır (<http://www.eso-es.net/kurumsal/yazi>).

Yine ABD Hazine Sekreterliğinin 1983'de yapmış olduğu bir araştırmada, mevcut vergi oranlarının %0-50, düz oranın %16 olması halinde benzer sonuçların elde edileceğini doğrulayan sonuçlara varılmıştır. Aşağıdaki tablo incelendiğinde, düz oranlı vergi uygulanması halinde yüksek gelir gruplarının vergi yükü azalırken, düşük ve orta gelir gruplarının yükü artmaktadır (Aktaran, Şentürk, 2006).

Tablo 1. ABD’de Düz ve Artan Oranlı Vergi Yükü Karşılaştırması

Ekonomik Gelir sınıfı	Gelir Payı(%)	Mevcut Vergi (%)	Düz Oranlı Vergi (%)
20.000 Altı	13.7	5.5	9.5
20.000-50.000	41.6	34.6	41.6
50.000-100.000	30.4	32.7	32.6
100.000 Fazla	14.3	27.2	16.3
Toplam	100.0	100.0	100.0

Kaynak: US Department of the Treasury, Washington,1984.

3. Düz Oranlı Vergiyi Uygulayan Ülke Örnekleri

Dünyada yürürlüğe konulan ilk düz oranlı vergi uygulaması örneği İngiltere’ye bağlı bir ada olan Manş Kanalı’ndaki Jersey’de 1940’ta hayata geçirilmiştir. Bir diğer uygulama ise 1960’da bir diğer Manş Kanalı adası olan Guernsey’in de ortaya çıkmış kişi ve kurum kazançlarına %20’lik düz bir vergi oranı uygulanmıştır (Cebeci, 2011:178). 1947 Yılında Hong Kong çıkarmış olduğu iç gelir yönetmeliğine göre mükelleflere iki hak tanınmış ve buna göre; bütün indirimler ve istisnalar düşüldükten sonra kalan net miktar üzerinde % 2 ile % 20 arasında değişen kademeli bir tarife seçeneği ile % 16 düz vergi oranı seçeneği sunulmuştur uygulama sonuçlarında ise mükelleflerin vergi yüklerini minimize edebilmek için daha çok düz vergi oranını seçtikleri görülmüştür (Grecu, 2004: 13).

Avrupa Bölgesi’nde düz oranlı verginin ilk uygulaması 1994 yılında Estonya ile başlamış ve devamında birçok ülke; Litvanya, Letonya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Karadağ, Kırgızistan, Makedonya, Kazakistan, Moğolistan, Türkmenistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Beyaz Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Ermenistan bu uygulamayı takip etmiştir.

Tablo 2. Düz Oranlı Vergi Sistemini Uygulayan Bazı Ülkeler (1994-2011)

Ülke	Yürürlük tarihi	Bireysel Gelir Vergisi (%)			Kurumlar Vergisi (%)		
		Reform Öncesi	Reform Sonrası	Mevcut Oran (2017)	Reform Öncesi	Reform Sonrası	Mevcut Oran (2017)
Estonya	1994	16-35	26	20	35	26	20
Litvanya	1994	18-33	33	15	29	29	15
Letonya	1997	25-10	25	23	25	25	15
Rusya	2001	12-30	13	13	30	35	20
Sırbistan	2003	10-20	14	10-15	20	14	15
Slovakya	2004	10-38	19	19-25	25	19	21
Ukrayna	2004	10-40	13	18	30	25	18
Gürcistan	2005	12-20	12	20	20	20	15
Romanya	2005	18-40	16	16	25	16	16

Makedonya	2007	15-24	12	10	15	12	10
Arnavutluk	2007	17-30	10	10	20	20	15
Bulgaristan	2008	10-24	10	10	10	10	10
Çek Cumhuriyeti	2008	12-32	15	15	24	22	19
Bosna-Hersek	2009	10-15	10	10	10	10	10
Macaristan	2011	32	16	15	19	19	9

Kaynak: www.ecb.europa.eu; Peichl, 2014; Tarras-Wahlberg (<http://worldtaxpayers.org/wp-content/uploads/2014/12/Flat-Income-Tax-Rates-Updated-2015-by-Bjorn-Tarras-Wahlberg.pdf>), 2015; Deloitte, 2017; Canbaz, 2012: 143'ten elde edilen bilgiler ile hazırlanmıştır.

Tablo 2'de, düz oranlı vergiyi uygulamaya başlamış olan bazı ülkelerin; yürürlük tarihleri, reform öncesi ve reform sonrası bireysel gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranları ile mevcut oranlarına yer verilmiştir.

Estonya'nın 1994 yılında bireysel gelir vergisinde düz oranlı uygulamaya geçmesinden bu yana birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesi daha düz oranlı vergi sistemini benimsemiştir. Ayrıca, Doğu Avrupa ülkelerinin, özellikle de 2001 yılında Rusya ve 2004 yılında Slovakya'nın, düz oranlı vergi yapılarını benimsemesi Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan gibi diğer ülkelerin de ilgisini çekmiş ve gündemlerine almalarına yol açmıştır.

Düz oranlı vergiyi uygulamaya başlayan ülkeler içinde özellikle dikkat çeken ülke Slovakya'dır. Slovakya'nın 2003 yılında bütün gelir ve kurumlar vergisinde % 19 tek oranlı vergi uygulamasına geçmesinin ardından, 2004 yılında AB'ye girmiştir. Slovakya'nın tek oranlı vergilendirme uygulamasıyla birlikte; yabancı yatırımların arttığı, ekonomik büyümesinin canlandığı, daha da önemlisi vergi gelirlerinde bir azalmanın değil, artışın meydana geldiği gözlenmiştir. Slovakya'dan cesaret alan Romanya da % 16'lık tek oranlı vergi uygulamasına geçmiştir (Yıldız, 2005).

Estonya 1994 yılında Avrupa'da bir ilki gerçekleştirmiş ve gelir ile kurumlar vergisinde düz oranlı vergi sistemine geçmiştir. Bu uygulamayla gelir vergisinde üç, kurumlar vergisinde bir oran kaldırılarak tüm gelirler hiçbir farklılık ve kesinti olmaksızın %26 oranında vergilendirilmeye başlanmıştır. Bu vergi oranıyla, bütçenin dengesi sağlanmış olup ülkenin

vergi sisteminin yeniden yapılandırılması sağlanmıştır (www.estonya.net). Ülke ekonomisi 1994 reformundan sonra hızla gelişme kaydetmiştir, 1997 yılına gelindiğinde çift haneli büyüme rakamlarına ulaşılmıştır. 1992 itibariyle GSYİH'nın %39.4 oranında olan kamu gelirleri, 2002 yılında GSYİH'nın %39.6 düzeyine ulaşmıştır (The Economist, 2005). Estonya düz oranlı vergi sistemindeki vergi oranını 2005 yılında % 24'e indirmiş, günümüzde ise hem bireysel gelir vergisi hem de kurumlar vergisi oranı % 20 olarak uygulanmaktadır.

Litvanya, Estonya'dan sonra 1994 yılında düz oranlı vergiyi uygulayan ikinci ülke olup, gelir vergisinde düz oranlı tarife uygulamasına %33 oranıyla başlamıştır. Sosyal güvenlik kesintileri %31 işveren ve %3 işçi payıyla %34 düzeyindedir. Kurumlar vergisinde yatırımları teşvik edebilmek amacıyla 1993'den itibaren %10 olarak uygulanmıştır (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2016-12-15_Lt_dbp_en.pdf). Mevcut oran, her iki vergi türünde % 15'dir. 1995'de Letonya % 10-25 arasındaki artan oranlı vergi tarife yapısını değiştirerek, % 25 oranıyla düz oranlı vergi sistemine geçmiştir. Kurumlar vergisinde de aynı oranı uygulamıştır. 2017 yılı itibariyle bireysel gelir vergisinde uygulanan oran % 23 iken, kurumlar vergisi oranı % 15'dir.

Rusya % 30'a kadar yükselen artan oranlı vergi sistemini kaldırıp, 1 Ocak 2001 tarihinde % 13 oranlı düz oranlı vergi sistemine geçmiştir. Rusya ekonomisinin büyümesinde bu düzenlemenin etkili olduğu ileri sürülmektedir (Giray, 2006). Rusya devlet başkanı, Yeltsin, IMF'nin tavsiyeleriyle gelir vergisi oranlarını %30' kadar yükseltmiş ancak vergi gelirlerinin artırılmasını amacını taşıyan bu uygulama beklenenin aksi yönde bir sonuç vermiş ve vergi gelirlerinde artış sağlanamadığı gibi, vergi kaçakçılığının artışı yönünde bir eğilim yaratmıştır. Düz oranlı vergi sistemi uygulamasıyla beraber gelir vergisi hasılatı 2001 yılında bir önceki yıla göre reel olarak %28 oranında artmıştır (Gaddy and Gale 2005 ve Rabushka, 2010: 1)

IMF'nin iki uzmanı Anna Ivanova ve Michael Keen, Rusya'da yaşanan bu olumlu değişimlerin nedenleri üzerine yaptıkları araştırmada; artan oranlı vergi sisteminin yükünden kurtulan vatandaşların daha çok çalışmaya başladıklarını, bu da daha önceki sistemde %12'lik en düşük dilimde kazanan vatandaşlar dahil gelirlerini arttırdığı ve bu şekilde vergi gelirlerini yükseltildiğini belirlemişler ve düz oranlı sisteme geçilmeden bir yıl önce, en yüksek vergi dilimindeki Rus vatandaşları gelirlerinin sadece %52'sini vergi dairesine bildirdikleri halde 2001 yılında vergi idaresine bildirilen gelirlerin oranının % 68'e yükseldiğini ortaya koymuşlardır (Keen and Ivanova, The Economist, 2005)

<http://www.economist.com/node/3860731>). Rusya'nın mevcut vergi sisteminde bu oranlar bireysel gelir vergisinde % 13, kurumlar vergisinde % 20 olarak uygulanmaktadır.

Sırbistan, 2003 yılında, gelir ve kurumlar vergisini düz oranlı olarak % 14'e indirmiştir. Sırbistan % 14 oranıyla yetinmeyip 2007 yılı itibarıyla kurumlar vergisi oranının % 10'a düşürmüştür (Tax and Budget for 2007, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2016-12-15_lt_dbp_en.pdf). Sırbistan 2010 yılında bireysel gelir vergisi tarifesinde değişikliğe giderek, oranları % 10-15 arasında uygulamaya başlamış olup, mevcut kurumlar vergisi oranı ise % 15'tir.

Slovakya, 2004 yılında vergi reformuna giderek, bu reformun amacını vergi sisteminde etkinliğin, şeffaflığın, basitliğin ve adaletin geliştirilip, rekabetçi bir vergi sistemine kavuşmak olduğunu açıklamıştır. Yeni düzenlemelerle düz oranlı vergi uygulamasının Slovak vergi sistemine getirdiği yenilikler şöyledir; Yeni düzenlemeyle, %19 oran düzeyinde tek oranlı gelir vergisi, % 10 ile % 38 arasında değişen beş dilimli bir oran yapısı ve sermaye gelirlerine uygulanan %5 ile %25 arasında değişen stopaj oranları da dahil olmak üzere 21 farklı vergi oranının yerini almıştır. Kurumlar vergisi oranı da % 19'a indirilmiş ve temettü vergisi kaldırılmıştır. Yeni kurulan şirketlere uygulanan vergi istisnası da dahil olmak üzere, bir çok gelir vergisi muafiyeti yürürlükten kaldırılmıştır. Yüzde % 19 oranındaki tek KDV uygulaması, %14 ve 20 olarak uygulanan çift tarifeli KDV uygulamasının yerini almıştır (TEBC, 2005:26).

Slovakya'da düz oranlı vergi sistemine geçişi, birkaç yönden işletme yatırımlarını teşvik etmiştir. İlki kurumlar vergisinde % 40 oranından % 19 oranına kadar yani yarıdan daha fazla indirim olmuştur. İkincisi kâr paylarının vergilendirilmesi kaldırılmıştır. Böylece kâr paylarının iki kere vergilendirilmesi söz konusu değildir. Üçüncüsü işletme zararlarının taşınmasıyla ilgili kurallar kolaylaştırılmıştır. Yeni Vergi Kanunu 5 yıllık bir dönemde zararların vergilenebilir gelirden düşülmesine izin vermektedir. Sanayi binaları için amortismandan yararlanılabilecek indirim miktarı ise artırılmıştır (Giray, 2006).

Slovakya da ki reformlar vergi sistemini önemli ölçüde basitleştirmiş ve hem sermaye yatırımı ve hem de işgücü arzını artırmıştır. Ekonomik büyüme açısından bakıldığında, ekonomi üzerinde reformların etkilerinin pozitif olması beklenmektedir (Brook-Leibfritz; Buettner-Ruf, aktaran, Giray, 2006). Ancak 2013 yılında yapılan düzenlemeyle bireysel vergi

oranları %19-25 arasında uygulanmaya başlamış, kurumlar vergisinde bu oran % 23 olarak belirlenmiştir.

Ukrayna'da ise, 2004 yılında % 13 oranıyla düz oranlı vergi sistemine geçmiştir. Ukrayna'da, daha önceden % 10 ile % 40 arasında olmak üzere beş kademeli tarife uygulanmaktaydı. Reform sonrası gelir vergisinde % 13 ile kurumlar vergisinde % 25 oranları uygulamaya geçmiş iken, 2011 yılında bu oranlar sırasıyla %19-25 ve 21 olarak uygulanmış, günümüzde ise her ikisinde de % 18 olarak devam etmektedir.

Ocak 2005 tarihi itibarıyla Romanya ve Gürcistan da düz vergi oranı uygulayan ülkeler grubunda yer almışlardır. Romanya'da 2004 yılının sona ermesinden kısa bir süre önce göreve gelen yeni Devlet Başkanı ve Başbakan, ülkenin vergi kanunlarının % 95'ini değiştirmiş ve Ülkenin % 18 ile % 40 arasında değişen beş vergi dilimi ile % 25 oranındaki kurumlar vergisi, % 16 oranındaki tek gelir ve kurumlar vergisi ile değiştirilmiştir. Romanya 2005'den bu yana istikrarlı bir şekilde aynı oranları uygulamaya devam etmektedir.

Gürcistan'da da 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren düz (tek) vergi oranı uygulaması ile bireysel gelirlere % 12 vergi konulmuştur. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakashvili, böylece Rusya'da yüzde 13 ile Avrupa'nın en düşük oranının da altına inerek Avrupa'nın en düşük vergi oranını uygulama hedefini de gerçekleştirmiştir (The Wall Street Journal, 2006). Ancak sonrasında oran yükseltilmiş olup, bireysel gelir vergisinde % 20, kurumlar vergisinde % 15 olarak uygulanmaktadır.

2007 yılında Makedonya ve Arnavutluk; 2008'de Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti; 2009'da Bosna-Hersek ve 2011'de Macaristan düz oranlı vergiye geçiş yapan diğer ülkeler arasında yer almaktadır.

2004 yılında Almanya'da % 30 oranında düz oranlı gelir vergisi önerisi ortaya atılmıştır. Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, İtalya, İspanya ve İngiltere'de de düz oranlı vergiler halen tartışma konusudur. Genel olarak Batı Avrupa ülkelerinde azami oranların düşürülmesi ve vergi aralıklarının sayısının ve karmaşıklığının azaltılması yönünde güçlü bir eğilim olduğu görülmektedir. Polonya hükümetince Mart 2005'de yapılan bir açıklamada, 2008 yılının sonuna kadar gelir, kurumlar ve katma değer vergisinde % 18 oranla uygulanacak düz oranlı vergi sistemine geçeceği belirtilmiş (Ferhatoğlu, 2006: 174) ve söz konusu uygulamaya geçilmiştir.

Ülkelerin düz orana yaklaşım nedenlerinden biri, düz oranlı vergi mevzuatını benimseyen ülkelerin yatırımları çekme konusunda komşularına karşı bir rekabet avantajı elde edecek olmasıdır. Bir diğer neden, düz oranlı vergi yapısının vergi idaresindeki eksikliklerin getirdiği sorunlar ile genel olarak serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde yaşanan kurumsal yapıların oluşturulması ve geliştirilmesi gibi sorunlarla başa çıkmayı kolaylaştırmasıdır (TEBC, 2005: 21).

Ancak özellikle İngiltere, Almanya ve Fransa gibi birliğin kurucu üyeleri tarafından vergi rekabeti yarattığı olgusu nedeniyle sık sık eleştirilmektedir. Benzer eleştiriler OECD tarafından da dile getirilmektedir. Bu eleştirilerin temelinde, düz oranlı vergi uygulayan ülkelerin, vergi oranlarını düşürerek, sermayeyi kendi ülkelerine çekme çabası olarak algılanması yer almaktadır. Düz oranlı vergilere yönelik bir başka eleştiri ise vergilemede adaleti sağlamadığı yönündedir (Karakaş, 2014:120). Avrupa'daki düz oranlı vergi uygulamalarının sonuçları bütün hem gelir hem de vergi yükümlülerine yarar sağladığını göstermektedir. Baltık ülkeleri olarak nitelendirilen ülkeler yılda ortalama %5'lik büyüme hızına yaklaşmış durumdadırlar. Bu güçlü ekonomik performans ülke hazinelerinin de güçlenmesine neden olmuştur (Karakaş, 2014: 115).

Diğer yandan Ji ve Lighthart, 75 ülkeyi kapsayan ve 1990-2011 dönemini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada ülkelerin vergi sistemlerinin basitliği, IMF ile borçluluk durumları, artan oranlı vergi sistemleri vb. gibi kriterler altında düz oranlı bir gelir vergisi sisteminin, vergi gelirlerini artırdıklarını ortaya koymuşlardır (Ji and Lighthart, 2012: 1).

4. Düz Oranlı Vergi ve Türkiye İçin Bazı Değerlendirmeler

Düz oranlı verginin Türkiye'de uygulanabilirliğini tartışabilmek için öncelikle vergi sistemindeki mevcut sorunların ele alınması gerekir. Karmaşık ve çok sık değişen vergi kanunları ve bunlarla ilgili düzenlemeler bu sorunların başında gelmektedir. Mevcut sorunları çözmek üzere sürekli değişen yasa ve yönetmeliklere bağlı olarak vergi mükelleflerini belirsizlik içinde bırakan ve gelecek kararlarını alabilmekten alıkoyan bir sistem bulunmaktadır. Vergi oranları, muafiyet, istisna, indirimlerdeki sık sık meydana gelen değişimler, olası yeni vergi türleri veya yükü riski, birey ve kurumların tüketim ve yatırım kararları üzerinde endişe oluşturarak, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumuna zarar vermektedir. Bu durum, kurumların ülke içinde ek yatırıma gitmelerinde risk yaratabilmekte ve kazançlarını yurt dışına yönlendirme konusunda güçlü bir gerekçe olabilmektedir.

Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü Türk vergi sistemini verimsizliğini artıran önemli bir sorundur. Ekonomideki kayıt dışılık, vergi sistemini olumsuz etkilemekte, vergi tabanının aşınmasına ve vergilendirilebilir kaynakların kontrol dışına çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumda devletin vergi toplama gücü ve etkinliği de azaltmakta, vergide adalet ve eşitlik ilkesi, vergisini düzenli ödeyen kayıtlı kesim aleyhine bozulmaktadır.

Vergi kültürü ile beraber vergi ahlakının düşük düzeyde olması vergi sisteminin ister artan oranlı ister sabit oranlı yapıda olsun mükelleflerin vergiyi ödeme isteklerinin oluşmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Dolayısıyla vergi sisteminden önce mükelleflerin birey ya da kurum olarak vergi kültürlerinin ve vergi ödeme isteklerini artıracak şekilde devlete güven, kamu harcamalarında şeffaflık, denetim gibi konuların uluslararası standartlarda ve taviz verilmeden uygulanması gerekir.

Kayıt dışı ekonominin nedenlerinden birisi ve belki de en önemlisi, yüksek ve artan oranlı vergi yapısının mükellefleri kayıt dışı kalmaya zorlaması, diğer yandan kayıt dışılığın yaygınlığı nedeniyle idarelerin vergi gelirlerini toplama konusunda yaşadıkları sorunlardır. Vergi ve kayıt dışılığın birbirini besleyen süreçler olduğu kabul edildiğinde, bir vergi uygulaması, oran artışı kişi ve kurumları kayıt dışı süreçlere iterken bunun sonucunda, kayıt dışı kesimler genişlemektedir. Vergi dışı mali yüklerin ağır olması da kayıt dışısını besleyen bir diğer faktördür. Etkin bir vergi idaresinin kurulamaması sorunların bir yönünü oluştururken, denetimlerin ve cezai yaptırımların yetersizliği, vergi afları gibi uygulamalar vergi gelirlerini azaltabilecek nedenlerden bir kaçıdır.

Türk vergi sisteminin sorunları ve düz oranlı vergi sisteminin gerek teorik gerekse pratik deneyimleri karşılaştırıldığında Türkiye’de düz oranlı vergi uygulamasının olumlu olabileceği söylenebilir. Düşük oranlar içeren basit bir vergi sistemi vergi amaçlarının işlerliği ve kabul görmesini sağlayabilir, denetimi kolaylaştıracağı gibi denetim maliyetlerini düşürebilir.

Düz oranlı vergiye yöneltilen en büyük itirazların başında adaletsiz olduğuna ilişkin görüşler gelmektedir. Kayıt dışı ekonomi ile vergi muafiyet ve istisnalarının son derece yaygın olduğu mevcut sistemde adaletin varlığı da tartışmalıdır. Bu yönden bakıldığında düz oranlı verginin bugünkü durumdan daha az adaletsiz olacağı konusunda kesin kanıtlara ulaşmak zordur. Özellikle, mükelleflerin mevzuatın karışıklığı ve anlaşılabilirliği konusundaki haklı şikâyetleri ve çok çeşitli konular üzerinden vergi ödemeye tabi olmalarından duydukları

memnuniyetsizlikleri de değerlendirildiğinde de düz oranlı vergi bir çare olabilir, ama bunun uygulamadan görmek ve kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

SONUÇ

Dünyadaki ekonomik bütünleşme süreci son yirmi yılda hız kazanmıştır. Bu gelişmenin mali politikalar üzerindeki etkisi, ülkeler arasında başlayan mali yarış olmuştur. Birçok ülke vergi yapısını basitleştirmek ve vergi oranlarını indirmek yoluyla vergi yükünü azaltmak, yerli ve yabancı yatırım teşvik etmek için farklı uygulamalarda bulunsa bile ortak amaçlarda birleşebilmektedir.

Gelişen ve rekabet içerisinde olan bir dünya ekonomisinde ülkeler ve özellikle de gelişmekte olan ülkeler daha etkin ve etkili bir vergi yapısını kurabilme arayışı içerisindeyler. Bunun için vergi kanunları ve uygulamalarının basit ve anlaşılır bir düzenlemeler içermesi, sermayenin korunması, kaynakta vergilendirilen gelirin ikinci kez vergilendirilmesinin önlenmesi, kar payları ve faiz gelirleri üzerinden çifte vergilemenin kalkması, vergilemede yalnız ülke içinde elde edilen kazançların dikkate alınması, basitleştirme ile mükellefin kırtasiye, muhasebe, hukuki danışman için ödemesi gereken giderlerin azalması, vergi idaresi ile mükellef arasındaki ilişkilerin düzelmesi gibi konular yardımıyla bireyler ve işletmeler için avantajlar yaratılabilir.

Ulusal düzeyde elde edilecek faydalar ise, daha hızlı ekonomik büyüme, ulusal zenginliğin artması, vergi açıkları, vergi indirimleri, vergi tercihleri, vergi sığınakları ile istisna ve muafiyetlerin kaldırılması ve politik çıkarların kişiler lehine kazanç yaratmalarının önlenmesi olarak değerlendirilebilir. Düz oranlı vergi işte yukarıda belirtilen avantajları sağlayacak şekilde uygulama ve sonuca sahip bir uygulamadır.

Düz oranlı vergi uygulamaları ve tartışmaları ABD’de başlamış ancak Avrupa Birliğinde daha da hızlı devam etmiştir, özellikle birliğe aday ya da üye birçok Doğu Avrupa ülkesi düz oranlı vergi sistemine geçmiştir. Bunlar Slovakya dikkate değer sonuçlar elde eden bir ülke olmuştur. Bunun sonucunda, yabancı yatırımların arttığı, ekonomik büyümenin canlandığı ve vergi gelirlerinin arttığı görülmüştür.

Türk Vergi Sistemi’nde yaşanan sorunlar gerekse AB’ne aday bir ülke olarak Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri dikkate alma gerekliliği vergi sistemimizi yeniden yapılandırma zorunluluğunu doğurmuştur. Yüksek ve artan oranlı vergi oranları kayıt dışılığı teşvik

ederken, alternatif olarak, AB’de olduğu gibi ülkemizde de böyle bir eğilimin oluşması ve tartışılmasında büyük fayda vardır. Bu nedenle vergi sistemimizin ideal bir vergi sisteminde olması gereken açıklık, basitlik, adalet, etkinlik ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Günümüzde, akademik tartışmaların odak noktasında yer alan düz oranlı vergi sistemi, düşük bir vergi oranı, standart aile indirimi dışında tüm gelir unsurlarının toplanarak vergiye tabi tutulması, gelirin sadece bir defa vergilendirilmesi, sistemin basit, adil ve uygulanmasının kolay olması, ekonomik gelişmeyi teşvik etmesi ve devletin ekonomiye müdahalesini azaltması yönüyle önerilmektedir.

Sonuç olarak, düz oranlı vergi sisteminin, çalışmayı ve tasarrufu arttırması, vergi gelirlerini arttırması, ekonomik büyümeyi desteklemesi, vergi sisteminin daha basit ve anlaşılabilir olması bakımından mevcut artan oranlı vergi sistemine göre daha avantajlı olduğu mevcut teorik bilgi ve uygulamalar çerçevesinde söylenebilir. İçerdiği basitlik sayesinde vergi denetim mekanizmasının da daha fonksiyonel çalışmasını sağlayarak vergi kayıp ve kaçakların oranını da azaltabilecek potansiyele sahip bir uygulamadır.

REFERANSLAR

Andrei, Greco (2004). “Flat Tax-The British Case”, Adam Smith Institute Working Paper, London. İnternet adresi; www.itpa.org/wp-content/uploads/2005/.../grecuflattax.pdf, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Armey, Richard (1994). “The Armey Flat Tax”, National Center for Policy Analysis, Brief Analysis No. 136 For immediate release: Tuesday, October 18,1994. İnternet adresi; <http://www.ncpa.org/pdfs/ba136.pdf>, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Aktan Coşkun Can (2002). “Gelir Dağılımında Adaletsizlik Ve Yoksulluk Sorunu İle Mücadelede Vergi Tarifesinin Belirlenmesi: Artan Oranlı M₁, Yoksa Düz Oranlı Vergiler Mi?”, C.Can Aktan (ed), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002. İnternet adresi; <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/artan-vergi.pdf>, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Aydın, Fazıl (2003). “ABD’de Düz Oranlı Vergi (Flat Tax) İle İlgili Gelişmelerin Değerlendirilmesi III”, Yaklaşım, Yıl: 11, Sayı:121, Ocak 2003.

BDO, World Wide Tax News, No: 2/6, 2006 BDO, Audit, Tax BDO Finland and Netherlands. İnternet adresi; <https://www.bdo.fi/en-gb/insights/publications/tax/world-wide-tax-news-issue-43-2017>, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Brooke, Anna Marie and Willi Leibfritz (2005). “Slovakia’s Introduction of a Flat Tax as Part of Wider Economic Reforms”, OECD, Economics Department Working Papers No: 448, s. 23.

Buettner, T. And M. Ruf (2008). “Tax Incentives and the Location of FDI: Evidence from a Panel of German Multinationals”, Deutsche Bundesbank Discussion Paper, Economic Studies No: 17/2005.

Cebeci, Kemal (2011). Küresel Vergi Rekabeti: Kurumlar Vergisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.

Daniel, J. Mitchell (2008). “The Global Flat Tax Revolution: Lessons for Policy Makers, Center for Freedom and Prosperity, February 2008, Vol. VIII, Issue I, İnternet Adresi; <http://freedomandprosperity.org/2008/publications/the-global-flat-tax-revolution-lessons-for-policy-makers/>, Erişim Tarihi 03/11/2017.

Dileyici Dilek ve Özlem Özkıvrak, “Yeni Yüzyılda Mali ve Parasal Politikalarda Yeniden Yapılanma”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2, Sayı:2, 2000. İnternet adresi; debis.deu.edu.tr/userweb//hilmi.coban/ödevler/.../yeniden%20yapılanma.doc, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Ferhatoğlu, Emir (2006). “Avrupa’da Düz Oranlı Vergi Sistemi Çalışmaları ve Başarısı”, Vergi Dünyası, Haziran, Sayı: 298.

Franke, Mathew (2017). “Will We Have a Flat Tax in the United States?”, Motley Full Unicef, LLC USA, 2017, İnternet adresi; <https://www.fool.com/taxes/2017/04/16/will-we-have-a-flat-tax-rate-in-the-united-states.aspx>, Erişim Tarihi:03/11/2017.

Friedman, Milton (1988). Kapitalizm ve Özgürlük, Çevirenler: D. Erberk ve N. Himmetoğlu, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Gaddy, Clifford G. ve William G. Gale (2005).” Demythologizing the Russian Flat Tax”,

İnternet Adresi: <https://www.brookings.edu/articles/demythologizing-the-russian-flat-tax/>, Erişim tarihi: 03/11/2017.

Gerçek, Adnan (1999). “ABD’de Vergi Reformu Tartışmaları ve Düz Oranlı Vergi Sistemi”, DEÜ İİBF Dergisi, Cilt 14 Sayı 1.

Giray, Filiz (2006). “ Düz Oranlı Vergi ve Uygulamaları”, E-YAKLAŞIM, Mayıs, S: 34.

- Giray, Filiz. “Düz Oranlı Vergi Ve Uygulamaları”, İnternet adresi: <http://www.muhasibetr.com/ozelbolum/020/>, Erişim Tarihi:03/11/2017.
- Gökbunar, Ali Rıza (2012). “Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme”, <http://www.belgeler.com/blg/2gbv/kreselleme-ve-maliye>, 9 Kasım 2012.
- Hall, Robert E. and Alvin Rabushka (1985). “The Flat Tax”, Second Edition, Hoover Institution Press, Stanford University, California. İnternet adresi; <https://web.stanford.edu/~rehall/Flat%20Tax%201995.pdf>, Erişim Tarihi:03/11/2017.
- Hineline David and Ganderton Philip T. (2000), “Flat Tax, Equity and Politics”, p.4-5. İnternet adresi:https://www.researchgate.net/publication/228132318_Flat_Tax_Equity_and_Politics, Erişim Tarihi:03/11/2017.
- Ji Kan and Johny E. Lighthart (2012). “The Causes and Consequences of the Flat Income Tax”, CAMA-Canberra and CESifo-Munich, August.
- Karakaş, İskender Emrah (2014). “Düz Oranlı Vergi Sisteminin Vergi Hâsılatını Arttırmadaki Etkisi”, Makaleler Vergi Raporu, Sayı: 176. İnternet adresi; <http://docplayer.biz.tr/24004216-Duz-oranli-vergi-sisteminin-vergi-hasilatini-arttirmadaki-etkisi.html>,03/11/2017.
- Karayılan, İhsan (2009). “Düz Oranlı Vergi (Flat Tax) ve Uluslararası Uygulamaları”, Yaklaşım, Yıl:17, Sayı:195.
- Kaya, Feridun (2008). “Tek Oranlı Vergi Sisteminin Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: Sayı:17, 2008-2.
- Keen, Micahel and Anna Ivanova (2005). “Simplifying tax systems”, The case for flat taxes, The Economist, 2005. İnternet adresi: <http://www.economist.com/node/3860731>, Erişim Tarihi: 03/11/2017.
- Orkunoğlu, Işıl Fulya (2006). “Düz Oranlı Vergi Uygulaması”, Vergi Dünyası, Sayı:318, Şubat.
- Peichl, Andreas (2014). “Flat-rate tax systems and their effect on labor markets”, <https://wol.iza.org/articles/flat-rate-tax-systems-and-their-effect-on-the-economy/long>, Erişim Tarihi: 02/11/2017.
- Pollack, Sheldon David (1996). “The failure of U.S. tax policy: revenue and politics, PSU Press”, İnternet adresi; <http://trove.nla.gov.au/version/26031310>, Erişim Tarihi:03/11/2017.
- Rabushka, Alvin (2010). “ The Flat Tax in Russia”, New World Economics, May 30, İnternet adresi; <http://newworldeconomics.com/the-flat-tax-in-russia/>, Erişim Tarihi:03/11/2017.
- Şentürk, Suat (2006). “Vergilemede Adalet İlkesi Karşısında Düz ve Artan Oranlı Vergiler”, Çimento İşveren Dergisi, Mart 2006, Sayı:2, Cilt:20. İnternet adresi; <http://www.ceis.org.tr/dergi.php?dID=66>, Erişim Tarihi:03/11/2017.

T.C. Maliye Bakanlığı, “Düz Oranlı Vergi Mali Gündemin Odağında”, T.C. Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Rapor No. 6, 9 Mayıs 2005, s. 1.

TEBC (Türkiye Genişleme İş Konseyi), “Türkiye İçin Büyüme Odaklı Bir Vergi Politikası”, İstanbul, 2005.

Thorndike, Joseph J (2007). “The Flat Tax: Fiscal Revolution or Policy Diffusion?”, H.Nehring ve F. Schui(Ed.), Global Debates about Taxation, Houndmills: Palgrave Macmillan),

https://www.researchgate.net/publication/304722889_The_Flat_Tax_Fiscal_Revolution_or_Policy_Diffusion ve http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/ECM_PRO_073861.pdf, Erişim Tarihi:09/11/2017.

Türkan, Ercan (1997). “Düz Oranlı ve Tüketim Tabanlı Vergi Sistemi: ABD’ de Yaşanan Tartışmalar ve Bu Tartışmalardan Çıkarılabilecek Dersler”, Ankara, DPT, Haziran.

Vural, İstiklal Yaşar (2010). “Uygulamada Düz Oranlı Gelir Vergilerinin Ekonomik Etkileri”, Maliye Dergisi, Sayı:158, Ocak-Haziran.

Wahlberg, Björn Tarras and WTA İnternet adresi; <http://worldtaxpayers.org/wp-content/uploads/2014/12/Flat-Income-Tax-Rates-Updated-2015-by-Bjorn-Tarras-Wahlberg.pdf> ,Erişim Tarihi:09/11/2017.

Yıldız, Hüseyin (2005). “Avrupa tek oranlı vergi uygulamasına geçiyor”, Akşam Gazetesi 23.03.2005.

Diğer İnternet Kaynakları (erişim tarihi 03/11/2017)

http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/duzvergi/duz-oranli.htm

https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb200709_focus10.en.pdf?351786d41c0e897474ce10ce41d12efd.

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2016-12-15_lt_dbp_en.pdf.

http://www.estonya.net/front.php?article_id=72

<http://www.eso-es.net/kurumsal/yazi.asp?54>

http://www.hm-treasury.gov.uk./media/CFA/92/foi_flattax010805.pdf

<http://worldtaxpayers.org/wp-content/uploads/2014/12/Flat-Income-Tax-Rates-Updated-2015-by-Bjorn-Tarras-Wahlberg.pdf>.

GİRİŞİMİN FİNANSMANINDA KULLANILAN MODERN BİR YÖNTEM: KİTLESEL FONLAMA (CROWDFUNDING)

A MODERN METHOD USED IN FINANCING ENTERPRISE: CROWDFUNDING

Ali Aykut PEKER

Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Aksaray Üniversitesi, aykutpeker@aksaray.edu.tr

İbrahim APAK

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aksaray Üniversitesi, apakibrahim@gmail.com

Yusuf POLAT

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aksaray Üniversitesi, ypolat2384@hotmail.com

ÖZET

Günümüzde teknolojinin ve sosyal medyanın olağanüstü gelişimi sayesinde ortaya çıkan ve dikkatleri üzerine çeken kitlesel fonlama, geleneksel finansman yöntemlerine alternatif bir yöntem olarak adlandırılmaktadır. Kitlesel fonlama, girişimcilerin iş kurma süreçlerinde yararlandıkları geleneksel finansman yöntemlerine ilave olarak internet üzerinden özellikle genç ve yeni girişimcileri desteklemek amacıyla ortaya çıkmış modern bir finansman tekniğidir.

Gelişen teknoloji olanakları ile birlikte girişimcilerin sundukları iş fikirlerinin internet üzerinden çok sayıda yatırımcıya ulaşmasını sağlayarak, küçük miktarlarda toplanan fonlar ile iş fikirlerinin finanse edilmesini sağlamaktadır. Kitlesel fonlama vasıtasıyla; orijinal bir iş fikrine sahip olup yeterli sermayesi bulunmayan girişimcilerin, ortak bir ağ ile iş fikirlerine ilgi duyan katılımcıların desteğini alarak, iş fikirlerinin girişimcilik faaliyetlerine dönüştürülmesi sağlanmaktadır. Bu çalışmada kitlesel fonlama yöntemi hakkında gerçekleştirilen literatür taramasıyla kitlesel fonlama finansman yöntemi hakkında kavramsal bir değerlendirme yapılmaktadır. Ayrıca kitlesel fonlama yönteminin Türkiye'deki mevcut durumu ve girişimcilerin iş fikirlerini hayata geçirme potansiyeli incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimciliğin Finansmanı, Kitlesel Fonlama

ABSTRACT

Crowdfunding, emerging and attracting attention today due to the extraordinary development of technology and social media, is called an alternative to traditional financing methods. In addition to traditional financing methods that entrepreneurs use in their business establishment process, crowdfunding is a modern financing technique that has emerged over the internet to support especially young and new entrepreneurs.

Enabling business ideas for entrepreneurs to reach a large number of investors over the internet along with developing technology possibilities, crowdfunding provides financing of business ideas with funds collected in small quantities. Through crowdfunding, business ideas of the entrepreneurs who have an original business idea and do not have enough capital are transformed into entrepreneurial activities by taking the support of participants who are interested in business ideas via a common network. In this study, it is be examined that implementation potential of the present situation in Turkey and business ideas of entrepreneurs by conducting literature searches on national and international studies and by making a conceptual assessment about the concept of crowdfunding method.

Keywords: Entrepreneurship, Financing Enterprise, Crowdfunding

1.Giriş

İnternetin kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak sosyal medya kullanımının gün geçtikçe artması, bireylerin coğrafi konumları ve sosyo-ekonomik durumlarından bağımsız şekilde birbirleriyle iletişim kurabilmelerini sağlamaktadır. Benzer şekilde şirketler ve potansiyel yatırımcılar da iş fikirlerini finanse edebilmek için interneti yani sosyal medyayı kullanabilmektedirler (Bowman, 2016). Sosyal medya tarafından desteklenen kitlesel fonlama; genç girişimciler tarafından ortaya atılan özgün iş fikirleri ve projelerin finansmanında kullanılan modern bir finansman tekniğidir. Kitlesel fonlama ile girişimcilere sunulan mevcut finansman seçeneklerinin kapsamının genişletilmesine ilaveten, maddi gücü olmayan insanlara finansal destek sağlanarak ayrı bir işletme kurmaları, bu sayede yeni iş alanlarının ortaya çıkması ve ekonomik büyümenin hızlanması amaçlanmaktadır (Valanciene & Jegeleviciute, 2014). Kitlesel fonlama ile girişimciler, işletme faaliyetlerini kademeli olarak geliştirme veya girişim aşamasındaki iş fikirlerini yatırımlar vasıtasıyla finanse ederek hızlı bir şekilde hayata geçirme imkânına sahip olabilirler (Lam & Law, 2016).

Bu çalışmada kitlesel fonlama finansman yöntemi ile ilgili kavramsal bir değerlendirme yapılarak, kitlesel fonlamanın türleri, üstünlükleri ve zayıflıkları, Türkiye’de ve Dünya’da tercih edilme durumu ve başarılı örneklerinden bahsedilerek literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

2. Girişimin Finansmanında Kitlesel Fonlama (Crowdfunding) Kavramı

Sosyal medya tarafından desteklenen ve literatürde “crowdfunding” olarak bilinen kitlesel fonlama; yeni girişimlerin finanse edilebilme biçimini değiştiren, geleneksel yöntemlere alternatif olarak ortaya çıkmış finansal bir yeniliktir (Estrin & Khavul, 2016). Kitlesel fonlama, öncelikle internet vasıtasıyla girişimin finansmanında bir çağrı olarak tanımlanmanın yanı sıra iş fikrine, bir grup kişi ve/veya kuruluş tarafından belirli bir bağış veya bir ücret karşılığında mali kaynak sağlama şeklidir. (Ciuchta, Letwin, Stevenson, & McMahan, 2016). Başka bir ifadeyle kitlesel fonlama internet ve sosyal ağların yardımıyla çok sayıda bireyin/kuruluşun bireysel projelere küçük miktarlarda yatırım yapması ve bu

sayede oluşan birikim ile iş fikrinin hayata geçmesini ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına destek veren bir yöntemdir (Ingram & Teigland, 2013; Vealey & Gerding, 2016).

Kitlesel fonlama; melek yatırımcılar, risk sermayesi gibi geleneksel finansman yöntemlerine göre daha fazla yatırımcıya ve heterojen gruba ulaşmasına rağmen; daha az şeffaflık ve doğrulanmış bilgi, daha fazla risk ile girişim faaliyetlerinde bulunmaktadır (Moritz, Block, & Lutz, 2015). Kitlesel fonlama, sermaye kazanımı alanında yeni bir paradigmadır ve burada yeni kurulan ve/veya kurulmuş işletmeler, hayır kurumları ve diğer girişimler için bir dizi potansiyel yatırımcı arasından halka açık olan fonların satın alınmasıyla gerçekleştirilen modern bir finansman yöntemidir (Andrew, Richard, & Thomas, 2015). Bu yöntemin amacı çok sayıda yatırımcıdan küçük tutarlarda sermaye toplayarak girişim faaliyetlerinin hayata geçirilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır.

3. Kitlesel Fonlama (Crowdfunding) Türleri

Kitlesel fonlama, kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için finansal destek sağlayabilmektedir. Kampanya yaratıcıları şu dört yol ile projelerine destek sağlayabilirler: Bağış temelli yaklaşım, ödül tabanlı yaklaşım, hisse/yatırım temelli yaklaşım ve borç verme tabanlı yaklaşımdır (Gabison, 2015; Galuszka & Brzozowska, 2017; Belleflamme, Omrani, & Peitz, 2015; Wieck, Bretschneider, & Leimeister, 2013).

- Bağış temelli yaklaşım: Sanat ve insani yardım projeleri gibi kar amacı gütmeyen, sosyal sorumluluk bağlamında çeşitli ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan ve destek veren internet kullanıcıların karşılığında hiçbir beklentisinin olmadığı fonlama işlemidir. Proje yöneticisi tüm fikri mülkiyet haklarını korumaya devam etmektedir (Najah & Jarboui, 2015).
- Ödül tabanlı yaklaşım: Bu modelde yatırımcılar çoğunlukla erken müşteriler olarak kabul edilir, ürüne daha erken bir tarihte erişebilir, daha iyi fiyatla ve daha avantajlı seçenekler ile ürüne ulaşabilirler. Bu yaklaşımı tercih eden işletmeler genellikle yeni yazılım ve donanım şirketleri ile hedef kitlesi nihai tüketiciler olan genç girişimcilerdir (Mollick, 2014).
- Hisse/yatırım temelli yaklaşım: Bu yaklaşımda yatırımcı yatırımının karşılığını hisse senedi veya kar payı ödemesi şeklinde almaktadır. Diğer yaklaşımlara göre oldukça karmaşık bir yapısı olduğu söylenebilir. Bunun nedenlerini ise; yatırım seviyelerinin yüksek olması nedeniyle destek sağlanacak proje ve girişimci hakkında detaylı bilgiye sahip olma zorunluluğu, öz sermaye sağlaması nedeniyle oluşturulacak sözleşmelerin detaylı ve karmaşık olması şeklinde sıralanabilir (Vulkan, Åstebro, & Sierra, 2016). Yatırımcı kampanyadan beklenen performansı ve yatırım riskini değerlendirmek zorundadır. Finansçının bakış açısındaki belirsizlikler tespit edilmeli, (projede sunulan ürün/hizmetin müşteri zevkine hitap edip etmeyeceği gibi) yatırım kararlarının, bu tür belirsizliklerin ortadan kalkması durumunda gerçekleşmesi gerekmektedir (Lukkarinen, Teich, HanneleWallenius, & JyrkiWallenius, 2016)
- Borç verme tabanlı yaklaşım: Bu yaklaşımda yatırımcı başarı ile sonuçlanacağını düşündüğü projelere belirli bir faiz oranı üzerinden borç vermektedir. Buradaki borç

bankalardaki kredilerden oldukça farklıdır çünkü burada borcu verecek finansör girişimciyi kendi seçmektedir. Yani hangi projenin finanse edilip edilmeyeceğini yatırımcı kendi belirlemektedir (Belleflamme, Omrani, & Peitz, 2015).

4. Kitlesele Fonlama “SWOT ANALİZİ”

SWOT analizi, bilgi toplama ve karar verme sürecinde kullanılan güçlü bir nitel araştırma aracıdır. SWOT analizi, sadece geçmiş ve mevcut durumu (Strengths and Weaknesses) analiz etmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekle (Opportunities and Threat) ilgili bir bakış açısı ortaya koymaya yardımcı olmaktadır (Valanciene & Jegeleviciute, 2013). Literatürde yeni bir kavram olan kitlesele fonlamaya yönelik SWOT analizi tablo 1’de gösterilmiştir.

AMACA ULAŞMAYA YARARLI FAKTÖRLER		AMACA ULAŞMADA ZARARLI FAKTÖRLER
İç Faktörler (Kitle Nitelikleri)	GÜÇLÜ	ZAYIF
	Girişimciler şirket kararlarını kendileri verebilmektedir.	İdari açıdan problemler yaşayabilirler
	İhtiyaçları olan sermayeye ulaşabilirler.	Yalnızca internet tabanlı olması
	Pazarı test etme şansına sahiptirler.	Kamuya sunulan iş fikirleri kolayca çalınabilir.
	Hem yerel hem de küresel anlamda topluluklardan fayda sağlayabilirler.	Dolandırıcılık problemleri
Dış Faktörler (Çevrenin Nitelikleri)	FIRSAT	TEHDİT
	Gelişen bilgi teknolojileri	Yasal kısıtlamalar
	Kitle fonlamanın ekonomi üzerinde olumlu etki yaratmasının beklenmesi	Küçük işletmelerin riskli yapısı
	Sermayeyi arttırmak için alternatif bir yol olarak görülmesi	

Tablo 1: Kitlesele Fonlama SWOT Analizi

Kaynak: (Valanciene & Jegeleviciute, 2013)

Tablo 1 incelendiğinde kitlesele fonlamanın güçlü yanları ve fırsatları yani avantajlarının en önemlilerinden bazılarının; girişimcilerin ihtiyaçları olan sermayeye ulaşabilmeleri, pazarı test etme şansları ve şirket kararlarını kendileri vermeleri olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca gelişen bilgi teknolojileri ve sermaye bulma açısından modern/alternatif bir yöntem olması kitlesele fonlamanın tercih edilmesinde önemli etkenlerdir. Dezavantajları ise; dolandırıcılık ihtimali, iş fikirlerinin çalınabilme ihtimali, idari-işletme yönetimi açısından karşılaşılan zorluklar ve yasal olarak bir temele oturtulmaması olarak sıralanabilmektedir.

5. Dünya’da ve Türkiye’de Kitlesele Fonlama

Girişimciler, yenilikçi iş fikirlerini desteklemek için finansal yatırımları online olarak toplayabilirler. Örneğin, en başarılı crowdfunding (kitlesele fonlama) sitelerinden biri olan Kickstarter 5 milyondan fazla üyeye sahip olmakla birlikte film, video, oyun, yemek, moda, fotoğraf, teknoloji gibi faaliyet alanlarında 13 milyondan fazla fonlu projeden 900 milyon doların üzerinde bir kaynak yaratmayı başarabilmiştir (Zheng, Hung, Qi, & Xu, 2016). Bu tür platformların popülaritesi, bir ayda 63.416 destekçiden 8.576.474 \$ destek alan android destekli oyun konsolu olan OUYA gibi başarılı girişim fikirleri ile gün geçtikçe artmaktadır (Hobbs, Grigore, & Molesworth, 2016). Başarılı web sitesi örneklerden bir diğeri ise 2012 yılında kurulmuş olan ve yatırımcılara finansal destek ve yönetim planlaması konularında danışmanlık hizmeti sunan Anaxago, en az 1.000€ yatırım ve en fazla 150 yatırımcı ile kitle fonlama faaliyetlerinde bulunmaktadır (Bouaiss, Maque, & Meric, 2015). Benzer şekilde smartangels.fr web sitesi, girişimciler ve yatırımcılar arasında web üzerinden çevrimiçi toplantılar düzenleyerek iki taraf arasında karşılıklı etkileşim ve fikir alışverişini sağlamaktadır (Bouaiss, Maque, & Meric, 2015). Başarılı örneklerinden bahsedilen kitlesele fonlama platformları sayesinde 2013 yılında 1 milyondan fazla proje başarıyla finanse edilmiş ve 6.1 milyar doları, 2014 yılında bu rakam %167 artış göstererek 16 milyar doları, 2015 yılında 34 milyar doları aştığı tespit edilmiş ayrıca Dünya bankasının sunduğu raporlara göre 2025 yılında 96 milyar dolara ulaşması beklenen bu pastadan en büyük payı 50 milyarlık dolarlık kısım ile Çin'in alacağı tahmin edilmektedir (Kang, Gao, Wang, & Zheng, 2016).

Türkiye'de kitlesele fonlama yeni bir kavram olup yasal alt yapısı oluşmaması ve kullanıcıların internet uygulamalarına karşı güven problemlerinin olması nedeniyle diğer ülkelere kıyasla oldukça zayıf oranda tercih edildiği gözlemlenmiştir (Tekeoğlu, 2015). Kitle fonlama ile finansman tercihinde yaşanan bu olumsuzluklara rağmen Türkiye'de kitle fonlama alanında başarılı olan ve ön plana çıkan platformlar bulunmaktadır. Bu siteler: Crowdfon.com, Fonlabeni.com, Fongogo.com' dur. Bu 3 platform, çeşitli projeler ile yaklaşık olarak 2600 yatırımcıdan 410.000 TL fon yaratarak girişimcilerine finansal destek sağladığı görülmektedir. Bu platformlarda ön plana çıkan başarılı örneklerden bazıları ise şunlardır: (Atsan & Erdoğan, 2015; Fongogo, 2017; Fonlabeni, 2017)

- “SineMasal” Sinemayı kırsalda yaşayan yetişkinlere ve çocuklara ulaştırma projesi,
- “Nöbetçi Kütüphane” Kütüphanelerin mesai saatlerinde kapalı olduğunda ulaşabileceği açık kütüphane projesi,
- “Paper Chess” Geri dönüştürülebilir malzemeden satranç tasarımları,
- “Ekümenopolis” Sinema filmi ve internet dağıtım projeleri,
- “Yüksek Kalori” film projesi.

Ayrıca son yıllarda Türkiye'de iletişim ve haberleşme alanında lider şirketlerden biri olan Turkcell tarafından “arıkovanı.com” adıyla yeni bir kitlesele fonlama sitesi daha kurulmuştur. Sektöre oldukça hızlı giren ve başarılı bir görüntü çizen “arıkovanı.com” fonlama sitesinin 2016 yılı raporlarından ön plana çıkan hususlardan bazıları şunlardır (Webrazzi, 2017):

- En çok desteği alan proje akıllı not defteri “Outliers” oldu. Hedef 40.000TL iken bu proje ile 339.733 TL destek sağlanmıştır.
- Görme engelliler için akıllı baston “WeWalk” ilk 24 saatte 140.000 TL, iki gün içerisinde ise 200.000TL destek toplayarak TR’de en hızlı şekilde hedefine ulaşan proje olmuştur.
- Turkcell tarafından faturaya yansıtma yoluyla bağış toplayabilme fikri ortaya atılmış fakat kitlesel fonlama alanında yaşanan yasal problemler nedeniyle hayata geçirilememiştir.

Türkiye’de gerçekleştirilen bu uygulamalar kitlesel fonlamaya ilginin olduğunu, çeşitli projelerin kitlesel fonlama ile finanse edildiğini ancak uygulamanın yaygınlaşmasının zaman alacağı söylenebilir. Ayrıca kitlesel fonlamaya ilişkin olarak yasal zeminin hazırlanması ile proje sahiplerinin ve yatırımcıların karşılıklı güven ortamı içerisinde yatırım faaliyetlerini gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır. Böylece uzun vadede geleneksel finansman araçlarına alternatif araçların gelişimine katkı sağlanmış ve küçük miktardaki birikimlerin ekonomik hayat içerisine dahil edilmesiyle tüm toplumun yararını gözeten işler gerçekleştirilmiş olacaktır.

6. Sonuç

Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle birlikte internetin kullanımın gün geçtikçe artması, toplumun büyük bir kesiminde olduğu gibi girişimcileri de olumlu yönde etkilemektedir. Girişimcilerin, iş fikirlerini hayata geçirebilme konusunda karşılaştıkları en büyük problemlerden bir tanesi finansman sorunudur. Geleneksel yöntemlere göre oldukça kolay ve hızlı bir şekilde kitlelere ulaşma imkanını sağlayan kitlesel fonlama, finansör bulma sorununun ortadan kaldırılması amacıyla ortaya çıkmış modern bir finansman yöntemidir. Dünya’da ve Türkiye’de kitle fonlama finansman yönteminin oldukça yeni bir yöntem olduğu ve geleneksel yöntemlere göre tercih edilme oranının daha düşük olduğu görülmektedir. Türk toplumu bağışa ve imece usulüyle yardımlaşmaya son derece yatkın bir toplumdur. Eğer kitle fonlama konusunda medya desteği ile başarılı bir tanıtım gerçekleştirilebilirse, bu finansman yönteminin yüksek oranlarda tercih edilebileceği ve bu durumun özellikle genç girişimciler için oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir. Kitle fonlamanın geleneksel finansman yöntemleri ile karşılaştırıldığında en önemli avantajının girişimcilerin şirket kontrollerini kaybetmemesi gösterilebilir. Melek yatırımcılar ve ortak girişim gibi geleneksel finansman yöntemleri vasıtasıyla finans desteği sağlayan girişimcinin, işletme faaliyetlerini sürdürürken tam bağımsız davranamayacağı aşikardır. Bir diğer avantaj olarak ise internet kullanımı vasıtasıyla tüm sınırların ortadan kalkmasına bağlı olarak hem yerel hem de küresel anlamda daha çok yatırımcıya ulaşabilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Kitle fonlamanın kullanımı konusunda girişimcileri düşündüren ve bu modern finansman yöntemini tercih etmeme noktasına getiren temel noktaların ise; özgün iş fikirlerinin kolayca çalınabilme ihtimali, dolandırıcılık problemleri, yasal kısıtlamalar ve güvenlik problemleri olarak sıralanabilir. Bu problemler karşısında girişimcilerin yasalar tarafından güvence altına alınarak gerekli güven ortamının yaratılması gerekmektedir. Kitle fonlamanın Türkiye’de kullanımının artırılması amacıyla hükümet tarafından yapılan çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye; ABD ve

İngiltere'den sonra kitle fonlamayı yasal mevzuatına sokan üçüncü ülke olacaktır. Sermaye Piyasası Kanununda değişiklik yapan yasa tasarısı ile kitle fonlama üzerindeki soru işaretleri ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Bu sayede kitle fonlamanın kullanımının artırılması planlanmaktadır. Bu bağlamda iş fikirleri hayata geçirilebilecek, işletmeler kurulacak, istihdam yaratılarak işsizlik azaltılacak ve ekonomik büyüme sağlanarak kitle fonlama vasıtasıyla ekonomi üzerinde olumlu etki sağlanacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Andrew, G., Richard, T., & Thomas, P. (2015). The benefits of crowdfunding for early-stage entrepreneurs: Between finance gap and democratic involvement. Unspecified R&D Management Conference (s. 1-19). Pisa,Italy, RADMA: White Rose Research.

Arıkovanı. (2017, Nisan 25). Arıkovanı: <https://arikovani.com/> adresinden alındı

Atsan, N., & Erdoğan, E. O. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Bir Finansman Yöntemi: Kitlese Fonlama (Crowdfunding). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİİf Dergisi, 10(1), 297-320.

Belleflamme, P., Omrani, N., & Peitz, M. (2015). The economics of crowdfunding platforms. Information Economics and Policy, 11-28.

Bouaiss, K., Maque, I., & Meric, J. (2015). More than three's a crowd . . . in the best interest of companies! Crowdfunding as Zeitgeist or ideology? Society and Business Review, 10(1), 23-39.

Bowman, B. (2016). A Comparative Analysis Of Crowdfunding Regulation In The United States And Italy. Wisconsin International Law Journal, 33(2), 319-350.

Ciuchta, M. P., Letwin, C., Stevenson, R. M., & McMahon, S. R. (2016). Regulatory Focus and Information Cues in a Crowdfunding Context. Applied Psychology: An International Review, 3(65), 490-514.

Estrin, S., & Khavul, S. (2016). Equity crowdfunding: a new model for financing entrepreneurship? CentrePiece Winter, 6-9.

Fongogo. (2017, Nisan 25). Fongogo: <https://www.fongogo.com/> adresinden alındı

Fonlabeni. (2017, Nisan 25). Fonlabeni: <http://www.fonlabeni.com/> adresinden alındı

Gabison, G. A. (2015). Understanding Crowdfunding and its Regulations. European Commission JRC Science and Policy Report , 1-36.

Galuszka, P., & Brzozowska, B. (2017). Crowdfunding: Towards a redefinition of the artist's role – the case of MegaTotal. International Journal of Cultural Studies, 20(1), 83-99.

Hobbs, J., Grigore, G., & Molesworth, M. (2016). Success in the management of crowdfunding projects in the creative industries. Internet Research, 26(1), 146-166.

- Ingram, C., & Teigland, R. (2013). Crowdfunding among IT Entrepreneurs in Sweden; A Qualitative Study of the Funding Ecosystem and IT Entrepreneurs' Adoption of Crowdfunding. *Stockholm School of Economics*, 1-49.
- Kang, M., Gao, Y., Wang, T., & Zheng, H. (2016). Understanding the determinants of funders' investment intentions on crowdfunding platforms. *Industrial Management & Data*, 116(8), 1800-1819.
- Lam, P. T., & Law, A. O. (2016). Crowdfunding for renewable and sustainable energy projects: An exploratory case study approach. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 60, 11-20.
- Lukkarinen, A., Teich, J. E., HanneleWallenius, & JyrkiWallenius. (2016). Success drivers of online equity crowdfunding campaigns . *Decision Support Systems*, 26-38.
- Mollick, E. (2014). The dynamics of crowdfunding: An exploratory study. *Journal of Business Venturing*, 1-16.
- Moritz, A., Block, J., & Lutz, E. (2015). Investor communication in equity-based crowdfunding: a qualitative-empirical study. *Qualitative Research in Financial Markets*, 7(3), 309-342.
- Najah, A., & Jarboui, A. (2015). Crowd funding for financing innovative and social entrepreneurship: Literature Review. *Journal of Business Management and Economics*, 3(6), 21-24.
- Tekeoğlu, N. (2015). KitleSEL Fonlama İle Alternatif Film Finansmanı Oluşturma Ve Bir Film Analizi: Sıra Dışı İnsanlar. *International Journal of Social Science*, 295-302.
- Valanciene, L., & Jegeleviciute, S. (2013). Valuation Of Crowdfunding Benefits And Drawbacks. *Economics and Management*, 39-48.
- Valanciene, L., & Jegeleviciute, S. (2014). Crowdfunding for creating value: stakeholder approach. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 156, 599-604.
- Vealey, K. P., & Gerding, J. M. (2016). Rhetorical Work in Crowd-Based Entrepreneurship: Lessons Learned From Teaching Crowdfunding as an Emerging Site of Professional and Technical Communication. *Ieee Transactions On Professional Communication*, 59(4), 407-427.
- Vulkan, N., Åstebro, T., & Sierra, M. F. (2016). Equity crowdfunding: A new phenomena. *Journal of Business Venturing Insights*, 37-49.
- Webrazzi. (2017, Nisan 24). Webrazzi: <http://webrazzi.com/> adresinden alındı
- Wieck, E., Bretschneider, U., & Leimeister, J. M. (2013). Funding From The Crowd: An Internet-Based Crowdfunding Platform To Support Business Set-Ups From Universities. *International Journal of Cooperative Information Systems*, 22(3), 1-12.

Zheng, H., Hung, J.-L., Qi, Z., & Xu, B. (2016). The role of trust management in reward-based crowdfunding. *Online Information Review*, 1(40), 97-118.

آل روهما

E-BELEDİYECİLİĞİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

REVISITING E-MUNICIPALITY

Prof. Dr. Berkan DEMİRAL

Trakya Üniversitesi, İİBF., berkandemiral@trakya.edu.tr

Doç. Dr. Hakan EVİN

Adıyaman Üniversitesi, İİBF, hevin@adiyaman.edu.tr

ÖZET

Sanayii devriminden sonra teknolojiye meydana gelen değişimler kamu yönetiminin yapısını ve işleyişini de değiştirmiştir. Özellikle son dönemlerde bilgi işlem teknolojilerinde meydana gelen değişimler bu konuda en dikkati çeken durumdur. Yönetimin işleyişinde en dikkati çeken değişimler de bu teknolojik değişimlerin yönetime uyarlanmasıyla yaşanmıştır. e-devlet diye tabir edilen bu yapılar süreç içerisinde 5 aşamalı bir gelişim göstermiştir: internetin bilgi paylaşımı amacıyla kullanılması, çevirim içi hizmet sunumu, web sitelerinin bütünleşmesi, akıllı cihazlar üzerinden kullanımın yaygınlaşması ve interaktif yapılanma.

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, giderek ekonomik ve sosyal hayatın ayrılmaz bir parçası olmakta ve devlet kurumlarının bu gelişmeye ayak uydurması da modern devlet anlayışının bir zorunluluğu haline gelmektedir. Artan eğitim ve gelir seviyesine paralel olarak, bireyler hizmet aldıkları kurumların daha hızlı, etkin ve açık çalışmalarını beklemektedir. Alışverişini, banka işlemlerini ve iletişim ihtiyaçlarını İnternet üzerinden gerçekleştirmekte olan insanlar, genelde devlet özelde belediye hizmetlerini de aynı yol ile alma istekleriyle bu konuda bir talep yaratmaktadır.

Bu sürecin yerel yönetimler açısından da bir etkileşimi olmuştur. Özellikle yeni kamu yönetimi ve işletmeciliği düşüncelerinin etkisiyle şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık uygulamalarının yerel yönetim yapıları ve işleyişinde önemli değişimleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Başlangıçta belediyelerden özel sektöre ve vatandaşlara tek taraflı bir bilgi iletimi olarak başlayan bu uygulamalar sonrasında m-belediyeciliğe ve günümüzde de akıllı kentlere doğru evrilmektedir.

Bu bağlamda, son yıllarda e-devlet kavramı hem akademik çevrelerde hem de bir kamu politikası konusu olarak büyük ilgi görmektedir. e-devlete yönelik bu ilgiye rağmen, e-belediye kavramı bu tartışmalar içinde hak ettiği ilgiyi görmemektedir. Bu çalışma, bu tespitten yola çıkarak e-belediye'nin önemi, tanımı, aşamaları, parametreleri ve teknik altyapısı üzerinde durarak e-belediye kavramına ilgi çekmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmamızda e-belediyeciliğin geleneksel bakış açısında yarattığı değişimin getirdikleri ve olması gerekenler üzerinden bir yeniden yapılanma denemesi gerçekleştirme çabası içerisine gireceğiz. Bu amaçla e-belediyecilik düşüncesinde yer alması gereken temel ilkeler ne olmalıdır sorusunun yanıtı bu çalışmanın ana çabası olacaktır.

Anahtar Kelimeler: E-Devlet, E-Belediyecilik, M-Belediyecilik

ABSTRACT

The changes in technology after the industrial revolution has changed the structure and functions of public administration. The changes in ICTs are the most noticeable ones in this content. The most noticeable changes in functioning of administration happened with the adaptation of these technological changes. These structures called as e-government have developed in five stages: the usage of internet for sharing information, online services, the integration of websites, increases in the use of smart devices and interactive restructuring. As the developing ICTs became an integrated part of the society, it becomes an obligation for modern government to adjust with these changes. The citizens expect the public organizations to work faster, more efficient and open. Doing their shopping, banking procedures on internet and covering their communication demands on internet, the people also wants to get the central or local governments' services in the same way.

This process also effected the local governments. It is seen that with effect of new public administration and management ideas, transparency, accountability and participation practices made important changes in local governments' structures and functions. The practiced which began as a simple information process from municipalities to private sector and citizens evolved to municipality and smart cities today.

In this context, e-government concept has become a center of attraction in academic fields and as public policy topic. Although there is too much interest in e-government, e-municipality did not get enough attention. So this studies, building on this assumption. The importance, definition, stages, parameter and technical structure of e-municipality will be put forward.

In this study, it is also aimed to test the restructuring of e-government by taking the changes the e-government made in traditional view and what should be done in this context.

So this study will try answer the question of the principles should be in the e-municipality idea and try to answer this question.

Key Words: E-Government, E-Municipality, M-Municipality

1.GİRİŞ

Kentler tarih boyunca var oldukları andan itibaren insanlık tarihinin en önemli olgularından biri oldular. Günümüze gelindiğinde de bu durumda bir değişiklik olmadı. İnsanlar var

oldukları tarihten beri kentlere akın etmektedirler. Ancak son dönemlerde bu akın her zamankinden daha hızlı ve büyük ölçeklerde gerçekleşmektedir. Bunun sonucu olarak da kentlerin bu yeni gelen ve eskiden beri bünyesinde bulunan kitlelerin sorunlarını belirlemede ve çözümlemede önemli sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Özellikle 20. yüzyılın son on yılında kentsel nüfusta ciddi artışlar meydana gelmiştir. 1990-2000 yılları arasında dünyada kentli nüfus yılda 57 milyon artmıştır. Ardından gelen on yılda (2000-2010) bu sayı 77 milyona çıkmıştır. 2015 yılı itibariyle dünya nüfusunun %54'ü kentlerde yaşamaktadır. 2030 yılında ise tahminen bu olay %60'a ulaşacaktır (UN: 2016).

Teknolojinin toplum yaşamına adeta bir bomba gibi girmesi onların yaşam biçimini, çalışma şekillerini, kurumların işleyişini ve yönetimlerin halka hizmet biçimini tamamen değiştirmiştir. Modern refah devletinin kuruluşundan bu yana ilk kez yaşadıkları krizden çıkabilmek için bir değişim şansı doğmuştur. Bilişim teknoloji üreticilerinin desteklediği hükümetler tıpkı özel sektörün yaşadıklarına benzer biçimde bir dönüşüm gerçekleştirmişlerdir. Bu aslında e-devletin doğuşu olarak da nitelendirilebilmektedir.

e-devlet en yalın haliyle “devletin vatandaşlara, özel sektöre ve kendi çalışanlarına yönelik sunduğu hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmak ve arttırmak için bilgi iletişim teknolojilerini kullanması” olarak tanımlanabilmektedir. e-devlet kamunun topluma yönelik sunduğu hizmetleri, modernize etmek, bütünleştirmek ve bir bütün olarak sunma gücüne sahiptir. Buradaki ilişki geleneksel “bize-karşı onlar” değil; aksine devletin vatandaşlarla işbirliği yürütmesine dayalıdır (Silcock: 2001).

e-devlet yalnızca kamu görevlilerine bilgisayar verilmesi ya da kamunun geleneksel işlevlerinin otomasyonundan ibaret bir şey değildir. Bilgisayar kullanımı ya da karmaşık ilişkilerin otomasyonu, idarenin etkinliğini arttırmadığı gibi vatandaş katılımı konusunda da yardımcı olmaz. Yalnızca teknolojik çözümlere odaklanmak, vatandaşı ne müşteri olarak ne de politik karar verici olarak görmeyen bürokratların bakış açısında bir değişiklik getirmeyecektir. e-devletin teknolojiyi kullanma nedenleri; şeffaflığın geliştirilmesi, mesafe ve diğer bölünmelerin ortadan kaldırılması ve vatandaşların hayatlarını etkileyen politik süreçlere katılım konusunda yetkilendirmek olarak sayılabilir (World Bank: 2002).

Devletlerin e-devlete geçiş stratejileri de birbirlerinden oldukça farklı olabilmektedir. Kimileri kapsamlı ve uzun vadeli planlar hazırlarken; kimileri de yalnızca bazı kilit alanlar seçerek işe başlamayı tercih etmişlerdir. Şunu hemen belirtmek gerekir ki; genele bakıldığında, en başarılı e-devlet uygulamaları parçalı olarak bir süreç içerisinde uygulamaya geçen ülkelerde görülmüştür. Her ne kadar bu işin merkezi internet olsa da, devletler e-devletin kamu hizmetlerini her yönüyle (teknoloji, işleyiş, insan kaynakları vb.) etkilediğini görmelidirler. e-devlet aslında tüm bunların bir birleşimidir. Bu birleşimin merkezinde de müşteri olarak vatandaş bulunmaktadır. Hükümetler bu birleşimi ne kadar iyi sağlayabilirlerse, kendilerine ve vatandaşlara o kadar fayda sağlayabileceklerdir. Yönetimlerin değişimin önündeki

engelleri (kişisel korkular, bölümler arası rekabet, sendikaların muhalefeti vb.) ortadan kaldıracak net bir strateji ve e-ticaret ilkelerinin tam olarak anlaşılmasına yardımcı olacak bir yönlendirmeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Devletle temasa geçen herkes için en önemli sorunların başında onun karmaşıklığı gelmektedir. Bakıldığında, her devletin görev ve sorumluluklarını yerine getirmek için ortalama olarak 50-70 arasında birimi olduğu görülebilir. Göreceli olarak basit bir yeni doğan bebeğin nüfus kaydı için bile çok sayıda form doldurmak gerekebilmektedir. Bu süreçte devlete ait kurumlar birbirleriyle iletişim kurmak yerine vatandaşların sırasıyla tek tek kendileriyle iletişime geçmelerini beklemektedirler.

Kamu yapılarında en önemli örgütsel sorunların başında hiyerarşik yapılanmaya rağmen bölümlerde çalışanlar arasındaki iletişim karmaşası yatmaktadır. Bu durum çok ciddi oranda bir verimsizliği de beraberinde getirmektedir. İnternet tam da burada her iki soruna da temel çözümler önermektedir. e-devlet yapıları giderek artan oranlı olarak tüm hizmetleri tek elden sağlayacak biçimde oluşturulmaktadır.

Yaşanılan sorunların çözümüne yönelik yönetsel yaklaşımlar özellikle 1970 ve 80'li yıllarda Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni kamu İşletmeciliği yaklaşımlarının etkisinde gelişti. Bu süreçte özellikle bilgi işlem teknolojilerinde meydana gelen değişimler de bu yönetim düşüncelerinin etkisi altında kamu yönetimine uygulanmaya çalışıldı. e-devlet düşüncesi özellikle bu düşünce anlayışının etkisi altında internette kişi ve kurumları birbirine bağlama (devlet-birey, devlet-özel sektör, devlet-devlet, birey-devlet, özel sektör-devlet), kamu hizmetleri sunma, etkinlik, etkililik, verimlilik, etkileşim, adem-i merkezileşme, katılım, şeffaflık ve hesap verme amaçlı olarak uygulamalar oluşturulmaktadır.

2. E-DEVLETE GEÇİŞ AŞAMALARI

e-devlete geçiş süreci genel olarak altı aşamadan oluşmaktadır.

1.Bilgiyi Yayma: Bu aşamada yapıyı oluşturan tüm unsurlar kendi web sitelerini kurarak kendileri, seçmenler, erişilebilecek hizmet olanakları ve kurulabilecek temaslar hakkında bilgi vermektedirler.

2.Resmi Olarak İki Yönlü İşlemler: web siteleri karmaşıklaştıkça vatandaşlar dilekçe yazmak ya da telefon etmek yerine internet üzerinden bilgilerini göndermeye başlarlar. Bunların çoğu e-posta ile gerçekleştirilmesine rağmen yine de bunlardan çok sayıda bulunmaktadır. Dijital imza sayesinde pek çok işlem gerçekleştirilebilmektedir.

3.Çok Amaçlı Portallar: Yararlanıcıların ihtiyaçlarına bağlı olarak yalnızca kullanıcılara bilgi alıp vermenin dışında çok farklı işlevler de tek portal üzerinden gerçekleştirilmektedir.

4.Portal Kişiselleştirme: Portallar, vatandaşların ihtiyaçlarına göre özelleştirilerek kullanıcıların işlerini kolaylaştırmaktadır.

5.Ortak Hizmetlerin Topluşturulması: Portallar sabit bir yapı haline geldikçe vatandaşın gözünde de o karmaşık yapı yerini basit bir hizmet yapısına dönüştürecektir. Bunun gerçekleşmesi için yönetimler hizmetleri ortak hatlar boyunca yerine getireceklerdir.

6.Tam Bütünleşme ve Kurumsal Dönüşüm: Bu aşamada bütünleşmeyi engelleyen tüm duvarlar yıkılır ve ihtiyaç duyulan tüm köprüler inşa edilir. Bu süreçte kimi yapılar yenilenirken kimi yapılarda eski durumlara devam edilmektedir.

Günümüzde e-devlet yapılanması çoğu ülke için artık son aşamadır. Devlete ilişkin tüm hizmetler tek bir durak üzerinden kesintisiz yerine getirilmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kamu kurum ve kuruluşları Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden (BİT) daha fazla yararlanmak suretiyle karar destek süreçlerini güçlendirmek, iş süreçlerini hızlandırmak, maliyetleri düşürmek, etkinliği ve verimliliği arttırmak, şeffaflığı ve katılımı sağlamak için çeşitli uygulamalar geliştirmişlerdir.

Bu noktada Türkiye'deki gelişmeleri en çok etkileyen şeylerin başında AB'deki uygulamalar gelmektedir. 23 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında 15 AB üyesi ülke Avrupa'nın gelecek on yılda dünyadaki en rekabetçi bilgi ekonomisine sahip olma hedefi koymuştur. Lizbon stratejisi çerçevesinde AB e-Avrupa girişimini başlatarak buna ilişkin ilk eylem planını da yürürlüğe koymuştur. AB daha sonrasında e-Avrupa stratejisinin çerçevesini genişletmeye karar vermiş ve aday ülkelere de bu sürece katılma çağrısında bulunmuştur. Bunun sonucu olarak Türkiye halen e-Avrupa 2005 Eylem Planının tarafı olmak konumundadır.

Türkiye'nin e-devlet süreci bir otomasyon projesi olan MERNİS üzerinden 1970'lere kadar götürülse de ilk internet bağlantısı 1993 yılında ODTÜ'de gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde de Türkiye Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon projesi başlatılmıştır. Türkiye’de e-devlet çalışmalarının etkinleştirilmesi amacıyla Ulusal Bilgi Merkezi'nin kurulması kapsamında Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı bünyesinde Başbakanlık Yönetim Bilişim Sistemi Merkezi (BYBS) kurulması bu konudaki kapsamlı adımlardan ilki sayılabilir (Banger: 2011, 4). Arkasından ise kamu kurumlarındaki bilgisayar sistemlerini birleştirmeyi hedefleyen TUENA (Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı) 1999'da yürürlüğe konulmuştur. Sonrasında ise Türkiye'nin e-devlet serüveni AB sürecinin yönlendirmesiyle e-Avrupa girişimine paralel olarak yönlenecektir. Bu kapsamda Türkiye'nin e-Dönüşüm Türkiye kapsamında 2003 yılından itibaren ortaya koyduğu çabalar önemlidir.

Türkiye’de e-devlet süreci bir taraftan AB üyeliği çerçevesinde şekillenirken öte yandan bilişim teknolojileri ise mobil cihazlar temelinde evrilmişlerdir. Mobil devlet anlayışı ve bu anlayışa uygun uygulamalar özellikle dünya genelinde yerel yönetim temelinde yaygın bir uygulama alanı bulsalar da Türkiye’de son derece dar alanlarda ve sınırlı sayıda gerçekleşebilmişlerdir.

e-belediye kavramı başlangıçta BİTlerin belediye hizmetlerinin sunulmasında etkin bir biçimde kullanılması diye tanımlanması mümkün olsa da kapsamı bundan çok daha geniştir. E-belediye kavramı aslında bir zihniyet değişimini ifade etmektedir. Başlangıçta yalnızca devletten vatandaşa bilgi aktarımı içeren bir uygulamalar bütünü olarak görülmekle birlikte bugün artık insan kaynaklarını, iş akışlarını ve hizmet anlayışını da içerisine alan bir zihniyet değişimini ifade etmektedir.

Burada teknoloji ve dolayısıyla işin “e” tarafı sadece bir araçtır. e-Belediye, temel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması yoluyla daha şeffaf, daha etkin ve verimli, vatandaşa daha yakın ve onun katılımına daha açık bir yapılanmayı ifade eder. Bu bakımdan, e-belediye kavramı hizmetlerin bir web sitesi aracılığıyla elektronik ortama taşınmasından öte arka planda gerçekleşmesi gereken değişimi de ifade eder. Bu değişim, vatandaş/müşteri odaklı bir hizmet anlayışının yerleşmesi, yeni bir idari yapının oluşturulması, bu teknolojileri anlayan ve kullanabilen insan kaynağının yetiştirilmesi gibi çok daha derin bir dönüşümü kapsar.

İdeal bir e-belediye tasarımının başlıca öğeleri olarak çeşitli e-belediye parametrelerinden söz edilebilir. Bu çalışmada belediye hizmetlerinin sağlanması, demokratik yönetim ve yönetsel etkinlik olmak üzere üç ana grup altında e-belediye parametreleri ele alınmaktadır. Bunlardan ilk iki grup, belediyenin dış dünyaya açılan yüzünü yani ön büro (front office) uygulamalarını kapsarken, yönetsel etkinlik parametreleri belediyenin arka büro (back office) uygulamaları üzerinde durmaktadır.

3. BELEDİYE HİZMETLERİNİN SAĞLANMASINA YÖNELİK E-BELEDİYE İLKELERİ

Yeni Kamu Yönetimi anlayışının yerini 1980’li yıllardan itibaren Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışına bırakmasıyla birlikte müşteri odaklı bir hizmet anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu da kamu hizmetlerinin yürütülmesinde özünde işletme anlayışının hakim olduğu kalite, müşteri memnuniyeti gibi kavramların hakim olmasına neden olmuştur. Bu bakış açısında vatandaşlar ancak ihtiyaç duydukları bilgiye sahip olduklarında kamu hizmetlerine ulaşabilir, farklı hizmet yöntemlerinden birini tercih eder ve bu hizmetlere ilişkin görüşlerini ortaya koyabilirler.

Kamu hizmetlerinin müşteri odaklı bir bakış açısıyla sunulması anlayışı e-devlete geçiş için gerekli mental hazırlığı sağlamıştır. Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının bu konuda son derece destekleyici rolü de ihmal edilmemelidir (Yıldız, 2003). Bu bağlamda, belediye hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla sağlanmasında e-belediye ilkeleri şunlar olmalıdır:

- *Hizmetlere farklı erişim seçenekleri sunmak:* Mevcut erişim olanaklarını daha verimli hale getirmek, yeni erişim olanakları ve kanalları sunmak ve geleneksel erişim olanaklarıyla hizmetlere erişme olanakları olmayan ya da zorlanan kesimlere daha kolay erişim olanakları sağlamak e-belediyeciliğin öncelikli ilkelerinden biri olmalıdır.

- *Kullanıcılara kendi işini yapma olanağı sağlamak*: Hizmet alıcıların geleneksel hizmet süreleri ve yöntemleri dışında da kendi işini kolaylaştıracak yol, yöntem ve sürelerle hizmeti almaya başlaması son derece önemlidir. Web siteleri üzerinden 7/24 hizmet sunulması ve bu hizmetin çok çeşitli araçlarla ulaşılabilir hale getirilmesi kenttaşların işini kolaylaştırdığı gibi memnuniyetini de arttıracaktır.

- *Tek-duraklı hizmet anlayışı (one-stop station)*: Bu ilkenin temel özelliği hizmetten yararlananların kapı kapı dolaşıp hizmet almaya çalışmaya zahmetinden kurtarmaktır. Bu özellikle belediyeler sağladıkları tüm hizmetleri bir web sitesi üzerinden tüm kenttaşlarına açtıkları gibi, bu hizmetlere ilişkin işlemlerin de bir defa da başlanıp bitirilmesine olanak tanımaktadırlar.

- *e-Belediye hizmetlerinin tasarımında kullanıcı katılımı*: Burada kastedilen hem web sitesi aracılığıyla doğrudan kullanıcı isteklerinin sorulması (örneğin, çevrimiçi anketler, şikâyet ve istek formları kullanarak) hem de kullanıcı istatistiklerinin incelenmesi yoluyla hizmetlerin talebe göre şekillendirilmesidir.

- *Vatandaş odaklılık*: Kamu örgütleri genellikle hem örgütsel yapılanmalarında hem hizmet yapılanmalarında vatandaşın görüşlerine başvurmazlar. Bu nedenle de özellikle hizmetlerin etkin ve verimli bir biçimde görülmesi çok zorlaşmaktadır. Belediye hizmetlerinin diğer kamu hizmetleri ile birleştirilmesi ve yeni hizmetler geliştirilmesi; geleneksel yöntemlerle sunulması mümkün olmayan fakat vatandaşların hayatını kolaylaştıracağı beklenen yaratıcı hizmetlerin geliştirilmesi bu ilkeyle doğrudan ilişkilidir.

e-belediye planlaması ve yapılanmasının e-devlet yapılanmalarıyla bütünleşik olması son derece önemlidir. Türkiye’de genellikle e-devlet yapılanması içerisinde e-belediye portallarına ilişkin şu konular ön plana çıkarılmaktadır (Karakaya: 2006); Evlenme, Cenaze ve defin, İşyeri açma, İnşaat ruhsatı, Su ve kanalizasyon, Asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım, Doğalgaz bağlatmak, Doğalgaz devretmek, Emlak vergisi, İskân raporu ve Çöp vergisi.

Ancak bu sıralama tam anlamıyla tipik bir e-belediye web sitesi için yeterli olmamaktadır. Böyle bir sitede genellikle 8 ana başlık altında hizmetlerin verilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir: Ulaşım, alt yapı, çevre, imar ve planlama, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, kültür ve spor hizmetleri, afet ile ilgili hizmetler.

4. DEMOKRATİK YÖNETİŞİM

Yerel yönetimlerin var olma amaçlarının başında halkın yerel demokrasi ihtiyaçlarını karşılamak gelmektedir (Yıldırım: 1993; Tekeli vd: 1998). Ancak BİTlerden önce yerel yönetimlerin bile halkın karar alma ve uygulamaya doğrudan katılım konusunda etkin ve verimli bir rol oynayabilmesi mümkün olmamıştır. BİTlerde meydana gelen gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan e-devlette başlangıçta vatandaşların katılımı konusunda çok istekli olmamıştır. Bunun sonucu olarak da gerek e-devlet gerekse e-belediyecilik anlayışında temel

unsur vatandaşa tek yönlü bilgi sunmaktan öteye gidememiştir. Bunun en güzel örneği olarak ABD’de kurulan Information Super-highways uygulamalarıdır. Ancak yönetim kavramının kamu yönetimi anlayışında ve uygulamalarında ön plana çıkmasıyla birlikte vatandaş katılımı konusu da e-devlet gündemine dolayısıyla da e-belediyeçilik uygulamalarına da girmiştir.

5. DEMOKRATİK YÖNETİŞİM SAĞLANMASINA YÖNELİK E-BELEDİYE İLKELERİ

Demokrasi kavramı çok uzun bir süre boyunca halkın belirli süre aralıklarında özgürce oy verme davranışı olarak yorumlanmıştır. Buradaki ana gerekçe demokrasinin antik çağda ilk uygulama örneği olan eski Atina’daki doğrudan demokrasi modelinin sonraki dönemlerde nüfus büyüklüğünden dolayı uygulanamaz oluşudur. Tabii bu noktada da vatandaşların genel itibarıyla edilgen oluşu ve herhangi bir talepte bulunmayışı da temsili demokrasinin uzunca bir süre devam etmesine neden olmuştur. Ancak birey profilinde meydana gelen değişimler onun giderek etkinlik eğilimli bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Eğitim olanaklarında meydana gelen gelişmeler ve bilginin yayılmasında meydana gelen hız da vatandaşların etkin bir katılım istemesini tetiklemiştir. Bunun sonucu olarak adına yönetim denilen ve devlete katılımcılık, şeffaflık ve hesap verebilirlik yükleyen yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır.

Buradaki vatandaş katılımı geleneksel kamu yönetimi anlayışı içerisinde kimi kararlara katılmanın çok ötesinde uygulamayı da içine alan bir yaklaşımdır. Bunun gerçekleşebilmesi için ise vatandaşların gerek karar alma aşamasında gerekse uygulama aşamasında gerekli tüm bilgilere sahip olması gerekmektedir. Bu bilgi setlerinin de toplumun tüm kesimlerine aynı nitelikte ulaştırılması gerekmektedir.

Demokratik yönetimin sağlanmasında e-belediye ilkeleri şunlar olmalıdır: *Kamu bilgilerine erişim ve saydamlık, Çevrimiçi katılım ve danışma, Oy kullanma ve yerel temsil, Sosyal dışlanmayı önleme ve sivil toplumu geliştirme.*

6. YÖNETSEL ETKİNLİK

Kasım 1981’de Doran “Management Review” dergisinde etkin bir yönetimin hedefinin 5 temel ilke çerçevesinde gelişmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu ilkeler İngilizce kısaltmadaki baş harflerin bileşimle alakalı olarak SMART ölçütleri olarak bilinirler. Burada S (Specific-Belirli: gelişim için hedefi ve yöntemleri belirlemek), M (Measurable-Ölçülebilir: çıktılarının nitelik ya da nicelik açısından ölçülebilir), A (Achievable-Ulaşılabilir: ulaşılabilir ve gerçekçi kaynaklara kimin ulaşabileceğini belirlemek), R (Relevant-İlgili: Varılmak istenen hedefle ilgili olmak ve T (Time Bound: sonuçların zamanla sınırlı olması) anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım bugün konunun son dönemlerdeki boyutu olan akıllı kentlerle de (smart city) yakından ilgilidir (Doran: 1981).

ABD’de yönetsel etkinlik açısından SMART yaklaşımı şu temel ilke doğrultusunda hareket etmektedir. Sayısallaştırılmayan hiçbir şey denetlenemez; denetlenemeyen hiçbir şey geliştirilemez (Doran: 1981). Dolayısıyla da belediye hizmetlerinin etkin ve verimli

kılınabilmesi hizmetlerin sayısal olarak ifade edilebilmesi ile yani dijitalleşme ile mümkün olacak gibi görünmektedir. Bu açıdan en doğru çözümün e- belediyeçilik yaklaşımı olduğu açıktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri bilgilerin toplanması, depolanması, sınıflandırılması ve kolayca ulaşılarak yönetilebilmesi konusunda sağladığı olanaklarla yönetsel etkinlik ve verimliliği artırmada önemli bir potansiyele sahiptir. Belediyeler bu teknolojilerden hizmetlerin sunulması ve demokratik yönetim alanları yanında iş süreçlerini gözden geçirerek kendi iç örgütsel işleyişlerini geliştirmek için de faydalanabilirler.

Yönetsel etkinlik açısından e-belediye ilkeleri şöyle sıralanabilirler; *Verimli çalışma, Hızlı ve hatasız işlem, Etkin denetim ve performans değerlendirmesi, Entegrasyon ve veri paylaşımı, Karar verme mekanizmalarının bilgi ve iletişim teknolojileri ile desteklenmesi.*

7. KENT BİLGİ SİSTEMİ

e-belediyeçilikle ilgili önemli adımlardan bir tanesi de kent bilgi sistemlerinin kurulması ve uygulanmasıdır. Bu açıdan bu konunun temel alındığı İngilizce GIS (Geographical Intelligence Systems) olarak bilinen Coğrafi Bilgi Sistemleridir. CBS yeryüzünde mevcut olan ve sonradan oluşan her türlü verileri haritalamaya ve analiz yapmaya yarayan bilgisayar bazlı bir sistemdir. CBS teknolojisi sorgulama, görüntüleme, istatistik analiz ve haritalarda gösterilen coğrafi analiz gibi ortak veri tabanı işlemlerini birleştirir. Kent Bilgi Sistemi ise Coğrafi Bilgi Sistemi'nin kent bazında bir uygulaması olan konumsal bir bilgi sistemidir. Doğal olarak böylesi bir sistemin odağında vatandaşların en fazla muhatap olduğu kurumların başında gelen belediyeler olacaktır. Belediyelerde var olan Yönetim Bilişim Sistemleri'nin coğrafi bilgilerle ve haritalarla ilişkilendirilmesi gerekliliği Kent Bilgi Sistemi'ne olan ilgiyi ortaya çıkarmıştır. Kent Bilgi Sistemi, kentsel faaliyetlerin yerine getirilmesinde doğru kararlar verebilmek için ihtiyaç duyulan planlama, altyapı, mühendislik, temel hizmetler ve yönetsel bilgileri hızlı ve sağlıklı bir şekilde irdelemek amacıyla oluşturulan, coğrafi bilgi sistemlerinin kent bazında bir uygulaması olan konumsal bir bilgi sistemidir (Yomralıoğlu, 2000).

Kent Bilgi Sistemi ile şunları yapmak olanaklı olmaktadır; Kent ile ilgili en güncel sayısal haritaların hazırlanması, bu haritalar üzerine kadastro ile mülkiyet bilgilerinin işlenmesi, vergisel bilgilerin, beyanların haritalar üzerine işlenmesi, altyapı bilgilerinin sisteme aktarılması, özellikle vergi ve imar kaçaklarından kaynaklanan kayıplarının önlenmesi ve gelirlerin artırılması, kent gelişiminin kontrol altında tutularak istenilen şekilde yönlendirilebilmesi, gecekondulaşmanın engellenmesi, demografik analizler ile nüfus yoğunluğu, dağılımı ve artışının gözlemlenmesi ve yatırımların buna göre şekillendirilmesi, tüm mekânsal verilerin kimi ölçeklere göre seçilip sorgulanabilmesi.

Afet durumlarında haritalandırma, yıkılan, zarar gören veya sağlam binaların tespiti ve sorgulanması, afet sonrası kullanılacak binaların tespiti, sağlık binaları, yatak kapasiteleri,

doktor sayısı, ambulans sayısı, bölgeye göre kan stokları gibi birçok bilgiye ulaşılması Kent Bilgi Sistemi'nin web ortamına taşınması ile tüm kentin idari adres, mülkiyet, kültürel ve turistik unsurlarının sorgulanması ve sayısal olarak görüntülenmesini kapsayan uygulamaya Kent Rehberi adı verilir. Burada amaç belediyenin kendi karar destek süreçlerini güçlendirmekten çok Kent Bilgi Sistemi'nin sağladığı harita ile ilişkilendirme imkânlarının web ortamında vatandaş ile paylaşımıdır.

Kent Rehberi ile şunlar yapmak mümkün görünmektedir; adres sorgulama, kent dâhilindeki otelleri, okulları, tarihi yerleri, hastaneleri, eczaneleri ve pek çok kategorideki önemli yerleri sorgulama ve haritada görme, bir yerden bir yere ulaşım imkânlarını ve en kısa mesafeyi sorgulama, önemli kent unsurlarını topluca görme (örneğin belediye sınırları içindeki toplamhastane veya okul sayısı gibi).

e-belediyeciliği sadece bilgisayarlara indirgemek hemen onun içeriğini boşaltmak hem de ona erişimi son derece sınırlı hale getirmek anlamına gelecektir. Bu nedenle e-belediye olanaklarına ulaşmanın çok sayıda yöntemi vardır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir; *Çağrı merkezi ve telefon teknolojileri, Elektronik doküman yönetimi, Kiosklar, Mobil teknolojiler. İntranet, Video-konferans ve Webcasting.*

8. E-BELEDİYECİLİKTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Belediyelerde uygulanan e-belediyecilik uygulamaları sorunsuz yapılar değildir. e-belediyecilikte yaşanan ilk ve en önemli sorun sayısal uçurumdur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumun önemli bir kesimi BİTlere ulaşma konusunda sorunludur. BİTlerin son derece pahalı teknolojiler olmasının bunda etkisi büyüktür. Bu yüksek maliyetler orta ve küçük ölçekli belediyelerin de e-belediyecilik konusunda çekingen kalmalarına ve e-belediyeciliği kullanmamalarına neden olmaktadır. Bu ülkelerde toplumda çok sayıda kesim bilgisayar okur-yazarı değildir ve dolayısıyla e-belediyecilik olanaklarından yeterince yararlanamazlar. Bunun dışında aynı aile içerisinde bile farklı cinsiyetten bireyler arasında bile bilgisayar okur-yazarlığında farklılıklar görülmektedir. Türkiye açısından halkın %61,2'sinin internete ulaşabildiğini görmekteyiz. Bunların da %61,8'i e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır. Yani toplam nüfusun ancak 1/3'ü e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır (TUİK: 2016).

Belediyeler e-belediye hizmetlerini genellikle internet üzerinden vermektelerdir. Ancak bu uygulamalar sırasında bilgi güvenliğini sağlamak her zaman mümkün olamamaktadır. Özellikle kişisel bilgilerin güvenliğine ilişkin sorunlar bu alandaki en temel sorunlardan biridir. Son yıllarda özellikle küresel ve yerel rekabetteki kurumların en önemli tehditleri bilgisayar korsanlarının uygulamalarıyla yaşadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Günümüzde neredeyse tüm web adresleri düzenli olarak bilgisayar korsanlarının saldırılarına maruz kalmaktadır. Bu da e-belediyeciliğe katılım konusunda vatandaşları tereddüde sürüklemektedir.

BİTlerin son derece pahalı teknolojiler olduğunu daha önce de belirtmiştik. Bu nedenle bağlantı hızlarını yükseltmek için gerekli altyapı yatırımları da son derece pahalı olmaktadır. Bu durumda e-belediyeçilik hizmeti sağlayan kurumların sıklıkla altyapı yenilemesi yapmaları mümkün olamamaktadır. Oysa e-belediyeçiliğin ihtiyaç duyduğu büyük veri setleri hızlı bağlantı gerektirmektedir. Bağlantı hızının düşmesi çok sayıda kullanıcının hizmetlere erişememesine ya da çok geç erişmesine neden olmaktadır.

BİTler son derece karmaşık teknolojik sistemlerdir. Dolayısıyla onların kullanımı, bakım ve onarımı çok sayıda yetişmiş personel gerektirmektedir. Oysa hem bu kadar sayıda personeli bulmak çok zor hem de son derece maliyetli bir iştir. Yeterli personelin olmayışı ise hem hizmetlerin sunum kalitesinin düşmesine, hem hizmet sunumunda aksaklıklara yol açmakta hem de sorunların çözümünü zorlaştırmaktadır.

e-belediyeçilik açısından çok önemli konulardan bir tanesinin de Kent Bilgi Sistemleri olduğunu da daha önce belirtmiştik. Bu konuda Türkiye'de belirlenmiş ilke ve standartlar bulunmamaktadır.

9. SONUÇ

e-belediyeçilik BİTlerin gelişim sürecine paralel olarak ilerleyen bir öneme sahip gibi görünmekteydiler. Bu nedenle genel olarak e-devletin ikinci aşamasında ortaya çıkıp üçüncü aşamasında önemini yitirmiş yapılar olarak düşünölmeye başlanmışlardı. Ancak özellikle Yeni kamu İşletmeciliği düşüncesinin mevcut sorunların çözümünde yeterli olamayışının sonucu olarak yeni yönetim arayışları dijital yönetişim anlayışını doğurmuştur. Bunun sonucu olarak e- belediyeçiliğin de yeniden önem kazanmaya başladığını görmekteyiz.

e-belediyeçiliğin yeniden popüler olmasının arkasında kentlerin küresel rekabetin en önemli mekanları konumuna yükselmeleri yatmaktadır. Neredeyse bu alanda rakipsiz kalan kentler giderek daha fazla insanın yaşam alanları haline gelmektedirler. Hem çok yüksek oranlar da hem de çok hızlı bir biçimde kente akan insan nüfusunun neden olduğu sorunların çözümü ve ihtiyaç duydukları hizmetlerin sunumunda yaşanan sorunların çözümünde de dijitalleşme yeni çözüm alanı olarak ön plana çıkmaya başlamıştır.

Ancak bu geleneksel olmayan sorunların geleneksel yöntemlerle çözümlenemeyeceği aşikârdır. Bu nedenle geleneksel yukarıdan aşağı bilgi akışı sağlamanın ötesine geçemeyen e-belediyeçilik anlayışı ve uygulamaları da bu yeni yapının içerisinde bir anlam ifade etmeyecektir. Yeni Kamu işletmeciliği anlayışının yerine gelen dijital yönetişim anlayışına uygun olarak geliştirilecek e* belediyeçilik anlayışı şu ilkelere uymalıdır:

- *Deneme Alanları Oluşturulmalıdır*: Nesnelerin interneti üzerinden yeni şeyleri farklı biçimlerde ifade etmek, başkalarını da bunu yapmaya teşvik etmek için güvenli adalar oluşturmak son derece önemlidir.

- *Daha İyi Karar Alabilmek İçin Doğru Veriler Kullanılmalıdır:* Belediyeler kentsel alanlarda topladıkları büyük veri setlerini bir araya getirmekte ve bunları kaynak tahsisi, performans geliştirme politik karar alma konularında kullanmaktadırlar. Bu konuda daha iyi kararlar alabilmek konusunda veri işlerinden sorumlu bir yapı oluşturulmalıdır.

- *Vatandaşlara Yönelik Tasarım Yapılmalıdır:* Genel bir bakışla belediye yönetimleri de işletme yönetimlerine benzerler. Ancak özel şirketlerin aksine belediyeler müşteri seçme lüksüne sahip değildirler. Belediyelerin muhatapları kentte yaşayan tüm vatandaşlar olmak durumundadır. Bu nedenle yapılan tüm hizmet formları bütün muhatapların anlayabileceği ve kullanabileceği formatlar olmak durumundadır.

- *Ada Olunmamalıdır:* Günümüzde yani 21. yüzyıl belediyeleri bile 18. yüzyıl teknolojisi fikirleriyle oluşturulmuşlardır. Bu nedenle genel olarak hizmet gördükleri alanları belirlerken coğrafi yakınlık temelli düzenleme yaparlar. Oysa durum artık tamamen değişmiş durumdadır. Kentler artık küresel kaynakları bir araya getirip en iyi uygulamaları paylaşabilmelidirler.

- *Toplumun Dinamikleri Harekete Geçirilmelidir:* Kenttaşların kapasitelerini kent sorunlarının çözümüne yönelik olarak kullanmak hem sorunlara yönelik hızlı hem de düşük maliyetli çözümler üretmek açısından son derece uygundur. Burada söylenmesi gereken en önemli şeylerden bir tanesi de yönetim anlayışının temel ilkelerinden biri olan ve demokrasi açısından önemi kaçınılmaz olan katılım ilkesinin de bu uygulamayla sağlanabileceğidir. Teknologların boş zamanlarda gerçekleştirdikleri yeni web sitelerinden faydalanmak, gençlerin topladıkları verileri kullanmak, gönüllülerin akıllı telefonlar aracılığıyla acil müdahaleleri koordine etmelerinden yararlanmak ve sorunları tartışmak için düzenlenen toplantılardan çıkan sonuçları kullanmak bu işin özünü oluşturacaktır. Hackatlon adı verilen ve kentte yaşayan hackerlerin beyin fırtınası yöntemiyle ürettiklerinden yararlanmak son dönemlerin en önemli yönetim araçlarından kabul edilmektedir.

- *Açık Devlet Uygulamalarına Geçilmelidir:* Açık veri paylaşımı özellikle belediyelerin etkin ve verimli yönetimleri açısından olumlu sonuçlar verecektir. Günümüzde akıl almaz oranlarda büyüyen verilerin toplanarak kullanıma açılması pek çok sorunun çözümünde önemli bir adım olacaktır. Açık devlet uygulamalarının bir diğer boyutu da tecrübelerin paylaşımıdır. Bu nedenle bugüne kadar e-devlet uygulamalarında pek görülmeyen başarılı deneyimlerin diğer yerel yönetim organları ve devlet organlarıyla da paylaşılması son derece önemlidir.

- *Dijitalleşme Teknoloji ile Birlikte Ciddiye Alınmalıdır:* BİTler günümüzde önemli fenomenler haline gelmişlerdir. Bu nedenle onlarla ilişki kuran birey sayısı ne kadar yüksek olursa e-belediyeciliğin başarı şansı da o kadar yüksek olacaktır. Bunun için yapılması gereken ilk iş teknoloji okur-yazarlığının artırılması olmalıdır.

Kaynakça

- Banger, G., (2011). “Türkiye Ulusal Bilgi Sistemi: Genel Esaslar”, <http://www.hssgm.gov.tr/content/documents/belgeler/T%C3%BCrkiye%20Ulusal%20Bilgi%20Sistemi%20Esaslar%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 25.04.2017).
- Doran, G. T., (1981). “There's a S.M.A.R.T. Way to Write Management's Goals and Objectives”. *Management Review. AMA FORUM.* 70 (11): 35–36.
- Dunleavy P, Margetts H; Bostow S ve J Thinker (2013). “Digital Era Governance: it corporations, the state and e-government”, Oxford University Press: Oxford.
- Dunleavy, P.; Margetts, H.; John, S. & McCarthy, D., (1999). “Government on the Web[online]”. London: LSE Research Online. <http://eprints.lse.ac.uk/archive/00000598> (Erişim Tarihi: 12.10.2017)
- Karakaya, R (2006);”E-Belediyeçilik Kılavuzu: Yerel Yönetim Vatandaş Etkileşimi”, TASAM yayını
- Silcock, R., (2001). “What Is e-Government”, *Parliamentary Affairs*, 54, ss. 88-101, <http://catedras.fsoc.uba.ar/rusailh/Unidad%202/Silcock%202001,%20What%20is%20E-gov.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2017)
- Tekeli, İ, Kahraman, H.B, Keyman E.F ve A.Y. Sarıbay (1998). “Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim”, WALD: İstanbul.
- The World Bank (2002). “The E-Government Handbook for Developing Countries”, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan007462.pdf> (Erişim Tarihi: 01.10.2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (2016). “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması-2016”, 18 Ağustos 2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>, (Erişim Tarihi: 12.10.2017).
- United Nations (UN) (2016). “The World Cities”, <http://wcr.unhabitat.org/wp-content/uploads/2017/02/WCR-2016-Full-Report.pdf> (Erişim Tarihi: 01.10.2017).
- Yıldırım, S., (1993). “Yerel Yönetimler ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar”, IULA-EMME: İstanbul.
- Yıldız, M., (2002). “Yerel Yönetimlerde İnternet Uygulamaları ve E-Devlet” Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür (Ed.) içinde Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler, İstanbul: Alfa Yayınları, sf. 235-252
- Yomralıoğlu, T., (2000). “Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel Kavramlar ve Uygulamalar”, 2. Baskı, s.480, İstanbul.

CAMİ TASARIMINDA PLANİMETRİK KURGUNUN YENİDEN TARTIŞILMASI: İSKELE CAMİ TASARIMI

DISCUSSION OF PLANIMETRIC FICTION IN MOSQUE DESIGN: SCAFFOLD MOSQUE DESIGN

Öğr. Gör. Dr. İbrahim TÜRKERİ

Gebze Teknik Üniversitesi, iturkeri@gtu.edu.tr

ÖZET

İslam tapınma mekânlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelendiğinde; namaz ibadetinin doğası nedeniyle mekânın kible yönünde olması gerektiği ve en ön safta ibadet etmenin daha sevap olduğu inancından ötürü erken dönem İslam mescitlerinin, enine dikdörtgen bir planimetri ile kurgulandığı gözlemlenmektedir. Mescid-i Nebevi'den Selçuklu'nun son dönemine kadar bu kurgu devamlılık göstermektedir. Osmanlı'nın erken döneminde inşa edilen Bursa Ulu Cami örneğinde de bu planimetrik kurgunun devam ettirildiği görülmektedir. Karahanlılar döneminde mimari bir eleman olarak öne çıkan kubbenin kullanıldığı camiler, Mimar Sinan'ın geliştirdiği merkezi planlı büyük camilerin temelini oluşturmuştur. Bu oluşum Osmanlı döneminde üretilen İslam tapınma mekânlarının omurgasında devam ettirilmiştir.

Günümüzde Osmanlı Dönemi camilerinin planimetrik kurgularına dayalı tasarım anlayışı sürdürülmektedir. İstisnai tasarımlar dışında kentlerin fiziki çevresi, merkezi planlı ve kubbeli camilerle donatılmaktadır. İslam tapınma mekânının litürjik öge yorumları, baştan kabul edilmiş bu plan kurgusunun etkisiyle yorumlanmakta ve bu durum tapınma mekânı kurgusunda yeni fikirlerin oluşumunu sınırlandırmaktadır. Türkiye mimarlık ortamında İslam tapınma mekânı denilince, kendisini var eden tüm ontolojik unsurlarıyla "cami" karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye'deki cami üzerine oluşmuş değer yargılarını aşmaya çalışan fikirlerin reddedilmesi sebebiyle, mimarlığın yeniden üretim süreçlerinin önünde ciddi bir mesele olan "cami sorunsalına" temas edilmekte ve bu bağlamda değerlendirilmesi düşünülen "İskele Cami Tasarımı" paylaşılmaktadır. Geliştirilen bu tasarım, litürjik, mekânsal ve strüktürel öge yorumu ile cami sorunsalına yeni bir alan açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cami, Cami Sorunsalı, Planimetrik Kurgu

ABSTRACT

When the development of Islamic worship places in the historical process is examined, it is observed that early Islamic masjids were constructed with a transverse rectangular planimetry because of the nature of prayer worship and the belief that the place should be in the direction

of the kibble and that worshipping in the front is more worthy of worship. From Mescid-i Nebevi until the last period of the Seljuks, this fiction continues. It is seen that this planimetric construction continued in the example of Bursa Ulu Mosque built during the early period of the Ottoman Empire. The domes that used to be the architectural elements of the Karakhanids period were the bases of the central planed glazes developed by Sinan. This formation was continued in the backbone of the Islamic worship places produced in the Ottoman period.

Today, the understanding of design based on the planimetric constructions of the Ottoman Period mosques continues. Besides the exceptional designs, the physical surroundings of the cities are equipped with central planed and domed glass. The liturgical interpretations of the Islamic worship place are interpreted by the influence of this original plan, and this limits the formation of new ideas in the worship of the worship place. In the context of the Islamic worship place in the Turkish architectural environment, "mosque" comes out with all the ontological elements that create it.

In the scope of the study, "mosque problem", which is a serious issue before the reconstruction processes of architecture, is being touched upon as rejecting the ideas trying to overcome the value judgments formed on the mosque in Turkey and "Scaffold Mosque Design" which is considered to be evaluated in this context is shared. This design is aimed to open a new space for the mosque problem with the interpretation of liturgical, spatial and structural elements.

Keywords: Mosque, Mosquito Problem, Planimetric Fiction

GİRİŞ

İslam dininin temel tapınma eylemi olan namaz ibadeti, ferdi ve toplu olarak yapılabilen bir ibadettir. Bu litürjik eylem sırasında inanç ve tapınma eylemi için gerekli olan “yer” insan bedeninin kendisidir. Ferdi olarak temiz olan her yerde namaz kılınabilmektedir. Toplu olarak yapılan namaz ibadeti sosyal bir durum oluşturmuş ve tarihsel süreç içerisinde gelişen İslam Kültürü her yerden ve her şeyden farklılaşan İslam tapınma mekânları inşa etmiştir.

Hz. Peygamber’in aile fertleriyle rahatça kalabileceği bir evi bile yokken, Medine’ye varır varmaz ilk iş olarak bir mescid yapmaya teşebbüs etmiş olması, onun, mescidin toplum hayatındaki yerini ve önemini çok iyi bilmiş olduğunu göstermektedir. Mescid-i Nebi’nin toplum hayatındaki yerine bakıldığında ibadet yeri olmasının yanı sıra eğitim-öğretim, diplomatik münasebetlerin sürüldüğü yer, hukuki meselelerin çözüme kavuşturulduğu yer, sosyal bütünlüğün sağlandığı yer, edebi yarışmaların yapıldığı yer, misafirhane, hastane ve hapisane amacıyla da kullanılmıştır. (Güç A.)

İbadet yeri ve tapınma eylemi olan “namaz” ibadeti arasındaki ilişkiye değinen Grabar’a göre; namaz kişiye özel bir eylem olmanın yanı sıra aynı zamanda cemaatin tümünü kapsayan kolektif bir eylemdir. Namazın aldığı biçimler ve kolektif bir eyleme dönüşmesi Müslüman topluluğunun 622-632 yıllarında sürdürdüğü yaşam sonucu ortaya çıkmıştır. İslam tapınma

mekânı içerisinde namaz kılma eylemi için gerçekleştirilen bütün ritüellerin ortak özelliği, Müslüman topluluğun üyeleri arasındaki formel bağları güçlendirmek ve topluluğu Musevi, Hıristiyan ve putperest topluluklardan ayırmak amacını taşımaktadırlar. Bu iki başat özellik sonraları “**camî**” olarak bilinecek olan kurumun başlıca belirleyicileri olacaktır. (Grabar O.)

1. İslam Tapınma Mekânları ve Cami

Sosyal hayatı örgütleyen bir kurum ve ibadet mekânı olarak “camî”lerin kullanılmasından çok daha öncesinde, İslam’da ibadet yerlerini karşılamak için kullanılan ilk kelime “mescid”tir. Kuran-ı Kerim’de mescidlerin Allah’a ait olduğu belirtilmiştir; “Allah’ın mescidlerinde O’nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır”. Diğer ayetlerde de defalarca ibadet yerlerini belirtmek amacıyla kullanılan mescid kelimesi kullanılmıştır; “Allah’ın mescidlerini ancak Allah’a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar eder”. (Kuran-ı Kerim)

İslam ülkelerinde mescid, beş vakit namazın, Cuma ve bayram namazlarının kılındığı yer anlamında kullanılırken, günümüz Türkiye’inde Cuma namazı kılınmayıp sadece vakit namazlarının kılındığı yer anlamında kullanılmaktadır. Vakit namazlarının kılınabildiği ve Cuma namazı selâhiyetinin verildiği ibadet mekânlarına “camî” denilmektedir. Cuma, cem ve cemaat kelimelerinin de “camî”den türediği bilinmektedir.

Önceleri litürjik bir İslam tapınma eylemi olan ve toplu halde gerçekleştirilen Cuma namazının kılındığı ibadethaneleri diğerlerinden ayırmak için “camî” sözcüğü kullanılırken, zamanla minberi olan mescitlere “camî”, namazın bireysel veya küçük gruplar halinde kılındığı ancak toplu halde Cuma namazının kılınmadığı dolayısıyla minberi olmayan ibadet mekânlarına ise sadece “mescit” denmeye başlanmıştır.

İslam kültüründe ibadet yeri anlamında kullanılan diğer kelime “musalla” diğer adıyla “namazgâh”tır. Musalla, Türkiye’de genel olarak cenaze namazı sırasında tabutun konulduğu yüksek taş olarak bilirse de bir diğer adıyla namazgâh; açık havada namaz kılmaya mahsus yer anlamını taşımaktadır. Açık hava camisi durumundaki bu ibadet mekânları bünyesinde mihrap duvarı, minber, minare ve abdest alınabilecek çeşme bulundurmaktadır. (Tiryaki Y.) Grabar’ın tanımına göre musalla; kısaca “namaz kılınacak, tapınılacak yer” demektir ve anlaşılabilirliği kadarıyla, üzerinde hiçbir yapı bulunmayan, ancak sınırları her nasılsa belirlenmiş, geniş açık bir alanı nitelemektedir. (Grabar O.)

Özel’e göre; litürjik (kıble duvarı, mihrap, minber, minare, şadırvan), mekânsal (musalla, avlu, kadınlar mahfili, son cemaat yeri, revak) ve strüktürel (kubbe) öğeler İslam tapınma yapısının kurucu öğeleridir. (Özel K.) İslamiyet’in ritüellerine ve tapınma biçimine dair kuralların tamamını karşılayan bu öğeler, İslam tapınma mekânına kimliğini veren parçalardır ve İslamiyet’in kendisinden çok, İslam Kültürü’nün oluşturduğu yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Litürjik, mekânsal ve strüktürel öğeler, İslam tapınma mekânına kimlik vermesiyle birlikte, cami mimarisinde planimetrik kurgunun oluşumunda da tanımlayıcı öge konumundadır. Plan düzleminde mekânsal ilişkiler bu öğeler aracılığıyla işaret edilmektedir.

Cami mimarisinin tarihi zamansal olarak günümüzden geriye - kökene doğru giderek sorgulandığında İslam tapınma mekânını kuran öğeler, döneme ve coğrafyaya göre değişen farklı planimetrik kurgularda karşımıza çıkmaktadır.

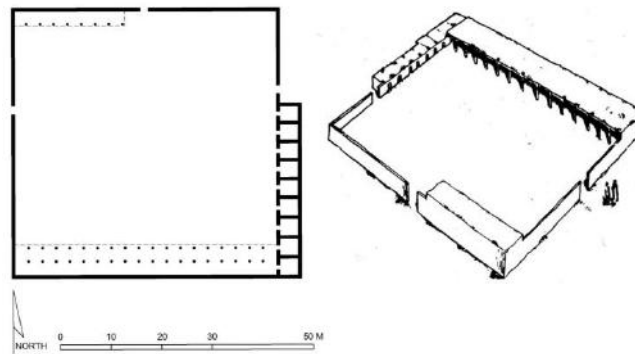
2. Tarihsel Süreç İçerisinde Cami Mimarisinde Planimetrik Kurgunun Gelişimi

Hız. Peygamber miraca çıktıktan sonra beş vakit namaz kılınmaya başlanmıştır. İslamiyet'i kabul etmeyenler Kâbe'de namaz kılmayı yasaklayınca ik Müslümanlar Erkam Bin Ebi'l Erkam'ın evine sığınmışlar burada ibadet etmişlerdir. (Apak A.) Bu yüzden Erkam'ın evi ve namaz kılınan bu evin salonu, İslam tapınma mekânları açısından önemli bir yere sahiptir fakat günümüze ulaşamamıştır.

Mekkeli müşriklerin Kâbe'de ibadet etmeye engel olmaları üzerine, Müslümanlar Kâbe'nin dışında bir mescid inşa etmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine yapılan hususi mescitlerden ilki Ammar b. Yasir'in yaptırdığı mescittir, ikincisi Hız. Ebu Bekir'in evinin yanına yaptırmış olduğu mescittir. (Hamidullah M.)

Grabar; "bütün bu mescidlerin yarattığı güçlük, biçimlerine, hatta birçoklarının yapım tarihine ilişkin hiç bir bilginin bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Birçokları, büyük bir olasılıkla, putperest Arabistan'ın yeni inanç tarafından ele geçirilmiş eski kutsal yerleriydi ya da tanımlanabilir formlardan yoksun basit evler ya da kapalı alanlardı" der. (Grabar O.)

İslam tapınma mekânları arasında önemli bir başlangıç tarifleyen diğer mescid, peygamberin de inşasında bizzat çalıştığı söylenen Mescid-i Nebi'dir. İçinde bulunduğu yerleşim örüntüsünden farklı bir form, malzeme ve yapma biçiminin aranmadığı Mescid-i Nebevi, enine dikdörtgen bir planimetrik kurguya sahiptir.



Hız. Muhammed'in Medine'deki evi ve mescidi (Mescid-i Nebevi) (Creswell K.A.C.)

Hız. Peygamber ve dört halife döneminde yapılan camiler "Erken Dönem İslam Camii" olarak adlandırılmaktadır. Erken dönem İslam camilerinde Mescid-i Nebevi'nin planimetrik kurgusunun tekrarlandığı görülmektedir. Dönemin en eski camileri Basra (632), Kûfe (639) ve Fustat'da Amr (642) camileridir.

Dört halife döneminde sonra gelen Emeviler dönemindeki (661-750) camilerin planimetrik kurguları incelendiğinde, Mescid-i Nebi'nin enine dikdörtgen plan düzeninin etkileri görülmektedir. Emevi camileri Mescid-i Nebevi'nin plan şemasından yola çıkarak, yayvan dikdörtgen planı kendilerine temel almıştır. Kayrevan Seydi Ukba Camii ve Kurtuba Ulu Camii bunun en iyi örneğidir. Bununla birlikte Emeviler döneminde de mescidlerin bir dini ve idari merkez olma özelliğini sürdürdüğü görülmektedir. (Güç A.)

Emeviler dönemi açık bir şekilde din dışı ve dünyevi bir sanat üretmiştir. Kutsal /kutlu olanla seküler olan arasında normal olarak hiçbir ayırımın bulunmadığı İslam toprağında (bir evin, camiden asla ayrı üslupta yapılmaması), Emevi hükümdarlarının sahip olduğu sanat eserleri gerçek bir paganizmin örnekleridir. Şam'da bulunan Ümeyye Ulu Cami, Hz. Peygamber'in ve ailesinin çok basit ve sade meskenlerinin açıldığı bir ev avlusundan başka bir şey değildir. (Burckhardt T.)

Emevilerin yerine Abbasilerin geçmesi, İslam tarihinin en büyük olaylarından biridir. Hilafet merkezinin Şam'dan Bağdat'a geçmesi, idare ve siyaset zihniyetindeki değişiklikler sanat alanına da tesir etmiştir[98]. Hem bir ibadet yeri, hem de bir eğitim-öğretim müessesesi olarak kullanılan ve aynı zamanda zengin kitap koleksiyonlarına da sahip olan camiler, bu önemli görevlerini Abbasiler'in ilk devirlerinde de devam ettirmişlerdir. (Güç A.)

Abbasiler'den sonra gelen Fatimiler döneminde camilerde en çok görülen özellikler arasında "transeptin" genişletilmesini, taşın tercih edilmesini, önemli bir mimari yenilik olarak da cephenin rölyefli gösterilmesini belirtmek gerekmektedir. (Yetkin S.K.)

Karahanlılar döneminin camilerinde ise mimari bir eleman olarak kubbenin öne çıktığı görülmektedir. Bölgesel bir malzeme olarak kerpiç ve tuğlanın kullanıldığı bu camiler, Osmanlı klasik mimarisinde Mimar Sinan'ın geliştirdiği merkezi planlı büyük camilerin ilk örnekleri olarak kabul edilirler. Gazneliler, Karahanlılar'ın plan özelliklerini devam ettirmiş ve malzeme olarak ahşap kullanmışlardır. Anadolu'da 13.yy'da gelişen ahşap direkli camilere kaynak oluşturacak yapılar inşa etmişlerdir. Camilere tuğla üzerine kûfi (en eski köşeli İslam yazısı) kitabeler, çeşitli bitki motifleri ve geometrik şekillerden oluşan süslemeler yapmışlardır. Büyük Selçuklular Dönemi incelendiğinde; İran'da, Türk mimarisinde Karahanlılar ve Gazneliler ile başlayan mihrap önü kubbesinin önem kazandığı cami planınının geliştirildiği ve tuğlanın dekoratif bir anlayışla kullanıldığı görülmektedir. (Ölmez v.d.)

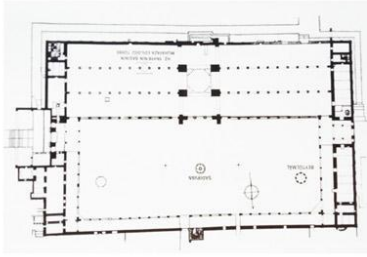
Dört eyvanlı cami tipinin ilk örneği olarak kabul edilen İsfahan Mescid-i Cuma, Zevâre Mescid-i Cuma ve Ardistan Mescid-i Cuma dört eyvanlı ve açık avlulu plan tipindedir. Anadolu Selçuklular döneminde ise, 13.yy'dan itibaren ahşap direkli ve taş destekli camiler yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde; mihraba yönelik dik sahnın kestiği yatay sahnılardan oluşan "transept planlı" camilere örnek Diyarbakır Ulu Camii'dir. Birbirine eşit aralıklı sütun dizileri ile sahnılara ayrılan "kûfe planlı" camiler (Konya Alâeddin Camii), mihrabın kısa kenara yerleştirilip orta sahnın diğerlerinden geniş tutulduğu "bazilikal planlı" camiler (Divriği Ulu Camii), mihrap bölümünün üzeri kubbe ile örtülü bir eyvan görünümünde olduğu "eyvanlı" camiler (Malatya Ulu Camii) bulunmaktadır. (Ölmez v.d.)

İlhanlılar döneminde asıl değişiklik mimari tezyinattadır. Bu dönemin mimari unsurlarında renk, o zamana kadar görülmedik bir genişlik ve zenginlik kazanır. Bu andan itibaren sırcalı dekor binaların bütün dış yüzünü kaplamaya başlar. Timurlu mimarisi de Selçuklu geleneğinin izinde yürüyen İlhanlı mimarisinin bir devamıdır. Timurlu devri mimarisine bağlanabilen Tebriz'deki Gök Mescit, Bursa'daki Yeşil Cami ile benzerlik göstermektedir. Eyyubi döneminin mimarisi Fatimi mimarisinin devamıdır. Memlûklar döneminde ise; gerek Türk gerek Çerkes Memlûkları zamanında birçok cami yapılmıştır. Çerkes Memlûkları mimari bir yenilik göstermemiş, Türk Memlûkları'nın programlarını, yapı ve süsleme sistemlerini geliştirmişlerdir. Avlusu revaklarla çevrili haremi çok sütunlu, sahnaları kubbe duvarına paralel olan bu cami düzeni, XIV. ve XV. yüzyıllarda Çerkes Memlûkları zamanında da devam etmektedir. (Yetkin S.K.)

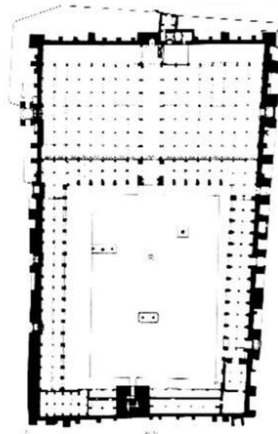
Büyük ölçekli camilerin inşa edildiği Murabıtlar ve Muvahhidler'in dönemi incelendiğinde; çok sütunlu ve avlulu plan kurgusundan da anlaşılacağı üzere, Kayravan Camisinin etkileri görülmektedir. İsfahan Mescid-i Şah, Safeviler döneminin en önemli İslam tapınma mekânıdır. Safeviler'in ardından Baburlu döneminde yapılan dini yapıların başında ise Fethpûr Cami Mescidi gelmektedir.

Klasik Osmanlı mimarisinin oluşumunu anlamak için Selçuklu mimarisinden kesin olarak ayrılmayan, tam özelliğini XVI. yüzyılın başlarından itibaren kazanmaya başlayan Beylikler dönemi mimarisini anlamak gerekmektedir. Çünkü klasik Osmanlı mimarisi, Beylikler dönemindeki denemelerin bir sonucudur. Bu denemelerin başında mekân anlayışının gelişmeye başlaması, açık ve kapalı kısımların denkleşmesi, iç ve dışın ahenkleşmesi, avlunun revaklı olarak cami gövdesine katılması, son cemaat yerinin cami mimarisinde belirmesi, portalların sadeleşmesi, mermer kaplamaların kullanılması gibi özellikler gelmektedir. (Yetkin S.K.)

EMEVLER DÖNEMİ

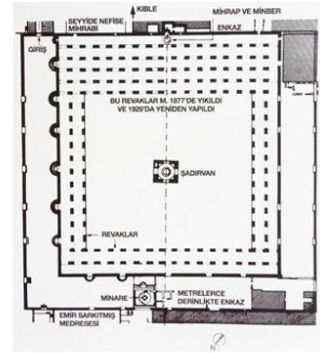


Şam Ümeyye Ulu Camii



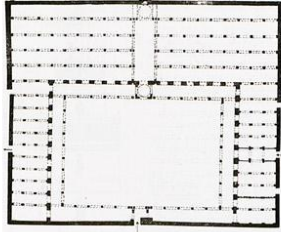
Kayrevan Seydi Ukba Camii

ABBASİLER DÖNEMİ



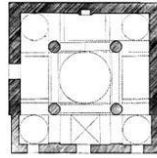
Tolunoğlu Camii

FATİMLER DÖNEMİ



El-Ezher Camii

KARAHANLILAR DÖNEMİ



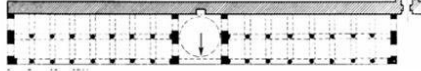
Hazer Degaron Camii

BÜYÜK SELÇUQLULAR DÖNEMİ



İsfahan Mescid-i Cuma

GAZNELİLER DÖNEMİ



Leşker-i Bazar Ulu Camii

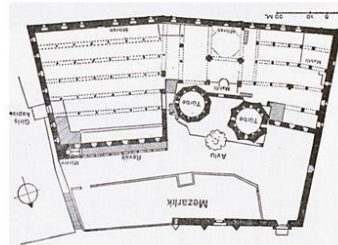
ANADOLU SELÇUQLULAR DÖNEMİ



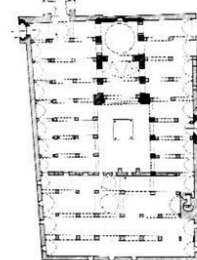
Diyarbakır Ulu Camii



Divriği Ulu Camii

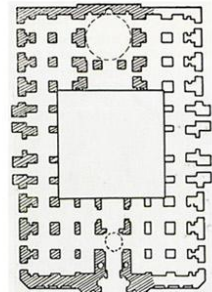


Konya Alâeddin Camii



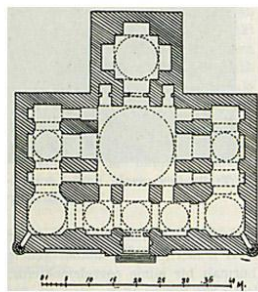
Malatya Ulu Camii

İLHANLILAR DÖNEMİ



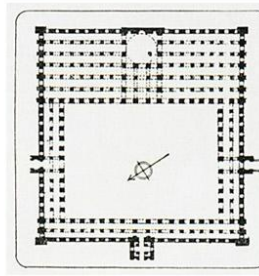
Veramin Mescid-i Camii

TİMURLU DÖNEMİ



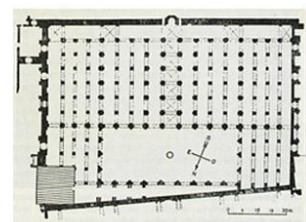
Gök Mescit

EYYUBİ DÖNEMİ



Baybars Camii

MURABITLAR DÖNEMİ



Kutubiye Camii

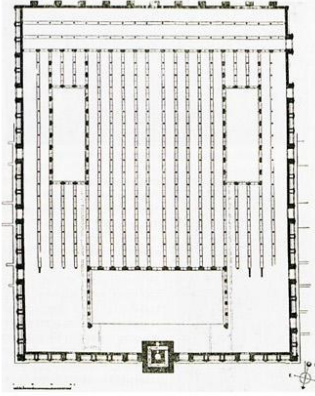
Camilerin Planimetric Kurgusunun Tarihsel Gelişimi (Yetkin S. K.)

İslam Tarihi'nde Hz. Peygamber döneminden beri bir gelenek haline gelen cami yaptırma ve onu topluma mal etme anlayışı, Osmanlılar Dönemi'nde de devam etmiştir. Fethedilen yerlere hemen bir cami yaptırılması veya kiliselerin camiye çevrilmesi bunu göstermektedir. Tapınma yapısının, Emevi ve Abbasilerde de görüldüğü gibi eğitim – öğretim programı ile çevrelediği Osmanlı Dönemi camilerinde de görülmektedir. Bununla birlikte camiler, kendileri esas öğe olacak biçimde çevresinde sıbyan mektebi – imarethane – hamam – çarşı gibi sosyal görevi olan yapılar (külliye) ile birlikte yapılmıştır. Camiler, çok yönlü görev üstlenerek toplum hayatının ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Osmanlı dönemi İslam tapınma mekânlarının ilk örnekleri Osmanlı Beylik devri mimarisinde yer almaktadır. Bu yapılardan en önemlileri; tuğla ve kırmızı kiremitli kubbesiyle İznik Hacı Özbek Camii, planı itibariyle Selçuklu yapılarından farklı ve son cemaat yerinin Bursa'da ilk defa bu yapıya ilave edildiği Bursa Orhan Bey Camii, minaresindeki çini işçiliğiyle çiniciliğin ulaştığı mertebeyi sergileyen İznik Yeşil Cami, plan bakımından Orhan Bey Camii'ne benzeyen Bursa Yeşil Cami, çok kubbeli plan kurgusuyla Bursa Ulu Camii, Beylik devrinin Edirne'deki en büyük yapısı olan Edirne Eski Cami, avlulu Osmanlı camilerinin en eski örneği olan Edirne'deki Üç Şerefeli Cami'dir. (Yetkin S.K.)

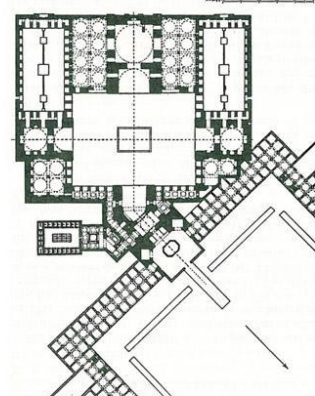
Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu dönemde baş mimarlığa getirilen Sinan'ın, elindeki mevcut teknolojik olanakların izin verdiği ölçüde, her denemesinde yeni olanı arayarak, planimetrik ve strüktürel açıdan farklılıklar yaratmaya özen gösterdiği eserleriyle, kubbeli cami mimarisini doruk noktasına ulaştırdığı görülmektedir. Kuban'a göre; mimarlık tarihinde kubbe yapısı strüktürel ve simgesel olguların karşılıklı etkileşimi içinde, giderek hem mekân yapılarının başlıca ögesi olur, hem de göğün, tanrının, politik gücün ve kent fizyonomilerinin simgesi haline dönüşür. Kubbeli yapı tarihi, kesiksizdir. (Kuban D.) Mimarî alanda eski dönemlerden beri uygulanan ve tarihsel gelişim süreci içinde boyutları büyüyen kubbe, zamanla cami mimarisinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelse de ilk İslam mabedlerinin kubbesiz olması mimarlık ortamında cami mimarisi üzerine yapılan tartışmaları çeşitlendirmektedir.

MUVAHHİDLER DÖNEMİ



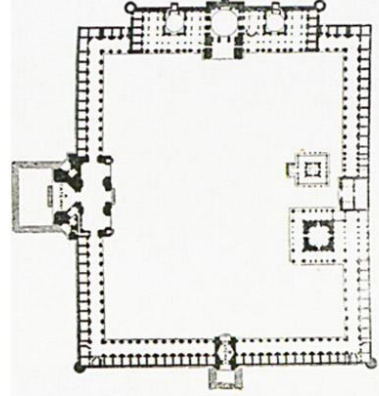
Hasan Camii

SAFEVİLER DÖNEMİ



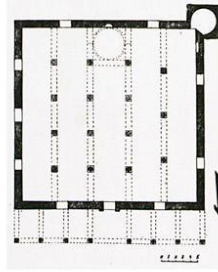
İsfahan Mescid-i Şah

BABURLU DÖNEMİ

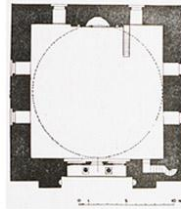


Fethpür Cami Mescidi

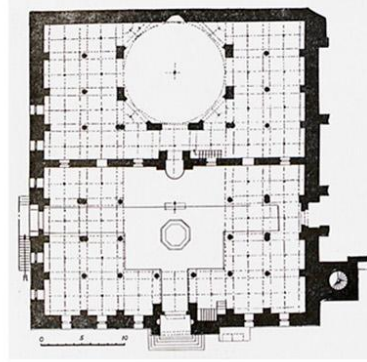
BEYLİKLER DÖNEMİ



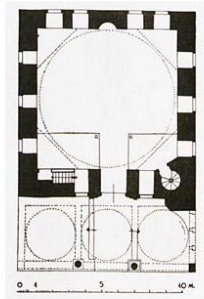
Birgi Ulu Camii



İlyas Bey Camii

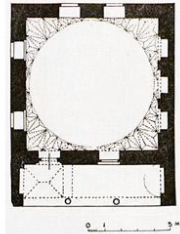


Manisa Ulu Camii

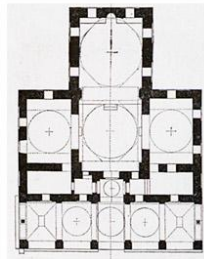


İbni Neccar Camii

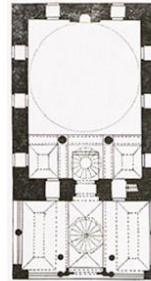
OSMANLI BEYLİK DEVRİ



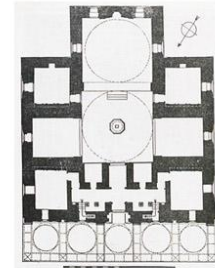
İznik Hacı Özbek Camii



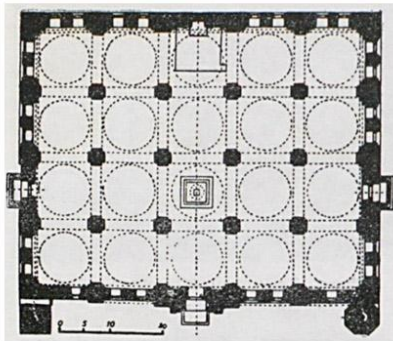
Bursa Orhan Bey Camii



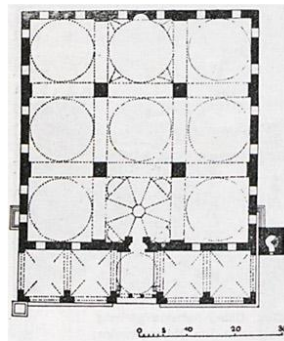
İznik Yeşil Camii



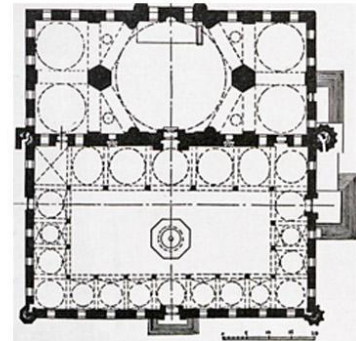
Bursa Yeşil Camii



Bursa Ulu Camii



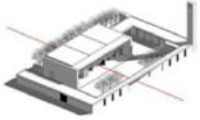
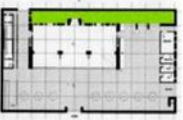
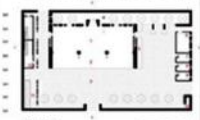


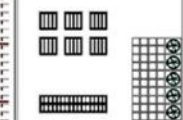










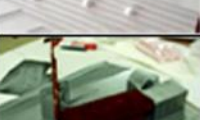







Edirne Eski Camii



Üç Şerefeli Camii

Camilerin Planimetrik Kurgusunun Tarihsel Gelişimi (Yetkin S. K.)

Günümüz Türkiye'sinde ise fiili durumlar haricinde merkezi planlı Osmanlı Dönemi camilerinin kötü taklitleri sürdürülmektedir. Kentlerin fiziki çevresi, bu taklit camiler ile donatılmaktadır. Mimarlık ortamı bu duruma yarışmalar aracılığıyla refleks göstermeye çalışmaktadır. Bu yarışmalarda elde edilen tasarımlarda bazı yaklaşımların, tarihsel referansı öze döndürmeye çalıştığı ve bu doğrultuda enine dikdörtgen plan kurgusuyla tipolojik kırılmayı hedefledikleri gözlemlenmektedir.

DİKDÖRTGEN PLAN ŞEMASINI KULLANAN TASARIMLAR	MAKET FOTOĞRAFI / PERSPEKTİF	VAZİYET PLANI	PLAN	KESİT
Cami Mimarisi Üzerine Fikir Yarışması (2010) Eşdeğer Ödül 1				
Cami Mimarisi Üzerine Fikir Yarışması (2010) Eşdeğer Ödül 6				
Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Ulusal Mimari Proje Yarışması (2012) 2. Ödül				
Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Ulusal Mimari Proje Yarışması (2012) Satınalma 2				
Şişli Halide Edip Adıvar Külliyesi Ulusal Mimari Proje Yarışması (2012) Satınalma 3				
Çamlıca Camii Mimari Proje Yarışması (2012) 2. Ödül 2				

Yarışma Projelerinde Dikdörtgen Plan Şemasını Kullanan Tasarımlar, İbrahim Türkeri Arşivi

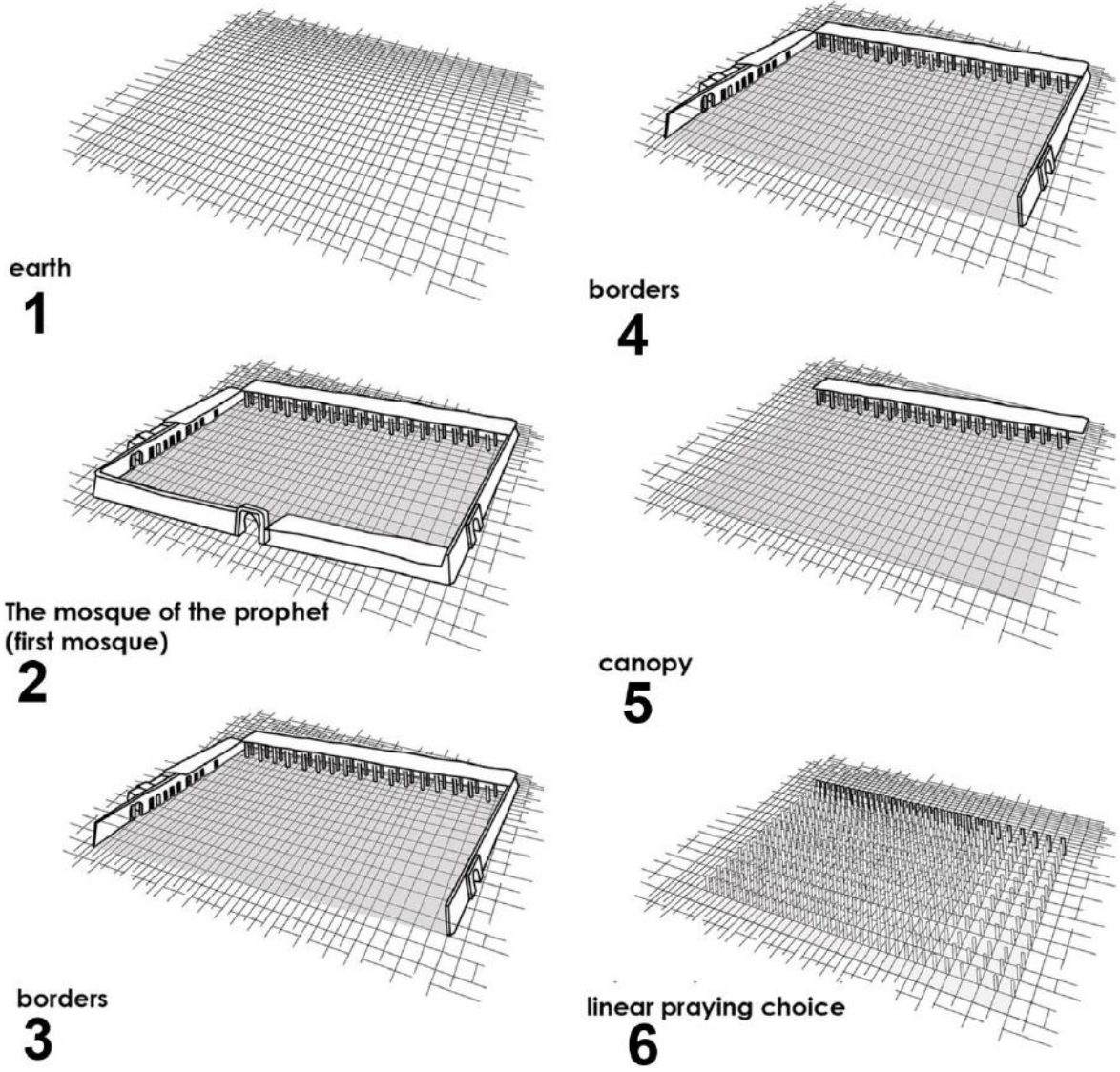
3. İskele Cami Tasarımı

Erken dönem İslam mescitlerinde de görüldüğü üzere, namaz ibadetinin doğası gereği kible yönünde olması gerektiğinden ve en ön safta ibadet etmenin daha sevap olduğu inancı nedeniyle enine dikdörtgen bir planimetri ile kurgulanmıştır. Mescid-i Nebevi'den Selçuklu'nun son dönemine kadar bu kurgu devamlılık göstermektedir. Osmanlı'nın erken döneminde inşa edilen Bursa Ulu Cami örneğinde de bu planimetrik kurgunun devam ettirildiği görülmektedir. Karahanlılar döneminde mimari bir eleman olarak öne çıkan kubbenin kullanıldığı camiler, Mimar Sinan'ın geliştirdiği merkezi planlı büyük camilerin temelini oluşturmuştur. Bu oluşum Osmanlı döneminde üretilen İslam tapınma mekânlarının omurgasında devam ettirilmiştir.

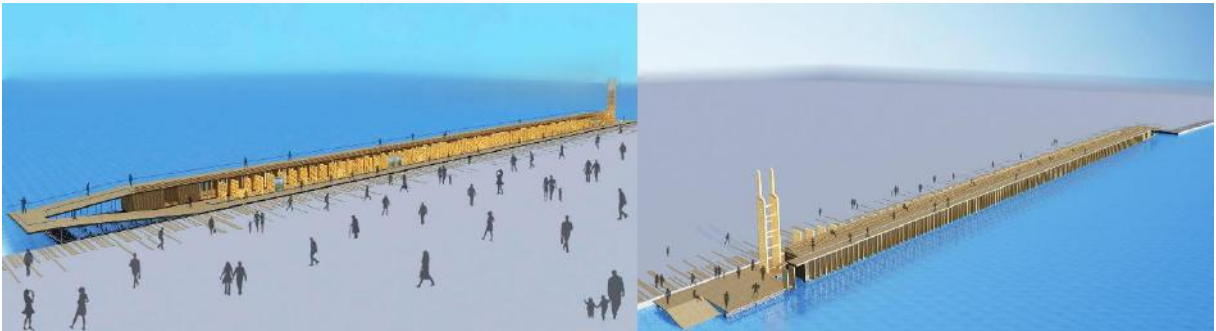
Tarihsel olarak ibadet mekânlarının gelişim süreci incelendiğinde; İslamiyet ilk tebliğ edildiği zamanlarda ibadet mekânları, tapınma eyleminin yapılabilmesi ihtiyacını temel alıp gündelik hayatı örgütlerken, sonraki İslami toplumlarda bulunduğu coğrafyanın kültürüne özgü ayinsel, siyasal ve sosyal durumları örgütleyen “**cami**” olarak kurumsallaştığı görülmektedir. Cami, konumu ve kendisiyle birlikte önerdiği “şeyler” ile İslam kentlerinde gündelik hayatın sergilendiği bir sahne olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde kentin ilişkilerinin hemen yanı başında olmalı ve bir kent mekânı önermelidir. Camiye nereden gireceğimiz, girdiğimizde ne kadar ilerleyeceğimiz ve nasıl saf tutacağımız önemlidir.

Grabar, mihrap ekseninin cami formunun çevresinde gelişebileceği bir çeşit iskelet ya da belkemiği olduğunu ifade eder. (Grabar O.) Bu bağlamda; İzmit Körfezi'nin güneye bakan kıyı şeridinde kurgulanan İskele Cami Tasarımı, enine dikdörtgen planimetrik bir kurgu ile mihrap eksenlerini çoğaltarak cami ile kent arasında ki aralığı arttırmakta ve kentin aktif yaşantısına – gündelik hayatına- dahil olmayı hedeflemektedir. Caminin kente bakan yüzey alanının enine dikdörtgen plan kurgusu ile artırılması ile konvansiyonel olanın dışında mekânsal durumlar oluşturacağı öngörülmektedir.

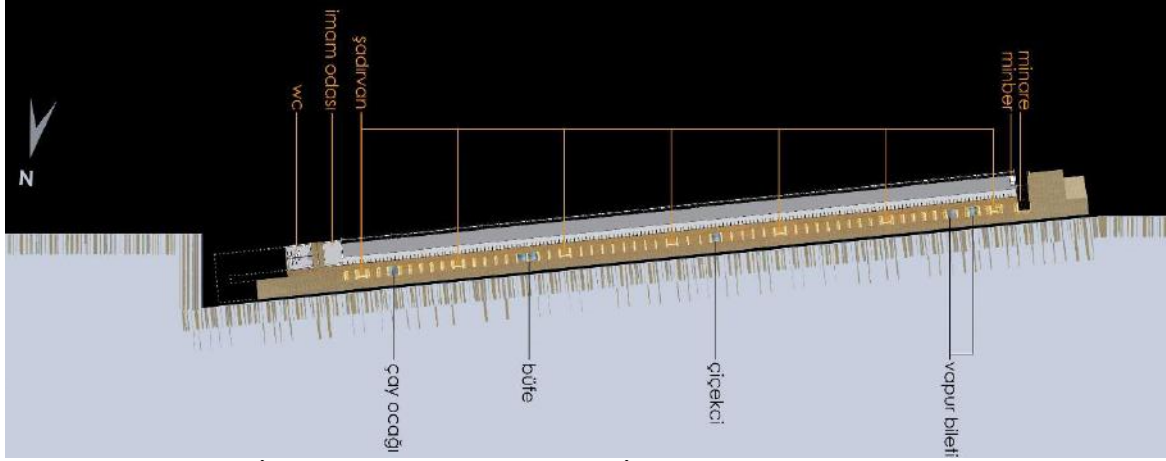
Seccadenin kendisi ya da tapınma mekânının zemini tasarlanabilir bir öğedir. Bu yargı bir tasarım parametrisi olarak değerlendirilmiş ve su-zemin önerisi ile yüzen bir cami tasarlamak tahayyül edilmiştir. İbadetin en yalın haline inilmesi ve herkesin en ön safta olduğu bir kullanım biçimi, tasarımın temel dayanak noktası olmuştur.



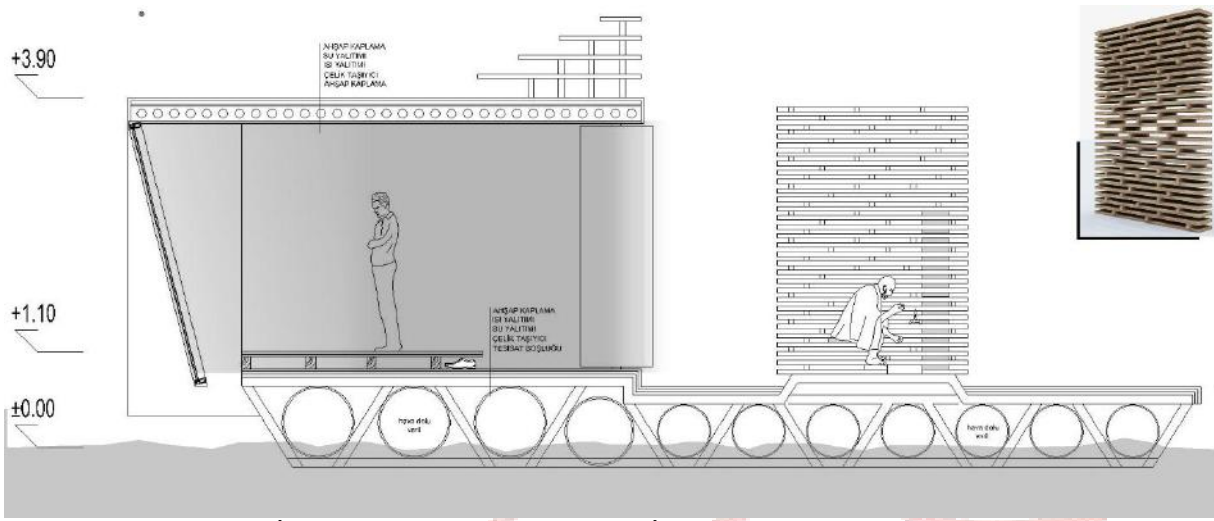
Mescid-i Nebevi'nin Strüktürel Ve Mekânsal Çözümlemesi, İbrahim Türkeri Arşivi



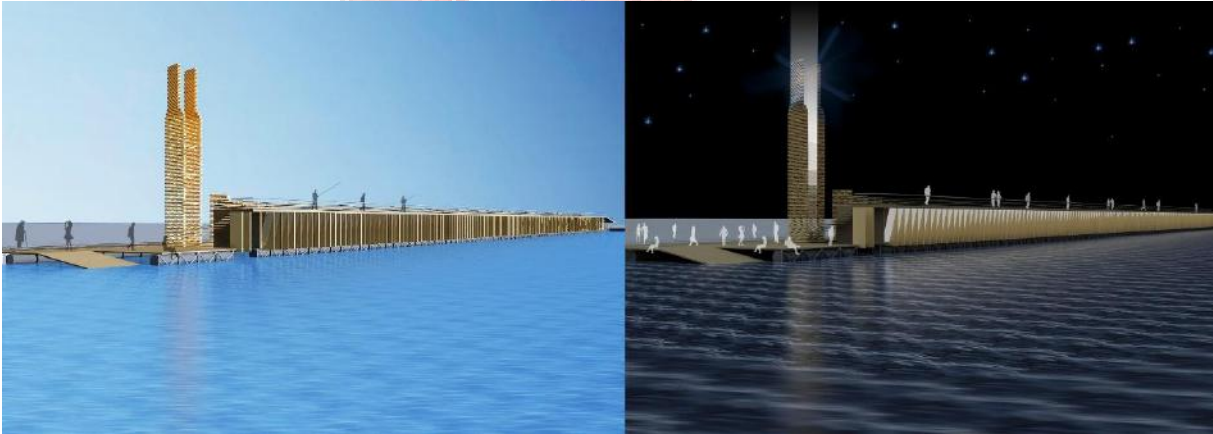
İskele Cami Tasarımı, Perspektif, İbrahim Türkeri Arşivi



İskele Cami Tasarımı, Plan, İbrahim Türkeri Arşivi



İskele Cami Tasarımı, Kesit, İbrahim Türkeri Arşivi



İskele Cami Tasarımı, Gündüz ve Gece, İbrahim Türkeri Arşivi



İskele Cami Tasarımı, İç Mekân, İbrahim Türkeri Arşivi

SONUÇ

İslam tapınma mekânlarının hacmini tanımlayan kubbe ve bu doğrultuda kurgulanan kare plan şeması, “merkezde toplanma” durumuna işaret etmektedir. Bu merkezi plan, bir odak noktasına işaret etmekte ve orayı özelleştirmektedir. İslam dininin ibadet mekânında mekândaki bu farklılaşma tartışmaya açıktır. İslam kültürüne göre mekândaki bu hiyerarşi yeniden sorgulanabilir mi?

Bununla birlikte, tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun sosyal, kültürel – ekonomik ve teknik açıdan yol aldığı mesafe ile cami yapısının tipolojik olarak geçirdiği değişim hızı paralellik göstermemektedir. İslam tapınma mekânı tasarımları tipolojik plan kalıplarının ve litürjik öge yorumlarının ötesine geçememektedir. Oysa içinde bulunulan modern dünya düzeninde insanoğlunun düşünsel güzergâhı, içinde bulunduğu algı bulutu ve mekân tüketimine ilişkin alışkanlıkları büyük bir dönüşüm içerisindedir. İslam medeniyetinin en önemli göstergesi olan cami yapıları yeniden tasarlanması, sadece planimetrik kurgularının ele alınışıyla bile çok “şey” vadetmektedir. **İskele Cami Tasarımı** da, enine dikdörtgen plani kurgusuyla bu arayışın içerisindedir.

KAYNAKLAR

- Apak, A., (2013). Ashab-ı Kiram, 2. Baskı, Ensar Neşriyat Yayınevi, İstanbul.
- Burckhardt, T., (2013). İslam Sanatı Dil ve Anlam, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, tercüme Turan Koç, İkinci Baskı, İstanbul.
- Grabar, O., (2010). İslam Sanatının Oluşumu, 4. Baskı, Pusula Yayıncılık, İstanbul.
- Güç, A., (1999). Dinlerde Mabet ve İbadet, 1. Baskı, Esra Fakülte Kitabevi, İstanbul.
- Güç, A.,(1992). İlahi Dinlerde Ma'bed, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Hamidullah, M., (1984). İslam Müesseselerine Giriş, 2. Baskı, Beyan Yayıncılık, İstanbul.
- H. Muhammed'in Medine'deki evi ve mescidi (Mescid-i Nebevi), A Bibliography of The Architecture, Arts And Crafts Of Islam, K.A.C. Creswell.
- İskele Cami Tasarımı, Cami Mimarisi Üzerine Fikir Yarışması, 2010, Kayseri, Proje Müellifi: İbrahim Türkeri.
- Kuban, D., (1988). "Sinan'ın Dünya Mimarisindeki Yeri." Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, İstanbul.
- Kuran-ı Kerim Türkçe Meâli (2011). 12. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Kaynak Eserler, Ankara.
- Ölmez, E., Uysal, S., Ceylan Yılmaz N., (2012). Sanat Tarihi 2, 6. Baskı, MEB Devlet Kitapları, Ankara.
- Özel, K., (2012). İslam Tapınma Yapısını Kuran Öğelerin Ardışık Zamanlı Ontolojik Analizi, 1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu, İstanbul.
- Tiryaki, Y., (2010). İstanbul'un 100 Namazgahı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- Yetkin, S.K., (1959). İslam Mimarisi, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

*Bu Çalışma, Türkiye Çevre Koruma Vakfı (TÜÇEV)'in desteklediği, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde "Türkiye'deki İslam Tapınma Mekânı Tasarımları Ve Mimari Tasarım Paradigmalarının Mimari Proje Yarışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi" başlıklı İbrahim Türkeri'nin doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Destek ve katkıları için TÜÇEV'e teşekkürler...

DİJİTAL TEDARİK ZİNCİRİ VE BULUT BİLİŞİM

DIGITAL SUPPLY CHAIN AND CLOUD COMPUTING

Yrd.Doç.Dr. İbrahim AKBEN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİSBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, e-posta:
ibrahim.akben@hku.edu.tr

Öğr.Gör.İlker İbrahim AVŞAR

Gaziantep Üniversitesi, Enformatik Bölümü ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi – Gaziantep Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi. e-posta:
avsar@gantep.edu.tr

ÖZET

Günümüzde, üretilen malların veya hizmetlerin, kaynağından nihai kullanıcıya kadar olan süreç olarak bilinen tedarik zinciri, teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olarak dijitalleşerek farklı bir boyut kazanmıştır. Bunlardan en önemlileri dijital medyanın orijinal noktadan hedefe elektronik ortamda iletilmesi sürecini kapsayan dijital tedarik zinciri ve bilgisayar ağı, sunucu, depolama uygulamaları ve hizmetleri gibi yapılandırılabilir bilgi işlem kaynaklarının paylaşıldığı bir havuz olan bulut bilişimdir.

Bu çalışmada, dijital tedarik zinciri, bulut bilişim ve teknolojisi ve uygulamaları ele alınmıştır. Bu bağlamda tedarik zinciri ve dijital tedarik zinciri, bulut bilişim, bulut bilişimin dağıtım ve servis modelleri, bulut bilişimin temel özellikleri yanında tedarik zincirinde bulut bilişime geçiş sürecindeki güvenlik, uyumluluk gibi temel kaygılar incelenmiştir. Bu kaygıların tedarik zinciri uygulamalarında bulut bilişime geçiş sürecine olası etkileri ve bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik yapılması gerekenler ortaya konmuştur. Sonuç olarak tedarik zinciri uygulamalarının bulut bilişime geçiş sürecinin başarı ile gerçekleştirilmesinin işletmeler açısından bazı avantajlar sağlayacağı vurgulanmış, işletmelerin sahip oldukları kaygıların yapılacak bazı çalışmalar ile giderilmesi konusuna dikkat çekilmiş ve bu kaygıları yok etmeye yönelik yaklaşımlar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tedarik Zinciri, Dijital Tedarik Zinciri, Bulut Bilişim

ABSTRACT

Today, the procurement chain, known as the process from the source to the end user of the goods or services produced, has gained a different dimension by digitizing as a natural result of technological developments. The most important of these is cloud computing, a pool of digital supply chains covering the process of delivering digital media from the original point to the destination in electronic form, and a pool of configurable computing resources such as computer network, server, storage applications and services.

In this study, digital supply chain, cloud computing and technology and its applications are discussed. In this context, basic concerns such as supply chain and digital supply chain, cloud computing, distribution and service models of cloud computing, basic characteristics of cloud computing, security and compatibility in the supply chain cloud computing transition period are examined. The potential impact of these concerns on cloud-to-peer transition processes in supply chain applications and the need to address them are outlined.

As a result, it has been emphasized that the successful implementation of cloud chain transition of supply chain applications will provide some advantages in terms of businesses and attention has been paid to remove the concerns of the businesses with some studies and the approaches to eliminate these concerns have been put forward.

Key words: Supply Chain, Digital Supply Chain, Cloud Computing

GİRİŞ

Son yüzyıldaki üretim rüyası, müşteri deneyimini iyileştirirken tedarik sürelerini, navlun ve envanter maliyetlerini düşürerek, tedarik zinciri performansını optimize etmek için müşterilerin, distribütörlerin, üretimin ve tedarikçilerin verilerini gerçek zamanlı olarak bütünleştirebilme olanağı ve hatta tedarikçi performanslarının takip edilmesidir (Yılmaz Ötkünç, 2017: 4).

İşletmelerde tedarik zinciri bilişim sistemlerinde olduğu gibi büyük miktarda verinin devamlı işlenmesi gerekebilir (Kayabay, Gökalp, Akyol, Eren, & Koçyiğit, 2016). Birçok işletme için klasik kurumsal bilgi sistemleri hem karmaşık hem de pahalı uygulamalardır (Şener, Gökalp, & Eren, 2016). Bulut bilişimin, işletmeler açısından daha düşük maliyetle bilgi teknolojileri işi yapmak, personelin daha verimli kullanılması, zamandan tasarruf, üretim döngüsünün kısaltılması gibi avantajları vardır. Bu avantajlardan bir tanesi bulut bilişim ile bilgisayar sorunlarınızın bir kısmını bulut hizmetini aldığınız firmaya devredilebilir (Ros, Caminero, Hernández, Robles-Gómez, & Tobarra, 2014). Bu gibi avantajlardan dolayı bulut bilişimin kullanımı düşük yönetim çabasından dolayı her geçen gün artacaktır (Ertek & Aba, 2013). Bu bağlamda işletmeler bulut bilişimden aldıkları hizmetler ile daha rekabetçi olacaklardır (Tayaksi, Ada, & Kazançoğlu, 2016). Dünya genelinde ortaya çıkan genel eğilim tedarik zincirinin dijital odaklı olarak gerçekleşmesidir.

Bu çalışma temelde giriş, tedarik zinciri ve dijital tedarik zinciri, bulut bilişim ve sonuç olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır.

TEDARİK ZİNCİRİ VE DİJİTAL TEDARİK ZİNCİRİ

Tedarik zinciri, işletme operasyonlarının karlı bir biçimde sürdürülebilmesi amacıyla işletme süreçleri boyunca kaynakların akışı ve yönetimidir (Erdal, 2014). Başka bir deyişle ürünlerin hammaddeden nihayi tüketiciye kadar olan mal ve hizmet akışını ifade etmektedir.

İşletmeler piyasada rekabetçi kalabilmek için ürünlerle ilgili tekliflerini genişletmeye zorlanırlar. Bunun sonucu olarak ta tedarik zincirlerine yüksek oranda belirsizlik getiren yüksek seviyede esneklikler önerirler. Bu belirsizliklerle baş etme noktasındaki başarısızlıklar firmanın tedarik zincirinde dalgalanmalara neden olabilir. Bunun sonucunda doğru ürünler doğru zamanda müşteriye teslim edilemez. Böyle bir durum firmanın problemi olmakla kalmaz, tedarik zincirinin birbiri ile bağımlılığı yüksek olduğundan dolayı iş yaptığı diğer firmaları da etkileyebilir (Sreedevi & Saranga, 2017). Operasyonel bir tedarik zinciri süreci, talep ve arz planlaması, satın alma, üretim, sipariş yönetimi, dağıtım ve faturalandırma gibi alt süreçler ve faaliyetlerden oluşur (Tolonen, Haapasalo, Harkonen, & Verrollot, 2017). Farklı bir bakış açısıyla Şekil 1’de görüldüğü gibi standart bir tedarik zinciri Planlama ve ihtiyaçların tanımlanması, üretim, taşıma, depolama ve saklama, dağıtım ve bakım onarım ve yok etme gibi bir dizi faaliyetlerden oluşmaktadır.

Şekil 1: Standart Bir Tedarik Zinciri

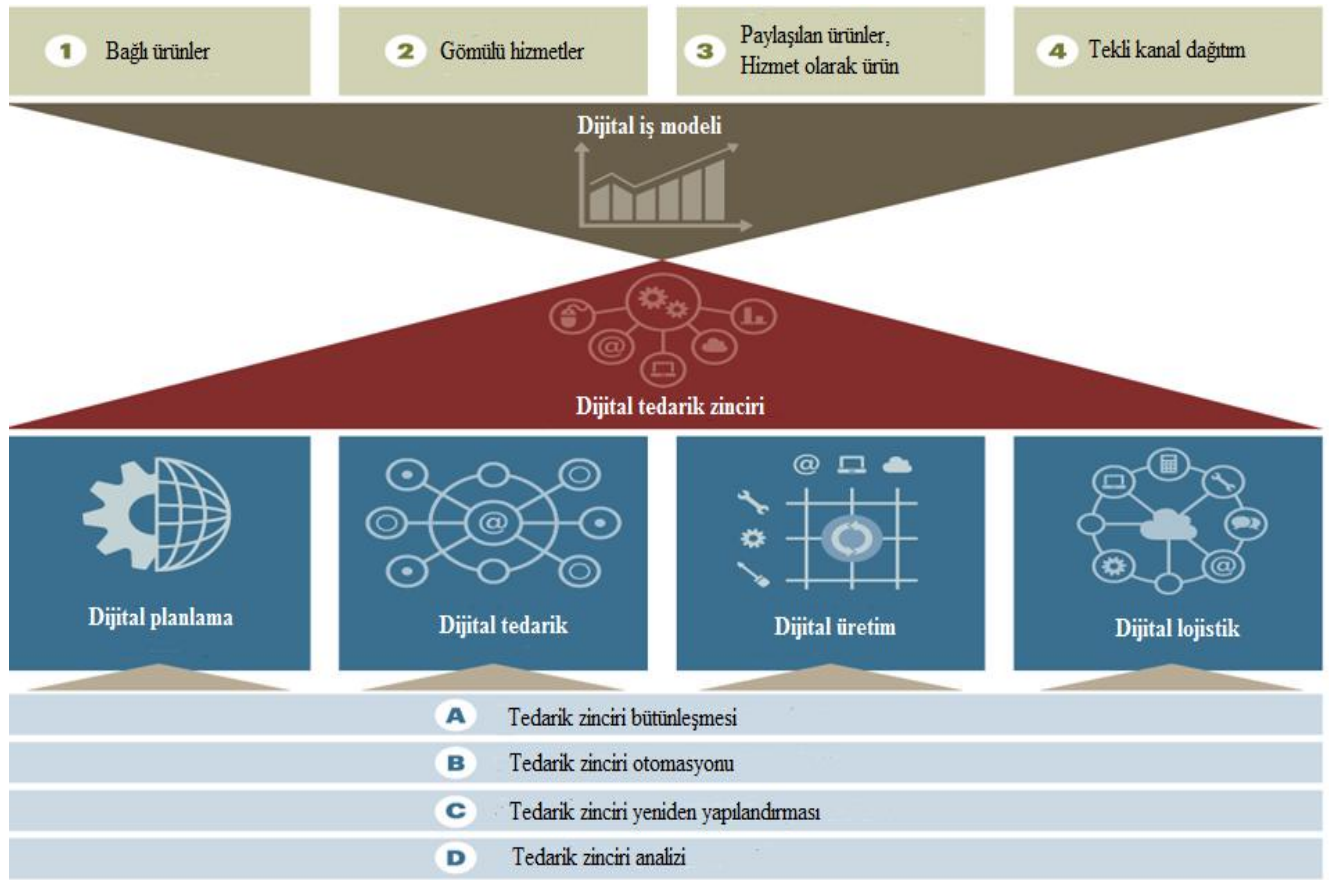


Kaynak: OCHA, (2015, s. 4)

Bilişim sistemleri birçok alanı dijitalleşmesi yönünde etkilendiği gibi tedarik zincirinin de dijitalleştirerek evrimleşmesine sebep olmuştur. Bu arada yeni bir kavram olan dijital tedarik zinciri kavramı ortaya çıkmıştır.

Dijital tedarik zinciri; temelde web üzerinde etkin olan yeteneklere dayanan bir tedarik zincirini tanımlayan bir terimdir. Şu anda birçok sistem hibritdir; yani tedarik zincirleri normalde kağıt tabanlı ve bilgisayar teknolojilerinin etkin süreçlerin bir karışımı olarak kullanılmaktadır. Bunun gereği olarak, gerçek veya gerçek dijital tedarik zinciri yönetimi geleneksel hibrit sistemin ötesine geçerek sistem entegrasyonu ve kilit bileşenlerin bilgi üretme yeteneklerini kullanır (<https://www.fronetics.com/5-steps-toward-digital-supply-chain-management/>, 08.11.2017).

Şekil 2: Dijital tedarik zinciri



Kaynak: <https://www.atkearney.com/operations-performance-transformation/article?/a/digital-supply-chains-increasingly-critical-for-competitive-edge>, 5.11.2017

Şekil 2 incelendiğinde tedarik zinciri yönetimi'nin dijital çağa dönüşmesine öncülük etmek isteyen tedarik zinciri yöneticileri, yalnızca kendi işlevlerinin karşılaştığı fırsatları ve zorlukları belirlemekle kalmaz aynı zamanda şirketin, ürünlerinin ve hizmetlerinin dijital dönüşümünü ve tedarikçilerle, müşteriler ve diğer pazar ortakları olan şirketler ile etkileşim kurarlar. Tedarik zinciri yönetimi'nin iş modelinin dijitalleşmesine nasıl katkıda bulunabileceği, tedarik zinciri'nin dijital dönüşüm gündeminin tanımlanması kadar önemlidir (<https://www.atkearney.com/operations-performance-transformation/article?/a/digital-supply-chains-increasingly-critical-for-competitive-edge>, 5.11.2017).

Dijital tedarik zinciri, dijital medyanın orijinal noktadan (içerik sağlayıcısı) hedefe (tüketiciye) elektronik ortamda iletilmesi sürecini kapsar (Whelage, 2008). Dijital bir tedarik zinciri sistemi, küresel dağıtım organizasyonları arasındaki etkileşimi destekleyen, tedarik zincirindeki ortakların faaliyetlerini düzenleyen (donanım, yazılım, iletişim ağı) sistemlerden oluşur (Bhargava vd., 2013: 2). Başka bir deyişle büyük veri, nesnelerin interneti vd. ileri bilişim teknolojileri kullanılarak oluşturulan tedarik zinciridir (<http://www.loder.org.tr/tr/terimler.html?kelime=supply+chain+4.0>, 08.11.2017).

Dijital tedarik zincirleri, şirketler için verimli bir sistem olmakla birlikte, atıkları en aza indirmeyi ve daha fazla kâr sağlamayı hedeflemektedir (<https://www.fronetics.com/5-steps-toward-digital-supply-chain-management/>, 08.11.2017).

Dijital bir tedarik zincirinin ana süreci üç ana bileşeni içerir: (1) gerçek talep üzerine ürün mevcudiyeti, (2) içerik arama ve etkinleştirme için kolay kullanım ve hız, (3) fiyatlandırma ve abonelik. Yeni sürecin arkasında üç ana unsur bulunmaktadır (Lin & Jones; <http://swdsi.org/swdsi2009/Papers/9Q02.pdf>):

- Müşteriler, dağıtım performansı için "beklentilerin altında" şirketi rakipleri ile kıyaslayarak derecelendirirler,
- Şirket yönetimi, mevcut sistemlerle ilgili genel giderleri azaltarak önemli miktarda kâr elde edebilirler,
- Kalite yönetimi, lisanslama ve geri ödeme politikasına odaklanmalıdır.

Dijital tedarik zinciri uygulamasının başarısı ve başarısızlığının olası nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Lin & Jones; <http://swdsi.org/swdsi2009/Papers/9Q02.pdf>):

- Yeni dijital tedarik zinciri sisteminin günlük işlemler üzerindeki etkileri iyi tahmin edilmeli ve anlaşılmalıdır,
- Yönetim, doğru kişileri dijital tedarik zinciri projesine entegre etmelidir,
- Süreç tasarımları ve tam kurumsal satın alma, çözüm tasarımından önce tamamlanmalıdır,
- Kültürel farklılıklar karar vermeyi yavaşlatabilir,
- Kuruluşun gelecekteki durumu iyi tanımlanmış, belgelenmiş ve çalışanlar tarafından iyi anlaşılmalıdır,
- Ekip, yazılım tedarikçisi ve danışmanlardan gelen güçlü bir kararlılığa ihtiyaç duyuyor,
- Yeniden tasarlandığında, tedarik zinciri süreci, distribütörlerin istediklerini sipariş etmesini ve aynı emri teslim almasını sağlayabilir,

Dijital tedarik zincirleri, geniş bilgi kullanılabilirliği ve üstün işbirliği sayesinde, güvenilirlik, çeviklik ve etkililikte artışa neden olur (Capgemini Consulting, 2017. https://www.capgemini.com/wpcontent/uploads/2017/07/Digital_Transformation_of_Supply_Chains.pdf). Tüm süreçlerde bilginin verimli kullanımı lojistik ve tedarik zinciri uygulamalarında çok önemlidir (Yıldız, 2016). Dijital tedarik zincirinde bulut bilişim önemli bir rol üstlenmektedir.

BULUT BİLİŞİM

Bulut bilişim, bilgisayar ağı, sunucu, depolama uygulamaları ve hizmetleri gibi yapılandırılabilir bilgi işlem kaynaklarının paylaşıldığı bir havuza isteğe bağlı ağ erişimini kullanışlı hale getirmek için geliştirilmiş bir modeldir (Mell & Grance , 2011). Günümüzde bulut bilişimin bilgi teknolojileri sektöründe devrim gerçekleştirmek suretiyle yeniden

şekilleneceği beklenmektedir (Dillon, Wu, & Chang, 2010). Bulut bilişimde kullanılan hizmet bir maliyete sahiptir, donanım ise bunun dışında yer almaktadır (Malekzai, Yıldız, & Karagöl, 2016). Bulut hizmetini sunan firma donanım, sistemin bakımı gibi maliyetlerden sorumludur (Aytekin, Erdoğan, & Kavalcı, 2016).

Bulut bilişimin NIST (National Institute of Standards and Technology) tarafından belirlenen 5 temel özelliği, 3 servis modeli ve 4 dağıtım modeli vardır (Mell & Grance , 2011), (Dillon, Wu, & Chang, 2010) (El Kahlafi & Salah, 2017):

Bulut Bilişimin Temel Özellikleri:

İsteğe bağlı self-servis: Bir tüketici sunucu saati ve ağ depolama alanı gibi bilgisayar yeteneklerini başka bir insan ile etkileşim olmadan tek taraflı olarak kullanabilir,

Geniş ağ erişimi: Cep telefonu, tablet, dizüstü bilgisayar gibi donanım ile kaynaklar ağ üzerinden kullanılabilir,

Kaynak havuzu: Hizmet dağıtıcının bilgi işlem kaynakları, çoklu müşteri modeli kullanarak birden fazla müşteriye hizmet vermek üzere bir araya getirilir ve farklı kaynaklar tüketici talebine göre dinamik olarak gerektiğinde yeniden atanarak kullanılır,

Hızlı esneklik: Yetenekler esnek olabilir ve bazı durumlarda müşteri talebine uygun şekilde otomatik olarak talepler yanıtlanabilir,

Ölçülü hizmet: Bulut sistemi, kaynaklarını otomatik olarak kontrol ve optimize eder,

Kaynak kullanımı: Hem müşteri hem de hizmet sağlayıcı için şeffaflık adına izlenebilir, raporlanabilir, kontrol edilebilir haldedir.

Bulut Bilişim Servis Modelleri

SaaS (Software as a Service): Yazılım hizmeti. Tüketicie bulut altyapısında program koşturma olanağı sağlar. Web tabanlı bir e-posta uygulamasında olduğu gibi internet tarayıcı veya bir program ara yüzü ile uygulamaya erişmek mümkündür. Tüketici, programlarda kısıtlı ayar değişiklikleri yapabilmek dışında ağ, sunucu, depolama ünitesi, işletim sistemi gibi bulut altyapısını yönetemez.

PaaS (Platform as a Service): Platform hizmeti. Tüketicie sunucuda programlama dili, kütüphane, servis ve araçları kullanarak uygulama geliştirme olanağı sağlar. Tüketici ağ, sunucu, depolama ünitesi, işletim sistemi gibi bulut altyapısını yönetemez ama geliştirilip dağıtılan uygulama üzerinde kontrolü elinde tutar.

IaaS (Infrastructure as a Service): Altyapı hizmeti. Kendi işletim sistemi ve uygulamanız üzerinde işlem yapma olanağı tanır. Tüketici ağ, sunucu, depolama ünitesi, işletim sistemi gibi bulut altyapısını yönetemez ama işletim sistemi de içeren bir şekilde uygulamalarda yetki sahibidir.

Tipik bir bulut hizmet modeli SaaS, PaaS ve IaaS içerir (Duan, 2017). Ama bazı kaynaklarda IaaS'ın alt dalı olan veri depolama hizmeti DaaS (Data storage as a Service) ayrı bir başlık altında incelenmiştir (Dillon, Wu, & Chang, 2010).

Takvim, e-posta gibi uygulamaları internet üzerinden kullanmak isteyenler için SaaS (SaaS nedir?), Web uygulamalarının yaşam döngüsündeki oluşturma, dağıtma, yönetme, test etme, güncelleme gibi tüm olanakları kullanmak isteyenler PaaS (PaaS Nedir?), bir sunucusu olmasını isteyen ama sunucu yönetimi ile uğraşmak istemeyen işletmeler için IaaS düşünülebilir (IaaS nedir?).

Bulut Bilişim Dağıtım Modelleri:

Özel bulut: Bulut altyapısı, birden fazla birimden oluşan bir işletmede olduğu gibi birden fazla birim içeren tek bir kuruluş için hazırlanmıştır,

Genel bulut: Bulut altyapısı, halka açık kullanım için hazırlanmıştır,

Topluluk bulut: Bulut altyapısı, güvenlik gibi ortak bir endişeyi taşıyan belirli bir tüketici topluluğun gereksinimlerini karşılamak üzere kurulmuştur,

Karma bulut: Bulut altyapısı, benzersiz yapılar olarak kalmaya devam eden iki veya daha fazla bulut modelinin birlikte kullanılması ile oluşturulan bu yapılar veri ve uygulama taşınabilirliğini sağlayan teknoloji ile birbirine bağlıdır,

Bulut Bilişime Geçiş Sürecinde Güvenlik Kaygıları

Bilgi teknolojilerine fazla kaynak aktarmak istemeyen işletmelerin bilgi teknolojileri kaynaklarını kullanmak adına bulut hizmetlerini kullanacağı varsayılmaktadır. Bu noktada SaaS'ın en iyi çözüm olacağı öngörülse de güvenlik ve güven noktasında kaygılar mevcuttur. Bulut bilişime geçiş süreciyle ilgili olarak başlıca tereddütler şunlardır (Wu, 2011):

- Gizlilik,
- Hizmet ve/veya verilerin verimli kullanılabilmesi,
- Kurumsal veri gizliliği,
- Hizmet ve/veya verilerdeki bütünlük sağlanması.

Güvenlik, şifreleme, güvenlik duvarı, erişim kontrolü, yönetim tanımı, kimlik doğrulama ve yetkilendirme, veri merkezi yönetim, saldırı tespiti gibi bileşenleri içeren karmaşık bir süreçtir (Ramachandran & Chang, 2016). Bulut hizmeti veren işletmelerin bu süreçleri iyi yönetememesi tüketicilerde bulut teknolojilerine yönelik tereddütler oluşturabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Dijital tedarik zinciri ve bulut bilişim son zamanlarda iş dünyasında önemi fark edilen alanlardır. İşletmeler hem rekabet avantajı elde etmek hem de çeşitli alanlarda avantaj kazanmak için süreçlerini sürekli yenilemek zorunda olduklarından dijital tedarik zinciri yönetimi ve bulut bilişimi sistemlerine odaklanarak hem operasyonel maliyetlerini azaltabilir hem de performanslarını artırabilirler.

Ancak bu sistemlere adapte olabilmek hem işletmeler hem de çalışanlar için bir hayli zordur ve bu konu ciddi bir değişim mühendisliği gerektirmektedir. Ayrıca bulut bilişime geçiş süreçlerinde güvenlik kaygılarını giderecek artan derecede işletmelerin personellerini bilgi teknolojileri konusunda eğitmeleri, verilerini verimlilik ve gizlilik esasına göre saklayabilecek hizmet sağlayıcılar ile çalışmaları faydalıdır.

Günümüz pazarındaki başarılı olabilmek için kuruluşların müşterileri için önemli bir değer olan ürünleri ve hizmetleri sunmalarını gerektirir. Dijital tedarik zinciri yönetimi, kaynakların (stratejik tedarik ve tedarik yönetimi), üretim (imalat ve servis operasyonları) ve teslimat süreçlerinin (talep yerine getirilmesi) entegrasyonu için iki departman içerisinde güçlü ve bilişim teknolojilerinin kullanımına odaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

5 Steps Toward Digital Supply Chain Management, <https://www.fronetics.com/5-steps-toward-digital-supply-chain-management/>, (erişim tarihi: 08.11.2017).

Aytekin, A., Erdoğan, Y., & Kavalcı, K. (2016). Yeni Bir İş Modeli: Muhasebe Alanında Bulut. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı, 46-48.

Bahrgava, B., Ranchal, R., ve Othmane, L.B.,. 2013. "Secure Information Sharing in Digital Supply Chains", Advance Computing Conference (IACC), 2013 IEEE 3rd International.

Capgemini Consulting, 2017. "Digital Transformation of Supply Chains Creating Value – When Digital Meets Physical", https://www.capgemini.com/wpcontent/uploads/2017/07/Digital_Transformation_of_Supply_Chains.pdf

Dijital Tedarik Zinciri, <http://www.loder.org.tr/tr/terimler.html?kelime=supply+chain+4.0>, erişim tarihi: 08.11.2017

Dijital Tedarik Zinciri, <https://www.atkearney.com/operations-performance-transformation/article/?a/digital-supply-chains-increasingly-critical-for-competitive-edge>, 5.11.2017

Dillon, T., Wu, C., & Chang, E. (2010). Cloud Computing: Issues and Challenges. 2010 24th IEEE International Conference on Advanced Information Networking and Applications, (s. 1-3).

Duan, Q. (2017). Cloud service performance evaluation: status, challenges, and opportunities – a survey from the system modeling perspective. Digital Communications and Networks, 101-107.

El Kahlafi, S., & Salah, K. (2017). Performance analysis of multi-core VMs cloud SaaS applications. Computer Standart Interface, 1-3.

- Erdal, M., (2014). Satınalma ve Tedarik Zinciri Yönetimi, Beta, İstanbul
- Ertek , G., & Aba , B. (2013). Lojistik Bilişim Sistemleri İçin Bir Sınıflandırma (Taksonomi).
- Gilbert, S., Thakareb, N., Ramanujapuram, A., & Akkihalb, A. (2017). Assessing stability and performance of a digitally enabled supply chain: Retrospective of a pilot in Uttar Pradesh, India. Vaccine, 2203-2208.
- IaaS nedir? (tarih yok). 9 28, 2017 tarihinde Microsoft Azure: <https://azure.microsoft.com/tr-tr/overview/what-is-iaas/> adresinden alındı
- Kayabay, K., Gökalp, M. O., Akyol, M. A., Eren, E. P., & Koçyiğit, A. (2016). Geleceğin Kuruluşları İçin Büyük Veri: Mevcut Durum Ve Eğilimler. ResearchGate, 2.
- Lin, B., ve Jones, C.A., Digital Supply Chain Management and Implementation: A Research Review, <http://swdsi.org/swdsi2009/Papers/9Q02.pdf>
- Malekzai, S., Yıldız, D., & Karagöl, S. (2016). Bulut Bilişimde GreenCloud QoSbox Benzetimi GreenCloud Simulation QoSbox in Cloud Computing. IEEE, 1-2.
- Mell , P., & Grance , T. (2011). The NIST Definition of Cloud Computing - Recommendations of the National Institute of Standards and Technology. Gaithersburg: NIST Special Publication 800-145 .
- PaaS Nedir? (tarih yok). 9 28, 2017 tarihinde Macrosoft Azure: <https://azure.microsoft.com/tr-tr/overview/what-is-paas/> adresinden alındı
- Ramachandran, M., & Chang, V. (2016). Towards performance evaluation of cloud service providers for cloud data security. International Journal of Information Management, 624-625.
- Ros, S., Caminero, A. C., Hernández, R., Robles-Gómez, A., & Tobarra, L. (2014). Cloud-based architecture for web applications with load forecasting mechanism: a use case on the e-learning services of a distant university. The Journal of Supercomputing, 1557.
- SaaS nedir? (tarih yok). 9 28, 207 tarihinde Microsoft Azure: <https://azure.microsoft.com/tr-tr/overview/what-is-saas/> adresinden alındı
- Shrinking the Supply Chain: Hyperlocal Manufacturing and 3D Printing in Humanitarian Response, OCHA Policy and Studies Series, July 2015, 014. https://docs.unocha.org/sites/dms/documents/ocha_op14_3d%20printing_online.pdf
- Sreedevi, R., & Saranga, H. (2017). Uncertainty and supply chain risk: The moderating role of supply chain flexibility in risk mitigation. Production Economics, 338.
- Şener, U., Gökalp, E., & Eren, E. P. (2016). Bulut Tabanlı Kurumsal Bilgi Sistemlerinin Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. ResearchGate, 1.

Tayaksi, C., Ada, E., & Kazançoğlu, Y. (2016). Bulut Üretim: İşlemler Yönetiminde Yeni Bir Bulut Bilişim Modeli. Ege Akademik Bakış, 71.

Tolonen, A., Haapasalo, H., Harkonen, J., & Verrollot, J. (2017). Supply chain capability creation – The creation of the supply chain readiness for a new product during product development process. 2-3.

Wehlage, C.J. (2008) “How the Digital Supply Chain Made Apple No. 1 on the Supply Chain

Wu, W.-W. (2011). Mining significant factors affecting the adoption of SaaS using the rough set approach. Journal of Systems and Software, 436.

Yıldız, T. (2016). Lojistik Ve Bilgi Teknolojileri. ResearchGate, 23.

Yılmaz Ötkünç, S., (2017). Satınalma 4.0 Dijital Devrimin Esasları Nelerdir ?, Emtia Görünümleri Raporu, Satınalma Profesyonelleri ve Yöneticileri Derneği, Ekim 2017.

آل روها

TMS/TFRS VE VUK ÇERÇEVESİNDE NAKİT VE NAKİT BENZERİ VARLIKLARIN DEĞERLEME İŞLEMLERİ VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ¹

EVALUATION OF CASH AND CASH EQUIVALENTS IN FRAMEWORK OF TAS/TFRS AND TAX PROCEDURE CODE AND AN INVESTIGATION ON FINANCIAL TABLES

Öğr. Gör. Dr. Mehmet YÜCENURŞEN
Aksaray Üniversitesi, yucenursen@hotmail.com

Doç. Dr. Haluk DUMAN
Aksaray Üniversitesi, halukduman70@hotmail.com

ÖZET

Küreselleşmenin hızlı bir şekilde hayatın her alanında etkisini göstermesi, ortak bir finansal raporlama standartlarının oluşturulmasına ve uygulanmasına yönelik gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Türkiye’de ise Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayınlanan finansal raporlama standartlarının birebir çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), mevcut muhasebe uygulamaları ve finansal raporlama sistemine önemli değişiklikler getirmektedir. Bu değişiklikler ile birlikte işletmeler hem TMS uyarınca ticari karı hem de Vergi Usul Kanunları (VUK) uyarınca mali karı hesaplamak durumundadırlar.

Bu çalışmanın amacı; TMS/TFRS ve VUK uyarınca nakit ve nakit benzeri varlıkların değerlendirme işlemlerini ve finansal tablolara etkisini incelemektir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı doğrultusunda örnek uygulamalar gerçekleştirilmiş ve finansal tablolara etkisi ortaya konulmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda TMS/TFRS ve VUK uyarınca oluşan farklar açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, ticari kar – mali kar arasındaki fark sonucunda ortaya çıkan ertelenmiş vergi varlığı/yükümlülüğü uygulamalarına da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Standartları, Değerleme, Finansal Tablolar

ABSTRACT

The fact that globalization has a rapid impact in all areas of life has brought improvements to the formulation and implementation of a common set of financial reporting standards. In

¹ Bu bildiri, “TMS/TFRS ve VUK Çerçevesinde Ölçüm Esasları Ve Finansal Tablolar Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Turkey, Turkish Accounting Standards, which is the unilateral translation of the financial reporting standards issued by the International Accounting Standards Board have been published and entered into force.

Turkish Accounting Standards (TAS) introduces significant changes to existing accounting practices and financial reporting systems. Together with these amendments, firms are required to calculate both their commercial profit according to Turkish Accounting Standards and the financial profit according to the Tax Procedural Code.

The purpose of this study is to examine the valuation transactions in accordance with TAS / TFRS and Tax Procedural Code and their effect on financial statements. In this context, a sample application are carried out in line with the aim of the study, and the effects on financial table are put forward. As a result of the examinations the differences between TAS / TFRS and Tax Procedural Code are tried to be explained. In addition, the study also included the applications of deferred tax assets / liabilities resulting from the difference between commercial profit and financial profit.

1. Giriş

Muhasebe bir bilgi sistemi olarak ele alındığında; sistemin temel amacı, karar alıcılara, işletmenin finansal durumu ve performansı hakkında bilgi sağlamaktır. Bu bakımdan muhasebe bilimi, sadece tek bir çıktı sağlayabilen analitik bir disiplin olarak görülmektedir (Wolki, Dodd ve Rozycki, 2012: 1-2). Ancak bir işletmenin finansal raporları, farklı muhasebe politikaları tercihlerinin uygulanması sonucunda farklı çıkabilmektedir.

Weygandt, Kimmel ve Kieso'ya (2014: 4-5) göre muhasebe; finansal nitelikli olayları tanımlar, kaydeder ve ilgili kullanıcılara aktarılmasını sağlar. Bu bağlamda muhasebe, karar alıcıların, karar verme süreçlerinde fayda sağlaması itibarıyla bir bilgi sistemi olarak önem arz etmektedir (Muğan, Can ve Akman, 2005: 8-9; McLaney ve Atrill, 2008: 6-7). Muhasebe bilgi sisteminden beklenen en önemli işlev, işletmede meydana gelen olayları belirli dönem aralıklarıyla; işletmenin sahipleri ve çalışanları ile mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kredi kuruluşlarına vb. ilgililere yani iç ve dış bilgi kullanıcılarına aktarmasıdır (Gaston ve diğ., 2010). Çünkü işletmenin finansal durumu ile yakından ilgilenen söz konusu bilgi kullanıcıları, genel olarak işletmenin, mali yapısı, karlılığı ve kullandığı fonların kaynakları ile ilgili bilgi sahibi olmak istemektedirler.

Günümüzde etkisini hızlı bir şekilde hissettiren küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar “kalkmış” ve sermaye hareketleri önemli ölçüde hız kazanmıştır. Bu durum ülkeleri ekonomik anlamda birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Bu süreçte mevcut ve potansiyel yatırımcıların karşılaştığı en önemli sorun, ülkelerin kendilerine özgü kanuni sistem, kültür, ekonomik sistem ve ekonomik kalkınmışlık vb. faktörlerden etkilenecek oluşturulmuş ulusal muhasebe teknikleri ile sunulan finansal raporlar olmuştur.

Ulusal muhasebe sisteminde üretilen mali bilgilerin, işletmelerin finansal durumunun ve performansının sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesinde kullanılması, çifte vergilendirmenin

önüne geçilebilmesi için üretilen mali bilgilerin diğer ülkelerdeki mali bilgiler ile karşılaştırılabilmesine ve muhasebe bilgi sistemlerinin uyumlaştırılabilmesine bağlıdır.

Ülkemizde ise muhasebe uygulamaları VUK (Vergi Usul Kanunu) ve TTK (Türk Ticaret Kanunu) çerçevesinde “vergi” temelli şekillendirilmiştir. Ancak 01.01.2013 tarihinden itibaren finansal tabloların hazırlanmasında TMS/TFRS'nin (Türkiye Muhasebe Standartları / Türkiye Finansal Raporlama Standartları) uygulanması öngörülmüş olup tüm dünya ile muhasebe dili bazında uyum sağlanmak istenmiştir.

UMS/IFRS'nin (Uluslararası Muhasebe Standartları / Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) birebir çevirisi olan TMS/TFRS'nin anlaşılabilirliğinin düşük olması, yoruma ve yönetici tercihlerine göre muhasebe politikası belirlenmesine açık olması ve VUK ile uyumsuzluğu çalışmanın yapılaş amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada; mevcut VUK uygulamaları ve değerlendirme işlemleri ile TMS/TFRS uygulamaları ve ölçüm işlemleri arasındaki farkları örnek bir uygulama ile ifade edilmeye çalışılmış, finansal tablolar arasındaki farklar incelenmiş, ticari kar ve mali kar farklılıkları ele alınmıştır. Ayrıca söz konusu bu değerlendirme farklarının finansal tablolara etkisi incelenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Değer, Değerleme ve Ölçüm Kavramları

Varlık ve kaynakların ilk kez muhasebeleştirilmelerinde ve izleyen dönemlerde finansal tablolarda gösterilmelerinde esas alınacak parasal değer belirlenmesi, değerlemenin konusunu oluşturmaktadır. Değerlemenin amacı, işletmenin finansal durumu ve buna bağlı faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun bir şekilde tespit etmektir.

Bilindiği üzere muhasebede işlem ve olaylar maliyet esasına göre kaydedilmektedir. Ancak bu durum çoğu zaman kayıtlar ile gerçek durumun birbirinden farklı olmasına neden olmaktadır. Tarihi maliyet esasına göre düzenlenmiş finansal tabloların işletmenin gerçek durumunu yansıtmadığı yönünde kaygılar bulunmaktadır. Bu bağlamda sorunu çözebilmek adına farklı değerlendirme ölçüleri geliştirilmiştir. Özellikle enflasyonist ekonomilerde; maliyet ve fiyatlarda meydana gelen artışlara bağlı olarak varlıkların kayıtlı değeri ile piyasa değeri arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. Diğer taraftan maliyet esasına göre yıllar önce edinilen bir varlığın toplumsal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak enflasyon dışında değeri artmaktadır. Bu durumda yine varlığın kayıtlı değeri ile piyasa değeri arasındaki ilişki ortadan kalkmaktadır. Şehir merkezinde yıllar önce alınan bir arsanın piyasa değeri ile kayıtlı değeri arasındaki fark, bu duruma örnek gösterilebilir.

Değerleme işleminde birbirinden farklı değerlendirme ölçülerinin kullanılması finansal tabloların farklılaşmasına neden olmakta ve doğrudan doğruya dönem karını etkilemektedir. İşletmelerde karın ölçümü değerlendirme süreci üzerine kuruludur (Uluslan, 2007). Dolayısıyla değerlendirme işlemi, işletme içi ve dışı karar vericilerin tamamını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir (Vehmanen, 2013). Bu bakımdan değerlendirme işlemleri gerçeğe uygun bilgi finansal bilgi üreten muhasebe açısından büyük önem arz etmektedir.

Değerleme işlemlerindeki politika değişiklikleri aynı zamanda, işletmenin yıllar itibari ile finansal tablolarının kendi içinde ve rakipleri ile karşılaştırılabilirliğini ortadan kaldırmaktadır. Böyle bir durumda işletmenin ve yönetimin performansının ölçülmesi ile mevcut ve geleceğe ilişkin karar alma süreçlerinde eksik, yanlış ve sağlıklı olmayan bilgi ile kıt kaynakların yanlış alanlara yatırılmasına; kar getiren ve/veya zarar ettiren ürünler portföyünün yanlış hesaplanması ile yanlış üretim ve ticaret kararlarının alınmasına bu yolla çalışma sermayesinin yok olmasına ve sonuçta işletmenin iflasına ve/veya satılarak el değiştirmesine yol açabilecektir.

Diğer taraftan işletme açısından uygun değerlendirme ölçülerinin kullanılması ve bu politikaların yıllar boyunca uygulanması ile işletmeye yatırım yapmayı planlayan ve kaynak aktarmayı düşünen mevcut ve potansiyel yatırımcılar ile güvene dayalı ve kurumsal yönetim ilkeleri bağlamında sağlıklı ilişkiler kurulabilecektir. Bu durum, işletmenin yıllar itibari ile farklı değerlendirme ve muhasebe politikaları kullanarak kamuyu aydınlatma ilkesi bağlamında zorunlu bilginin yanında (mandatory) iyi ve/veya kötü bilgiyi (voluntary) zamanında, eksiksiz ve doğru olarak sunmayı tercih etmektedir ki bu durum işletme dış çevresinin menfaatinin korunmasını ifade etmektedir.

Sonuç olarak bu durum, işletmenin finansal bilgilerinin gerek işletme içi gerekse işletme dışı karar alıcıların doğru karar alma süreçlerinde, mevcut ve geçmiş performansın ölçülmesinde, işletmenin piyasa değerinin tespitinde, uygun kaynaklara düşük maliyetlerle ulaşılmasında, yasal yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden kaynaklanacak cezai müeyyideler ile karşı karşıya kalınmamasında uygulanan değerlendirme ölçüleri büyük önem arz etmektedir.

Değer kavramı sözlük anlamı olarak “bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör” şeklinde tanımlanmaktadır. Muhasebe bilimi açısından ise değer; varlık ve kaynakların ilk muhasebeleştirme işlemlerinde ve izleyen dönemlerde, finansal tablolara yansıtılmasında temel alınacak parasal karşılık olarak tanımlanabilir (French, 2006).

Değer statik bir kavram iken, değerlendirme dinamik bir kavram olma özelliği göstermektedir (Tokay ve Deran, 2008). Değerleme, muhasebe biliminin en önemli ve karmaşık konularından biridir. Standartlar incelendiğinde değerlendirme kavramı yerine ölçüm kavramının kullanıldığı görülmektedir. Ölçüm, finansal tablolarda yer alan unsurların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi ifade eder (TMS, Kavramsal Çerçeve, 4.54). Değerleme ve ölçüm kavramları arasındaki farkın “measurement” sözcüğünün çeviri farkından kaynaklandığı söylenebilir. Değerleme bir vergi hukuku kavramıdır. Ölçüm bir muhasebe terimidir. Ancak literatürde bu iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, VUK uyarınca değerlemenin amacı “vergi matrahını hesaplamak” iken TMS/TFRS’de amaç “varlık ve kaynakların gerçek durumu yansıtması” olarak belirlenmiştir.

3. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıkların Değerleme İşlemleri

Nakit ve nakit benzeri varlık kavramlarının tanımlarına TMS 7 Nakit Akış Tabloları Standardında yer verilmektedir. Buna göre nakit kavramı “işletmedeki nakit ile vadesiz

mevduatı” ifade ederken, nakit benzeri kavramı “tutarı belirli bir nakde kolayca çevrilebilen kısa vadeli ve yüksek likiditeye sahip ve değerindeki değişim riski önemsiz olan yatırımları” ifade etmektedir (TMS 7, md. 6).

Nakit benzerleri, kısa vadeli nakit yükümlülükler için elde bulundurulmuş ve yatırım amacıyla veya diğer amaçlarla kullanılmayan varlıklardır. Bir varlığın nakit benzeri olarak kabul edilebilmesi için, değeri kesinlikle saptanabilen bir nakde dönüştürülebilmesi ve değerindeki değişim riskinin ise önemsiz olması şarttır. Buna göre, vadesi 3 ay veya daha az olan yatırımlar nakit benzeri yatırım olarak kabul edilir. Öz sermayeyi temsil eden menkul kıymetlere yapılan yatırımlar, vadesine kısa bir süre kala iktisap edilen ve üzerinde belirli bir itfa tarihi bulunan imtiyazlı hisse senetlerinde olduğu gibi özellikli durumlar hariç, nakit benzeri olarak kabul edilmez (TMS 7, md. 7).

TDMS, nakit ve nakit benzeri kavramının yerine, 1 nolu MSUGT’de hazır değerler kavramını kullanmıştır. Buna göre tebliğde hazır değerler; “nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkânı bulunan varlıkları (Menkul kıymetler hariç) kapsar.” olarak tanımlanmıştır.

Nakit ve nakit benzeri varlıkların TMS/TFRS ve VUK çerçevesinde değerlendirme işlemleri örnek bir uygulamaya ile incelenecektir.

Örnek:

1. Halis Gıda 01.12.20X0 tarihinde Çakır döviz bürosundan alış kuru 2,95 TL’den 12.500 EUR satın almıştır.
2. Halis Gıda 01.12.20X0 tarihinde İş bankasında 50.000 USD, aylık %1,10 faiz oranından 120 günlük ay vadeli döviz hesabı açtırmıştır. Vade sonunda alınacak toplam tutar 50.180,82 USD’dir. Hesap açılış tarihinde İş bankasının USD alış kuru 2,60 TL’dir.
3. Halis Gıda 01.12.20X0 tarihinde İş bankasına 60.000 TL aylık %5 faiz oranından 90 günlüğüne vadeli mevduata açtırmıştır. Vade sonunda alınacak toplam tutar 60.739,22 TL’dir.
4. Halis Gıda 15.12.20X0 tarihinde İş bankasında satış kuru 2,50 TL’den 12.000 USD değerinde vadesiz hesap açtırmıştır.

01/12/20X0		
100 KASA		36.875
100.02. Yabancı Para Kasası		
100.02.01. Vadesiz Yabancı Para Kasası		
100.02.01.01. EUR Kasası		
100 KASA		36.875
100.01. TL Kasası		
100.01.01. Vadesiz TL Kasası		
Efektif satın alınması		
12.500 x 2,95 = 36.875		
01/12/20X0		
102 BANKALAR		130.000

102.01. İş Bankası 102.01.02. Yabancı Para Hesabı 102.01.02.02. Vadeli Yabancı Para Hesabı 102.01.02.02.01. USD Hesabı 102 BANKALAR 102.01. İş Bankası 102.01.01. TL Hesabı 102.01.01.01 Vadesiz TL Hesabı İş bankasında vadeli USD hesabı açılması $50.000 \times 2,60 = 130.000$ <hr/> 01/12/20X0			130.000
102 BANKALAR 102.01. X Bankası 102.01.01. TL Hesabı 102.01.01.02 Vadeli TL Hesabı 102 BANKALAR 102.01. İş Bankası 102.01.01. TL Hesabı 102.01.01.01 Vadesiz TL Hesabı İş bankasında vadeli TL hesabı açılması <hr/> 15/12/20X0		60.000	60.000
102 BANKALAR 102.01. İş Bankası 102.01.02. Yabancı Para Hesabı 102.01.02.01. Vadesiz Yabancı Para Hesabı 102.01.02.01.01. USD Hesabı 100 KASA 100.01. TL Kasası 100.01.01. Vadesiz TL Kasası İş bankasında vadesiz USD hesabı açılması $12.000 \times 2,50 = 30.000$ <hr/> /		30.000	30.000

Standartlar ve vergi mevzuatı uyarınca söz konusu örnke uygulamalar arasında dönem içi muhasebe kayıt yöntemleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Halis Gıda'nın dönem sonu itibari ile yapılan fiziki sayım sonuçları ile kasa ve banka hesaplarında eksik veya fazla olmadığı anlaşılmıştır. 31.12.20X0 tarihi itibari ile döviz kurları aşağıdaki gibidir.

	TCMB	İŞ BANKASI	ÇAKIR DÖVİZ BÜROSU
EUR	2,97	-	3,05
USD	2,65	2,67	-

Standartlara göre yabancı paraların değerlemesi -gerçeğe uygun değerlerinin belirlenebilmesi için- piyasa verileri göz önünde bulundurulmakta ve yapılan değerlendirme sonucunda elde edilen kambiyo karı/zararı olarak muhasebeleştirilmektedir.

VUK uyarınca ise dönem içinde ve dönem sonunda yapılacak değerlemelerde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından açıklanan kurlar temel alınacaktır.

TMS/TFRS Uygulaması

Dönem sonunda finansal varlık olarak sınıflandırılan vadesiz döviz, gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilir. Bu bağlamda değerlendirme kuru olarak piyasada geçerli olan kuru baz almak gerekir. İşletmenin kasasında 12.500 Euro bulunmaktadır. 1 Euro'nun alış fiyatı 2,95 TL, piyasa fiyatı ise 3,05 TL olarak belirlenmiştir.

31/12/20X0		
100 KASA		1.250
100.02. Yabancı Para Kasası		
100.02.01. Vadesiz Yabancı Para Kasası		
100.02.01.01. EUR Kasası		1.250
646 KAMBIYO KARLARI		
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Yabancı Para Değerleme Kaydı		
12.500 x (3,05-2,95) = 1.250	/	

TMS 39 uyarınca daha önce bahsedildiği üzere sabit getirili yatırımların etkin faiz yöntemine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle vadeli hesap için etkin faiz oranı ve gerekli hesaplamalar şu şekildedir (Aslan, 2011).

$$\text{Gelecekteki Değer} = \text{Bugünkü Değer} \times (1 + i)^{\frac{\text{Vade}}{365}}$$

$$50.180,82 = 50.000 \times (1 + i)^{\frac{120}{365}}$$

$$i = 0,0110$$

Etkin faiz oranı bulunduğundan sonra vadeli hesabın izleyen yıla devreden vade sonundaki değeri, 31 Aralık'a indirgenir.

$$\text{Bugünkü Değer} = \text{Gelecekteki Değer} / (1 + i)^{\frac{\text{Vadeye Kalan Gün}}{365}}$$

$$50.000 = \text{Gelecekteki Değer} / (1 + 0,0110)^{\frac{90}{365}}$$

$$\text{Gelecekteki Değer} = 50.045,14$$

Vade sonundaki (120 gün sonraki) değeri 50.182,82 USD olan vadeli hesabın 31.12.20X0 tarihine indirgenmiş değeri 50.045,14 USD'dir.

31/12/20X0		
102 BANKALAR		3.500
102.01. İş Bankası		
102.01.02. Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.02. Vadeli Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.02.01. USD Hesabı		
181 GELİR TAHAKKUKLARI		119,62
181.01 Faiz Gelirleri		
642 FAİZ GELİRLERİ		119,62
642.01. Faiz Gelirleri		
646 KAMBIYO KARLARI		3.500
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Vadeli yabancı para değerlendirme kaydı		
50.000 x (2,67-2,60) = 3.500		
45,14 x 2,65 = 119,62		
/		

Yabancı paralara ilişkin kambiyo karının hesaplamasında İş Bankası'nın kurları baz alınmıştır.

Bir önceki örnek uygulamada olduğu gibi vadeli TL hesabının değerlendirilmesinde de etkin faiz oranı bulunmalı ve gerekli hesaplamalar yapılmalıdır.

$$\text{Gelecekteki Değer} = \text{Bugünkü Değer} \times (1 + i)^{\frac{\text{Vade}}{365}}$$

$$60.739,22 = 60.000 \times (1 + i)^{\frac{90}{365}}$$

$$i = 0,0509$$

Etkin faiz oranı bulunduğundan sonra vadeli hesabın izleyen yıla devreden vade sonundaki değeri, 31 Aralık'a indirgenir.

$$\text{Bugünkü Değer} = \text{Gelecekteki Değer} / (1 + i)^{\frac{\text{Vadeye Kalan Gün}}{365}}$$

$$60.000 = \text{Gelecekteki Değer} / (1 + 0,00509)^{\frac{60}{365}}$$

$$\text{Gelecekteki Değer} = 60.245,40$$

Vade sonundaki (90 gün sonraki) değeri 60.739,22 TL olan vadeli hesabın 31.12.20X0 tarihine indirgenmiş değeri 60.245,40 TL'dir.

31/12/20X0		

181 GELİR TAHAKKUKLARI	245,40	
181.01 Faiz Gelirleri		
642 FAİZ GELİRLERİ		245,40
642.01. Faiz Gelirleri		
Vadeli TL hesabı faiz geliri kaydı		
/		

İş Bankasında bulunan vadesiz USD değerlemesi için TMS 21 md. 23 uyarınca raporlama sırasındaki değerlendirme kuru olarak banka alış kuru esas alınmalıdır.

31/12/20X0		
102 BANKALAR	2.040	
102.01. İş Bankası		
102.01.02. Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.01. Vadesiz Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.01.01. USD Hesabı		
646 KAMBIYO KARLARI		2.040
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Vadesiz yabancı para değerlendirme kaydı		
$12.000 \times (2,67-2,50) = 2.040$		
/		

VUK Uygulaması

31.12.20X0'da TCMB EUR alış kurunun 2,97 TL olduğu görülmektedir. VUK uyarınca değerlendirme borsa rayici ile yapılmaktadır. Borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca tespit olunur. Maliye Bakanlığı kur tespitinde TCMB kurlarını esas almaktadır.

31/12/20X0		
100 KASA	250	
100.02. Yabancı Para Kasası		
100.02.01. Vadesiz Yabancı Para Kasası		
100.02.01.01. EUR Kasası		
646 KAMBIYO KARLARI		250
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Yabancı para değerlendirme kaydı		
$12.500 \times (2,97-2,95) = 250$		
/		

İş Bankasında bulunan vadeli USD hesabının değerlemesi için, 31.12.20X0'da TCMB USD alış kurunun 2,65 TL olduğu görülmektedir. Ayrıca vadeli hesaba verilen faiz tutarı belli olduğundan 45,20 USD ($180,82 / 120 \times 30$) vadeli tevdiat bakiyesine eklenir. Bu durumda toplamda $50.000 + 45,2 = 50.045,20$ USD vadeli tevdiat hesabında bulunmaktadır.

31/12/20X0		
102 BANKALAR	2.500	

102.01. İş Bankası		
102.01.02. Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.02. Vadeli Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.02.01. USD Hesabı		
181 GELİR TAHAKKUKLARI	119,78	
181.01. Faiz Gelirleri		
642 FAİZ GELİRLERİ		119,78
642.01. Faiz Gelirleri		
646 KAMBIYO KARLARI		2.500
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Vadeli yabancı para değerleme kaydı		
$50.000 \times (2,65-2,60) = 2.500$		
$45,20 \times 2,65 = 119,78$		
	/	

Aynı şekilde yine İş Bankasındaki TL cinsinden Vadeli hesaba verilen faiz tutarı belli olduğundan 246,40 TL ($739,22 / 90 \times 30$) vadeli mevduat hesabına eklenir ve faiz geliri olarak kaydedilir.

	31/12/20X0	
181 GELİR TAHAKKUKLARI		246,40
181.01. Faiz Gelirleri		
642 FAİZ GELİRLERİ		246,40
642.01. Faiz Gelirleri		
Vadeli TL hesabı faiz geliri kaydı		
	/	

İş bankasında bulunan vadesiz USD hesabı için VUK uyarınca, 31.12.20X0'da TCMB USD alış kurunun 2,65 TL olduğu görülmektedir.

	31/12/20X0	
102 BANKALAR		1.800
102.01. İş Bankası		
102.01.02. Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.01. Vadesiz Yabancı Para Hesabı		
102.01.02.01.01. USD Hesabı		
646 KAMBIYO KARLARI		1.800
646.01. Yabancı Para Değerleme Karları		
Vadesiz yabancı para değerleme kaydı		
$12.000 \times (2,65-2,50) = 1.800$		
	/	

VUK ve TMS/TFRS uyarınca yapılan değerlemeler sonucunda 31.12.20X0 tarihinde ticari karda mali kara geçerken çıkarılacak tutar 2.238,84 TL ($7.155,02 - 4.916,18$) olacaktır. Bu durumda ertelenen vergi hesabı yapılması gerekmektedir.

4. Sonuç

Küreselleşmenin hayatın her alanında etkisini hızla göstermesi ile birlikte, ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmış ve sermaye hareketleri ivme kazanmıştır. Bu durum mevcut ve potansiyel yatırımcılar açısından fırsatların doğmasına neden olmuştur. Ancak söz konusu mevcut ve potansiyel yatırımcıların bu fırsatlardan yararlanabilmeleri için, işletmelerin finansal durumlarını güvenilir, şeffaf ve en açık bir biçimde sunmaları ve finansal tablolarını buna göre oluşturmaları gerekmektedir.

İşletmelerin hazırladıkları finansal tabloların ilgili kesimlerin tamamı için aynı anlamı ifade edebilmesi, ortak bir muhasebe dilinin oluşturulabilmesine bağlıdır. Söz konusu ortak bir muhasebe dilini oluşturabilmek ancak “muhasebe standartları seti” varlığı ile mümkündür. Bu bağlamda uluslararası finansal raporlama standartları, ortak bir muhasebe dilinin oluşturulması açısından büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’de ise muhasebe uygulamalarına yön veren VUK olmuştur. 1992 yılı itibari ile yayınlanan muhasebe sistemi uygulama genel tebliği ile muhasebe uygulamalarında yeknesaklık sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin devam etmesi nedeniyle yeni TTK ile TMS/TFRS’leri uygulama zorunluluğu getirilmiştir. Bu süreçte yüksek kalitede ve güvenilir bir finansal raporlama ve bağımsız denetim ortamı oluşturabilmek, finansal raporların uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak standartlar koyabilmek ve etkin bir kamu gözetimini gerçekleştirebilmek amacı ile KGK faaliyete geçirilmiştir.

TMS/TFRS’nin mevcut muhasebe uygulamalarından farklı olduğu ve birtakım yenilikler getirdiği görülmektedir. Örneğin; hazır değerler grubu, nakit ve nakit benzerleri olarak tanımlanırken kasa mevcudunun değerlendirilmesi “gerçeğe uygun değer” baz alınarak gerçekleştirilecektir. Aynı zamanda vadeli mevduatın itfa edilmiş maliyeti ile izlenmesi gerekmektedir.

Öte yandan TMS/TFRS uyarınca değerlendirme (ölçüm) işlemleri tek bir standartta ele alınmamış, aksine her standardın içinde ölçümleme hükümlerine yer verilmiştir. Bu durum, vergi temelli bir ölçümlemeden ziyade bilgi temelli bir ölçümlemin amaçlandığını göstermektedir.

Ancak TMS/TFRS’nin benimsediği muhasebe uygulamaları ve hükümleri ile Türkiye’de muhasebe uygulamalarını şekillendiren VUK arasında ciddi yaklaşım farklılıklarının söz konusu olduğu görülmektedir. Söz konusu bu farklılıkların uyumlaştırma süreci ile minimum seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Bu farklılığa neden olan durumlardan biri de değerlendirme işlemlerinde ortaya çıkmaktadır.

İşletmenin varlık ve yükümlülüklerinin, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yanlış değerlendirme uygulamaları ile olduğundan düşük ya da yüksek değer ile finansal tablolarda raporlanması, finansal tabloların doğruluğunu zedeleyecektir.

Çalışmanın uygulama örneğinde de görüleceği üzere, aynı mali nitelikli olaylar sonucunda, VUK ve TMS/TFRS uygulamaları arasındaki farklılıklar nedeni ile farklı finansal tablolar ve

kar/zarar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu farklılıkların ortadan kaldırılması ile yapılması gereken uygulamalar ile ilgili öneriler şunlardır;

- Ekonomi ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlar, özellikle muhasebe eğitimi veren kurumlar ile meslek odaları hızlıca bir dizi eğitim vererek TMS/TFRS ile farkındalığı artırmalıdır,
- Vergi mevzuatımızda, değerlendirme konusunda kolaylık sağlayacak düzenlemeler ivedilikle hayata geçirilmelidir,
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği düzenlemeleri (muhasebenin temel kavramları, tekdüzen hesap planı vb.) TMS/TFRS ile uyumlu hale getirilmelidir,
- Muhasebe kayıtlarının hem VUK hem TMS/TFRS açısından ayrı ayrı tutulması ve buna göre ayrı ayrı finansal tablolar üretilmesi, işgücü ve zaman bakımından rasyonel bir yaklaşım değildir,
- Türkiye'deki mevcut muhasebe sisteminin TMS/TFRS ile uyumlu hale gelmesini sağlayacak düzenlemelerin kararlılıkla uygulanması gerekmektedir.
- Tekdüzen hesap planı TMS/TFRS uyarınca ivedilikle tekrar oluşturulmalıdır.

4. Kaynakça

- Wolki, H. I., Dodd, J. L., & Rozycki, J. J. (2012). *Accounting Theory - Conceptual Issues in an Political and Economic Enviroment*. London: Sage Publications.
- Weygandt, J. J., Kimmel, P. D., & Kieso, D. E. (2014). *Accounting Principles*. Hoboken: John Wiley & Sons Inc.
- Muğan, Can, Ş., & Akman, N. H. (2005). *Principles of Financial Accounting*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- McLaney, E., & Atrill, P. (2010). *Accounting An Introduction*. Essex: Pearson Education.
- Gaston, S. C., Garcia, C. F., Jarne, J. I., & Gadea, J. A. (2010). IFRS adoption in Spain and the United Kingdom: Effects on accounting numbers and relevance. *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*(26), 304-313.
- Ulusan, H. (2007). Finansal Raporlama Açısından Değerleme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 525-544.
- Vehmanen, P. (2013). Measurement of Assets and the Classical Measurement Theory. *LTA*(2), 130-161.
- French, N. (2006). Value and Worth: Scenario Analysis. *Journal of Property Investment & Finance*, 24(2), 176-179.

Tokay, S. H., & Deran, A. (2008). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nda Değerleme Ölçüleri. *Mali Çözüm*(90), 15-48.

Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları. (2015 Seti). *Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve*. T.C. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Web Sitesi: www.kgk.gov.tr adresinden alındı

Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları. (2015 Seti). *TMS 7 Nakit Akış Tabloları*. T.C. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Web Sitesi: www.kgk.gov.tr adresinden alındı

آل روهها

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA GİRİŞİM FİNANSMANINDA KLASİK VE İSLAMİ FİNANSMAN TEKNİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI MALİYET ANALİZİ

COMPARATIVE COST ANALYSIS OF CLASSICAL AND ISLAMIC FINANCE TECHNIQUES IN FINANCING ENTERPRISE WITH CONTEXT OF SUSTAINABILITY

Doç.Dr. Haluk DUMAN
Aksaray Üniversitesi, halukduman70@hotmail.com

Öğr.Gör.Dr. Mehmet YÜCENURŞEN
Aksaray Üniversitesi, yucenursen@hotmail.com

Öğr.Gör. Ali Aykut PEKER
Aksaray Üniversitesi, aykutpeker@aksaray.edu.tr

ÖZET

Bir girişimin önündeki en önemli sorun, yeni ve orijinal iş fikirlerinin hayata geçirilmesinde ihtiyaç duyulan finansmanın uygun şartlarda temin edilmesidir. Birçok girişim, kurulduktan sonra finansman ihtiyacını sağlayamaması ya da uygun şartlarda sağlayamaması nedeni ile büyüme şansı elde edememektedir ve yeni/orijinal iş fikirleri yitip gitmektedir. Girişimin gerekli finans kaynaklarına ulaşmasında çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Günümüzde girişim finansmanında yoğun olarak melek yatırımcılar, risk sermayesi vb. tercih ediliyor olmakla beraber alternatif finans kaynakları seçenekleri artmaktadır. Bu alternatiflerden biri de İslami finans kaynaklarıdır. Bu çalışmada girişim finansmanında kullanılan klasik ve İslami finansman teknikleri incelenerek kavramsal bir değerlendirme yapılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik bağlamında klasik ve İslami finansman tekniklerinin karşılaştırılarak maliyet analizlerinin gerçekleştirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Girişim Finansmanı, İslami Finansman Teknikleri, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

The most important problem in the front of an enterprise is the provision of financing under appropriate conditions which is needed in implementation new and original business ideas. Many entrepreneurs do not have the chance to grow with the reason that they can not provide financing needs after their establishment or that they can not provide them on appropriate terms, and new / original business ideas are disappearing. There are various alternatives for an enterprise in reaching the necessary financial resources. Nowadays it is preferred in enterprise financing such as angel investors, venture capital, etc., but alternative financial resources options are increasing. One of these alternatives is Islamic finance sources. In this study, conceptual evaluation will be done by examining the classical and Islamic finance techniques used in enterprise finance. So the aim of the study is to carry out cost analysis by comparing classical and Islamic financing techniques in the context of sustainability.

GİRİŞ

Bilindiği üzere, işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için nakit, hammadde, patent, lisans, demirbaş, bina vb. varlıklara sahip olmaları gerekmektedir. Söz konusu varlıkların finanse edilmesi ise kullanım amacına göre; kısa, orta ve uzun vadeli yabancı kaynaklar ve özkaynaklar ile gerçekleştirilmektedir. Bu finansman işlemleri farklı alternatifler ile gerçekleştirildiğinde farklı düzeyde risk ve maliyet düzeyleri ortaya çıkmaktadır.

Girişim finansmanında en önemli sorun, yeni ve orijinal iş fikirleri/projelerinin gerçekleştirilebilmesi için gereksinim duyulan finansman desteğinin optimal koşullarda sağlanabilmesidir. Başka bir ifade ile uygun zamanda, miktarda, teminatlarla ve uygun risk-getiri ve maliyetlerle hızlı bir şekilde yabancı ve özkaynaklara ulaşılabilesidir. Bu noktada, girişimci, işletmenin finansal durumunu göz önünde bulundurarak en uygun finansman yöntemini tercih etmelidir.

İslami finansman yöntemleri ise dini kurallar neticesinde ortaya çıkmışsa da, İslam dinine mensup olmayan (gayrimüslim) yatırımcıların dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bunun temelinde ise Ortadoğu ve Asya ülkelerine özellikle POEC ülkelerinde biriken sermayenin dini hassasiyetler gözetilmesi ile ekonomiye kazandırılması yatmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı klasik finansman teknikleri ile İslami finansman tekniklerinin karşılaştırmalı maliyet analizlerini gerçekleştirmektir.

KLASİK FİNANSMAN TEKNİKLERİ

2.1. Leasing (Finansal Kiralama)

Son yıllarda işletmelerin sıkça başvurduğu finansman yöntemlerinden biri de makine, teçizat, bina vb. büyük tutarlarda nakit çıkışı gerektiren sermaye yatırımlarını satın almak yerine kiralama yoluna gitmektir (Gönen & Akça, 2014). Finansal kiralama özellikle KOBİ'lerin finansman sıkıntılarını aşmalarında orta ve uzun vadede büyük önem arz etmektedir (Shi & Xu, 2015; Turan Kurtaran, 2016)

17 numaralı Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) “Kiralama İşlemleri” standardına göre finansal kiralama; *bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların devredildiği sözleşmedir* (TMS 17, md. 4). 6361 no’lu Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu’nda ise finansal kiralama; *“Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamı veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksandan daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemi”* olarak tanımlanmıştır.

Finansal kiralamanın ulusal ve uluslararası düzeyde (Bodescu ve diğ., 2016);

- Uzun vadeli finansman imkanı tanınması,
- Esnek ödeme planlarına açık olması,
- Nakit paranın başka alanlarda değerlendirilmesine olanak tanınması,
- Ölçek ekonomisi avantajı sağlaması,
- Bazı varlıklarda KDV avantajı sağlaması vb. avantajları bulunmaktadır. (Türkiye’de KDV avantajı kaldırılmıştır.)

Finansal kiralamanın dezavantajları ise; kiralanan varlığın ipotek edilememesi, yüksek faiz gideri, ve varlığın hurda değerinden faydalanamaması olmaktadır (Nanevski & Kostovski, 2016). Diğer taraftan faiz ödemelerinin kanunen gider olarak kabul edilmesi ile kardan düşülmesine ve daha az vergi ödenmesine imkan sağlamaktadır.

2.2. Factoring-Forfaiting

Factoring, işletmelerin factoring şirketlerine genellikle kısa vadeli satışlarından doğan alacaklarını satması ile fon sağlama imkanı sağlayan bir finansman yöntemidir. Factoring, işletme ile factoring şirketi arasında gerçekleştirilen ve süreklilik arz eden bir anlaşmadır. Söz konusu bu anlaşma uyarınca işletme, alacaklarının bir kısmını veya tamamını factoring şirketine devrederek, devretme işlemi ilgili borçlulara bildirmeyi; factoring şirketi ise devredilen alacak tutarlarını peşin veya belirli bir vade sonunda ödemeyi, alacakların ödenmeme riskini üstlenmeyi, ilgili alacaklara ilişkin muhasebe işlemlerini gerçekleştirmeyi, alacakları tahsil etmeyi kabul ve taahhüt eder. Factoring işleminde güdülen temel amaç, işletmenin alacaklarını vadesinden önce tahsil edip, gerekli finansman ihtiyacını karşılanmasıdır (Janekova, 2012). Factoring şirketleri ise işletmelere, muhasebe, tahsilat, finansman vb. hizmetleri sunmaktadırlar.

Forfaiting ise gelecekte tahsil edilecek, mal/hizmet ihracatından doğan bir alacağın vadesinden önce satılarak tahsil edilmesi işlemidir (Hill & Tanju, 1998; Özdemir, 2005). Bu işlemde; söz konusu alacağı satan taraf forfaitist olarak adlandırılırken, alacağı devralan kuruluşa forfaiter denmektedir. Teoride senetli veya senetsiz alacakların tamamı forfaiting işlemine konu olabilmektedir. Ancak uygulamada senetli alacaklar üzerinden forfaiting işlemleri gerçekleştirilmektedir. Forfaiting işleminde forfaiter, mal/hizmet ithal eden ithalatçının güvenilir bir borçlu olmadığı kanısına varması halinde, devralacağı alacağın banka teminatına bağlanmasını talep edebilmektedir (Dikmen, 1992). Böylece forfaiter riskini azaltırken, forfaiting işlemine konu olan alacağın ikincil piyasalarda işlem görebilmesine olanak sağlanmaktadır.

2.3. Risk Sermayesi-Melek Yatırımcılar

Çağdaş finansman yöntemlerinden olan risk sermayesi (venture capital), genel itibari ile küçük ve halka açık olmayan işletmelerin; kuruluş, genişleme ve faaliyetlerini sürdürmesi ve özkaynak yapısının değişmesine yönelik gerçekleştirilen yatırımlardır (Tuna & İsaletli, 2014). Risk sermayesinde amaç, büyüme potansiyeline sahip işletmelerin gelecekte büyük işletmeler haline gelmesini sağlamaktır (Çonkar, 2007: 4). Risk sermayedarı, yatırım yaptığı

işletmeye; fikir aşamasından, sabit varlık yatırımına, pazara açılma, halka açılma vb. olmak üzere çok geniş alanda finansman, yönetim, pazarlama alanlarında destek sağlamaktadır. Risk sermayedarı hiçbir projeye kalıcı olarak ortak olmamakla birlikte; beklediği kara ulaştığı takdirde ortaklığa ilişkin hisseleri devrederek yatırımdan çıkmaktadır. Böylece farklı fikirleri yatırıma devam eder.

Risk sermayesi genellikle KOBİ'lere yönelik olup, finansman sıkıntılarını ortaklık temelinde çözmeye odaklı, orijinal fikir/projelerin hayata geçirilmesine olanak tanıyan bir yatırım finansmanıdır (Gompers, 1996; Sahlman, 1990).

Melek yatırımcı, kuruluş aşamasındaki bir işletmeye finansman sağlayan, gerektiğinde tavsiye veren, üst düzey girişimcilik tecrübesine sahip varlık düzeyi yüksek kişilerdir (Prowse, 1998). Yatırımcıya "melek" denmesinin sebebi, yatırımcının yatırım yaptığı işletme ile yakın ilişkisinden ileri gelmektedir. Melek yatırımcılar, işletmelere finansman sağlarken aynı zamanda bilgi ve birikimleri ile yol gösterici olmaktadır (Uluyol, 2008). Bu bağlamda melek yatırımcı ile risk sermayesi karşılaştırılması aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Melek Yatırımcı ile Risk Sermayesi Karşılaştırılması

Melek Yatırımcı	Risk Sermayesi
Kendi sermayesini kullanır.	Kendilerine yatırılan bireysel ve kurumsal fonları kullanır.
Her türlü yatırımı destekleyebilir.	Özellikle teknoloji tabanlı yatırımları destekler.
Yatırımda kullanacağı sermaye azdır.	Yatırımda kullanacağı sermaye çoktur.
Yatırımın karar sürecine katılır.	Stratejik denetimlerde bulunur.
Yatırımlarını maceracı ve amatör bir ruhla yapar.	Profesyonel ve yüksek getiri amacıyla yapar.
Daha önce girişimcilik deneyimi yaşamış olmalıdır.	Önceden girişimcilik deneyimi olmayabilir.
Yatırım sayısı ve yatırım deneyimi azdır.	Yatırım sayısı ve yatırım deneyimi çoktur.
Daha fazla risk alır ve beklentileri düşüktür.	Daha az risk alır ve beklentileri yüksektir.
Araştırma ve değerlendirme süreci azdır.	Araştırma ve değerlendirme süreci yoğundur.

Kaynak: Akpınar, 2009: 124.

Hem risk sermayedarında hem de melek yatırımcı için yüksek miktarda zarar, düşük miktarda kar söz konusudur. Bunun sebebi ise parlak fikirlerin piyasada kabul görmeme riskinin yüksek olmasıdır. Bundan dolayı yüksek zararlar söz konusu olabilmektedir. Parlak iş fikirleri kabul gördüğü takdirde ise yüksek karlar elde edilebilmektedir.

2.4. Banka Kredileri

İşletmelerin önemli finans kaynaklarından biri de banka kredileridir (Kutlu & Demirci, 2007). Banka kredilerinin günümüzde, çok farklı uygulama şekillerinde sunulduğu görülmektedir. İşletmelerin, banka kredileri kullanırken dikkat etmeleri gereken husus, bankalar tarafından çeşitli isimler adı altında tahsil edilen komisyonlar, kesinti yapılan vergiler vb. hususlardır.

Söz konusu bu komisyon ve kesintiler kredi maliyetlerini artırabilmektedir. Banka kredilerine; spot krediler, döviz kredileri, iştirak – iskonto kredileri, ihracat kredileri vb. örnek verilebilir.

2.5. Halka Açılma

İşletmeler halka açılma yoluyla, özkaynak finansmanı sağlamakta, büyüme ve planladığı yatırımlarını gerçekleştirmek amacıyla ihtiyaç duyulan fonları sermaye piyasalarından temin edebilmektedir.

Halka açılan işletmeler, halka açık borsa şirketi olarak, borsaya kote olmaktadır. İşletmeleri halka açılmaya sevk eden nedenler; finansman ihtiyacı, rekabet durumu, pazarlama, ölçek ekonomisi vb. şeklinde sıralanabilir. Halka açılma işletmelere; kurumsallaşma, likitide imkanı, kredibilite vb. yararlar sağlamaktadır (Çavuşoğlu, 2008: 14). Aynı zamanda işletmeler; hisse senetlerini halka arz ederek, diğer finansman alternatiflerine kıyasla uzun vadeli ve ucuz finansman kaynaklarına erişim imkanı sağlamaktadırlar.

2.6. Satıcı Kredileri

İşletmelerin gerek kuruluş aşamasında gerek büyüme ve olgunluk aşamalarında finansman kaynağı olarak kullandıkları satıcı kredileri, işletmelerin mal veya hizmet alımlarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Satıcının malı teslim etmesi ve alıcıya ödeme için belirli bir süre tanınması ile oluşur. Bu tür kredilerin kullanılmasında, sağlanan kolaylıklar ve formalitenin az olması etkili olmaktadır.

Bu krediler işletmeye faiz yükü getirmemekle birlikte vadeli alımından dolayı miktar ve kasa iskontosundan mahrum kalınmasına yol açmaktadır. Satıcı kredileri işletmenin sağladığı güvene göre senetsiz ve senetli ticari borçlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

İSLAMİ FİNANSMAN TEKNİKLERİ

Dini hassasiyetleri olan girişimciler ile bu alanda yatırım yaparak gelir elde etmeye çalışan finansörlerin bulunduğu bir piyasa olma özelliği göstermektedir. Söz konusu girişimciler ve finansörler hem finansman sağlayan hem de sağladığı finansmanı yatırıma dönüştüren faize karşı duyarlıdır. Bu sistem, faiz dışında risk-getiri arasında tarafların karşılıklı anlaşmaları ile paylaşımını öngören bir sistemdir.

3.1. Mudaraba

Mudaraba, bir tür ortaklık çeşididir. Bu ortaklık türünde; bir taraf sermaye sağlarken, diğer taraf ise emeğini ortaya koymaktadır (Atmeh & Ramadan, 2012; Uppal, 1999). İki taraf arasında mudaraba anlaşması yapılır.

Anlaşmada kar paylaşım oranı belirlenir ancak sabit bir tutar belirlenemez. Bu durumda elde edilen önceden belirlenen oran ile paylaşılır (Rammal, 2013). Zarar halinde, sermaye koyan taraf zararı üstlenir, emek koyan tarafın emeği zayı olmuş olur (Khan, 2012). Mudaraba gereğince zarar, emeği koyan tarafın ihmali sonucunda gerçekleşmiş ise, ihmal ölçüsünde zararı üstlenir.

Ancak temelinde “güven” e dayalı bir ortaklık olan mudaraba, İslam tarihi boyunca en yaygın görülen ortaklık şekli olmasına karşın, günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir ve rasyonel bir finansman yöntemi olarak görülmemektedir (El-Din, 2008; Kumaş & Abdullayev, 2016; Gül, 2005).

3.2. Müşaraka

Müşaraka, iki veya daha fazla kişi/kurumun ortaya belirli miktarda sermaye koyarak, birlikte iş yapması ve iş sonucunda ortaya çıkan kar/zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklık türüdür (İbrahim & Khalifa, 2011). Elde edilen kar, anlaşmanın başlangıcında belirtilen oranlara göre paylaşılırken, zarar halinde ortaklar payları oranınca zarardan etkilenirler (Kalaycı, 2013).

Müşarakanın, mudarabadan farkı; mudarabada ortaya sermaye koyan ortak etkin değil iken, müşarakada bütün ortaklar etkindir. Müşaraka tipi ortaklık daha gerçekçi bir ortaklık anlayışına sahiptir (Parlakkaya & Çürük, 2015). Literatür incelendiğinde, aslında müşaraka ile “joint venture” kavramlarının aynı anlama geldiği görülmektedir (Dinç, 2017).

3.3. Murabaha

Murabaha, asıl itibari ile bir spot satış sözleşmesi olup, taraflar maliyeti bilinen bir ürün/hizmetin üzerine eklenecek kar marjı hususunda anlaşılır ve bu durumda, taraflardan biri belirlenen ürün/hizmeti peşin satın alır ve vadeli olarak satar (Hart & Childs, 2011). Fiyat ve ödeme tarihi, murabaha işleminin başlangıcında kesin olarak belirlenir (Ahmed, Sabirzyanov & Rosman, 2016). Murabaha yöntemi, pratik ve getirisinin yüksek ve düşük riskli olması itibarıyla en sık tercih edilen İslami finansman tekniklerinden biridir (Masood, 2010).

3.4. İcara

Menkul, gayrimenkul ve insan emeği değerlerinin tamamının konu edinebilen icara; leasing işlemi ile benzerlik göstermektedir (Yılmaz, 2014). Bu yöntemde; kiraya verilen varlık kira veren tarafa belirli bir süre için menfaat sağlar. Mesken kiralamak, tarla kiralamak, taşıt kiralamak icara işlemi için örnek olarak verilebilir. İcara sözleşmesi, kiralanan varlığa ait kira bedeli ve kiralama süresini açıkça belirtmelidir. Aynı zamanda, kiracı kiralamaya konu olan varlığın kullanım hakkını değerlendirsin ya da değerlendirmesin kira bedelini ödemekle yükümlüdür.

3.5. Karz-ı Hasen

Yardım kredisi ve güzel borç olarak da adlandırılan karz-ı hasen, bir kimseye ödenmek üzere verilen bir varlık veya sözleşmesi olarak tanımlanabilir (Izadyar & Ragnath, 2014). Bu şekilde ödünç verene mukriz, ödünç alana ise müstakriz denilmektedir (Özdemir, 2012). Karz-ı hasen’de müstakriz ancak aldığı miktar veya tutar kadar ödeme yapmakla sorumludur (Kara, 2012). Mukriz, vadenin uzatılması durumunda dahi vade farkı talep edememektedir.

Karz-ı haseni geleneksel kredilerden ayıran en önemli özellik, vade sonunda ödünç verilen varlık kadar ödeme yapılmasıdır. Zaten karz-ı hasen’de amaç maddi değil manevi kazanç

olmaktadır (Çeker, 1994). Bu bağlamda, faiz ve faizciliğin önlenmesi açısından, karz-1 hasen büyük önem arz etmektedir.

3.6. Selem (Salam)

Selem işlemi özünde, peşin para ile veresiye ürün/hizmet satın almak anlamına gelmektedir (Gözübenli, 1997). Buna göre ileriye dönük satın alma işlemi olarak da tanımlanan selem sözleşmesi ile ileri bir tarihte üretilecek olan ürün/hizmetler, daha üretilmeden satılmış ve karşılığı nakit olarak alınmış olmaktadır (Ningsih & Wardayati, 2016).

Selem, türev ürünlerden forward ve future sözleşmeleri ile benzerlik göstermektedir (Suliman, 2015). Ancak selem, forward ve future sözleşmelerinden (Parlakkaya & Çürük, 2015);

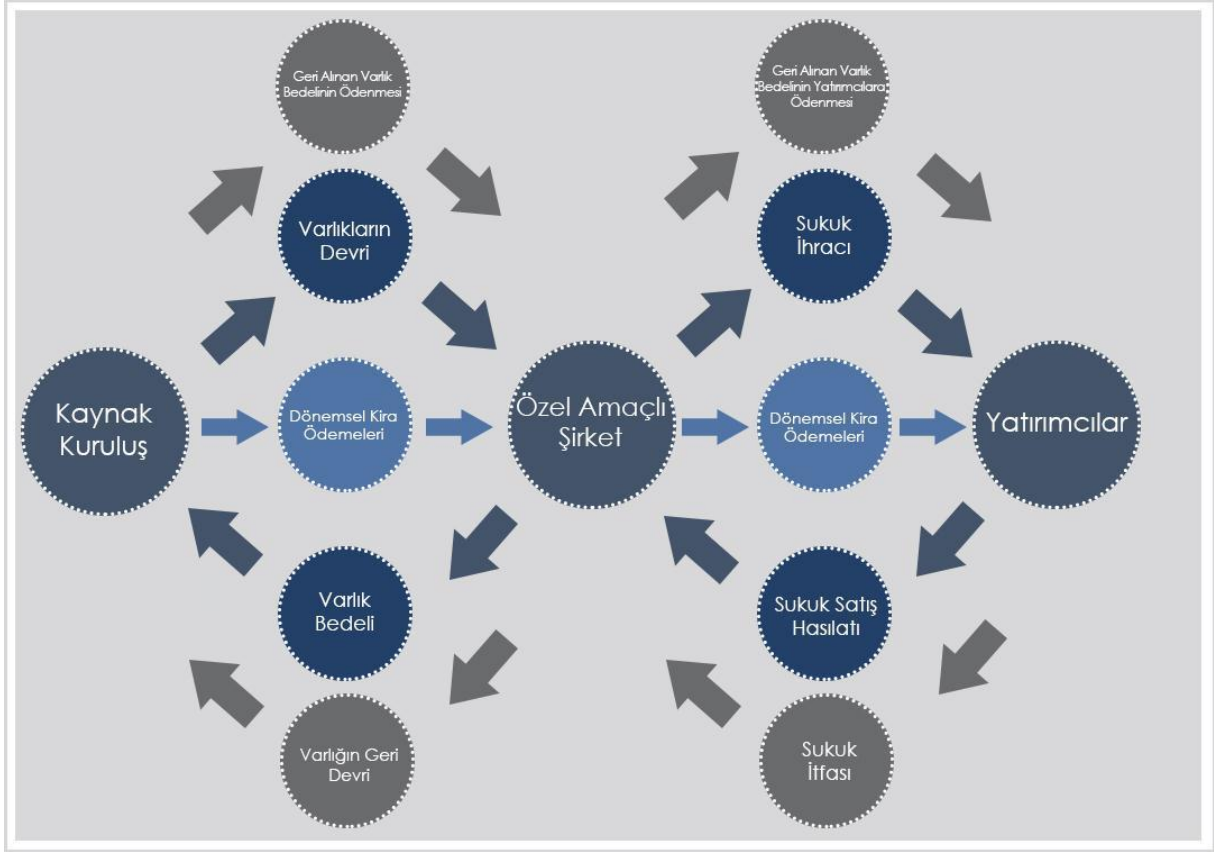
- Ürün/hizmetin bedelinin tamamen vadede ödenmesi ve
- Vade tarihinde satıcının ürünü/hizmeti teslim etmek zorunda olması ile ayrılmaktadır. Forward ve futures anlaşmalarda, sözleşmede belirtilen tutar ile ürünün piyasaya fiyatı karşılaştırılır, ortaya çıkan kar ilgili tarafın hesabına yatırılır. Fiziki bir teslim söz konusu değildir.

3.7. İstisna

İstisna, gelecekte üretilecek bir ürün/hizmetin satılmasını ifade etmektedir (Erkuş & Çenberlitaş, 2016). İstisna sözleşmesi ile üretici, önceden anlaşılan fiyat ve kalitede ürün/hizmet üretme sorumluluğunu üstlenmektedir. Ürün/hizmet bedeli üretim öncesinde, üretim esnasında veya üretim sonrasında ödenebildiği gibi taksitli de ödenebilir (Tunç, 2016: 153). Siparişi veren taraf, ürün/hizmet anlaşma şartlarına uygun ise teslim almak mecburiyetindedir ancak tersi durumda vazgeçme hakkına sahiptir.

3.8. Sukuk

Sertifika veya vesika anlamına gelen Arapça “sak” kökünden gelen sukuk (Gökgöz, 2015); islami prensiplere uygun, orta vadeli, varlığa dayalı, ikincil piyasada işlem gören eşit değerde ve bölünemeyen yatırım sertifikaları olarak tanımlanabilir (Yardımcıoğlu ve diğ.; 2014; Yakar ve diğ., 2013; Büyükakın & Önyılmaz, 2012). Sukuk işleyiş süreci aşağıdaki gibidir.



Şekil 1. Sukuk İşleyiş Süreci

Kaynak: Apak ve diğ., 2016.

Sukuk; bir varlığa sahip olmayı veya ondan istifade etme hakkını kanıtlayan faizsiz bir finansman aracı olarak geliştiği ve uygulandığı için, İslam dini hükümleri gereğince yatırımcısına helal kazanç sağlamaktadır (Özcan & Elitaş, 2015; Alpaslan, 2014). Sukuk ve bono arasındaki temel fark faiz hususudur. Bonoda faiz geliri olmasına karşın, sukukta gerçekleştirilen faaliyetlerden elde edilen kar geliri vardır. Bu bağlamda, bono ve sukuk arasındaki farklılıklar aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. Bono ve Sukuk Arasındaki Farklar

Özellikler	Sukuk	Bono
Özü Açısından	Borç değildir, belirli varlık/proje/hizmetlerde yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil eder.	İhraç edenin borcudur.
Dayanak Varlık Açısından	Minimum %51 maddi varlıklara dayanır.	Gerekli değildir.
Haklar Açısından	Proje, dayanak varlık veya bir hizmet üzerinde yatırımcıya mülkiyet hakkı tesis eder.	Genelde dayanak varlık olmadığı için teminata bağlanmamıştır. Alacaklılar alacaklarını doğrudan

		borçludan talep ederler.
Teminat Açısından	Yapılandırılmış ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda veya projelerde sahiplik hakları ile teminatlandırılmıştır.	Genellikle teminatsız senetlerdir.
Anapara ve Gelir Açısından	İhraç eden tarafından garanti edilmez.	İhraç eden tarafından garanti edilir.
Amaç Açısından	Faizsiz Bankacılık prensiplerine uygun amaçlar dâhilinde ihraç edilirler.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Sertifika Sahiplerinin Sorumluluğu Açısından	Sertifika sahipleri temel varlıkların/projelerin performansından payları oranında etkilenirler.	Bono sahipleri dayanak varlık söz konusu olmadığı için dayanak varlığın performansından değil borçlunun finansal durumundan etkilenirler.

Kaynak: Özcan & Elitaş, 2015.

KLASİK VE İSLAMİ FİNANSMAN YÖNTEMLERİNİN MALİYETLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Girişimin finansmanında; hukuki yapıları, yatırımın büyüklüğü, piyasadaki kurumsal imajı, rekabet boyutu, sektörün karlılığı, sermaye yapısı, borç durumu, teminat durumu, şirket yöneticilerinin finansman anlayışı vb. birçok faktör etkilidir.

Şirketler hukuki yapılarına göre, kısa vadeli finansmanı para piyasasından, uzun vadeli finansman kaynaklarını ise sermaye piyasasından temin edebilmektedir. Borçlanma yoluyla sağlanan kaynaklar belirli vade sonunda taksitler halinde faiz artı anapara ile ödenmektedir. Sermaye piyasasından özkaynak yoluyla sağlanan fonlar faiz maliyeti getirmese de; şirketin yönetimini paylaşma, kardan pay alma, kar pay dağıtımı, denetim komitesinin seçimi, geleceğe ilişkin karar alma sürecinde tek merci olamayacaktır.

Dini hassasiyetleri olan girişimciler için faiz gideri haram olmakla birlikte islami finansman teknikleri ile benzer enstrümanlar kullanılarak söz konusu bu girişimcilerin finansman ihtiyaçlarını farklı kuruluşlardan elde etmesi sağlanır. Bu durum aynı zamanda girişimcilerin yeni finansman kaynaklarına ulaşmasına imkan tanırken, kaynak çeşitlendirilmesi, ölçek ekonomisinden yararlanma, rekabet yeteneğinin artırılmasına yardımcı olacaktır.

Klasik finansman teknikleri ile islami finansman teknikleri özellikleri açısından karşılaştırılması Tablo 3' te gösterilmiştir.

Tablo 3. Klasik Finansman Teknikleri İle İslami Finansman Teknikleri Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

Klasik	Risk	Getiri	Maliyet	Avantajları/	İslami
--------	------	--------	---------	--------------	--------

Finansal Varlık		Dezavantajları		Finansal Varlık Karşılığı
Leasing	Leasing şirketine aittir.	Leasing şirketine ilgili sabit varlığın bedelinin yanında faiz geliri sağlar.	Şirkete faiz maliyeti yüklemektedir.	Murabaha ve İcara
Factoring Forfaiting	Factoring Forfaiting şirketine aittir.	Factoring ve forfaiting şirketi faturalı ve çekli /senetli alacakları vadesinde önce ödeyerek belirli bir iskonto uygulamaktadır.	Şirkete alacağın erken tahsilinden dolayı faiz maliyeti gelmektedir. Burada çekin vadesi, çek sahibinin ve keşidecinin itibarı, piyasa faiz oranları iskonto maliyeti üzerinde etkilidir.	Şirket banka kredileri, özkaynakla finansman vb kaynaklar yerine kendi alacağını devrederek finansman sağlamaktadır.
Risk Sermayesi Melek Yatırımcılar	Risk sermayedarı na ve melek yatırımcıya aittir.	Risk sermayedarı ve melek yatırımcı şirkete ortak olmakta, şirketin piyasa	Risk sermayedarı ve melek yatırımcı, yatırım yaptığı şirketin ticari faaliyetinden doğan bütün	Özkaynak niteliğinde finansman
				Mudaraba ve Muşaraka

		değerini yükselterek gelir elde etmeyi amaçlamaktadır.	riskleri paylaşmakta, temel yetenekleri şirkete aktarmakta, yönetim, pazarlama vb alanlarda profesyonel destek sağlamaktadır.		
Banka kredisi	Bankaya aittir. Banka riskini teminat, ipotek, kefalet vb yöntemlerle minimize etmektedir.	Bankaya faiz getirisi sağlamaktadır.	Şirkete faiz yükü getirmektedir.	Sermaye piyasasında kaynak sağlayamayan şirketler için kısa, orta ve uzun vadeli hızlı ulaşılabilen kaynaktır.	İslami finansman tekniklerinde nakit kredi uygun görülmemiştir. Bütün krediler bir varlık karşılığı verilmektedir.
Halka açılma	Halka açılan şirkete aittir.	Yatırımcısına kısa vadede kar payı uzun vadede ise piyasa değerini maksimize ederek servetini artırmaktadır.	Şirketin hukuki yapısı ve büyüklüğünün halka açılma için müsait olmasının yanında halka açılma ve sonrasında giderlerin yüksek olması.	Şirket özkaynak niteliğinde kaynak sağladığı için faiz gibi gider söz konusu değildir. Şirket kar dağıtım kararı ile dağıtılan karın gider olarak muhasebeleştirilmesi mümkün değildir.	Benzer işlemler söz konusudur.
Karşılığı yoktur.	Risk borç verene aittir.	Herhangi bir getiri konusu değildir.	Şirkete herhangi bir risk getirmemektedir.	Şirket için en avantajlı finans tekniğidir. Borç veren kişinin zarar etmemesi	Karz-1 Hasen

				için altın, gümüş vb kıymetli madene bağlanması uygundur.
Sipariş Avansları	Risk kredili mal veya hizmetin bedelini peşin ödeyene aittir.	Avansı veren için düşük fiyatlı mal veya hizmet alımı söz konusudur. Alınan mal veya hizmetin teslim edilmemesi riski söz konusudur.	Şirket peşin ödeme mukabilinde mal veya hizmetin bedelinde bir iskonto yapabilir.	Şirket için düşük maliyetli ve borçlanma kapasitesinin dışında bir finansmandır.
Bono ve Tahviller	Risk borç verene aittir. Sukukta işlem bir varlıkla teminata bağlanmıştı r.	Bono ve tahviller yatırımcısına faiz getirisi sağlamaktadır . Sukuk ise ilgili varlığın getirisidir, yatırımcı için.	Bono ve tahvil şirkete faiz yükü getirmektedir. Sukuk ta ise dayanak varlığın getirisi devredilmekte dir.	İkisinde şirkete sermaye piyahasında kaynak sağlamaktadır. Sukuk

Klasik finansman tekniklerinde faiz gideri söz konusu iken islami finansman tekniklerinde ise kar payı olarak adlandırılmaktadır.

Burada toplumun tüm kesimleri için ve özellikle işletmeler için en uygun finansman tekniği karz-ı hasendir. Fakat günümüz iş piyasasında pratik olarak uygulaması mümkün değildir. Daha sonra sipariş avansları, satıcı kredileri, yatırımın büyüklüğüne ve geri dönüşüm süresine bağlı olarak borçlanma ve/ veya özkaynak yöntemiyle finansman tercih edilir.

SONUÇ

İşletmelerin; sabit varlık ile dönen varlıkların sabit kısmını, orta ve uzun vadeli yabancı kaynaklar ile özkaynaklarla finansmanını sağlaması sağlanan kaynak ile geri ödenme süresi açısından vade uygunluğunu sağlayacaktır. Bu durum işletmenin nakit giriş ve çıkışlarındaki

uyumu yabancı kaynakları faiz veya kar payı ile ödeme imkanını sağlamaktadır. Sadece geçici kaynak ihtiyaçları için kısa vadeli yabancı kaynakların kullanılması uygundur.

Özellikle yabancı kaynaklar işletmeye faiz veya kar payı yükü getirirken, satıcı kredileri ise işletmenin peşin alış ile sağlayacağı iskontodan mahrum kalmasına yol açmaktadır. Özkaynak yöntemiyle sağlanan finansman ise işletmenin yönetiminin ve kar payının paylaşılmasının yanında işletmenin kontrolünün kaybedilmesi riski sözkonusudur.

Bu bağlamda işletmeler şirketin kredi kapasitesi, islami hassasiyetleri, borçlanma maliyetlerinin yanında yatırım için ihtiyaç duyulan kaynak miktarı, vadesi, ödeme biçimi, ne kadarının iç ne kadarının dış kaynaklarla karşılanacağına doğru tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü borçlanma yoluyla sağlanan kaynaklarda ister klasik ister islami finansman olsun vade uzadıkça artan riske bağlı olarak borçlanma maliyetleri de artmaktadır. Geçici süreli kaynak ihtiyaçlarının satıcı kredileri, sipariş avansları, kısa süreli klasik/ islami finansman teknikleri ile finanse edilmesi uygundur.

Buradaki temel mantık yatırım yapılan varlığın geri dönüşümü ile ilgili varlığa ilişkin ödemelerin uyumluluğunun sağlanması ile işletmenin nakit giriş ve çıkışları uyumlu hale getirilmesidir. Bu sayede işletme daha az kaynağa ihtiyaç duymakta, ortalama sermaye maliyetlerini minimize etmekte, gelecekte ihtiyaç halinde borçlanma veya özkaynak yoluyla finansman sağlayabilmektedir. İşletmelerin kredi kapasitelerinin tamamını kullanmamaları gerekmektedir. Çünkü kriz ve fırsat dönemlerinde ek kaynağa ihtiyaç duyulduğunda olumsuz bir durumla karşılaşmamaları için tedbir almaları gerekmektedir.

İslami finansman tekniklerine göre çalışan katılım bankaları da Türkiye’de Bankalar Kanunu’na göre finansal faaliyetlerini yürütmektedir. Finansal sistem içerisinde klasik bankalar ile rekabet etmekte olan bu kuruluşlar nakit kredi ‘haram’ olduğu için dezavantajlı konumdadır. Katılım bankaları ise karşı gördüğü girişimlerin finansmanın sağlayarak ortak olabilmektedir. Her iki kurumda finansal sistem içerisinde rekabet ettikleri için hem katılım bankaları hem de klasik bankalar piyasa faiz oranına duyarlıdırlar. Katılım bankaları, faiz oranına yakın kar payı payı oranı ile fon toplamakta ve dağıtmaktadır.

İslami finansman teknikleri sayesinde muhafazakar kesimin elinde biriken fonlar katılım bankaları ile ekonomiye aktarılmaktadır. Böylece işletmeler, klasik finansman tekniklerinin yanında faiz hassasiyetine göre düzenlenen alternatif finansman kaynaklarına kavuşmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmed, M. U., Sabirzyanov, R., & Rosman, R. (2016). A Critique on Accounting for Murabaha Contract: A Comparative Analysis of IFRS. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 7(3), 190-201.
- Akpınar, S. (2009). *Girişimciliğin Temel Bilgileri*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Alpaslan, H. İ. (2014). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk (Kira Sözleşmesi) ve Muhasebeleştirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(11), 15-31.

- Apak, İ., Polat, Y., Peker, A. A., & Karakışla, E. (2016). Girişimciliğin Finansmanında Sukuk ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymet İşlemlerinin Değerlendirilmesi. *International Congress on Entrepreneurship (ICE 2016)*, (s. 599-514). Bişkek.
- Atmeh, M. A., & Ramadan, A. H. (2012). A Critique on Accounting for the Mudarabah Contract. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 3(1), 7-19.
- Bodescu, D., Bucur, A. V., Boghita, E., & Ungureanu, G. (2016). Leasing as a Financial Method - A Case Study. *Agronomy Series of Scientific Research*, 59(2), 299-302.
- Büyükakın, F., & Önyılmaz, O. (2012). Faizsiz Finansman Bonusu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(7), 1-16.
- Çavuşoğlu, S. (2008). *Halka Arzların Başarısızlık Sebepleri: Coca - Cola İçecek A.Ş. Örnek Olay İncelemesi*. Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çeker, O. (1994). Mecelle'de Ele Alınmayan Üç Konu: Faiz, Sarf ve Karz. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(5), 99-117.
- Çonkar, M. C. (2007). *Risk Sermayesi Finansman Yöntemi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Dikmen, A. A. (1992). Forfaiting, Risk ve Riskten Kaçınma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3), 113-122.
- Dinç, Y. (2017). Katılım Bankalarında Muşaraka Finansmanının İşleyişi ve Muhasebesi; Sorunlar ve Öneriler. *III. IBANESS Kongreler Serisi*, (s. 1322-1329). Edirne.
- El-Din, S. I. (2008). Income Ratio, Risk-Sharing, And the Optimality of Mudarabah. *J.KAU. Islamic Economics, Contents*, 21(2), 39-62.
- Erkuş, H., & Çenberlitaş, İ. (2016). İslami Finansal Araçlardan Olan Sukuk'ların Muhasebeleştirilmesi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(11), 242-262.
- Gompers, P. A. (1996). Grandstanding in the Venture Capital Industry. *Journal of Financial Economics*(42), 133-156.
- Gökgöz, A. (2015). Kira Sertifikalarının (Sukukun) Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 151-174.
- Gönen, S., & Akça, N. (2014). Finansal Kiralama İşlemlerinin TMS-17 Kiralama İşlemleri Standardı ve Vergi Usul Kanunu Açısından Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(64), 71-94.
- Gözübenli, B. (1997). İslam Borçlar Hukukuna Göre Vadeli Satışlar ve Selem I - Vadeli Satışlarda Vade Farkı Problemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi*(13), 5-20.
- Gül, A. R. (2005). Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarabe ve Selef Yöntemlerinin Mukayesesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(1), 43-83.
- Hart, A., & Childs, A. (2011). Murabaha: A New Era. *Butterworths Journal of International*

- Banking and Financial Law*(July/August), 425-426.
- Hill, K. P., & Tanju, M. N. (1998). Forfeiting: What Finance and Accounting Managers Should Know. *Financial Practice & Education*, 8(2), 53-58.
- Ibrahim, B.-E.-D. A., & Khalifa, M. O. (2011). Why Musharaka Mode of Finance is Worth Considering? *Journal of Islamic Banking and Finance*, 28(4), 35-49.
- Izadyar, A. B., & Ragnath, F. (2014). A New Perspective of Benevolent Loan, QARD Al-Hassan, Using Upfront Payment ‘Mesbah Point’. *Journal of Economic & Financial Studies*, 1(3), 45-58.
- Janekova, J. (2012). Factoring - Alternative Source of a Company Financing. *International Journal of Engineering*, 10(3), 303-306.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 51-74.
- Kara, Y. (2012). İslam Hukuku'nda Deyn'in Deyn Karşılığında Satımı. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*(20), 389-415.
- Khan, O. M. (2012). An Examination of the Underlying Rationale of the Profit and Loss Sharing System, With Special Emphasis on the Mudarabah and Musharakah Within the Context of Islamic Law. *ournal of Finance, Accounting and Management*, 3(1), 23-31.
- Kumaş, M. S., & Abdullayev, E. (2016). Bir Finansman Modeli Olarak Mudârabe'nin Faizsiz Bankacılıkta Etkin Şekilde Kullanılması Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Aktif Rol Üstlenmesi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 67-87.
- Kutlu, H. A., & Demirci, N. S. (2007). KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri. 4. *KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi* (s. 187-198). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Masood, O. (2010). The Rise of Ilismaic Finance: Two-Step Murabaha. *Malaysian Accounting Review*, 9(1), 67-84.
- Nanevski, B., & Kostovski, N. (2016). The Risks of Leasing Arrangements for Small and Medium Enterprise in the Republic of Macedonia. *Journal of Sustainable Development*, 5(14), 39-52.
- Ningsih, W. F., & Wardayati, S. M. (2016). Modification Finance of Salam and the Implications for Salam Accounting Treatment in Indonesia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*(219), 528-533.
- Özcan, S., & Elitaş, C. (2015). Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17(3), 559-586.
- Özdemir, A. (2012). Karz Akdinin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 125-145.

- Özdemir, Z. (2005). Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(10), 194-224.
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2015). Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), 61-86.
- Prowse, S. (1998). Angel Investors and the Market for Angel Investments. *Journal of Banking & Finance*(22), 785-792.
- Rammal, H. G. (2013). Mudaraba In Islamic Finance: Principles And Application. *Feature Edition*(2), 99-105.
- Sahlman, W. A. (1990). The Structure and Governance of Venture - Capital Organizations. *Journal of Financial Economics*(27), 473-521.
- Shi, Y., & Xu, X. (2015). Leasing in China: An Overview. *The Chinese Economy*(48), 312-329.
- Suliman, O. (2015). Forward Contracts: Islamic Salam versus Conventional Call Options. *Competition Forum*, 13(1), 169-173.
- Tuna, A. K., & İsaetli, İ. (2014). İnovasyonun Finansmanı ve Risk Sermayesi. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 64(1), 27-47.
- Tunç, H. (2016). *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Turan Kurtaran, A. (2016). Finansal Kiralamanın Küçük ve Orta Ölçekli İmalat İşletmelerinin Finansal Performansı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*(17), 1-24.
- Uluyol, O. (2008). Girişimcilikte Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Melek Finansman Yöntemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3(2), 43-68.
- Uppal, J. Y. (1999). Risk and Return of Mudarabas: Empirical Evidence from Pakistan. *Thunderbird International Business Review*, 41(4/5), 561-582.
- Yakar, S., Kandır, S. Y., & Önal, Y. B. (2013). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi. *Bankacılar Dergisi*(84), 72-94.
- Yardımcıoğlu, M., Ayriçay, Y., Sabuncu, İ., & Gerekli, İ. (2014). Türkiye'de Sukuk: Kira Sertifikaları. *KSÜ İİBF Dergisi*, 4(1), 199-222.
- Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (61), 81-100.

NIHAT KINIKOĞLU'NDAN SAVAŞ KARŞITI BİR *BOSNA ŞARKISI*

Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU

Gazi Üniversitesi, aylakasoglu@gmail.com

ÖZET

Bosna'da yaşayan insanların başından geçen olaylar üzerine kurgulanan *Bosna Şarkısı* (2008) adlı iki perdelik oyunda, daha önce bir arada yaşamakta olan değişik ırk ve dini inançlardan kişilerin birbirlerine düşman olması, barış ve dostluğun bir türlü yaşanmaması konu edilir. Eserde Yugoslavya parçalanmakta, Kosova ise adeta alev alev yanmaktadır. Bosna'daki bir konservatuarda başlayan oyunda, yılsonu müzik yarışmasına katılacak yetenekli Müslüman ile Sırp bir öğrenci arasında gelişen sevgi ortamının aşırı ırkçı eğilime sahip kişiler tarafından tehdit edilerek yok edilmeye çalışıldığı görülür. Kapatılmak istenen konservatuara karşın hümanist bir yaklaşım sergileyen sağduyulu ve sanatsever kişiler sayesinde sanatın tüm olumsuzlukları yok edeceğine inanılmaktadır; keman tutan eller silah tutarken titreyecek, yaya basan parmaklar ise tetiğe basmakta zorlanacaktır.

Oyunun birinci perdesinde insan sevgisini yok eden ırkçılık, inanç sekterliği ve düşmanlık temaları üzerindeki düşünceler sorgulanır, görüşler tartışılır. Bir toplama kampında geçen oyunun ikinci perdesinde ise, savaşın insanlar üzerindeki gerçek, acımasız ve korkunç yüzü tüm çıplaklığıyla ortaya konulur. Dünyadaki savaşların insanlık üzerindeki yıkıcı etkisi gözler önüne serilirken günümüze dair göndermeler de yapılır.

Çalışmamızın amacı tarihsel ve sosyolojik açıdan yakın dönemde Bosna'da yaşanmış olan olaylardan yola çıkarak genelde dünyadaki savaşların, özelde ise ırkçılık, dinsel ayrımcılık ve yıkımcılığın insanlık üzerindeki kötü, olumsuz etkilerini ortaya koymak ve bertaraf edebilmek yollarından biri olarak sanatın ve bu noktada müziğin olumlu, yapıcı rolüne ve önemine vurgu yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bosna, iç savaş, ırkçılık, din, sanat.

Tarih boyunca Balkanlar, kültürel zenginliğin yanı sıra ayrışmanın ve çatışmanın merkezi olagelmıştır. Osmanlı idaresinden çıktıktan sonra bir türlü kalıcı bir huzura kavuşamamış, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yeniden yıkıcı savaşlara sahne olmuş, bölgedeki çeşitli topluluklar şiddet ve etnik temizliğe maruz kalmıştır. Yugoslavya'nın dağılması ile yeni kaos ve kargaşanın, çatışma ve ayrışmaların kapısı açılmış, dengeler yeniden alt üst olmuştur.

Balkan halkları arasında ortaya çıkan kimlik tanımlamalarında geçmişten günümüze kullanılan en önemli ölçüt; dil, etnik köken ve ırk değil, daha çok din unsuru olmuştur. Dolayısıyla Balkanlardaki kimlik esasen din unsuruna bağlı olarak belirlenmiştir. İşte tarih-

edebiyat etkileşimi bağlamında Nihat G. Kınıkoğlu'nun *Bosna Şarkısı* adlı oyununda da yakın dönemde Bosna'da yaşananlardan yola çıkarak insanların birbirine düşman olup bir arada barış ve dostluk içinde yaşamamalarına etkili bir silah olabilecek müziğin gücü ile etnik dinsel ayrımcılık karşı karşıya getirilir.

Oyun, değişik ırk ve dini inançlardan insanların yaşadığı Bosna'daki bir konservatuarda başlar. Konservatuar müdürü Profesör Branko, bir taraftan yıl sonu yarışmasına katılacak öğrencilerini çalıştırmakta, diğer bir taraftan ise ırkçı eğilimli Sırlar tarafından okulda Müslüman öğrenciler bulunduğu için tehdit edilmektedir Profesör Branko, mutlu ve huzurlu bir yaşama dair hayallerin savaşa birlikte yitip gittiği kanısındadır. Sırp Gönüllüler Birliği, Müslüman öğrencileri ve öğretmenleri konservatuardan uzaklaştırmak isteyince durumun vahimliği bir kez daha ortaya çıkar. Geçmişte yaşanan benzer tedirginlikten yola çıkarak Branko, Sırp öğrenci Lazar'ın babası Stevan'a şöyle der: *“Arkanızdan aynı kapıdan kızı Halide'nin elinden tutmuş Kemal Kapetanoviç girdi. Saraybosna Orkestrası'nın birinci kemancısı olmasına rağmen tereddütle attı adımlarını. Müslüman'dı, çekiniyordu, sırf bu yüzden kızının kabul edilmeyeceği endişesi içindeydi. Ben onu rahat ettirmek için (...) konservatuarda dinlerin, ırkların değil yeteneklerin önemli olduğunu söyledim.(...) Bu görüşüm hiç değişmedi ve hiçbir zaman da değişmeyecek. (...) ben burada müdür olduğum sürece bu çatı altında dinler değil, yetenekler saygı görecektir (...)”*. (Kınıkoğlu 2008: 16).

Stevan'a göre ise sorun sadece Müslümanların değil, tüm öğrencilerin sorunudur ve Profesör Branko öğrencilere yanlış düşünceler aşılar ve işte bu yanlış düşünceler Sırların hayallerindeki “Büyük Sırbistan” emeline engel teşkil eder. Tam aksine son derece barışçıl bir turum sergileyen ve öğrencilerine güzel fikirler aşılamaya çalışan Branko sanatın gücüne ve düşman tanımadığına vurgu yapar ve Sırp olmayanları *“Osmanlı artıkları Müslümanlar”* olarak nitelendiren Stevan'ın göz ardı ettiği gerçeği ortaya koyar: *“Şimdi birkaç yüzyıl öncesine gittik. Farkında değil misin? Osmanlı da tıpkı başınızı döndüren büyük Sırbistan gibi çoktan hayal oldu”* (Kınıkoğlu 2008: 17).

Tarihsel sürece baktığımızda Güney Slavların üç ana etnik grubu da Bosna topraklarında yer almaktadır. Boşnakların Osmanlı döneminde İslam'a geçen Slavlar olduğunu savlanır. Aynı şekilde Hırvatların ve Sırların da dilleri aynı olan Slav halkları olduğu kabul edilmektedir. Bu yüzden ünlü tarihçi Noel Malcolm, tüm Ortaçağı ve Yeniçağı anlatırken “Bosnalı Hırvatlardan Katolikler, Bosnalı Sırlardansa Ortodokslar olarak bahsetmektedir. Boşnaklar ise “Bosnalı Müslümanlar” olarak adlandırılmaktadır (Şafak 2010: 9–10). Çatışan taraflar arasında kültürel farklılıkların olması çatışmanın bir diğer unsurudur. Kültür, çatışan taraflar arasında olgu ve olaylara bakış açısındaki farklılığı yaratmıştır. Sırlar “Büyük Sırbistan” planı çerçevesinde en büyük düşman olarak Boşnakları görmüşlerdir. Onlara göre, düşmanlıkta Müslüman Arnavutlar ve Katolik Hırvatlar Boşnaklardan daha sonra geliyordu. Sırların büyük çoğunluğuna göre ise “Boşnaklar, Osmanlı döneminde topluca İslam'ı kabul ederek Türkleşmiş hain Sırlardır”. Bu anlayışın yanı sıra, coğrafi olarak da Büyük Sırbistan planının uygulamaya konulabilmesi için öncelikle Bosna Hersek topraklarının alınması gerektiği de hâkim bir görüştü (Semercioğlu 2017: 1344).

Bosna Savaşı, Yugoslavya Devleti'ni oluşturan Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya'dan oluşan bu küçük devletlerin soğuk savaşın bitmesiyle birlikte Yugoslavya'dan ayrılarak kendi devletlerini kurma girişiminin bir sonucudur. Nitekim Yugoslavya'nın yıkılması ve Tito yönetiminin baskısının ortadan kalkması ile “*yüzlerce yıllık kinler*” tekrar ortaya dökülmüş, kimliğe dayalı bir savaş başlamıştır.

Oyunda Stevan'ın ırkçı söylemlerine karşın Branko'nun “*birbirinin inanişına saygı gösteren insanların bir araya geldiği vatanlar olamaz mı? Aynı vatani birlikte sevemezler mi?*” (Kınikoğlu 2008: 17) sorularının yanı sıra aynı şekilde Halide ile Lazar'ı kastederek Hıristiyan bir Sırp erkekle Müslüman Boşnak kızın birbirini seviyor olmasında kötülüğün nerede olduğunu sorgular.

Konservatuardaki öğretim üyelerinden Hırvat Mihovil de savaşın korkunçluğuyla yüzleşir. Zira Çetnikler, Ravno'yu basıp tüm ailesini öldürmüştür. Dün komşu olanlar bugün ise birbirlerini öldürmeye kalkışmaktadırlar.

Bosna Şarkısı'nda son dönemde yaşananlar geleceğe dair birtakım umutsuzlukların da habercisidir. Örneğin, Halide'nin babası sırf Müslüman olduğu için Enstitü Müdürlüğü'nden ve aynı şekilde Saraybosna Orkestrası'ndaki görevinden uzaklaştırılır. Siyasetin her alana girdiğinin açık bir kanıtı olarak Lazar'ın Halide'ye sarf ettiği şu sözler son derece önemlidir: “*Biz konservatuar öğrencisiyiz, askeri okul öğrencisi değil. Hocalarımız da Mozart, Çaykovski hayranı, Slobodan Miloseviç hayranı değil*” (Kınikoğlu 2008: 21).

Hatırlanacağı üzere Slobodan Miloseviç, Sırp'ların Bosna'da yaptığı katliamlar ile tanınmış ve *Sırp Kasabı* lakabıyla insanlık tarihinin kara sayfalarına geçmiştir. Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç, 7 Mayıs'ta BM özel temsilcisi Marrack Goulding'e mücadele eden tüm tarafların hatalarının sonucu Yugoslavya'daki bu çatışmaların başladığını belirtmiş ve gazetecilere “Bosna'da herkesin suçlu olduğunu ve hiçbir tarafın suçsuz olamayacağını” bu durumun ortaya çıkmasından kendisinin sorumlu olmadığını söylemişti. Ancak, Müslüman liderlere göre Miloseviç savaşın çıkmasından ve yayılmasından sorumlu olan kişi ve “Büyük Sırbistan” hayalini gerçekleştirmeye çalışan bir politikacıydı. Miloseviç, birçok Bosnalı Sırp askerî, siyasi lideri ve başkalarıyla işbirliği içinde, Bosna-Hersek'in büyük bölümünden, çoğunluğu oluşturan gayri-Sırp nüfusu, esas olarak da Müslüman Boşnakları ve Bosnalı Hırvatları zor kullanarak ve daimi olarak sürme amacı güden 1 Ağustos 1991'de ortaya çıkan ve 31 Aralık 1995'e dek faaliyetini sürdüren- bir ortak suç örgütüne dâhil olmakla suçlandı (Toma 2013: 3).

Balkanlar etnik bakımdan oldukça karışık bir yapı arz etmekte ve bu yapının içerisinde Müslüman Boşnaklar ve Slavlar %44, Sırp'lar % 33 ve Hırvatlar'da % 18 oranında bir kitleyi oluşturmaktadır. Uzun yıllar bir arada yaşayan bu etnik grupların birbirine karşı girdikleri katliamlar, II. Dünya Savaşını aratmayacak vahşettedir. Nitekim Bosna~Hersek'teki bir BM askeri temsilcisi “şu anda sayabildiğimiz kadarıyla tam 17 Sırp Müslüman ve Hırvat gruplar birbiriyle çatışmakta olup, her grubun değişik bir amaç güttüğünü” vurgulayan gözlemi anlaşmazlığın karmaşık yapısını ortaya koyması açısından son derece dikkate değerdir (Bağcı 1994: 260).

Savaş zamanında 10 yaşında bir kız çocuğu olan L. P. o günleri “*Asla pes etmedik, yaşamayı bırakmadık. Her gün dışarıdan bomba sesleri geliyordu, fakat ne zaman bu sesler gelmeye başlarsa annem biz bomba sesleri ile büyümeyelim diye şarkı söylemeye başladılar, her zaman ‘Bugünler geçecek’ diyerek bize umut verirdi. Elektrik olmadığı için o süre boyunca mum ışığında yüzlerce kitap bitirdim, günde yaklaşık 2 kitap okuyordum*” şeklinde anlatmıştır (Yıldız - Cengiz 2016: 20).

Yaşananlardan dolayı büyük bir endişe duyan Halide, bu yarışmayı daha önce kazanan bir Müslüman’ın olup olmadığını merak eder ve babasına neden başaramadıklarını ve evrensel yarışların hiçbirinde bulunamadıklarını sorar. Baba Kemal’e göre söz konusu durumun dinle bir ilgisi yoktur, tüm mesele Müslümanların müziğe bakış açısıdır. Kültürün önemli bir parçası olan müzik, maalesef İslam kültürünün bir parçası olamamıştır. Hatta baba kızına, peygamberin “bizim mescitlerimiz kiliseler, havralar gibi üzüntü yeri değil, mutluluk yeridir” sözünü hatırlatarak inancından dolayı asla utanmamasını, endişelerinin son derece yersiz olduğunu ve dinin başarı önünde bir engel oluşturmadığını kızının göstermesini ister, bunun için ise ona çalışmalarına büyük bir şevkle devam etmesi gerektiğini ifade eder. Yine baba Kemal’e göre: “*İslam’ı çıkarları uğruna kullanmak isteyenler zamanla inancımızı çarpıtmışlar, (...) Müslümanların doğru yolu bulabilmelerini önlemek için halkı cahil bırakmışlardır, Kuran’ın ilk emri ‘Oku’ olduğu halde okumayı engelleyip, akli devreden çıkarmışlardır*” (Kınıkoğlu 2008: 30).

Din konusunda Durkheim’in anlayışı, dini toplumsal bir olgu olarak görmeye dayanır. Ona göre dinsel inançları açıklayabilmek için bireylerden ve onların psikolojilerinden çok toplum yapısından hareket etmek doğrudur. Bu anlamda hem müzik hem din, insan birlikteliğine katkıda bulunan sosyolojik kurumlardır. Müziğin doğuşu ile ilgili pek çok varsayım olmakla birlikte bu görüşlerden biri de müziğin ilkel tapınmanın bir ögesi olarak doğduğudur. Bu görüşe göre müzik, Tanrı’ya ya da Tanrı olarak tanınan bir varlığa karşı inanç ve bağlılığı anlatmak, göstermek için yapılan dinsel törenlerin bir ögesi olarak birtakım sözlerin bir ezgi akışı içinde yinelenmesinden doğmuştur (Göher 2009: 309).

İnsan doğuştan uyumlu ve dengeli bir temel yapıya ve bu yapı içinde kendine özgü bir temel donanıma sahiptir. Bu temel yapı ve donanım içinde müziksel yapı ve donanım çok önemli bir yer tutar. Bu bakımdan insan doğarken barışçıl ve akordu yapılmış bir enstrüman gibidir. Dolayısıyla insan doğuştan barışa ve müziğe hizmet eden bir varlıktır. İnsanın bu temel niteliği, genel olarak, insanlığın yapısında ve doğasında da kendini belli eder. İnsanın-insanlığın doğası ve yapısı ile barışın ve müziğinki birbiriyle örtüşür. Ne var ki, kimi insanlar doğumdan sonraki yaşam sürecinde birtakım nedenlerle yapılarına ve doğalarına aykırı davranışlar edinerek barıştan uzaklaşmakta, kimi toplumları, milletleri ve giderek insanlığı rahatsız ve tehdit etmekte, haksız ve gereksiz savaşlarla yüz yüze bırakmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle insanlık, öteden beri çok köklü ve derin bir barış özlemi içindedir ve bu özlemi gidermede en çok müzikten yararlanmaktadır. (Uçan 2009: 785–786).

Oyunda Branko’nun karısı öğretmen Andela da bir taraftan Hıristiyanlığın temeli sevgi denilirken diğer taraftan farklı dinden olanların hatta kendi dininden olanların bile asırlar boyunca öldürmekten geri durmadığına vurgu yapar. Ve yine ona göre asıl sorun dini inanç

değil, bazı kimselerin kişisel çıkar ve hayalleriyle kişilerin birbirine düşürülmeye çalışılmasıdır.

Oyunun siyasi arenasında ise Slovenya ve Hırvatistan delegeleri parlamentoyu terk etmiş ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bosna Hersek'in de bağımsızlığına kavuşması an meselesidir. Bilindiği gibi Yugoslavya, 1990 yılının sonlarında siyasî bakımdan Balkanlardaki en karışık ülkedir. Nitekim altı cumhuriyetten oluşan ülkede çözümler birbirini izlemiştir. Önce Hırvatistan, arkasından Slovenya, sonra Makedonya ve 1992'de de Bosna Hersek, bağımsızlığını ilân etmiş ve Yugoslavya'dan geriye yalnızca Sırbistan ve Karadağ kalmıştır.

Stevan konservatuara gelir ve Branko'ya Müslümanları konservatuardan uzaklaştırmasını aksi takdirde konservatuarı kapatacaklarını söyler. Stevan'ın da açıkça dillendirdiği gibi Çetnikler'in asıl amacı konservatuarı kapatmaktır: Onlar için birkaç Müslüman öğrenci değil Sırp öğrenciler önemlidir. Branko'nun sözleriyle “*biliyorlar ki keman tutan eller silah tutarken titreyecek, yaya basan parmaklar tetiğe basmakta zorlanacaktır*” (Kınıkoğlu 2008: 24).

Konservatuara gelen çocuklar Halide'nin kemanını parçalar. Bu sahneyi gören Profesör Branko, çok rahatsız olur, kalp spazmı geçirir ve hastaneye kaldırılır. Kemanı parçalanan Halide, yarışmaya nasıl katılacağını düşünürken babası Kemal, kendi kemanıyla çalışabileceğini ve bu olayın asla kendisini korkutmaya izin vermemesini, inadına başarılı olmak için çalışması gerektiğini belirtir ve babanın sözleriyle o haydutlara vereceği en güzel yanıt yarışmayı kazanmak olacaktır” (Kınıkoğlu 2008:23).

Halide, geçmiş olsun çiçeğinden daha güzel ve anlamlı olan bestesini Profesör'e armağan etmek ister. Branko'nun konservatuara dönüşüyle Lazar ve Halide *Bosna Şarkısı*'nı çalarlar. Branko, öğrencileriyle birlikte parçayı dinler ve çok etkilenir. Henüz bir adı olmayan esere *Bosna Şarkısı* adını verir. Çünkü dinlerken adeta Bosna'nın şarkı söylediğini duyar gibidir.

Halide birkaç gündür Müslüman arkadaşları gibi dışarıda başını örtmeye başlamıştır. Branko bunun gerekçesini inançların tehdit altında olduğu vakit simgelerin önem kazandığı, hatta simgelerin inancın kendisinden, tüm değer yargılarından daha önemli olmaya başlamasıyla açıklar. Konservatuardaki Hırvat öğretim üyesi Mihovil de inançların simgelerinin korkunç görünmeye başladığı noktada onlara saldırılacağını söylerken Hırvatların bombaladığı Mostar Köprüsü'nü¹ örnek gösterir. Müslümanlarla Hırvatları birleştiren bu sembolik köprüyü yıkmak istemişlerdir, ancak asıl gaye köprü'nün kendisi değildir. Gerçekten de Mostar

¹ Mostar Köprüsü. Neretva Nehri üzerindeki Mostar Köprüsü 1557–1566 yılları arasında Mimar Hayrettin tarafından yapılmıştır. 1992 yılında Sırpların saldırısından kurtulan köprü 9 Kasım 1993 tarihinde bu sefer Hırvatlarca yapılan saldırıdan kurtulamamış, dört yüz yılda inşa edilen evrensel bir kimlik otuz dakikada yok edilmiştir. Köprü, savaş sonrası Türkiye'nin de aralarında bulunduğu on ülkenin mali desteğiyle bir Türk şirketince onarılmış, uluslararası bir törenle 23 Temmuz 2004 tarihinde tekrar kullanıma açılmıştır (Mithat Arman, Karasu. (2008). Bir Kentin Ölümü: Kentkırım (Bosna-Hersek Örneği). *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17/3, 61–62.

Web:

http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/c59202255090591_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi (ET: 18.10.2017)

Köprüsü, tarihte çok kültürlülüğe karşı yapılan saldırıların tipik bir örneğini temsil etmektedir.

Yarışma sonunda Branko, Halide'nin bestesini dinletir seyircilere. Ardından Halide'nin başarısını ödüllendirmek, kendisine verilen armağana teşekkür etmek ve en önemlisi kemanını kıranlar adına özür dilemek için ona iki yüz yıllık bir Gagliano kemanı hediye eder. Bu esnada Stevan ise oğlu Lazar'ın Bosna Şarkıları değil Sırp şarkıları dinleyerek yaşaması için başka şehre taşınma kararı alır.

Oyunun ikinci perdesi esir kampında geçer. Sırp teğmen İvan'a göre bir taraftan Boşnakları öldürmekle, kadınlara tecavüz etmekle topluluklar arasındaki dostluk bağlarını kırıp kin duyguları ekilmeye ve topluluklar bir araya gelmeyecek şekilde bölünmeye, diğer taraftan ise Sırp çocuk doğurmaya zorlanarak Sırplaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu tür düşünceler içindeki İvan, çelişkili bir durum sergiler ve katıldığı son baskından 12-13 yaşlarında küçük bir Boşnak kızı getirir ve büyük komutanın yaş gününde küçük kızı ona sunacak kadar da şerefsizleşir. İvan'ın bu durumunu Sıhhiye Eri şu sözlerle açıklar: “(...) *Savaşta kiler öldürerek kahraman olurlar, törenlerde onlara madalya takılır. Savaş ortamı insan psikolojisini öyle etkiler ki (...) bir tarafımız İvanları alkışlarken bir tarafımız İvanlar'dan nefret eder ve ikilem içinde yaşamaktan başka bir şey gelmez elimizden (...)*” (Kınıkoğlu 2008: 44–45).

Onbaşı, İvan'ın bu iğrenç planına engel olmak için kızın annesine uyku hapları verip kızına içirmesi ve bu suretle kurtuluşu ölümde bulmasını ister. Ancak esirlerden biri İvan'ın üstüne atlayıp onun boğazını sıkmaya başlayınca Anne ve Esir 2 de İvan'ın üzerine atılır, bunun üzerine Onbaşı, İvan'ı kurtarmak için kızın annesini vurur. Kızı kurtarıırken annesini öldürür. İçindeki kahramanı kurtarmak için, içindeki insanı öldürür.

Oyunun ikinci perdesinde 25 yaşlarında bir Boşnak kadın, 5 yaşındaki sakat kızı Leyla'yla sahnededir. Leyla'nın babasının kim olduğunu bilmez, bildiği yalnızca esir kampında yaşadıklarıdır: “(...) *köyümüzü bastılar, erkekleri öldürdüler, kadınları esir aldılar. Kadınlara her gün üç beş kişi tecavüz ediyordu. Hamile kaldığımı anlayınca deli gibi oldum. Karnımı yumrukladım, kendimi yerden yere attım, aç kaldım. Hamileyken bile tecavüz ediyorlardı (...)*” (Kınıkoğlu 2008: 54).

Savaş esnasında erkekler savaşın bedelini canları ile öderken, kadınlar şiddete, cinsel istismara maruz kalmaktadırlar. “(...) ordular tecavüzü sıklıkla bir silah olarak kullanmışlardır. Bu silah, hem düşmanı demoralize etmek ve kendi askerlerine moral vermek için kullanılmış hem de sembolik olarak zaferi ispat etmeye yaramıştır”(İnal 2011:36).

1992–1995 yılları arasında gerçekleşen Bosna Hersek Savaşı sırasında yaklaşık olarak 100 bin kişi hayatını kaybetmiş, 2 milyon kişi evini terk etmek zorunda bırakılmıştır. 3 yıl süren savaş boyunca yetkililerin açıkladığı rakama göre 50 bin Boşnak kadına Sırp askerleri tarafından tecavüz edilmiştir. Sırplar bunu 3 amaç doğrultusunda gerçekleştirmiştir: Müslüman kadınlardan çok sayıda Sırp bebek dünyaya getirmek, etnik yapıyla oynamak ve Boşnak ve Yugoslav ırkı tamamıyla dünyadan temizleyip yok etmek.

Oyunda savaşın acımasız yüzü Öğretmen ve Leyla'yı da yakalar. Köy basılır ve sınıftayken gelen sesler üzerine Öğretmen (Halide), Leyla ile birlikte bir dolabın içine saklanır. Asker sınıfa girip tüfeğiyle dolabı tarar. Halide Öğretmen ve Leyla, kanlar içinde yere yığılır. Başka bir dolaba saklanan 12 yaşlarındaki erkek çocuğu Asım elindeki bir keman kutusuna sarılmış ve gözleri korkudan açılmış bir vaziyette dolaptan çıkar. Onbaşı, Asım'ın elindeki keman kutusunu açar; kalbinin derinliklerinde büyük bir ızdırapla kemana ve yayı kutudan çıkararak *Bosna Şarkısı*'ni çalmaya başlayan kişi ne acıdır ki Onbaşı Lazar'dan başkası değildir.

Hollandalı bir öğretmen olan Herman Molkenboer 1886 yılında "The School and Peace Thought" (Okul ve Barış Düşüncesi) başlıklı kitabında eğitimdeki çifte standarda dikkat çekmiştir. Molkenboer'a göre din eğitiminde düşmanları bile sevmek öğretilirken, tarih programlarında ulusalcılık yüceltiliyor ve diğer insanlara karşı nefret aşılanıyordu. Bu bakımdan tarih ve coğrafya programları ahlaki değerlerle harmanlanmalı ve dünyadaki diğer barış dernekleri ile iş birliği yapılmalıydı (Aktaş-Safran 2013:138).

Bilindiği gibi Mart 1992'de Bosna Hersek Devleti'nde halk bağımsızlık için referanduma giderken, Bosnalı Sırlar bu oylamayı boykot etmişti. Nisan 1992'deyse Bosna Hersek parlamentosu bağımsız bir "Bosna Hersek Devleti" kurulduğunu resmen ilan etmişti. Şubat 1992'de Türkiye'nin, Nisan 1992'de sırasıyla ABD ve Avrupa Topluluğu'nun Bosna Hersek'in bağımsızlığını tanınmasını ardından, Mayıs 1992'de Bosna Hersek bağımsız bir devlet olarak BM'ye kabul edilmiştir. Savaş, Nisan 1992'den Kasım 1995 tarihinde ABD Ohio'da gerçekleşen Dayton Antlaşması üzerinde uzlaşılana kadar fiilen sürmüştür. Aralık 1995'te Paris'te atılan imzalarla Dayton Antlaşması resmileşmiş ve savaş sona ermiştir (Semercioğlu 2017: 1341-1342). Dayton'un 7. maddesine göre dışarı kaçan mülteciler Bosna'ya tekrar dönebilecekti. Ancak Boşnaklara hiç maddi yardım yapılmadı. Sırlara ise yardımda bulunularak geri dönmeleri sağlandı (Küçükaltan 2014: 4).

Bosna-Hersek'teki çatışmaların bir "din savaşı" olduğu yolunda görüşler özellikle Sırp liderler ve entelektüelleri tarafından işlenmeye ve böylece Sırbistan'ın hedefleri arasında yer alan "Büyük Sırbistan" ve "Etnik arındırma", politikalarına bir siyasi çerçeve kazandırılmaya çalışılmıştır. Özellikle Sırlar ve Müslümanlar arasındaki dini farklılığın geçmişte de sorunlar yarattığı bir gerçektir. Saraybosna Üniversitesinden Prof. Milorad Ekmečić gibi Sırp sözcüleri bu anlaşmazlığın tarihsel düşmanlıkları olan iki toplum arasında gerçekleştiğini ve bunun, bir "klasik bir din savaşı" olduğunu vurguluyorlardı.

Bugün eski Yugoslavya topraklarında gerçekleşen etnik arındırma kısa bir süre önce ortaya çıkmasına rağmen, uluslararası alanda Glasnost ve Perestroyka'dan sonra tüm dünyada en fazla kullanılan kavramlarından biri olur. Etnik arındırma olumsuz bir işaret sunmasına rağmen, önerdiği şey uygulayan ülke için olumlu bir sonuç getirmektedir; Bir diğer deyişle etnik arındırmanın. Amacı bir şehrin herhangi bir kesiminde, bir bölgede veya bir ülkede homojen bir topluluk yaratmaktır. İşte Bosna-Hersek'te Sırlar tarafından yapılmak istenen tam da buydu (Bağcı 1994: 261-262, 266).

KAYNAKÇA

- Aktaş, Özgür- Safran, Mustafa. (2013). Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17/2, 131–150. Web: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/200609> (ET: 22.10.2017).
- Bağcı, Hüseyin. (1994). Bosna-Hersek. Soğuk Savaş Sonrası Anlaşmazlıklara Giriş. *A.Ü. DTCF Dergisi*, XVI (27): 257–279.
- Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/22/104.pdf> (ET: 11.10.2017).
- Göher, Feyzan M. (2009). *Müziğin Toplumsal İşlevi: Müzik, Siyaset, Din ve Ekonomi*. Müzik Kültürü ve Eğitimi. Ankara: Fayton Tanıtım Yay.
- İnal, Tuba. (2011). Savaş Hukukunda Tecavüz ve Yağmayı Yasakla(ma)yan Rejimler Lahey Sözleşmeleri (1899, 1907). *Uluslararası İlişkiler*, 8/29, 27-47.
- Karasu, Mithat Arman. (2008). Bir Kentin Ölümü: Kentkırım (Bosna-Hersek Örneği). *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17/3, 51–64. Web:http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/c59202255090591_ek.pdf?dergi=Cagdas%20Yerel%20Yonetimler%20Dergisi (ET: 18.10.2017).
- Kınıkoğlu, Nihat. (2008). *Bosna Şarkısı*. İstanbul: Mitos/Boyut Yayınları.
- Küçükaltan, Ensar. (2014). *Yeniden Yükselen Sırp Milliyetçiliği ve Bosna Katliamı*. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. Web: <http://insamer.com/wp-content/uploads/2014/04/yeniden-y%C3%BCkselen-s%C4%B1rp-milliyetciligi.pdf> (E.T: 21.10.2017).
- Onursal, Betül (Koordinatör). (2012). *Barış Kültürü ve Eğitimi Çalıştayı*. 21. Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi.
- Semerçioğlu, Harun. (2017). Bosna Hersek'te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* C.16 Sayı:63 (1339–1360). Web: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/346338> (ET: 17.10.2017).
- Şafak, Yasin. (2010). *Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- Toma, Marijana. (2013). Soykırım–Öylesine Zor Bir Kelime. *Humanitarian Law Center*. Belgrad. Web:file:///C:/Users/pc/Downloads/Srebrenitsa%E2%80%99da%20Soyk%C4%B1r%C4%B1m%20(1).pdf (ET: 14.10.2017).
- Uçan, Ali (2009), “Yurtta Barış, Dünyada Barış Sürecinde Müzik ve Müzikçe”, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15.09.2007) *Bildiriler-Müzik Kültürü ve Eğitimi Cilt II*, Ankara: AKDITYK Başkanlığı, s. 757-792. Web:<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/M%C3%9CZ%C4%B0K-K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C-VE-E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0-1.-C%C4%B0LT.pdf> (ET: 22.10.2017).

Yıldız, İlay Buse- Cengiz, Perihan. (2016). Savaşın Kadınlar Üzerindeki Etkisi: Bosna ve Suriye. Web:
<http://myweb.sabanciuniv.edu/bac/files/2013/10/%C3%96ZG%C3%9CRPROJEF%C4%B0NAL.pdf> (ET: 21.10.2017).

آل روها

DORUNTİNA BAŞA’NIN *PARMAK* ADLI OYUNUNDA GERİDE KALANLARIN PARÇALANMIŞ HAYATLARI

Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU

Gazi Üniversitesi, aylakasoglu@gmail.com

ÖZET

Kosovalı yazar Doruntina Başa tarafından 2011 yılında yazılan *Parmak* (Arnavutça: Gisht) adlı eser, uluslararası ödül alan ve Belgrad’ta sahnelenen ilk Kosova oyunudur. Siyasi söylemden uzak, Arnavut aile geleneğini işleyen bir oyun olan *Parmak*’ta 1999 yılındaki Kosova Savaşı’nda kaybolmuş bir adamın annesi ve karısı arasındaki inişli çıkışlı, yürek burkan, iç acıtan ilişkileri konu edilir. Arnavutların geleneksel yaşamlarında önemli bir yere sahip olan *Lekë Dukagjin Kanunu* (1410-1481) her ne kadar Ortaçağ’da yazılmış olsa da kanunun içerdiği maddeler binlerce yıllık geçmişe dayanan sözlü tabulardır. Bu kanunda ev birliği, idare, devlet hukuku, misafir, namus/şeref, kamu ceza hukuku, intikam, evlilik ve kadın konuları işlenir. *Lekë Dukagjin Kanunu*’nda kadın, ev işlerinin yanında tarlada çalışır ve ihtiyarlık çağına kadar aileleri dışındaki dünya ile temasları yasaklanır. İşte bu noktada söz konusu gelenekten yola çıkarak *Parmak* oyununda da savaşta kocasını kaybetmiş kadınların, hala kocasının ailesiyle yaşadığı görülür. Oysa savaş biteli on yıl olmuştur. On yıl sonra bile bir mucizeyle beklediğinin döneceğine inanan iki kadının birbirini suçlayan güç savaşı ve bu savaş içinde hapsolan hatta kaybolan insanların aynı acıyla yüzleşmeye çalışması gösterilir oyunda.

Bildirimizde değişen dünya düzeninde savaşlar yüzünden bir şekilde evlerinden ayrılan ve geri dönmeyen/dönemeyen erkeklerin, ardında kalan farklı beklentiler içindeki iki kadının- anne ve gelin- perspektifinden ilişkilerin nasıl çözümü olmayan bir noktaya taşındığı toplumbilimsel açıdan ele alınarak irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Kosova, geleneksellik, yitiklik, Lekë Dukagjin Kanunu, Arnavut.

Arnavutların geleneksel yaşamlarında önemli bir yere sahip olan *Lekë Dukagjin Kanunu* (1410–1481), her ne kadar Ortaçağ’da yazılmış olsa da kanunun içerdiği maddeler, binlerce yıllık geçmişe dayanan sözlü tabulardır. Bu kanunlar Kosovalı Fransisken Shtjefen Gjergjovi tarafından 1913 yılında yazıya geçirilmiştir. Osmanlı’nın dinsel kuralları ve Tanzimat’la birlikte gelişmeye başlayan modern hukuk kuralları Arnavutluk’ta özellikle de Malisörlerin yaşadığı dağlık bölgede pek geçerli değildi. Türk bürokrat Mehmet Ali Ayni *Lekë Dukagjin Kanunu* için şunları söyler: “(...) ne şeriatın ne Tanzimat-ı Hayriye’nin ilanından sonra neşrolunan yeni nizamların Arnavutluğun her yerinde tatbik olunduğu söylenemez. Esasen o memlekette şeriat ahkamı tatbik olunduğu zamanlarda bile onun yanında kaideleri bir

mecelle içine yazılmamış başka bir kanun cari idi. Malisörlerin yani dağlı Arnavutların milli kanunları olan bu kanuna Lekë Dukagjin diyorlar". Bu kanunun belli başlı özelliklerine yer veren Ayni, kanunda ölen bir Arnavut'un mirasının tamamının erkeğe kaldığını, kız çocuklarına ise mirastan hiçbir şey verilmediğini, bir erkeğin yakın ya da uzak akraba ile veya aynı kabileden bir kızla evlenmesinin yasak olduğunu, buna uymayan erkeğin cemiyet ve kabile hukukundan mahrum bırakılacağını belirtmektedir. Ergenliğe girerken erkek çocuğun beline silahını bizzat babası takardı, kocası ölen kadın kocasının erkek kardeşi ile rızası şartıyla evlendirilir, böylece kadın aynı evde yaşamaya devam ederdi. Kocasının erkek kardeşi ile evlenmeye razı olmazsa, başkasına varmamak mecburiyeti ile evde kalmaya devam ederdi. Kanunun en dikkat çeken hükümlerinden biri de yakını öldürülen birinin intikam hakkının olmasıydı. Süleyman Külçe *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk* (1944) başlıklı eserinde Osmanlı Devleti'nin modernleşme hareketinin Arnavutluk'ta başarılı olamadığını belirtirken bunun nedenlerinden birini de *Dukagjin Kanunu* olarak açıklamaktadır (Çelik 2014: 21-22).

Osmanlı basınında yer alan başka bir yazıda ise *Lekë Dukagjin Kanunu* hakkında şu bilgi verilir: "(...)Dukagjin (Dukakin) Kanununun Devlet-i Osmaniye'deki sıkı usulü merkeziyete rağmen devletçe cibal ahalisi arasında meriyetine müsaade edilmesi keyfiyetini Arnavutluk rüeasası ve ihtiyarları tarihi bir esasa isnad ederler". Sultan Murat Hüdavendigâr dönemine atıfla Sultanın bu müsaadeyi bir Arnavut'un koyunlarının çalındığı şikayeti üzerine toplanan Arnavut reislerinin toplanarak hırsız kısı sürede yakalamalarını sağlamaları üzerine verdiği belirtilmektedir. Lek kelimesinin Fransızca Loi'den geldiği, onun da kanun anlamında olduğu dile getirilmektedir. Bu kanunun sadece Malisya'da yani cibal kısmında cari olduğu belirtilen yazıda kan dökmek adetinin de burada yaygın olduğu ifade edilmektedir (Çelik 2014: 24).

Ortaçağdan kalma *Lekë Dukagjin Kanunu*'nun 20. Yüzyılın başına kadar özellikle Kuzey Arnavutluk gibi dağlık bölgede uygulanmasına göz yummuş ve bir anlamda Arnavutlar açısından birçok zararlı etkileri olsa da milli içeriğe sahip bir yasal düzenlemeyi yaşatmıştır (Çelik 2014: 37-38).

Kanun 12 kitap (bölüm) ve 1262 maddeden oluşur. Bu 12 bölüm şu şekildedir: 1. Kilise, 2. Aile, 3. Evlilik, 4. Ev, eşya, mülk, 5. İş, 6. Ödünç Para, 7. Teminat, güvence, 8. Namus, şeref, 9. Zarar tazminatı, 10. Zarara karşı kanun, 11. Hüküm kanunu, 12. Muafiyet ve istisnalar (Mangalakova 2004: 2). *Lekë Dukagjin Kanunu* "Cibal" (Dağ) Kanunu olarak da bilinir. Nitekim İngiliz seyyah Durham'e göre Arnavutlar arasında bu kanuna Hz. Musa'nın on emrinden daha ziyade itaat edilmiştir (Saygılı 2014: 37).

Kanunda ev birliği, idare, devlet hukuku, misafir, namus, şeref, kamu ceza hukuku, intikam, evlilik ve kadın konuları işlenir. Kanuna göre kadınlar, bitmek bilmez ev işlerinin yanı sıra tarlada çalışırdı, ihtiyarlık çağına kadar aileleri dışındaki dünya ile temasları yasaklanmıştı (Başa 2016: 51). İşte bu noktada söz konusu gelenek anlayışının işlendiği *Parmak* oyununda savaşta kocasını kaybetmiş bir kadının hala kocasının ailesiyle/annesiyile yaşadığı görülür. Oysa savaş biteli on yıldan daha fazla olmuştur. On yıl sonra bile bir mucizeyle beklediğinin döneceğine inanan iki kadının birbirini suçlayan güç savaşı ve bu savaş içinde hapsolan hatta kaybolan insanların aynı acıyla yüzleşmesi gösterilir oyunda.

Batı Balkan Oyun Yazma Yarışması'nda "En İyi Çağdaş Oyun Dalında" birinciliği kazanan ve 2013 yılında Saraybosna'da düzenlenen MESS Tiyatro Festivali'nde "En İyi Balkan Oyunu" ödülünü alan *Parmak*, aynı zamanda Belgrad'ta sahnelenen ilk Kosova oyunudur.

Oyunun kadın karakterinden biri olan 45 yaşındaki kayınvalide Zoya, görünüş itibarıyla hayli yıpranmış ve yaşlı gözükmetedir. Otuzlu yaşlardaki gelini Şkurta ile şehrin varoşlarındaki bir evde oturmaktadır. Gelinini sürekli eleştirip duran Zoya, gelini yaşındayken iki çocuk annesiydi ve kimse ona ne yapması gerektiğini söylemezdi. Oysa gelin Şkurta, hiçbir şey bilmez ve hiçbir şeyi de gerektiği gibi yapamaz. Ocağın üstünde pişirmeye çalıştığı ve yaktığı yemek gibi gelini de hayatını karartmıştır Zoya'ya göre. Daha ilk gördüğünde onu beğenmemiş, oğlu beğendiği için o vakitler buna ses çıkarmamıştır; şimdi ise gelini oğluya değil, kendisiyle yaşamaktadır.

Zoya, ilk çocuğunu –kızını- doğurduğunda henüz 14 yaşındadır ve şu anda kızı uzak bir yerde yaşamaktadır. Oyunda kadının hangi yaşta olursa olsun hiçbir söz hakkı olmadığı gerçeği Zoya'nın ağzından şu sözlerle anlatılır:

"İlk kez adet görmüştüm. Annem bunu babamdan gizledi. Ama babam çamaşırları kontrol ettiği için öğrendi bunu. Sonra da bana hiç sormadan ve annemin tüm isyanlarına rağmen beni biriyle evlendirdi. Burada kadınlara ve kızlara sorulmaz. Onların hayatları söz konusu olduğunda bile. Beni evlendirdikleri gün sustum ve sadece dediklerini yaptım. Beni neler bekliyordu bilmiyordum. Her şey çok hızlı gelişti. Beni kocaya götürdükleri gün annem sürekli ağlıyordu. (...) Dokuz ay sonra bir kız çocuğu dünyaya getirdim. O gün çatı katındaki odaya, çocuğu emzirirken kocam geldi. Öyle bir tokat attı ki bana, göğsüm bebeğin ağzından fırladı. Erkek evlat istiyordu. Ne O, ne de ailesi, tekrar hamile kalıncaya kadar benimle konuşmadılar. (...) ve dokuz ay sonra ona bir erkek çocuk doğurdum. Havaya ateş ettiler, şarkı söylediler, dans ettiler. Misafirler gelip gidiyordu. Baklavalara açıldı. (...) Oğlum süttten kesilince, babası onu her yere götürmeye başladı. Benimle, sadece bana emir vermeleri gerektiğinde konuşurlardı. Kızım büyüdüğünde, kocam bana sormadan onu çok uzaklara gelin verdi. Oğlum için ise, yirmi yaşını doldurduğunda eve gelin getirdi. Böylece ben ne kızımı, ne de oğlumu büyütebildim" (Başa 2016: 30).

Oyunda yer alan intermezzolar¹, kadın karakterlerin iç dünyalarını ortaya koyar. Nitekim İntermezzoda Zoya, tezgahar bir kadının yanındadır ve onunla sohbet eder. Sohbet esnasında

¹ İntermezzo: Olağanüstü zenginlikteki dekor ve kostümlerle oynanmasına rağmen sıkıcılığı bir türlü giderilememiş olan Plautus komedyalarının meydana getirdiği ağır havayı dağıtma çarelerinin aranması, müziğin gelişiminde önemli bir başlangıca yol açmış ve bu suretle ortaya çıkan yepyeni bir sanat türü bugünkü operaya temel teşkil etmiştir. Bu bağlamda intermezzo, Plautus komedyalarının arasına konan bir ara-oyundur. (Sibel Ertekin. (2007). *Türk Operası'nın Gelişim Süreci*. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilimi. Ankara, 6.).

son zamanlarda hem uyurken, hem de uyanırken en çok oğlunu düşündüğünü itiraf eder. Zoya'nın oğlu on yıl önce 10 Haziran'da evden çıkmış ve bir daha geri dönmemiştir. Hiç bir zaman oğluyla ilgili hiç kimse bir şey sormamıştır ona. Hatta oğlu çocukken bile. Oğluyla her zaman kocası ilgilenmiş, kimseye danışmadan kararları hep kocası almıştır. Oğlu daha beş yaşındayken kocası, oğlunu alıp kiraz ağacına çıkmış, oğlunun ayağı kaymış ve yere düşmüştür. O zamandan beri oğlunun ayağı aksamaktadır. On yıl önce ise sokaktan gürültü ve konuşmalar geldiği vakit kocası dışarıya çıkıp neler olduğuna bakması için oğlunu gönderdiğinde oğlu bir daha geri dönmemiştir. Aynı şekilde kocası da oğlunun peşinden küfrederek dışarı fırlamış ve bir daha geri dönmemiştir.

Zoya, bir yandan gelini Şkurta'yı oğlunun karısı olduğu için evde tuttuğunu itiraf ederken, diğer yandan ise her şeye rağmen oğlunun dönüşünü beklemektedir, gelininin gitmesine izin verdiği takdirde ise oğlu çıkagelirse ona ne söyleyeceği, yüzüne nasıl bakacağı kaygısını taşımaktadır. Sürekli olarak gelinine serzenişte bulunan Zoya'ya göre gelininin karnını doyurur, başını sokacak bir ev ve iyi bir uyku, rahat bir yatak, sıcak su, kışın sıcak bir ev verir, kısacası onda olmayanı ona verir, karşılığında ise Şkurta kendisine hiçbir şey vermez. El becerisi yoktur. Zoya'nın sözleriyle gelininin kafası, kalbi ve elleri arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Şkurta yalnız bırakılsa, tüm gün cam kenarında oturup dışarıdaki ağaçları seyredecektir.

Oyunda sembolik bir anlam içeren ağaç, geçmiş ile şimdiki, şimdi ile gelecek arasında daimi birleşik bir halka oluşturur, bir başka deyişle dönemin geçmişle koparılamayan bağına hatırlatır. Ağaç, yaşamın, gelişimin bir sembolüdür, aynı zamanda kişiyi yaşam ve yaşamdaki yeriyile ilgili düşünmeye sevk eder (Chevalier- Gheerbrandt 1969: 531-532).

Zoya, daldığı hayal dünyasından bir türlü çıkamaz ve gerçeklerle yüzleşmek istemez. Hiçbir fırtına oğlunu geri getirmeyecektir. Fırtına dindiğinde eve döndüğünde oğlunu evde bulacak olma umudu hiç dinmez. Oysaki fırtına artık o eve su, çamur ve gübre getirmektedir yalnızca.

Bu noktada Zoya'nın oğlunun ve kocasının eve geri dönmemelerinin altında dönemin Kosova'daki siyasi olayları yatmaktadır. Hatırlanacağı üzere daha 1981 yılında Yugoslav lider Tito'nun ölümüyle birlikte ülkede yıllar boyu devam eden ekonomik sıkıntılar, etnik ve dinsel çeşitlilik nedeniyle çok hassas olan denge sarsılmaya başlamış ve huzursuzluklar çıkmıştır. Kosova da bu durumdan en çok etkilenen bölgelerden biri olmuştur. İlk olaylar 1981 yılında Priştina Üniversitesi'nde bir üniversite eylemi ile patlak vermiştir. 1981 olaylarında Priştina Üniversitesi'nin ön planda olması bir tesadüf değildir. 1970 yılında kurulan bu üniversite kısa zamanda Arnavut milliyetçiliğinin merkezi haline gelmiştir. Priştina Üniversitesi yemekhanesinde başlayan ve yayılarak iki yüz elli kişinin yaralanmasına, dokuz kişinin ölümüne yol açan olaylar, alınan sert polisiye tedbirlerle bastırılmıştır (Kadriaj 2008: 14-15).

1981 yılındaki gösterilerden sonra Kosova'da olağanüstü hal ilan edilmiş ve Arnavut halka karşı yoğun baskılar uygulanmıştır. Ancak alınan polisiye önlemler ve baskıcı yöntemler beklenen sonucu vermemiş ve Kosova sorunu her geçen yıl önemini arttırarak Balkanlar'ın en ciddi sorunu olma niteliğini kazanmıştır (Kadriaj 2008: 19).

29 Haziran 1989 tarihinde Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümünde Miloşeviç'in Kosova'da yaptığı konuşmada Arnavutların Sırp'ların haklarını ihlal ettiklerini iddia etmesi ve ülkede siyasetçiler ve medya tarafından sürekli kışkırtılan milliyetçiliğin etkisiyle; Kosova'da 1980'lerin başından beri zaten mevcut olan Sırp-Arnavut gerilimi daha da tırmanır. Miloşeviç'in 1989'da Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerini kaldırarak Sırbistan'a bağlı bir bölge haline getirmesi, Kosova'daki "hassas denge"yi iyice alt üst eder ve Yugoslavya'nın dağılma sürecini belirginleştirir. Bu süreçte, artan baskılara Kosovalı Arnavutların tepkisi 1989-1996 arasında barışçı direniş şeklinde gelişti. 1996'da Sırp güvenlik güçlerine ve Arnavut "işbirlikçiler"e yönelik saldırılara başlayan Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosovës-UÇK) ilk kez Sırp'lar tarafından öldürülen bir Arnavut öğretmenin Aralık 1997'deki cenaze töreni sırasında kamuoyunun önüne çıkar (Coşkun 2010: 58).

Güvenlik Konseyi'nin bir yetkilendirmesi olmaksızın askeri bir paktın kendi inisiyatifiyle gerçekleştirdiği Kosova müdahalesi, 1999 yılının Mart- Haziran ayları arasında 'Kosova barış planı'nı reddeden Yugoslavya'ya karşı NATO tarafından düzenlenen hava saldırılarıdır (78 gün hava saldırıları) (Kadriaj 2008: 55).

Kosova savaşında ve sonrasında yaklaşık 13.500 kişi hayatını kaybetmiştir. Yalnızca birkaç ayda 700.000'i aşkın Kosovalı Arnavut, katledilme, tecavüze uğrama korkusuyla Kosova'dan kaçmak zorunda kalmıştır.

Parmak oyununda gelin Şkurta'nın cephesinden bakıldığında ise tuhaf hayat tarzlarından dolayı komşuları bahçenin kapısına bile yaklaşmaktan çekinirler ve tüm bunların suçlusu da kayınvalidesidir. Kayınvalidesinin yanında kendini köle gibi hisseder. Hatta *kısa* anlamına gelen Şkurta ismini bile Zoya vermiştir ona, kendinin günlerini ve yaşam süresini kısaltmak içindir tüm bunlar. Şkurta, her şeyden yorulmuş ve en önemlisi de Zoya'nın kuruntusuyla yaşamaktan bıkmıştır.

Kayınvalidesiyle yaşamak çok zordur. Tüm bu süreçte iç dünyasında bile ne kocasını hatırlamasına, ne de onu unutmasına izin vermiştir kayınvalidesi. Anlaşılmayan husus kayınvalidenin bir yandan hala oğlunun gelmesini beklerken diğer yandan ise evin her yerinden oğlunun izlerini silmeye çalışmasıdır. Şkurta'nın annesi her şeyi yapar, kayınvalide ise sürekli kendisini küçümsemeye çalışır, adeta bir çaput/bir yer bezi gibi görür onu ve tüm bunları da bir zamanlar oğlunun karısı olduğu için yapmaktadır. Zoya ile tek ortak noktası her ikisinin de kocasız kalmış olmalarıdır.

Oyunun diğer *İntermezzo*'sunda bu sefer Şkurta'nın hayali, mutlu dünyası ortaya serilir. Şkurta, mutluluk dükkanındadır ve maketten şehrin tam göbeğinde bir ev satın almak ister. Göğe doğru baktığında ise çok katlı binalar görmelidir. Evinin mutfağında modern araç gereçler ve bulaşık makinesinin yanı sıra elektrikli süpürge de olmalıdır. Oturma odasında bir sürü yastığı olan kocaman kanepenin en sevdiği parfüm kokusu gibi kokmalı, yatak odasındaki camın önünde geceleri odasını aydınlatacak sokak lambaları bulunmalıdır.

Görüldüğü üzere oyunda geleceğe yönelik umutları olmayan kadın karakterler sürekli olarak bir mutsuzluk ve umutsuzluk halindedirler. Kadınların geçmişte yaşadığı ve onlara derin

acılar yaşatan olayların etkisinden kurtulamamaları neticesinde derin bir mutsuzluk havası esip durur bu kadınların üzerinde.

Yazar Doruntina Başa'nın sözleriyle; *Parmak* oyunu, Kosova'da güncel olan *kaybolmuş insanları* ele alır. Farklı ve yeni bir açıdan, erkeklerin ardında kalan kadınların bakış açısından ve yine yazarın ifadesiyle; *Parmak*, hangi tarafı göstereceğini bilmeyen ve suçluyu bulamayan işaret parmağıdır. *Parmak*, seni gösterir. Kendini suçlu hissetmeni sağlayan parmağın koca bir gölgesidir. *Parmak*, hem barışmayı, hem de ayrılmayı sunar. *Parmak*, kötü bir şey yapıldığını hatırlatır sürekli. Her şeyin dağılabileceğini ikaz eder. *Parmak*, tehdittir. *Parmak*, kaşındığın bir şeydir. Dokunma eylemini gerçekleştirdiğindir. Pek çok geleneksel Kosova ailesinde olduğu gibi bir kadının hayatı eskiden kocasına ait iken şimdiyse kocasının ailesine/annesindedir. “Özel hayatları” yoktur onların. Kocasının ailesi sadece onun annesinden oluştuğu vakit “anne” tüm durumu kontrol edebilmek için adeta güç göstermeye/güç gösterisi yapmaya çalışır. Nitekim oyunda da gelinin, kaybolmuş kocasıyla ilgili beklentileri farklı olduğunda, gücü elinde tutmaya çalışır. Bu iki kadın, aralarındaki ilişkiyi birbirlerini kırarak, yaralayarak çözümü olmayan bir noktaya taşırlar (Başa 2016: 49). Dolayısıyla oyunda iletişim kurma yetisini kaybetmiş ve en önemlisi geleceğe dair ümidini ve şimdiki zamana tutunabilme yetisini kaybeden bireyler/kadınlar ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Baş, Doruntina. (2016) *Parmak*. İstanbul: Mitos-Boyut TEM Yapım Yayıncılık Ltd.Şti.
- Chevalier, Jean- Gheerbrandt, Alain. (1969). *Dictionnaire des Symboles*. Paris: Robert Laffont, 531–532.
- Coşkun, Demirtaş Birgül. (2010). Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990–2008). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7/27, 51-86
- Web:<http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/kosova-bagimsizligi.pdf> (ET: 10.10.2017).
- Çelik, Bilgin. (2014). Geleneksel Yapı ile Modernite Arasındaki Gerilime Bir Örnek: Arnavutluk'ta Kan Davaları ve II. Meşrutiyet Döneminde Soruna Çözüm Arayışları. *Studies of the Otoman Domanin*, 4/7.
- Web:<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ohsc/article/view/5000141795/0> (ET: 24.10.2017).
- Ertekin Sibel. (2007). *Türk Operası'nın Gelişim Süreci*. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilimi. Ankara.

Garan, Bahanur- Doğan, Abide. (2013). Anılara Yansıyan Yönleriyle Arnavutluk ve Arnavutlar. *VIII: Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri* (25-28 Eylül 2013). Tiran-Ankara, 433-435.

Web:http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/abide_dogan_bahanur_garan_anilarla_yansiyan_yonleriyle_arnavutluk.pdf (ET: 22.10.2017).

Kadriaj, Shqipran. (2008). *Kosova Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Ankara.

Mangalakova, Tanya. (2004). *The Kanun in Present-Day Albania, Kosovo, and Montenegro*. International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations (IMIR), 1-15.

Web: pdc.ceu.hu/archive/00003864/01/The_Kanun.pdf (ET: 09.10.2017).

Saygılı, Hasip. (2014). 20. Yüzyılın Başlangıcından Günümüze Arnavutlarda Osmanlı ve Türkiye Algısı. *Bilge Strateji*, 6/10, 35-62.

Web:http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-212-2014042142m1_albanian_perception_of_the_ottomans_and_turkey_from_the_20th.pdf (ET: 20.10.2017).

İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ GELİŞMELERİN MAKRO ANALİZİ IŞIĞINDA KADIN İSTİHDAMI; ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice Nur GERMİR

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, nur.aydin@cbu.edu.tr

ÖZET

Küresel ekonomide 2016 yılı itibari ile yaşanan belirsizlikler ve 15 Temmuz menfur darbe girişiminin ekonomik büyümemize olan negatif etkileri nedeni ile 2016 yılı istihdam oranları aşağı yönlü gelişme göstermiş olsa dahi; 31 Mart 2017 büyüme oranının beklentilerin üzerinde yüzde 5 olarak gerçekleştiği, 30 Haziran 2017 tarihinde de yüzde 5.1 olarak büyüme oranının bir nebze artışla realize edildiği görülmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de kadınların istihdama katılım oranı 1988- 2005 yılları arasında hızla düşüş kaydederek yüzde 34.3’ten yüzde 23,3’e gerileme göstermiştir. 2005 yılı sonrasında artış eğilimine geçen istihdama katılım oranının 2011 yılında yüzde 28,8, 2012 yılında yüzde 29,5 olarak gerçekleştiği, 2008-2013 yılları arasında kadın istihdamında 1,5 milyona yakın bir artış olduğu ancak bu artışın temelinde TÜİK’in kadın istihdamına yeni bir kategori olarak evde bakım hizmetlerini eklemiş olmasının etkisinin büyük olduğu ifade edilebilir. 15-65 yaş arası kayıtlı kadın istihdamı oranının en yüksek olduğu il yüzde 26,73 ile İstanbul, yüzde 26,66 ile Tekirdağ ve yüzde 25,78 ile Ankara şeklinde sıralanmaktadır. 2010 yılı verilerine göre doğurganlık hızının 132,9/binde oranı ile en yüksek olduğu il Şırnak, en düşük olduğu il Edirne’dir (38,95/binde). En yüksek doğurganlık hızı sıralamasında Şırnak’ı, Şanlıurfa (132,34/binde) oranı ile takip etmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), 2007 yılı itibari ile Türkiye’deki muhtarların sayısını 52 bin 929 olarak bildirmekle birlikte kadın muhtarlar konusunda bir bilgi verilmemektedir. 2009 yılı verilerine göre Türkiye genelinde toplamda 2 bin 948 olan belediye başkanı sayısının 26 tanesi kadınlara ait olup; 2012 verileri ile Şanlıurfa’nın Viranşehir ilçesinde belediye başkanının kadın olduğu bildirilmektedir. İşgücü arzında yaşanan artışların istihdam, üretim ve eğitim politikaları ile desteklenmesi halinde işgücü arzındaki artış trendinin korunabilmesi böylece sosyo-ekonomik faydaların sağlanabilmesi ile de beşeri kaynağımızın prodüktif bir şekilde değerlendirilmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, Ekonomik Büyüme, Kadın İstihdamı

ABSTRACT

In the global economy, uncertainties and the July 15th coup attempt with the negative effects of economic growth although the employment rates for 2016 have shown a downward trend, the growth rate of 31 March 2017 is 5 percent above expectations, growth rate of 5.1 percent on June 30, 2017 it is seen that it is realized with a slight increase.

According to TURKSTAT data employment participation rate of women in Turkey, decreasing rapidly between 1988 and 2005 from 34.3 percent to 23.3 percent. The rate of participation in employment, which started to increase after 2005 in the year 2011, 28.8

percent, it was realized as 29.5 percent in 2012, between 2008 and 2013, there is an increase of nearly 1.5 million women in employment but on the basis of this increase. TURKSTAT as a new category for women's employment it can be said that the effect of having added home care services is great. The highest female employment rate between the ages of 15 and 65 is 26,73% Tekirdag with 26.66 percent and Ankara with 25.78 percent. According to 2010 data, fertility rate is highest at 132.9 /Edirne is the lowest (38,95 / in). The highest fertility rate in the order of Sırnak, followed by Şanlıurfa (132,34 / binde) rate. The National Action Plan for Gender Equality (2008-2013) by the year 2007, while reporting the number of headmen in Turkey as 52 thousand 929 no information is given about female muhtars. According to 2009 data Turkey across the 26 of the Mayor's total of 2 thousand 948 belong to women; 2012 data of the province of Şanlıurfa in the province of Viransehir is reported to be the woman of the mayor. Increases in labor supply if supported by employment, production and training policies protection of the upward trend in labor supply so that socio-economic benefits can be achieved. It is thought that it is possible to evaluate our human resource in a productive way.

Keywords: Labor Market, Economic Growth, Women Employment

GİRİŞ

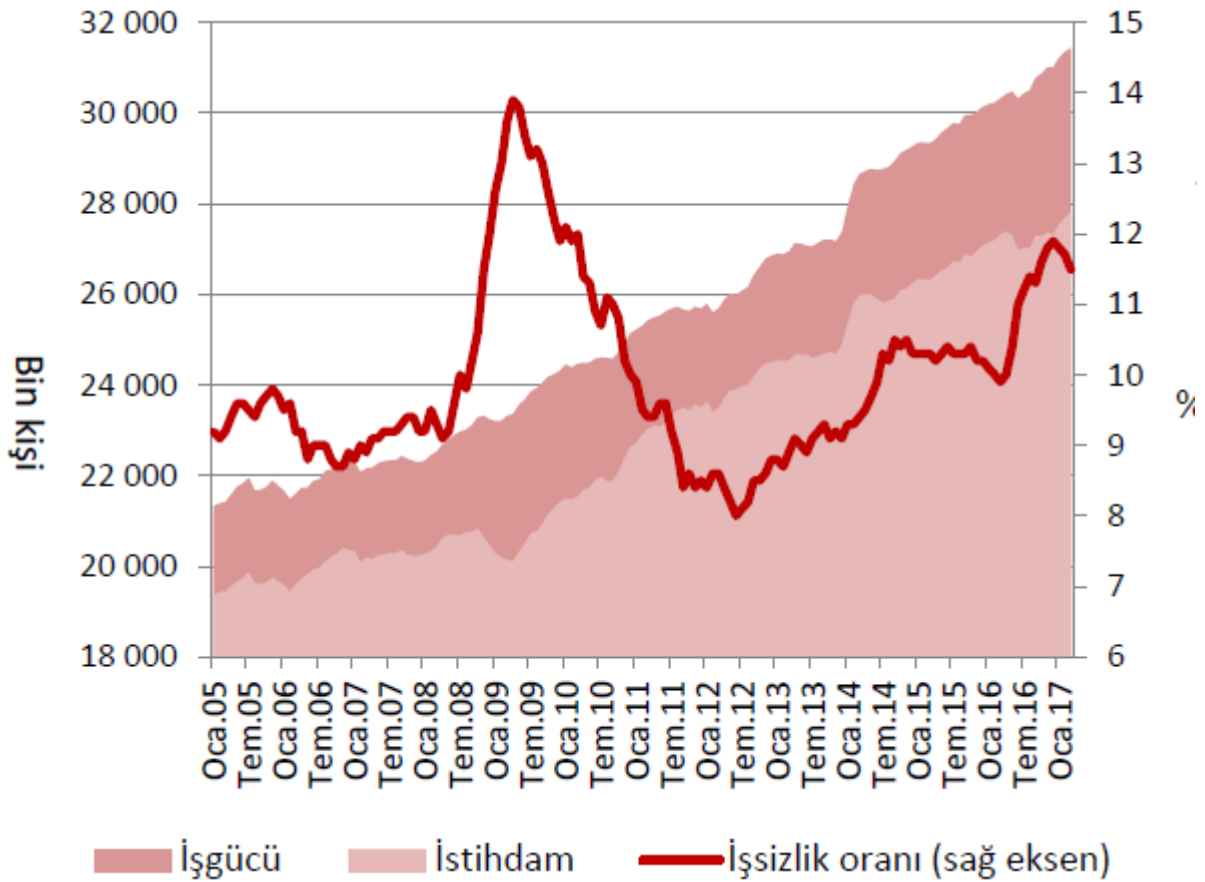
Üretim faktörlerinin üretimde kullanılması ile de alakalı olan istihdam kavramının literatürde daha ziyade işgücü için kullanıldığı dikkat çekmektedir (Germir, 2012: 4). 2016 yılında küresel ölçekte yaşanan belirsizlikler ve ülkemizde gerçekleşen menfur darbe girişiminin ardından ekonomik büyümede gerçekleşen zayıf performansın 2016 yılı işsizlik oranlarını bir miktar yukarı çekmesine rağmen, 2017 yılının ilk çeyreğinde büyüme oranı yüzde 5 ile beklentilerin üzerinde gerçekleşmiş ve bu gelişmenin etkisiyle mevsimsel düzeltilmiş işsizlik oranlarında gözlenen yükseliş eğilimi nispeten düşmeye başlamıştır (T.C.Kalkınma Bakanlığı, 2017).

Türkiye’de nüfus artış hızının yoğunluğu geçmiş yıllara göre nisbeten azalmış olsa dahi, çalışma çağında olan aktif nüfusun istihdam oranlarından daha hızlı artış kaydettiği; 2000-2005 yılları arasında Türkiye’de GSYİH yıllık ortalama %4.4 büyüme kaydedilirken işgücünün %1.3, aktif nüfusun %1.9 artış gösterdiği ancak istihdam artışının %0.4’de kaldığı görülmektedir. Dünya çapında da karşılaşılan ve istihdamsız büyüme olarak nitelendirilen bu durumun Türkiye’de işsizlik rakamlarında yüksek artışlara neden olmamasını bilhassa 15-65 yaş arasında yer alan çalışma çağındaki kadınların işgücü dışında kalması ile ifade etmek mümkündür. İşgücü piyasası dışında kalanların yıllık büyüme hızı %2.4’dür. Türkiye’de toplamda %43.4 olan istihdam oranı erkeklerde %64.8 ve kadınlarda %22.2 olarak hesaplanmıştır. Düşük istihdam sorunu esas itibari ile kadın istihdamının düşük olmasından kaynaklanmakta olup; kadın işgücü arzı ve talebi üzerinde etkili olan karmaşık ve çok boyutlu nedenlere bağlı bulunmaktadır. Kadın işgücü arzı, sosyokültürel faktörler yani toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve bu işbölümü üzerinde şekillenen toplumsal cinsiyet rollerine dayalıdır. Bu roller, kadınları daha ziyade ev işleri ve çocuk, hasta, yaşlı bakımından sorumlu tutmakta ve işgücü piyasasına çıkmasını, iş aramasını büyük ölçüde engeller nitelikte olmaktadır (Toksöz, 2007/4: 58).

İşgücü Piyasasındaki Temel Göstergeler

Mart 2017 dönemi Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) sonuçlarını gösteren Şekil 1'e göre, işsizlik oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,6 puan artış kaydederek % 11,7 olarak gerçekleşmiştir. Mevsimsel düzeltilmiş (MD) veriler dikkate alındığında Mart 2017 dönemi itibari ile işsizlik oranının bir önceki aya göre 0,2 puan azalarak % 11,5 olarak gerçekleştiği, 2017 yılının Mart ayında bir önceki yıla göre işgücüne katılma oranı 0,9 puan artışla % 52,2 olduğu görülmektedir. İşgücüne Katılma Oranı (İKO) kadınlarda 1,3 puan artarak % 32,9; erkeklerde ise 0,4 puan artarak % 71,9 düzeyinde olurken, Mevsimsel düzeltilmiş verilere göre İKO, Mart döneminde bir önceki döneme göre 0,1 puan artarak % 52,7 olarak gerçekleşmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2-3)

Şekil 1. İşgücü Piyasasındaki Temel Göstergeler (MD)



Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2017: 1

Kadın ve Çalışma Hayatı

Geleneksel toplumlarda, ev işleri ve çocuk doğurmanın yanısıra dezavantajlı grup denilen çocuk, hasta ve yaşlı bakımı kadının doğal görevi olarak nitelendirilmektedir. Erkeklerin evin dışında para kazanması ve aileyi geçindirmesi beklenmektedir. Kadınların ücret karşılığı evin dışındaki bir işte çalışması sanayi devrimi sonrasında yaygınlaşmış, bu durum geleneksel anlayışın kabuk değiştirmesine neden olmuştur. Yine de özellikle ekonomik kriz

dönemlerinde geleneksel anlayışın birçok toplumda yeniden ortaya konulabildiği ve öncelikle kadın çalışanların işten çıkartıldığı erkeğin çalışma hayatına devam ettirildiği görülmektedir. Sözelimi 50 milyondan fazla çalışanın işten çıkartıldığı 1929 Büyük Buhranında, çalışan kadınların büyük bir kısmı evlerine dönmek zorunda bırakılmıştır. Özellikle kriz dönemlerinde “Kadının Yeri Evidir” görüşü hakim bir anlayış olarak yaygınlaşır ve erkekler evin geçiminden sorumlu olarak çalışma hayatına devam ederler. 1930 yılında A.B.D.’de yapılan bir araştırma sonuçları; işverenlerin %82 düzeyinde kadınlara iş verilmeyip ücretlerin düşürülmesi şeklinde görüş beyan ettikleri yönündedir. Bu dönemlerde kadınların işten çıkartılarak, iş başvurularının geri çevrildiği dikkat çekmektedir (Milkman, 1976: 28)

İkinci Dünya Savaşı ve özellikle sanayi devriminin kadınların işgücüne katılımını etkileyen önemli bir milat olarak kabul gördüğü, savaş sırasında işgücü piyasalarına katılan kadınların bir kısmının savaşın sona ermesi ile evlerine geri dönmelerine rağmen, önemli bir kısmının emek piyasalarında kalmaya devam ettikleri, 1980’lerin ilk yıllarında Belçika, Yunanistan, İrlanda, İtalya, İspanya’da kadınların işgücüne katılım oranları % 40’ın altında olmasına karşın, Global Kriz sonrasında 2009 yılında % 50’nin üzerine çıktığı görülmektedir. Türkiye’de 1988 yılında kadınların % 34,3 olan işgücüne katılım oranının 1990 yılında % 34,1’e, 2013 yılında ise % 29,6’ya düştüğü dikkat çekmektedir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımında yaşanan düşmenin başat faktörünün daha önce ücretsiz aile işçisi olarak tarım sektöründe çalışan kadınların kentleşme olgusu ile kentin gerektirdiği vasıfta işgücü niteliklerine sahip olmadığından işgücü piyasasının dışında kalmasına bağlanmaktadır (Goldin, 1989: 1; OECD, 2011; Germir, 2012: 166)

Köyden kente göç eden kadınlar işgücü piyasalarının beklediği vasıflara sahip olmamaları ve sosyokültürel nedenler başta olmak üzere kendilerine biçilen roller nedeni ile işgücü piyasalarından çekilmekte, kentte geçirdikleri süre uzadıkça tekrar işgücü piyasalarında aktif rol almaktadırlar. Eğitim düzeyi düşük olan kadınlar, sanayi sektöründe yer bulamadıklarından hizmet sektöründe genellikle kayıtdışı olarak çalışmaktadırlar. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yapılan incelemeler neticesinde; 2002 yılında kayıt dışı çalışan kadın oranının % 52 olduğu hesaplanmıştır. düzeyindedir. Yapılan denetimler ve getirilen düzenlemelerle 2005 yılından itibaren kayıt dışı istihdamın azalmaya başladığı, 2011 yılında yaklaşık % 42’ye gerilediği tespit edilmiştir. Yapılan tüm düzenlemelere rağmen kadınların önemli bir kısmının hala kayıt dışı olarak işgücü piyasasında yer aldığını söylemek mümkündür (Karadeniz ve Yılmaz, 2007: 42; Özer ve Biçerli, : 64; Ecevit, 1991: 127, SGK)

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı dünyadaki örneklerine benzer nitelikte, şartlara bağlı olarak değişme göstermektedir. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde kadınlar işgücü piyasalarına dahil olmakta, şartlar iyileşme gösterdiğinde piyasa dışında kalmaktadırlar. 1980-1988 yılları arasında, bilhassa yüksek enflasyon nedeni ile kentlerde yaşayan ailelerin ciddi boyutta geçim sıkıntısıyla karşılaşması kadınların işgücü piyasalarına girmesine neden olmuştur. Bu bağlamda kadınlar ekonomik kriz döneminde aktif olarak işgücü piyasasına dahil olurken, krizin ortadan kalkmasıyla birlikte eve geri dönmektedirler. Sözelimi, 2001 yılı ekonomik krizinin akabinde 2002 yılında çalışan kadın sayısı 6 milyon 122 bin iken, 2005

yılında 5 milyon 700 bin olarak hesaplanmıştır. Kadınların işgücüne katılımı belirtilen nedenlerden dolayı azalma göstermekle birlikte, son on yılda ücretli çalışan kadın sayısında artış görüldüğü 2014-2018 yıllarını dikkate alarak oluşturulan Onuncu Kalkınma Planı'nda, istihdam ve çalışma yaşamıyla ilgili hedefler kısmında kadınların işgücüne katılımının 2018 yılında % 34,9'a yükselmesinin hedeflendiği, AB'ye üye 27 ülkede kadınların 2011 yılında işgücündeki oranının % 64,7 olduğu dikkate alındığında bu hedefin düşük olmakla birlikte kaydadeğer bir çalışma olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de kadınların çalışma hayatına katılma kararlarında; işin sigortalı olması ve mesai saatlerinin kısa olması şeklinde iki unsurun etkili olduğu, ancak bu kriterler ışığında iş arayan kadınların bekledikleri işleri bulamadıklarını, bu noktada eğitimin önemli bir unsur olarak belirleyici rolü vurgulanmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe kadınların gelirlerinin düştüğü buna karşın çalışma saatlerinin uzadığı, eğitim seviyesi düşük olan kadınların yüksek eğitim seviyesindeki kadınlara nazaran daha fazla kayıtdışı çalışmak durumunda kaldıkları görülmektedir (TEPAV, 2013; Kalkınma Bakanlığı, 2013; EC, 2010; Eyüpoğlu vd, 2000: 107)

Türkiye'de ve dünyada yapılan birçok araştırmaya göre kadınlar, kendilerinden boşalan evle ilgili hizmetleri karşılamaya yetemediklerinden çalışma hayatının dışında kalmaktadırlar. Ştığı önemli bir sorundur. ABD'de yapılan bir araştırmaya göre, Amerika'da çocuk bakım hizmetlerinin bedava olması, kadınların işgücüne katılımını % 80 oranında arttırdığı bildirilmiştir. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan bir araştırma benzer bir tablonun Türkiye'de de geçerli olabileceğini göstermiştir. Zira yapılan araştırmalara göre, çocuğu olmayan kadınların % 30'unun çalışma hayatının içinde olduğu, ikiden fazla çocuğu olan kadınların İKO'nun % 25'e düştüğü dikkat çekmiştir. Türkiye'de genel olarak evlendikten sonra kadınların işten ayrılmasına ilişkin bir tutum ve beklenti olduğu, bu sonucun kadının kendisinden olabildiği gibi eşin isteği kaynaklı da ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır. Hacettepe Nüfus Etütleri araştırmasına göre eşi vefat etmiş veya ayrı yaşayan kadınların % 53'ü çalışma hayatının içinde iken, evli kadınlarda bu oranın % 26'ya düştüğü bu farkın evlilikten kaynaklandığı ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocuk bakımının sorun olmaktan çıkarılması halinde kadınların iş yaşamında daha fazla yer alacağını söylemek mümkün görülmektedir (Cattan, 1991: 5; Hacettepe NEE, 2004)

Türkiye'de kadınların sektörlere göre istihdam düzeyleri incelendiğinde; eğitim, sağlık ve finans sektörleri başta olmak üzere dağılım gösterdikleri, özellikle son otuz yıl içinde Türkiye'de çalışan kadınların giderek bu üç sektörde yoğunlaştıkları dikkat çekmektedir. Eğitim sektörüne bakıldığında, 1980 yılında ilköğretim kurumlarında 127 bin 663 erkek öğretmene karşılık 87 bin 796 kadın öğretmen çalışmakta iken, 2011 yılında ilköğretimde çalışan kadın öğretmen sayısı 276 bin 998'e yükselirken, erkek öğretmen sayısı 238 bin 854 olarak kaydedilmiştir. Sağlık sektörü bakımından da kadınların erkeklere nazaran dikkate değer bir sayısal üstünlüğü mevcuttur. Sağlık sektöründe 261 bin erkek çalışana karşın 420 bin kadın çalışan istihdam edildiği bunların büyük bir bölümünün hemşire, hasta bakıcı ve ebelerden oluştuğu, tıp fakültelerindeki kız öğrenci oranında meydana gelen artış dikkate alındığında kadın doktor sayısının da gelecekte artacağı beklenmektedir. Finans sektöründe

çalışan erkek sayısı 131 bin olarak daha fazla olmakla birlikte, kadınların işgal ettiği toplam yekûn 116 bin şeklinde dikkat çekmektedir (TÜİK, 2012).

Türkiye, kadınların işgücü içindeki oranı itibarıyla OECD ülkeleri içinde en düşük yere sahip konumdadır. 2012 yılında 15-64 yaş arasındaki kadınların işgücü içindeki oranı OECD ülkelerinde % 59.1 olarak kaydedilmiş iken Türkiye’de bu oran % 32.3’tür (OECD, 2013)

Türkiye’de Kadınların İKO sadece OECD ülkeleri bakımından değil, aynı zamanda MENA (*Middle East and North Africa*) ülkelerinin de zaman zaman gerisinde kaldığı dikkat çekmektedir. 2003 verilerine göre Türkiye’de işgücüne katılan kadın oranı % 25.4 iken, bazı İslam ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranı şu şekilde sıralanmaktadır; Fas % 35.2, Tunus % 32.7, Mısır % 31.4, Lübnan % 30.2. İslam ülkelerinden oluşan MENA ülkelerinde kadınların işgücüne katılım ortalama oranı % 25.2’dir (World Bank, 2008)

18 yaşından büyük kadın işçi istihdam edilmesi halinde, işveren payına düşen SGK priminin alınmasından vazgeçilmesinin öngörüldüğü bu durumun özellikle ucuz emek kullanımına özen gösteren gıda, hazır giyim ve tekstil ürünleri imalatında kadın istihdamının artmasına yol açtığı, ilave olarak eğitim, sağlık ve turizm sektörleri başta olmak üzere, hizmet sektöründe de kadın istihdamının artış kaydettiği görülmektedir. 4857 Sayılı İş Kanunu’da işe alımda dil, din, ırk, cinsiyet vb. ayrımların yapılamayacağına hükme bağlanması, 2004 yılında yayınlanan “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” konulu genelgede kamuya personel alımında cinsiyet tercihi yapılamayacağına belirtilmesi, kamu kurumlarında istihdam şartlarını düzenleyen 26136 sayılı Tebliğ ile yasal düzeyde cinsiyet ayrımcılığının engellendiği dikkat çeken resmi düzenleme içeren başlıklardır. Tüm bu düzenlemelere rağmen uygulamada kadınların işe alınma ve yükseltmelerinde sıkıntılar görülmekte, hamile kadınların işe alınmaması, kadının hamile kaldığı için işten çıkarılması, kadın işçiye daha düşük ücret ödenmesi veya terfi işlemlerinde kadınların tercih edilmemesi gibi kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları başlıca ortak sorunlardır (6111 Sy kanun, 2011; KEİG, 2012).

Kadın ve Eğitim

Kadınların okullaşmasında yürütülen kampanyalar ve kaydedilen başarıya rağmen okuryazarlık sorununun tamamen çözüm noktasında olmadığı, altı yaş üzerinde olup hala okuma yazma bilmeyen 2 milyon 200 bin kadar kadın bulunduğunu, genç kızlar arasında da hala okuma yazma bilmeyenlerin olduğunu, bu sorunun özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yoğunlaştığını, okuma yazma bilmeyen 15 yaş ve üzeri kadınların dağılımına bakıldığında, Şırnak’ta % 27, Siirt’te % 26, Muş’ta % 25 oranında kadının hala okuryazar olmadığını, Van’daki 50 yaş üzeri iki kadından birinin okuyup yazamadığını, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yetişkin kadın okuryazarlığının düşük olmasının en önemli nedeninin, bu bölgelerde Türkçe bilmeyen çok sayıda kadının bulunmasına bağlı bulunduğunu yapılan araştırma sonuçları bildirmektedir. Kadınların okuryazarlığının

geliştirilmesinde gerekli politikalar alınırken bu noktaların dikkate alınması önem arz etmektedir (TÜİK, 2012; Demirdirek ve Şener, 2014: 38)

Türkiye’de kadınların daha ziyade ilköğretim düzeyinde okullaşma oranında belirgin bir artış olduğunu, ancak bu başarının orta ve yüksekokul düzeyinde elde edilemediğini, zorunlu eğitime devam eden kız öğrencilerin önemli bir kısmının lise ve üniversite eğitime devam etmediklerinin tespit edildiği TÜİK tarafından yapılan araştırmalarda vurgulanarak Tablo.1 hazırlanmıştır.

Tablo.1: 2013 Yılı İtibarıyla Eğitim Düzeyi (6 Yaş ve Üstü)

Eğitim düzeyi	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	1,3	6,4	3,9
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	18,8	22,1	20,4
İlkokul	18,8	24,9	21,8
İlköğretim	21,3	16,6	18,9
Ortaokul veya dengi okul	5,0	3,2	4,1
Lise veya dengi okul	20,3	14,9	17,6
Yüksekokul veya fakülte	10,9	8,6	9,8
Yüksek lisans	0,9	0,6	0,8
Doktora	0,3	0,2	0,2
Bilinmeyen	2,5	2,4	2,5
Toplam	100	100	100

Kaynak: TÜİK, *Toplumsal Cinsiyet Verileri*, 2014. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (Erişim Tarihi: 10.09.2017).

2013 yılı Küresel Cinsiyet Raporu’na göre, Türkiye kadınların eğitime katılımı konusunda 135 ülke içinde 104ncü sırada yerini almaktadır. (World Economic Forum, *Global Gender Report: 2013*) Türkiye’nin sıralamada önemli düzeyde geri kalmasının nedeni, okuma yazma bilmeyen kadın sayısı ve lise ile üzeri eğitim kurumlarına katılımın düşüklüğü olarak görülmektedir. Kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi, kadınların işgücüne katılımını doğrudan etkilemekte olup; Türkiye’de ilköğretim mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı % 26 iken, üniversite mezunu kadınların işgücüne katılım oranı % 69 seviyesinde olarak tespit edilmiştir. (TÜİK, 2013). Okuma yazma bilmeyen kadınlara yönelik yetişkin kurslarının açılması yanısıra kız çocuklarının lise ve üniversite eğitim hayatlarına devam etmeleri konusunda politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kadın ve Çocuk Sayısı

Türkiye'nin değişik bölgelerinden 26 ilde 5 bin 36 kadın üzerinde *Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)* tarafından yüz yüze mülakata dayalı olarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; kadınların giderek daha az sayıda çocuk doğurma eğiliminde olduğu, kadınların büyük bir kısmının iki veya en fazla üç çocuk doğurma isteğinde olduğunu böylece ortalama çocuk sayısının üçün altına düştüğünü, genel olarak yüksek eğitimi olan, çalışan ve üst gelir grubuna mensup kadınların daha az sayıda çocuk istediğini, çocukta niteliğe önem verdiğini, kırsal ve tarımsal kesimde yaşayan, düşük eğitim ve gelir grubuna mensup ve çalışmayan kadınların ikiden fazla çocuğa daha fazla sıcak baktıklarını, çocuk sayısı üzerinden bakıldığında, bölgeler arasında bulunan farklılıkların dikkat çekici düzeyde olduğunu, Doğu ve Güneydoğu bölgesinde doğurganlık oranının diğer bölgelere göre daha fazla olduğunu, doğurganlığın en az olduğu iki bölgenin Ege ve Batı Marmara bölgesi olduğunu bildirmektedir. Kadem tarafından yapılan araştırma sonuçları, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir düzeyi bakımından analiz edildiğinde kadınların çocuk sahibi olmasıyla ortaya çıkan tablonun dikkat çekici düzeyde olduğu; eğitim düzeyinin çocuk sahibi olmada dikkate değer bir rol oynadığının görüldüğü, eğitim düzeyi düşük olan kadınların, eğitim düzeyi yüksek olanlardan daha fazla oranda çocuk sahibi olduklarının görüldüğü, ikisi arasındaki farkın % 18 düzeyinde olmasının dikkate değer bir bulgu olduğu bildirilmektedir (Çaha vd, 2014: 306-307)

Şanlıurfa İlinin Görüntüsü ve Kadın İstihdamı

Son 15 yıllık periyotta nüfus artış hızı Şanlıurfa ilinde % 36.55 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de kentleşme oranı % 64.9 olarak hesaplanmış iken, Şanlıurfa'da kentleşme oranı % 58.34 olarak kaydedilmiştir. İstihdamın GAP Bölgesindeki sektörler itibari ile dağılımına bakıldığında ilk sırayı %61.35 ile tarım sektörünün aldığı, sanayi sektöründe çalışanların %7, ticaret iş kolunda %6.21 ve mali kurumlar iş kolunda %1.17 düzeyinde istihdam edilenlerin oranı olduğu, ücretli çalışanların toplam istihdama oranının %33.21 düzeyinde olup ücretli çalışan kadınların toplam istihdama oranının %3.72 seviyesinde kaldığı görülmektedir (Yıldız, 2008: 291, 292).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve özelde GAP illerinde, ana faaliyet kolunun tarım olduğu dikkat çekmekte olup; bölgede, tarım iş kolunda çalışanların toplam istihdam içindeki oranı % 61.35; Erkeklerin % 38'i ve kadınların % 40'ının bu sektörde faaliyette bulunduğu, tarım sektöründe istihdamın en yüksek olduğu ilin Şanlıurfa, en düşük olduğu ilin Gaziantep olduğu bildirilmektedir. İşgücünün yarısından fazlasının istihdam edildiği tarım sektöründe genel olarak küçük aile işletmelerinden oluştuğu dikkat çekmektedir (Yıldız, 2008: 293).

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından gerçekleştirilen Mart 2014 tarihli rapora göre; yoksulluğun en yoğun olduğu iller sıralamasında % 37.8 ile Ağrı, Şırnak, ve Muş'tan sonra dördüncü sırada yerini alan Şanlıurfa'da lise ve üniversite mezunu kadın oranının da oldukça düşük olduğu, ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı

Türkiye ortalamasında 20 iken; Şanlıurfa’da 32 olduğu, kadınların belediye çalışanları içinde yer almadığı, Kadın Danışma merkezi/ Toplum merkezi /Aile danışma merkezlerinin 2016 yılından sonra “oldukça yakın bir tarihte” açıldığı dikkat çeken unsurlardır. 2010 verilerine göre doğurganlık hızının 132,9/binde oranı ile en yüksek olduğu il Şırnak, en düşük olduğu il Edirne’dir (38,95/binde). En yüksek doğurganlık hızı sıralamasında Şırnak’ı, Şanlıurfa (132,34/binde) oranı ile takip etmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), 2007 yılı itibarı ile Türkiye’deki muhtarların sayısını 52929 olarak bildirmekle birlikte kadın muhtarlar konusunda bir bilgi verilmemektedir. 2009 verilerine göre Türkiye genelinde toplamda 2 bin 948 olan belediye başkanı sayısının 26 tanesi kadınlara ait olup; 2012 verileri ile Şanlıurfa’nın Viranşehir ilçesinde belediye başkanının kadın olduğu bildirilmektedir (TEPAV, 2013; <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-planı>)

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de bölgeler arası dengeli kalkınma ilkesinin planlı kalkınmanın toplumsal hedefleri arasında olduğu vurgulanarak bölgeler arası gelişme farklarının aşılması için birçok kamu kurum ve kuruluşları tarafından çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Ancak Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde en geri sıralarda yer almaları bunların genelde başarılı olamadığını göstermek adına çarpıcı bir tablo ortaya koymaktadır. Ekonomik durgunluk, yatırım ve hizmet eksikliği bölgesel geri kalmışlığın temel göstergeleridir. Bütün bunlar göçe neden olmakta, göç ekonomik durgunluğun boyutlarını daha da ağır hale getirmektedir. Güneydoğu bölgesindeki çatışma ortamının da bütün bu yetersizliklerin yoğunlaşmasında etkisi büyüktür.

Kadınların eğitim seviyesinin artırılmasının iş hayatına katılımlarında önemi büyüktür. Bu noktadan hareketle, aktif işgücü piyasası politikalarından olarak takı, konfeksiyon, tasarım şeklinde meslek edindirme kursları ile kadınların bilgi ve becerilerinin artırılması böylece beceri kazanmaları ve aile bütçesine katkı mahiyetinde de olsa kazanç elde etmelerinin önü açılabilir. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi’nin “Hamarat Eller Çarşısı” adında meslek kurslarında beceri kazanmış kadınların ürünlerine satış imkanı sunması da önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

İşgücü arzında yaşanan artışların istihdam, üretim ve eğitim politikaları ile desteklenmesi halinde işgücü arzındaki artış trendinin korunabilmesi böylece sosyo-ekonomik faydaların sağlanabilmesi ile de beşeri kaynağımızın üretken bir şekilde değerlendirilmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Çaha, H., Aydın, E.S., Çaha, Ö. (Temmuz 2014), Değişen Türkiye’de Kadın, İstanbul, KADEM Yayınları.

Cattan, P. (1991). Child Care Problems: An Obstacle to work, *Monthly Labor Review*.

Demirdirek, H., Şener, Ü. (2014). *81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*, Ankara, TEPAV Yayınları.

Ecevit, Y. (1991). Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri, *Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın*, Der. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.

EUROPEAN COMMISSION, (2010). EUROPE 2020, Brussels, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%200007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Eyüboğlu, A., Özar, Ş., Tanrıöver, H.U. (2000). *Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Boyutları*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

Germir, H.N. (2012). *Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği*, Ankara, Adalet Yayınevi.

Goldin C. (1989), *The Role of World War II: In the Rise of Women's Work*, National Bureau Of Economic Reserach (NBER) Working Paper Series, Cambridge, <http://studylib.net/doc/18074083/the-role-of-world-war-ii-in-the-rise-of-women-s-work> Erişim Tarihi: 15.10.2017

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2004). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf (Erişim Tarihi: 07.11.2017)

Karadeniz, O., Yılmaz, H. (2007). Kadının İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler, *İş Dünyasında Kadın*, İstanbul: TÜRKONFED Yayını.

KEİG, (2012). *İstihdamda Kadına Yönelik Ayrımcılığın Yasal Boyutu: Atölye Notları*.

Milkman, R. (1976). Women's Work and Economic Crisis: Some Lessons of the Great Depression, *Review of Radical Political Economics*.

OECD, (2011). *Doing Better for Families*, <http://www.oecd.org/els/soc/doingbetterforfamilies.htm> (Erişim Tarihi: 17.09.2017).

OECD, (2013). *Employment Outlook*, http://www.oecd-ilibrary.org/employment/oecd-employment-outlook-2013_empl_outlook-2013-en (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

Özer, M., Biçerli, K. (2003-2004). Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, Anadolu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1): 55-86.

SGK, *Kayıt Dışı İstihdam Oranları*,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/kayitDisi/kayitdisi_istihdam/kdisiOranlari (Erişim Tarihi: 13.10.2017)

Toksöz, G.(2007/4). İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 15: (57-79).

Türkiye Cumhuriyet Kalkınma Bakanlığı, *İşgücü Piyasasındaki Gelişmelerin Makro Analizi (2017-II)*, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dairesi,

<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/IsgucuPiyasasindakiGelistmelerinMakroAnalizi.aspx>

(Erişim Tarihi: 19.11.2017)

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2013). *Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018*.

[http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1\(2014-2018\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1(2014-2018).pdf)

(Erişim Tarihi: 22.10.2017)

TÜİK (Aralık 2012), *İstatistik Göstergeler, 1923-2011*,

(file:///C:/Users/user/Downloads/-580348352348863209..pdf) (Erişim Tarihi: 18.11.2017)

TÜİK, *Toplumsal Cinsiyet Verileri*, 2014. https://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

(Erişim Tarihi: 10.10.2017).

TÜİK, *İstatistiklerle Kadın: 2013*. www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056 (Erişim Tarihi: 30.10.2017).

TEPAV (2013). *İstihdam İzleme Bülteni*. <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/1090> (Erişim Tarihi: 08.11.2017)

6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Kanun, (2011). *Resmi Gazete*, Sayı 27872, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6111.doc (Erişim Tarihi: 11.11.2017)

The World Bank, (2008). *Mena Development Report: Education Reform in the Middle East and North Africa*,

http://siteresources.worldbank.org/INTMENA/Resources/EDU_Flagship_Full_ENG.pdf

(Erişim Tarihi: 22.10.2017)

World Economic Forum, (2013). *Global Gender Report (Küresel Cinsiyet Raporu)*,

<https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2013> (Erişim Tarihi: 25.09.2017)

Yıldız, Ö. (2008). GAP İllerinde Sosyal ve Ekonomik Dönüşüm, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 8 (1): 287-300.

<https://kadininstatusu.aile.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-planlari> (Erişim Tarihi: 10.11.2017)

آل روها

2023 TÜRKİYE İHRACAT STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI BAĞLAMINDA DIŞ TİCARETİMİZ İÇİNDE ŞANLIURFA'NIN YERİ VE ÖNEMİ

Yrd.Doç.Dr. Hatice Nur GERMİR

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, nur.aydin@cbu.edu.tr

ÖZET

Üreten ve tüketen bir varlık olan insanoğlunun, kendisinde olmayan mal ve hizmetleri bir başkasından sağlamanın rasyonelliğinin farkına vararak sahip olduğu mal ve hizmetler ile değiş-tokuş yapmak üzere geliştirdiği sistemin adına “Ticaret” denilmektedir. Dünyada üretim imkânları ve hammadde rezervleri dikkate alındığında, kendi kendine yetebilen bir ülke bulunmadığından ülkeler arasında ticaretin kaçınılmaz olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış ticaret ile ülkeler döviz girdisi elde etme dolayısı ile refah düzeylerini artırma imkanına kavuşurlar. Bu bağlamda ülkeler mevcut pazarlarındaki potansiyellerini artırma veya yeni pazarlara açılmak sureti ile ihracat seviyelerini artırma gayreti ile çeşitli anlaşmalarla aralarındaki dış ticareti daha kolaylaştırma amacı ile bazı prosedürleri azaltmaya çalışırlar. Dış ticaret aynı zamanda farklı coğrafyalardaki satın alma güçlerinden yararlanılabilmesini, üretim fazlalığının absorbe edilebilmesini, ülkenin tanıtılması gibi başkaca faydaları da beraberinde getirmektedir. İç ve dış ticaret potansiyellerinin, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini oluşturmadaki önemi dikkate alındığında, dış ticaret faaliyetlerinin ne kadar hayati öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı bağlamında Türkiye'nin dünya ihracatından aldığı payın yüzde 1.5'e yükseltilecek dünyanın ilk on ekonomisi arasında yer alması hedeflenmektedir. 2016 yılı TÜİK verileri ile Türkiye ihracatının yüzde 48'ini Avrupa Birliği ülkelerine, yüzde 22,2'sini Yakın ve Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirmektedir. Kuzey Amerika, AB dışı Diğer Avrupa ülkeleri ve Türkiye Serbest Bölgeleri olarak sıralama devam etmektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı, ithalat için gerekli dövizin ne kadarının ihracattan elde edilen dövizlerle karşılandığını ne kadarının başka yollarla ödenmesi gerektiğini ifade etmektedir. 2016 yılı itibari ile 71.8 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2011 yılından beri yükseliş trendindedir. TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde en fazla ihracat yapan ilk on şehir İstanbul, Bursa, Kocaeli, İzmir, Gaziantep, Ankara, Sakarya, Manisa, Denizli, Hatay, Adana, Kayseri ve Konya olarak sıralanmaktadır. TİM tarafından hazırlanmış 30.09.2017 tarihli İhracatçı Firmaların Kanuni Merkezleri bazında İhracat Performansını gösteren listeye (1.000 USD bazında) göre; 45.595.601,33USD toplam Türkiye ihracatında, Şanlıurfa 95.681,08USD ihracat rakamı ile 45nci sırada yerini almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, Türkiye İhracat Meclisi, Döviz Girdisi

ABSTRACT

It is called "Trade" in the name of the system that mankind, a productive and consuming entity, develops to exchange goods and services that it possesses by recognizing the rationality of providing goods and services that are not in itself. Considering production

facilities and raw material reserves in the world, there is no self-sufficient country and therefore it is an unquestionable reality that trade between countries is inevitable. With foreign trade, countries have the opportunity to increase the level of prosperity by acquiring foreign currency entry. In this context, countries try to increase export potential by increasing their potential in existing markets or opening up to new markets and try to reduce some procedures with the aim of facilitating foreign trade between various agreements. Foreign trade also brings together other benefits such as the ability to make use of the purchasing power of different geographies, the absurdity of the production excess, and the introduction of the country. It will be better understood how vital the foreign trade activity is when the potential for domestic and foreign trade potentials is taken into account. In the context of 2023 Turkey Export Strategy and Action Plan, it is aimed to increase Turkey's share of world exports to 1.5 percent and to be one of the top ten economies in the world. By 2016 TURKSTAT data, 48% of Turkey's exports are to European Union countries and 22,2% to Near and Middle East countries. North America, non-EU Other European countries and Turkey Free Zones are still in the ranking. The ratio of exports to imports implies how much of the foreign exchange required for imports is covered by the foreign exchange obtained in the export, and how much is to be paid in other ways. The ratio of exports to imports, which was 71.8 as of 2016, has been on a rising trend since 2011. According to TURKSTAT data, the top ten most exporting cities in Turkey are listed as Istanbul, Bursa, Kocaeli, İzmir, Gaziantep, Ankara, Sakarya, Manisa, Denizli, Hatay, Adana, Kayseri and Konya. According to the list of Export Performance (based on 1,000 USD basis) prepared by TİM on the basis of the Legal Centers of Exporting Companies dated 30.09.2017; 45,595,601,33USD in total exports, Şanlıurfa is in the 45th place with 95,681.08USD export figures.

Keywords: Foreign Trade, Export Rate of Importation, Export Board of Turkey, Foreign Currency Input

GİRİŞ

Eski medeniyetlerden günümüze değin farklı kültürel ve coğrafi koşullara sahip ülkelerin ve bölgelerin kazanç kaynağını oluşturan ticaret kavramı, ekonomi yazınında karını maksimize ederek gelir elde etmek amacı ile mal alınıp satılması şeklinde ifade edilmektedir. Ticareti belirleyen ana unsur olan arz-talep dengesi, üretilen malın, ilk aşamadan itibaren farklı proseslerden geçerek işleme tabi tutulması ve nihai tüketiciye ulaşmasına değin aracılık eden tüccarlar, bu emeklerinin karşılığında belirli kazançlar sağlamaktadırlar. Kar amacı güden her türlü mal ve hizmet alım satımını kapsayan ekonomik faaliyetler bütünü olarak ticareti tanımlamak mümkündür (Gıtmez, 2014: 4)

Uluslar arası ekonominin bir alt dalı olarak görülen Uluslararası Ticaret, ülkeler arası ekonomik ilişkileri, para karşılığında yapılan tüm mal ve hizmet hareketlerini konu alan bir disiplin olarak değerlendirilmektedir (Köksal ve Bora, 2009: 3).

Uluslararası ekonomik ilişkiler içerisinde her çağda köklü ve ağırlıklı bir yapı gösteren uluslar arası mal ve hizmet akışı, 21nci yüzyılda üretim teknolojileri yanısıra ulaşım ve iletişim alanlarında sağlanan baş döndürücü gelişmelerle insanoğlunun gereksinimlerinde de hızlı bir

artış yaşanmasına sebep olmuş; tüm bu gelişmelerin ışığında dünya ticareti muazzam bir gelişme trendi yakalamıştır (Vurucu ve Arı, 2017: 23).

Uluslararası pazarlarda faaliyette bulunarak, potansiyel müşterilerin ülke sınırları dışında tespit edilmesi böylece mal satışının yapılması ve malların tüketiciye ulaştırılmasında kullanılan en eski ve geleneksel yöntem ihracat olarak adlandırılmaktadır (Keegan, 1989: 294).

İhracat yönetmeliği; “*Bir malın veya ekonomik değerinin yürürlükteki İhracat Mevzuatı ile Gümrük Mevzuatına uygun şekilde fiili ihracatının yapılması ve Kambiyo Mevzuatına göre Bedelsiz İhracat hariç bedelinin yurda getirilmesi veya Müsteşarlıkça İhracat olarak kabul edilecek sair çıkışlar*” şeklinde ihracatın tanımını yapmaktadır (Canitez, 2006: 2).

İhracat kadar önemli olabilen dış ticaretin bir diğer dalı ithalattır. Küresel refahın adil bir şekilde artırılabilmesi ve kıt olan kaynakların dünya üzerinde daha etkin kullanılabilmesi ithalatın gerçekleştirilebilmesi ile mümkün olabilmektedir. İhracat ve ithalatın dengede olması bir başka deyişle ödemeler dengesi bakımından ihracattan elde edilen gelirler ile ithalat için gerekli ödemelerin karşılanması yani ihracatın ithalatı karşılama oranının %100 olması arzu edilen bir durumdur. İthalat “*bir malın veya ekonomik değerinin yürürlükteki gümrük mevzuatı ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde fiili ithalatının yapılması ve bedelsiz ithalat hariç, ithalat tutarının Kambiyo mevzuatı çerçevesinde ihracatçı ülkeye transfer edilmesidir*” (Canitez ve İlker, 2006: 101-102).

Ülkenin tarımsal ve sınai üretiminin artması, ürün kalitesinin yükselmesi böylece ülke ekonomisinin yükselmesi, üretim sonucu elde edilen ürünlerin yurt dışına pazarlanıp satılmasına ve bu işlemde döviz geliri elde edilmesine bağlı bulunmaktadır (Akın, 2010: 6). İhracat yolu ile kazanılan döviz gelirleri ülkenin kalkınma hamlesini gerçekleştirebilmesinde son derece önemli bir hususu oluşturmaktadır. Ayrıca ülke içindeki üretim fazlasının absorbe edilebilmesi yanısıra bilhassa kriz dönemlerinde farklı coğrafyalardaki satınalma güçlerinden yararlanılabilmesi adına ihracat önem arz etmektedir.

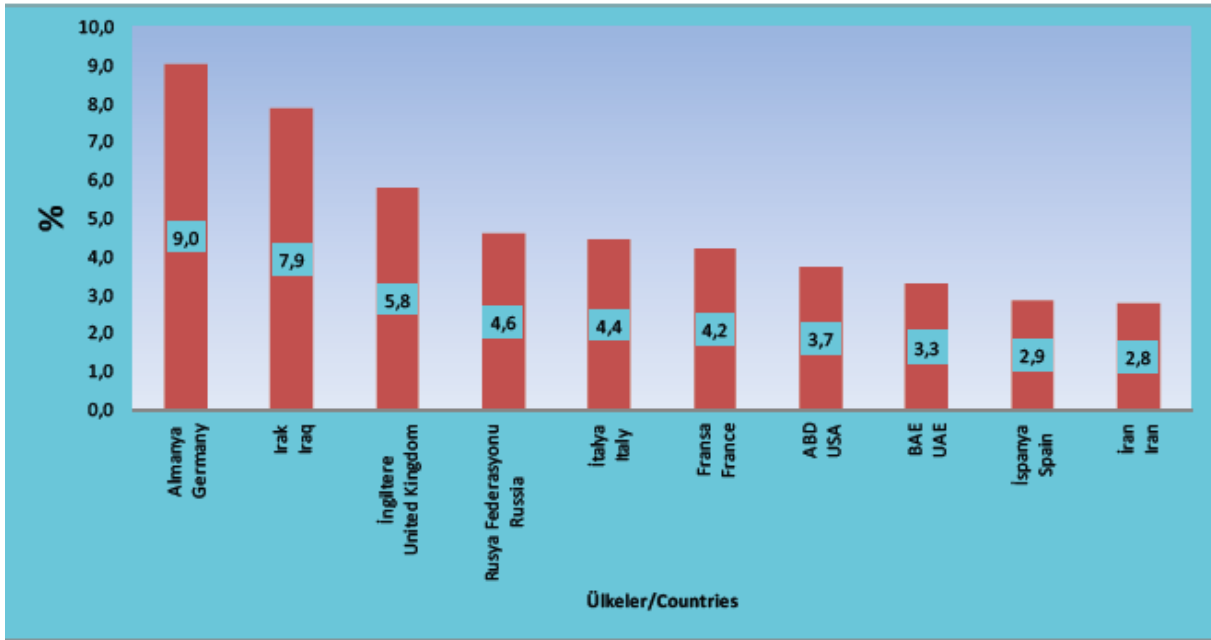
TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET

24 Ocak 1980 tarihinde İhracata Yönelik Sanayileşme hamlesini benimseyen Türkiye, ithal ikamesine dayalı politikaları terk ederek dışa açılmaya yönelik önemli adımları da beraberinde gerçekleştirmiştir. Böylece ithalatın serbestleştirilerek, TL’nin aşırı değerlenmesine son veren “gerçekçi” esnek kur sistemine geçilmiş, ihracatın ve yabancı sermayenin teşvik edilerek, ihracata bilhassa finansman ve sigorta konularında kurumsal destek sağlanmasına önem verilmiş, sübvansiyonlar kademeli olarak azaltılmış, uygulanan fiyat kontrolleri kaldırılmış, 1 Temmuz 1980 tarihinde faiz oranları tamamen serbest bırakılarak faiz oranları serbestleştirilmiş, TL %48 devalüe edilerek dolar karşısındaki değeri 47TL’den 70TL’ye düşürülmüştür. Yapılan bu büyük devalüasyon ihracatta ve döviz gelirlerinde artış sağlanmasını hedeflemiş, 1800’ün üzerinde ithali yasak mal sayısı kademeli olarak azaltılarak, uyuşturucu, silah vb dışında ithali yasak mal kalmamasına özen gösterilmiş, ithal iznine bağlı malların sayısı 1984 yılında 100 kadar iken, 1988’de 33’e

gerilemiş, 1990 yılında ithali izne bağlı malların listesi tamamen yürürlükten kaldırılmıştır (Vurucu ve Arı, 2017: 34, 35)

Türkiye ekonomisi, 1980’li yıllardan günümüze değin ticaret odaklı bir büyüme politikası izlemiş, ekonomik reformlar ile korumacı politikalar azaltılarak döviz işlemleri serbest bırakılarak ithalat kısıtlamalarına son verilmiştir. Bürokrasiyi azaltma yönünde yapılan reformlar sayesinde dış ticaretin hacmi ve yapısında gözlemlenen artış rakamlara da yansımıştır. Türkiye’nin 2015 yılı dış ticaret hacmi 351,1 olup menfur 15 Temmuz darbe girişimine rağmen 2016 yılı dış ticaret hacmi 341,1 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir (Vurucu ve Arı, 2017: 35, 36).

TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde en fazla ihracat yapan ilk on şehir İstanbul, Bursa, Kocaeli, İzmir, Gaziantep, Ankara, Sakarya, Manisa, Denizli, Hatay, Adana, Kayseri ve Konya olarak sıralanmaktadır (Germir vd, 2016: 129)



Grafik.1: Türkiye İhracatında İlk 10 Ülke Sıralaması

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı <http://www.karacadag.gov.tr/arastirma-raporlari-detay.asp?SayfaId=472> (Erişim Tarihi: 10.10.2017)

2016 yılı TÜİK verileri ile Türkiye ihracatının % 48’ini Avrupa Birliği ülkelerine, %22,2’sini Yakın ve Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirmektedir. Kuzey Amerika, AB dışı Diğer Avrupa ülkeleri ve Türkiye Serbest Bölgeleri olarak sıralama devam etmektedir. Türkiye ihracatının % 54.3’ü OECD ülkelerine, % 28.0’u İslam Birliği Teşkilatı, yüzde 9.2’si Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, % 5.4’ü Bağımsız Devletler Topluluğu, yüzde 2.3’ü EFTA ülkeleri kalamı Türki Cumhuriyetlerine gerçekleştirilmektedir. Grafik.1’de görüldüğü üzere; en çok ihracat yapılan ülkeler sıralamasında Almanya, Irak, İngiltere, Rusya, İtalya, Fransa, ABD, BAE, İspanya ve İran gelmektedir. Türkiye özellikle hammadde olarak krom, bor, civa, manganez, bakır başta olmak üzere madencilik sektöründe, pamuk, tütün, sanayi bitkileri,

incir, üzüm, zeytin, turunçgiller, buğday, arpa, sebze ve meyve, canlı hayvan, tarımsal ürünler ve su ürünleri olmak üzere tarım sektöründe, dokuma ve tekstil ürünleri, bitkisel ve hayvansal yağlar, unlu mamuller, plastik maddeler, orman ürünleri, kimyasal maddeler, demir-çelik ürünleri, madeni eşyalar, ev eşyaları, şeker, lastik ve çimento olmak üzere imalat sanayi sektöründe başlıca ihraç ürünlerine sahip bulunmaktadır. İthalatımızda Rusya, Almanya, Çin, ABD, İtalya, Fransa ve İran ilk sıralardaki yerini alan ülkelerdir. Ham ve yarımamul ürünler ağırlıkta olan ithal kalemleri içinde hampetrol madencilik sektöründe, sanayi hammaddeleri, ilaç, boya, madeni yakıtlar, yağlar, suni gübre imalat sanayi sektöründe, çay, kahve, muz, pirinç ve kauçuk tarım sektöründe dikkat çeken ithal ürünlerdir (Germir, 2016: 135)

ŞANLIURFA İLİNİN DIŞ TİCARETTEKİ GÖRÜNÜMÜ

2002 yılında Türkiye’de 31 bin 731 adet ihracatçı bulunuyorken, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kapsayan TRC2 Bölgesinde 59 adet ihracatçı firma yer almakta olup bunların 41 adedi Şanlıurfa ilinde konuşlanmış durumdadır. 2013 yılına gelindiğinde tüm ülke sathında 60 bin 123 adet ihracatçı rakamına ulaşılmış olup; TRC2 Bölgesinde 354, Şanlıurfa ilinde 176 adet ihracatçı mevcut olduğu Tablo.1’de görülmektedir.

Tablo.1: İhracatçı Firma Sayıları (2013 Yılı)

Yıllar Years	Türkiye Turkey	TRC Bölgesi TRC2 Region	Şanlıurfa Şanlıurfa
Adet / Number			
2002	31,731	59	41
2003	35,603	75	44
2004	39,437	101	48
2005	42,156	148	66
2006	44,166	168	85
2007	48,269	147	80
2008	48,144	176	92
2009	48,591	229	123
2010	50,379	259	131
2011	53,282	284	149
2012	56,441	285	125
2013	60,123	354	176

Kaynak: TÜİK, 2014; Demircan, 2014

İthalatçı firma sayılarını gösteren Tablo.2 incelendiğinde 2002-2013 yılları itibari ile Türkiye’de 39 bin 110 olan ithalatçı sayısının 67 bin 89adede yükseldiği, TRC2 Bölgesinde 194’den 395’e Şanlıurfa ilinde 159’dan 276’ya arttığı dikkat çekmektedir.

Tablo.2: İthalatçı Firma Sayıları (2013 Yılı)

Yıllar Years	Türkiye Turkey	TRC Bölgesi TRC2 Region	Şanlıurfa Şanlıurfa
Adet / Number			
2002	39,110	194	159
2003	43,392	231	188
2004	48,119	276	221
2005	51,302	279	208
2006	53,768	279	207
2007	58,936	378	287
2008	57,796	320	231
2009	55,101	300	220
2010	59,262	354	241
2011	65,678	434	285
2012	65,076	380	243
2013	67,089	395	276

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2014; Demircan, 2014

Tablo.3: Türkiye ve TRC Bölgesi İhracat Rakamları ile Şanlıurfa İlinin Karşılaştırılması (2002-2013)

Yıllar Years	Türkiye Turkey	TRC Bölgesi TRC2 Region	Şanlıurfa Şanlıurfa
1.000 \$			
2002	36,059,089	13,777	6,967
2003	47,252,836	22,160	10,200
2004	63,167,153	49,416	14,691
2005	73,476,408	89,742	32,392
2006	85,534,676	112,799	45,922
2007	107,271,750	170,087	86,388
2008	132,027,196	239,536	147,445
2009	102,142,613	244,281	128,893
2010	113,883,219	338,134	173,079
2011	134,906,869	317,984	148,312
2012	152,461,737	308,778	109,818
2013	151,812,239	391,065	154,108

Kaynak: TÜİK, 2014; Demircan, 2014

Türkiye ve Şanlıurfa ihracatını gösteren Tablo.3 incelendiğinde; dalgalanma göstermekle birlikte, yıllar itibari ile ihracatın artış kaydettiği görülmektedir. 2013 yılında Türkiye ihracatı azalma gösterirken, TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesinde ihracat % 19 ve Şanlıurfa'da % 40'luk bir artış kaydedilmiştir. Savaşla birlikte azalma gösteren Suriye ihracatının yeniden artış yönünde seyir izlemesi, yapılan ihracatın ana payını oluşturan Irak'a yapılan ihracatta artış kaydedildiği görülmektedir (Tablo.4).

Tablo.4: 2013 Yılında İhracat Yapılan İlk 10 Ülke ve Payları

Ülke <i>Countries</i>	İhracat Payı <i>Share of Export</i>
	%
Irak / Iraq	41,4
Suriye / Syria	20,9
Umman / Oman	5,9
İtalya / Italy	4,3
İran / Iran	2,2
Azerbaycan / Azerbaijan	1,9
Japonya / Japan	1,9
Romanya / Romania	1,8
Rusya Federasyonu / Russia	1,7
Bangladeş / Bangladesh	1,4

Kaynak: TÜİK, 2014; Demircan, 2014

Özellikle tekstil sektöründe beklenen artışın yakalanabilmesi adına da Türkiye'nin "pamuk ambarı" olarak tabir edilen Şanlıurfa ilinde tarım potansiyeline bağlı olarak ilin tarıma dayalı sanayisinin gelişmesi önem arz etmektedir. Yeni Teşvik Sistemi ile olumlu bir iklime giren Şanlıurfa sanayisi, gelecek için umut vaat etmekte, Yeni Teşvik Sisteminin geçerli olduğu 2012-2013 yılları arasında alınan 237 adet teşvik belgesi ile 1.708 milyon TL'lik yatırım ve 14 bin 118 kişilik istihdam yapılmasının öngörülmesi bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bu durumun İlin ihracat rakamları üzerinde de etkisini göstermesi doğaldır. Şanlıurfa ilinin Türkiye ve Dünya ekonomisi ile bütünleşebilmesi için alınması gereken bazı önlemler bulunmaktadır. Bunlar; ilde gerçekleştirilen mal ve hizmet üretiminin sadece Şanlıurfa pazarında tüketilmeyip Türkiye ve Dünya pazarlarına sunulması, ilde bulunan sanayi bölgelerinin altyapısının hızla tamamlanması, faaliyet gösteren firmaların bilgilendirilerek ihracata teşvik edilmesi, firmaların ihracat konusunda bilgilendirilmeleri, ihracatı destekleyen projelerden firma yetkililerinin haberdar edilmesi ve firmalara ihracat konusunda vizyon kazandırılması önem arz etmektedir. Önemli bir Pazar olan Suriye'de devam etmekte olan

savaşın biran önce sonlandırılması ve savaş sonrasında yeniden yapılandırma noktasında her türlü gerekli olan ekipman ve teçhizatın özellikle Şanlıurfa'dan sağlanması sanayinin ve ihracatın gelişmesi adına bir fırsat oluşturacaktır (Gitmez, 2014: 11).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dış ticaret hadleri ihracat fiyatlarının ithalat fiyatlarına oranlanması olarak adlandırılmaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranı, ithalat için gerekli dövizin ne kadarının ihracattan elde edilen dövizlerle karşılandığını ne kadarının başka yollarla ödenmesi gerektiğini ifade etmektedir. 2016 yılı itibari ile 71.8 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2011 yılından beri yükseliş trendindedir. “2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı; 9 eylem alanı için belirlenen 19 stratejik hedeften ve bu hedeflere ulaşmak için benimsenen performans göstergeleri ile 72 adet eylemden oluşan kapsamlı bir yol haritasını içeren bütünsel bir çerçeveden oluşmaktadır. Bu bütünsel çerçeve; bilimsel ve teknolojik dönüşümünü tamamlamış, ulaşım ve lojistik altyapısı güçlü, katma değeri yüksek ve ileri teknoloji ürünler ihraç eden, rekabet gücü yüksek sürdürülebilir ihracat artışını gerçekleştiren bir Türkiye’ye ulaşmayı öngörmektedir”.

TİM tarafından hazırlanmış 30.09.2017 tarihli İhracatçı Firmaların Kanuni Merkezleri bazında İhracat Performansını gösteren listeye (1.000 USD bazında) göre; 45.595.601,33USD toplam Türkiye ihracatında, Şanlıurfa 95.681,08USD ihracat rakamı ile 45nci sırada yerini almaktadır. TİM verilerine göre Şanlıurfa 2016 yılında gerçekleştirdiği toplam 282.000,59USD ihracatın yüzde 69’unu Irak (194.000,86USD), yüzde 29’unu Suriye (81.000,38USD) ve yüzde 2.2’sini Singapur’a (6.000,35USD) olmak üzere toplam 3 ülkeye gerçekleştirmiştir. 2016 yılı Şanlıurfa ilinin ihracat kalemleri sırasıyla; elektrik elektronik ve hizmetleri (85.000,65USD), yaş meyve sebze (65.000,31USD), Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri (63.000USD), İklimlendirme Sanayii (25.000,27USD), Kimyevi Maddeler ve Mamulleri (24.000,99USD), Otomotiv Endüstrisi (18.000,38)USD şeklinde ürün yelpazesine sahip bulunmaktadır.

Şanlıurfa ihracatının birkaç ülkede yoğunlaşmış olması bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde ülke seçeneklerinin artırılması ve yeni pazarlara açılımların gerçekleştirilmesi ile ürünlerin ham değil işlenmiş ve katma değer katılmış olarak ihraç edilmeleri böylece ülkemize daha fazla döviz girdisi sağlanması ve refah seviyesinin artırılması mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Akın, H. (2010). *Yeni İşimiz Dış Ticaret*, Ankara: Elma Yayınevi.

Canitez, M. (2006). İhracat Kavramı ve Temel Esasları, Editörler: Bedestenci, H.Ç., Canitez, M., *Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Canitez, M., İlker, A. (2006). İthalat İşlemleri ve Dökümantasyon, Editörler: Bedestenci, H.Ç., Canitez, M., *Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar*, Ankara: Gazi Kitabevi.

- Demircan, E. (2014). İstatistiklerle Şanlıurfa- Diyarbakır, Karacadağ Kalkınma Ajansı, <http://www.sutso.org.tr/upload/images/dosya/Faaliyetlerimiz/istatistiklerle%20sanliurfa-diyarbakir%202014.pdf> (Erişim Tarihi: 15.11.2017)
- Germir, H.N., Korkmaz, M., Yücel, A.S., Aytaç, A., Şahbudak, E., Şen, E., Yorulmaz, M. (2016). An Analysis of The Foreign Trade and The Factors Affecting Foreign Trade, International Refereed Journal of Humanities and Academic Sciences, 15: 128- 147, Doi: 10.17368/UHBAB.20161514584
- Gitmez, E. (2014). *Şanlıurfa Dış Ticaret Raporu*, Karacadağ Kalkınma Ajansı Yatırım Destek Ofisi, <http://www.karacadag.gov.tr/arastirma-raporlari-detay.asp?SayfaId=472> (Erişim Tarihi: 23.10.2017)
- Karacadağ Kalkınma Ajansı <http://www.karacadag.gov.tr/arastirma-raporlari-detay.asp?SayfaId=472> (Erişim Tarihi: 10.10.2017)
- Keegan, W.J.(1989). *Global Marketing Management*, Englewood Cliffs.
- Köksal, T., Bora, Ö. (2009). *Dış Ticaret Rehberi*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Vurucu, M., Arı, M.U. (2017). *Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılıkta Dış Ticaret İşlemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ekonomi Bakanlığı, (2014). İstatistikler <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE4E7DE2-D803-8566-4520C9A5A5C65EAD> (Erişim Tarihi: 01.09.2017)
- TÜİK, (2014). Veri Tabanları, <http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do> (Erişim Tarihi: 05.09.2017)

İYİMSER DUYGUSAL ZEKÂNIN GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Yrd. Doç. Dr. Şefik ÖZDEMİR

Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü
sefikozdemir@aksaray.edu.tr

Öğr. Gör. Dr. Gökhan KERSE

Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
gokhankerse@hotmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin iyimser duygusal zekâ becerisinin girişimcilik eğilimine etkisini tespit etmektir. Çalışmanın evrenini Aksaray Üniversitesi'nde öğrenim gören mezun durumdaki meslek yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada, anket tekniğiyle 325 öğrenciden veri elde edilmiştir. Veriler SPSS 18 ve AMOS 18 paket programlarıyla analiz edilmiştir. Analizlerde başlıca doğrulayıcı faktör analizi, korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular iyimser duygusal zekâ düzeyinin girişimcilik eğiliminin olumlu ve anlamlı yönde etkilediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, İyimserlik, Girişimcilik Eğilimi

Abstract

The aim of this study is to determine the effect of the optimistic emotional intelligence skills of university students on the entrepreneurial tendency. The universe of this study is senior vocational high school students at Aksaray University. In the study, the data of 325 students were collected by a questionnaire. Data were analyzed with SPSS 18 and AMOS 18 statistical programs. During the analysis process, principal confirmatory factor analysis, correlation analysis and structural equation modeling were used. Findings have shown that the level of optimistic emotional intelligence effects entrepreneurial tendency positively and significantly.

Keywords: Emotional Intelligence, Optimism, Entrepreneurship Tendency.

1. Kavramsal Çerçeve

İstihdam yaratma, insan hayatını kolaylaştırma, refah düzeyini artırma gibi sonuçlarla toplumların karşılaştıkları birçok ekonomik ve sosyal problemin çözümünde etkin bir rol oynayan girişimcilik, ekonomik ve sosyal kalkınmanın anahtarıdır. Bu nedenle birçok ülkede vatandaşların girişimci olma isteği çeşitli uygulamalar ve teşvikler ile kazandırılmaya çalışılmaktadır. Nitekim girişimcilik sadece doğuştan gelen kişilik özelliklerinin beraberinde ortaya çıkmamakta, sonradan ailesel ve çevresel bazı faktörlerin etkisiyle de gelişebilmektedir. Girişimcilik, girişimci kişilik özelliğine sahip, girişimcilik eğilimi yüksek bireyler tarafından başarılı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Girişimcilik eğilimi; yenilikçilik, proaktiflik ve risk alma özelliklerine gönderme yapar ve bireylerin kendilerini girişimsel davranışa sevk edebilecek özelliklere, becerilere ve isteklere sahip olması olarak tanımlanır (Özdemir, 2015: 43).

Bireylerin girişimcilik eğilimini belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden birisi bireylerin duygusal zekâ düzeyidir. Duygusal zekânın birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan en fazla kabul göreni Goleman (1995) tarafından yapılmıştır. Goleman'a göre duygusal zekâ; bireyin kendisini harekete geçirebilme, ortaya çıkan olumsuzluklara ve engellere rağmen yoluna devam edebilme, dürtülerini kontrol edebilme, kendisini başkasının yerine koyabilme ve olaylara iyimser bakabilme yeteneğidir (Yüksel ve Geban, 2014: 168). Bu yeteneğe sahip bireylerin kendini ve duygularını daha fazla tanıması, duygularını ifade edebilmesi, duygularında ortaya çıkan değişimleri kontrol altında tutabilmesi, çevresel engellere karşı dirençli davranabilmesi, diğer bireylerin duygularını fark edebilmesi ve anlayışla karşılama ve onlarla ilişki kurup bu ilişkiyi sürdürebilmesi olasıdır (Arslan vd. 2013: 171).

Duygusal zekâyı tanımlamada araştırmacılar farklı sınıflandırmalar kullanmış ve duygusal zekâ düzeyini farklı boyutlarla ölçmeye çalışmıştır. Bu sınıflandırmalardan birisi Austin ve arkadaşları (2004) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar duygusal zekâyı iyimserlik, duygulardan faydalanma ve duyguları değerlendirme olmak üzere üç boyutla incelemiştir. Bu araştırmada da söz konusu araştırmacıların sınıflandırması dikkate alınmış ve duygusal zekânın iyimserlik boyutuna odaklanılmıştır. İyimserlik; bireyin yaşamdan nasıl zevk alabileceğini bilmesi ve anlaması, hayatta neşeli ve iyimser olabilmesidir (Yüksel ve Geban 2014: 169). İyimser duygusal zekâ, hayatta olumsuz olaylardan ziyade olumlu durumlarla karşılaşma beklentisidir. Bu yeteneğe sahip bireyler karşılaşılan engellere karşı koyabilmekte ve yılmadan mücadele edebilmektedir.

2. Araştırmanın Hipotezleri

Duygusal zekâ yeteneği yatırımcıları etkileme, müşteri kazanma, müşterilerle etkin pazarlık yapma, tedarikçileri ve ortaklarını seçme ve bunlarla mücadele etme gibi girişimcilerin diğer bireylerle ve kurumlarla olan sosyal etkileşimlerini yönetmede önemli bir ihtiyaç olarak

görülmektedir (Nghah, Salleh ve Sarmidy, 2016: 101). Bu yetenek bireylerin girişimcilik yeteneklerinin de bir belirleyicisidir. Nitekim Ghosh ve Rajaram (2015) yapmış olduğu araştırmada duygusal zekânın, girişimcilik yeteneklerini (karar alma, motivasyon, risk alma vb.) doğrudan etkilediğini belirlemiştir.

Duygusal zekânın iyimserlik boyutunun da girişimcilik yeteneklerini ve girişimcilik eğilimini etkilemesi olasıdır. İyimser duygusal zekâ; hayata ve karşılaşılan engellere olumlu bakma, olumsuz durumlar ortaya çıksa bile bu durumlara karşı iyimser olma yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu yeteneğe sahip bireyler, engellere karşı mücadele edip, bu engellerin üstesinden gelebilmektedir. Girişimciliğin risk alma, mücadele etme ve gelecekte umutlu olma gibi özellikleri içermesi göz önüne alındığında; iyimser duygusal zekâ düzeyinin girişimcilik eğilimini olumlu yönde etkilemesi beklenir. Ercan'ın (2017) öğrenciler üzerinde yapmış olduğu araştırmada duygusal zekânın iyimserlik boyutunun, girişimcilik eğilimini olumlu yönde etkilediği yönünde elde ettiği bulgu bu beklentiyi destekler niteliktedir.

Yukarıdaki açıklamalar ve araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H₁: Öğrencilerin iyimser duygusal zekâ düzeyi, girişimcilik eğilimlerini olumlu yönde etkiler.

3.Yöntem

Araştırmanın Amacı, Örneklemi ve Ölçüm Aracı

Bu araştırmanın amacı girişimcilik eğitimi almış olan mezun durumdaki önlisans öğrencilerinin iyimser duygusal zekâ düzeylerinin, girişimcilik eğilimlerine etkisini belirlemektir. Araştırma bir vakıf üniversitesinin üç (3) meslek yüksekokulunda kayıtlı işletme, maliye, muhasebe, halkla ilişkiler, büro yönetimi ve yönetici asistanlığı, bankacılık ve sigortacılık, tıbbi sekreterlik, yaşlı bakımı ve tıbbi laboratuvar programı son sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. 360 öğrenciye anket dağıtılmıştır. Elde edilen anketlerden 35'inde veri kayıpları yaşanması nedeniyle 325 anket değerlendirmeye alınmış ve analizler SPSS ve AMOS paketleme programları ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin iyimserlik duygusal zekâ düzeyi Schutte ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği, Austin ve arkadaşlarının (2004) ilave maddelerle genişlettiği 17 soruluk ölçekle değerlendirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Göçet (2006) tarafından yapılmıştır. Öğrencilerin girişimcilik eğilimini belirlemede Girginer ve Uçkun'un (2004) çalışmasından Balaban ve Özdemir'in (2008) alıntı yaptığı 14 soruluk ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerden ölçek ifadelerine 5'li Likert tipi cevaplama istenilmiştir (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum).

4.Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Katılımcı Öğrencilerin Demografik Bilgileri

DEĞİŞKEN	KATEGORİ	FREKANS	(%)
Cinsiyet	Erkek	205	63,1
	Kız	97	29,8
	Belirtmemiş	23	7,1
Çalışacağı Sektör	Kamu	173	53,2
	Özel	76	23,4
	Kendi İşim	53	16,3
	Belirtmemiş	23	7,1
İş Deneyimi	Evet	190	58,5
	Hayır	123	37,8
	Belirtmemiş	12	3,7
Baba Mesleği	Kamu	56	17,2
	Özel Sektör	179	55,1
	Firma Sahibi	30	9,2
	Belirtmemiş	60	18,5

Tablo 1’deki bulgulara göre erkek öğrenciler (205) sayıca kız öğrencilerden (97) daha fazladır. Öğrencilerin çoğu okul sonrası kamu sektöründe (173) çalışmayı düşünmekte ve daha öncesinde iş deneyimi (190) bulunmaktadır. Baba mesleği açısından ise babası özel sektörde (179) çalışan öğrencilerin daha fazla, firma sahibi (30) olan öğrencilerin ise daha az olduğu belirlenmiştir.

Ölçklere İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör yapısı doğrulayıcı faktör analizleriyle incelenmiştir. İyimser duygusal zekâ ölçeğinden 2 ifadenin, girişimcilik eğiliminden ise 4 ifadenin standardize edilmiş regresyon yüklerinin 0,40’nin altında olması nedeniyle analizlerden çıkartılmıştır. Öte yandan faktör analizlerinde ölçeklere ilişkin bazı indeks uyum değerlerinin gerekli ölçütü sağlamadığı gözlenmiş, bu nedenle de indekslerde gerekli iyileştirmeleri yapmak amacıyla ölçek maddeleri içerisinde modifikasyonlar yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan iyimser duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi ölçeklerinin güvenilirliklerinde cronbach alfa katsayıları incelenmiş ve ölçeklerin cronbach alfa

katsayısının sırasıyla (,661), (,832) olduğu görülmüştür. Güvenilirliğin ,60'dan yüksek olması ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2009: 405).

Hipotezlerin Testi

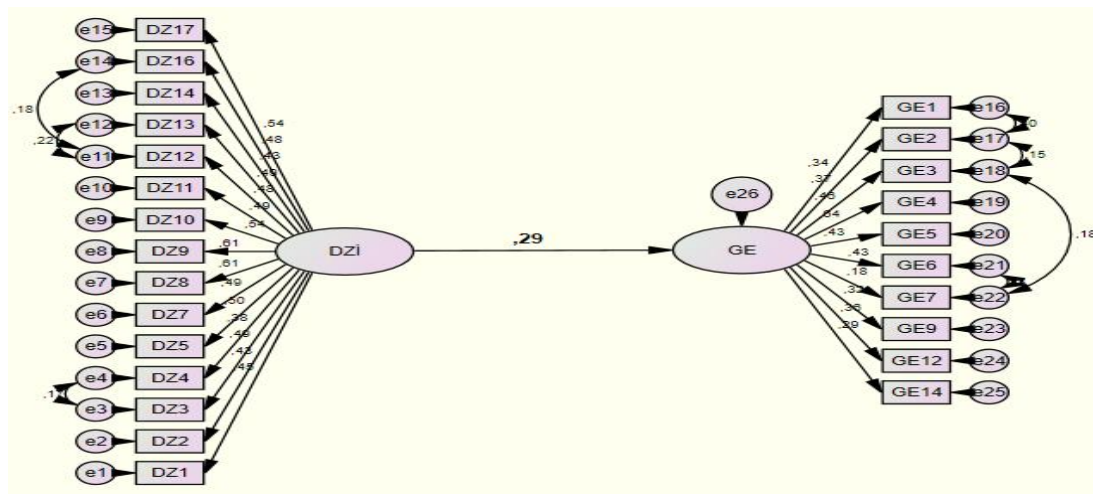
Araştırmada öğrencilerin iyimser duygusal zekâ düzeyi ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmış, bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki İlişki

Faktörler	\bar{X}	SS	1	2
1-Duygusal Zekâ (İyimserlik)	3,835	,614	1	
3- Girişimcilik Eğilimi	3,048	,619	,172**	

Tablo 2'deki bulgulardan öğrencilerin iyimser duygusal zekâ düzeyine sahip oldukları, girişimcilik eğilimlerinin ise orta düzeyde bulunduğu görülmektedir. Tablodaki korelasyon bulgularına göre iyimser duygusal zekâ düzeyi ile girişimcilik eğilimi arasında %99 önem düzeyinde olumlu yönde bir ilişki söz konusudur.

Araştırmada iyimser duygusal zekâ ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkinin yönü ve gücü tespit edildikten sonra geliştirilen hipotez test edilmiştir. Hipotezin testinde AMOS programıyla yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Bu doğrultuda iyimser duygusal zekâ dışsal değişken; girişimcilik eğilimi ise içsel değişken olarak ele alınmış ve elde edilen kestirim sonuçları Şekil 1'de sunulmuştur.



Şekil 1.: Standardize Edilmiş Kestirim Sonuçları

Araştırmada geliştirilen hipotezi test etmek amacıyla oluşturulan modele ilişkin uyum iyiliği değerleri Tablo 3’de yer almaktadır. Tablodaki bulgulardan modelin uyum iyiliğinin kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Modelin Uyum İndekslerine İlişkin Değer Aralıkları

İndeksler	Referans Değeri	Ölçüm Modeli
CMIN/DF	$0 < \chi^2/sd \leq 5$	1,332
RMR	$\leq,08$,078
CFI	$\geq,90$,930
IFI	$\geq,90$,932
TLI	$\geq,90$,922
RMSEA	$<,05-\leq,08$,032

İyimser duygusal zekânın girişimcilik eğilimine etkisine ilişkin hipotezin testi için yapılan yapısal eşitlik analizi kestirim değerleri Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Aracısız Modelin Kestirim Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişken	Standardize R. Y.	S.H.	T Terimi (CR Terimi)	p
GE	<---- DZİ	,268	,090	2,987	,003

Tablo 4 incelendiğinde, iyimser duygusal zekâ düzeyinin girişimcilik eğilimini olumlu (,268) ve anlamlı (,003) yönde etkilediği, dolayısıyla hipotezimizin (H_1) desteklendiği görülmektedir. Bu bulgudan hareketle iyimser duygusal zeka düzeyi yüksek öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin de yüksek olduğu söylenebilir.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada iyimser duygusal zekânın, girişimcilik eğilimine etkisi tespit edilmiştir. Araştırmada iyimser duygusal zekânın girişimcilik eğilimini artıracak düşünülmesi, bu doğrultuda da 325 öğrenciye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır. Elde edilen bulgulardan öğrencilerin iyimser duygusal zekâ düzeyinin artmasıyla girişimcilik eğiliminin de arttığı görülmüştür. Söz konusu bulgu yazındaki Ercan’ın (2017) araştırma bulgularını da destekler niteliktedir. Dolayısıyla yaşama ve zorluklara karşı iyimserliği olan öğrenciler diğer öğrencilere nazaran daha fazla girişimcilik eğilimi taşımaktadır.

Araştırmada verilerin tek bir üniversiteden elde edilmesi ve duygusal zekânın tek bir boyutunu ele alması araştırmanın kısıtları olarak söylenebilir. Gelecekte yapılacak araştırmaların farklı üniversitelerdeki örneklerle karşılaştırmalar yapması önerilebilir.

Kaynakça

- Arslan, R., Efe, D. ve Aydın, E. (2013). “Duygusal Zeka ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Sağlık Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma”. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 5(3), 169-180.
- Austin, E. J., Saklofske, D. H., Huang, S. H. S., & McKenney, D. (2004). Measurement of trait emotional intelligence: testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.s (1998) measure. *Personality and Individual Differences*, 36, 555–562.
- Balaban, Ö. ve Özdemir, Y. (2008). “Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3(2), 133-147.
- Ercan S. (2017). Duygusal Zekâ İle Girişimcilik Arasındaki İlişki: Karabük Üniversitesi Girişimcilik Bölümü Öğrencileri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Karabük.
- Ghosh, N.B. ve Rajaram, G. (2015). “Developing Emotional Intelligence for Entrepreneurs: The Role of Entrepreneurship Development Programs”. *South Asian Journal of Management*, 22(4), 85-100.
- Girginer, N. ve Uçkun, N. “İşletmecilik Eğitimi Alan Lisans Öğrencilerinin Girişimciliğe Bakış Açuları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama”, 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 2004, ss. 25-26.
- Göçet, E. (2006). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Stresle Başa Çıkma Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Kalaycı, Ş. (2009). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayınevi.
- Ngah, R., Salleh, Z., ve Sarmidy, R. (2016). “Comparative Study of Emotional Intelligence and Entrepreneurial Orientation Between Malaysian and Indonesian University Students”. *Procedia Economics and Finance*, 37, 100-107.
- Özdemir, L. (2015). “Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından Değerlendirilmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 41-65.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M., Hall, L.E., Haggerty, D.J., Cooper, J.T., Golden C.J. ve Dornheim, L. (1998), “Development and validation of a measure of emotional intelligence”, *Personality and Individual Differences*, Vol. 25, 167-177.
- Yüksel, M. ve Geban, Ö. (2014). “Duygusal Zekâ Düzeyi İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma”. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(1), 165-182.

KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK BELGE YÖNETİM SİSTEMİ VE VERİMLİLİK İLİŞKİSİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Bilal KÜÇÜKKELEPÇE¹

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, bilal.kucukkelepce@hotmail.com

Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN¹

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ahaydin@ksu.edu.tr

Öğr.Gör.Gülşen KIRPIK²

Adıyaman Üniversitesi, gkirpik@adiyaman.edu.tr

Günümüzde artık kamu kurumlarında zorunluluk olarak kabul edilen Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS) ile kamu hizmetlerinin daha ucuz, daha kolay ve daha etkili sunumu mümkün olmaktadır. Böylece günlerce süren evrak kayıt, dosyalama ve saklama işlemleri dakikalar içerisinde yapılabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, bir kamu kurumu olan Adıyaman Üniversitesi akademik ve idari personelinin EBYS kullanımının verimlilikle ilişkisini araştırmaktır. Bu doğrultuda, Adıyaman Üniversitesi personeli arasından basit tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 86'sı akademik ve 212'si idari personel olmak üzere toplam 298 personel üzerinde yürütülen anket uygulama yöntemi ile araştırmanın verileri toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 21.0 paket programıyla analiz edilmiştir. Bu analiz kapsamında tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik analizi, korelasyon analizi, Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testi analizleri yapılmış olup, örneklemdeki personelin EBYS'nin verimlilik ile ilgili algılanan faydası ve algılanan kullanım kolaylığı boyutlarına ilişkin farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı incelenmiştir.

Bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler için korelasyon analizleri yapılmış olup, analiz sonucunda personelin EBYS'nin algılanan faydası ile algılanan kullanım kolaylığı arasında pozitif doğrusal anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ilişkilerin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, kıdem ve personelin akademik veya idari olması durumu gibi sosyo-demografik değişkenler açısından da farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Buna göre, Adıyaman Üniversitesi idari ve akademik personelinin EBYS'nin verimliliğine ilişkin algılanan fayda ve kullanım kolaylığı boyutları açısından farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: EBYS, algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı

- Bu çalışma Bilal KÜÇÜKKELEPÇE'nin aynı başlıklı Yüksek Lisans Tezi'nden üretilmiştir.

GİRİŞ

Belge kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Kamu adına hizmet üreten, kaynak ve yetki kullanan herkesin “yaptığı işi kayıt altına alması” ve “kayıtlı süreçlere göre işlem yapması” yönetim anlayışının temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda belge; “herhangi bir bireysel veya kurumsal fonksiyonun yerine getirilmesi için alınmış veya fonksiyonun sonucunda üretilmiş içerik, ilişki ve form özellikleri ile ait olduğu fonksiyon için delil teşkil eden kayıtlı bilgidir” şeklinde tanımlanabilir. Dolayısıyla hukuki niteliği olan belgenin, diğer bilgi ortamı öğelerinden farklı olarak belgesel özelliklerine uygun süreçlerle yönetilmesi gerekmektedir.

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile e-iş uygulamalarının kamu kurumlarında hızla yayılması elektronik belgelerin üretim ve kullanım ortamı ile ilgili çeşitli sistemlerin geliştirilmesine sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi elektronik belge yönetim sistemi olan EBYS’dir.

Günümüzde artık zorunluluk olarak kabul edilen EBYS ile kamu hizmetlerinin daha ucuz, kolay ve etkili sunumu mümkün olmaktadır. Böylece günlerce süren evrak kayıt, dosyalama ve saklama işlemleri dakikalar içerisinde yapılabilir hale gelmiştir.

Bu çalışmada son dönemlerde ortaya çıkan EBYS ile verimlilik arasındaki ilişki incelenmiş ve Adıyaman Üniversitesi’nde uygulamanın verimli olup olmadığı araştırma kapsamında incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde konuyla ilgili olarak yapılan literatür taramasında edinilen konuyla ilgili önceki çalışmalara değinilerek konu ile ilgili alanda yapılan çalışmalar tanıtılmıştır.

İkinci bölümde EBYS ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. E-devlet konusuna değinilerek belge ve belge yönetiminin tanımı yapılmıştır. Akabinde elektronik belge ile elektronik belge sistemleri üzerinde durulmuştur. Elektronik belge yönetim kavramı kapsamlı şekilde incelendiği ikinci bölümde, EBYS’nin tarihsel gelişimi, standartları, amacı ve olumlu-olumsuz yanları özetlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise araştırmaya esas olan EBYS ile verimlilik arasındaki ilişki incelenmiştir. EBYS sağladığı avantajlar ile verimlilik ilişkilendirilerek özellikle insan kaynakları açısından EBYS’nin verimliliğe katkısı irdelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise EBYS uygulamasına geçen Adıyaman Üniversitesi’nde EBYS ile verimlilik arasındaki ilişkiyi anket yardımıyla incelenmiştir.

2. KONUYLA İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Demirel (2005), Etkin Devletin Bir Aracı Olarak E-Devlet ve Türk Kamu Yönetimi adlı yüksek lisans tezinde e-devlet kavramı ile devlette etkinliğe olan etkilerini incelemiştir. Devletin etkinliği konusunu irdeleyen Demirel, e-devletin etkin devlet olma yolunda sağlayacağı yararları irdeledikten sonra Türk kamu kurumlarında yürütülen e-devlet uygulamalarını incelemiştir.

Yazıcı (2011), Belge Yönetimi Süreçlerinin Kurumsal Kararlar Üzerindeki Etkisi: Tübitak Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Belgeleri Üzerinde Bir İnceleme adlı yüksek lisans tezinde günümüzde kullanılan belge yönetim sistemlerini incelemiş, belge yönetiminde kullanılan yaşam döngüsü üzerinde kurumlarda bilgi ve belge yönetim sistemlerini açıklamıştır. Elde ettiği veriler ışığında Tübitak Bilim İnsanı Destekleme Dairesi Başkanlığı fonksiyonlarını ve belge yönetimi uygulamalarını analiz ettiği bir anket çalışması yapmıştır. Uyguladığı anket çalışmasının sonuçlarını ortaya koyduğu tezinde Türkiye'deki bir kamu kurumunda uygulanan belge yönetim sistemini değerlendirmiştir.

Balcı (2016), Bilgi Toplumlarında E-Devletleşme Süreci: Ego Cepte Örneği adlı yüksek lisans tezinde incelediği e-devlet kavramını belediyeler üzerinden tartışarak EGO Cepte uygulamasının belediye üzerinden başarısını ölçümlendiği bir anket ile Ego cepte uygulamasının memnuniyet düzeyini ölçümlenmiştir.

Özbal (2013), Kurumsal Belge ve Arşiv Yönetimi Uygulamaları: Kalkınma Bakanlığı Örneği adlı yüksek lisans tezinde belge kavramını geleneksel belge tanımından başlayarak günümüze kadar getirmiş ve elektronik belge yönetim sistemini hem Türkiye'deki uygulamalar hem de dünyadaki uygulama örnekleri ile incelemiştir. Kalkınma Bakanlığında kullanılan elektronik belge ve arşiv yönetimi uygulamalarına yönelik var olan koşulların değerlendirilmesi, sorunların belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne dönük yaklaşımların tanımlanmasına ilişkin gerçekleştirilen çalışmada elde edilen verilere ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Bektaş (2015), Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS)'nin İnsan Kaynaklarının Dönüşümüne Etkisi: Marmara Üniversitesi Örneği adlı yüksek lisans tezinde e-devlet kavramından başladığı tanımlamaları e-belge, belge yönetimi ve e-belge yönetimi ile devam etmiştir.

Sandal (2014), Örgütsel Güven İle Verimlilik Arasındaki İlişki adlı yüksek lisans tezinde güven, örgütsel güven ve verimlilik kavramları hakkında literatür taraması yapmış, güven ile verimlilik kavramları arasındaki ilişki üzerinde duran Sandal, Adıyaman ilindeki resmi tüm eğitim kurumlarında, eğitim çalışanlarının örgütsel güven düzeylerinin verimliliğe etkisini incelemiştir. Araştırma neticesinde güven ile verimlilik arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Serin (2015), Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Verimlilik Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği adlı yüksek lisans tezinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin verimlilik artışı üzerinde incelemelerde bulunmuştur. İlk olarak Türkiye için konuyu ele alan Serin, bilgi ve iletişim teknolojileri ile verimlilik arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu literatüre uyumlu olarak ispatlamıştır. Daha sonra OECD ülkeleri için yaptığı analizler ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin verimlilik üzerine olan etkisinin pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı olduğunu tespit etmiştir.

On (2014), Elektronik Belge Yönetim Sistemi Analizi: Yapay Zeka Tabanlı Örnek Bir Uygulama adlı yüksek lisans tezinde EBYS sistemlerinde yaşanan aksaklıkları ve eksikleri incelemiş ve daha özgün bir uygulama üzerinde çalışmıştır. Kullanım kolaylığı, performans artırımı, güvenlik gibi konularda yeni yaklaşımlar ile EBYS sistemleri için yeni bir yazılım geliştirmiştir.

Prokopenko (2003), Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı International Labour Office (ILO) tarafından ilk kez 1987 yılında yayınlanmıştır. Milli Prodüktivite Merkezi tarafından Türkçe çeviri yayınlanan kitap, verimlilik kavramını, nicel analizlerden, işletme yönetiminden ve davranış bilimlerinden çıkartılan çeşitli teknik ve yöntemler kullanılarak yönetilmesi gereken bir alan olarak ele almıştır. Kurosawa, Lawlor, Gold yaklaşımlarına göre verimlilik analizlerini uygulamalı olarak anlatan Prokopenko, verimliliği artırma yöntemlerine de değinerek ulusal düzeyde verimliliği artırmak için hükümetlere düşen sorumlulukları farklı ülkelerden örnek çalışmalarla beraber açıklamıştır.

Yetişir (2011), Elektronik Belge Yönetim Sistemi ve Kamuda Bir Örnek Olay İncelemesi: UYAP DYS (EBYS) adlı dönem projesinde elektronik belge sistemleri ile doküman yönetim sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Elektronik belge sistemlerinin kuruluşu için gerekli olan işlem basamaklarına da değinen Yetişir, UYAP sistemi üzerinden standartların incelemesini yaparak EBYS sistemlerinin yeterliliklerini incelemiştir.

Kaplan (2003), Türkiye’de Kamu Kesiminde Hizmet İçi Eğitimin Verimlilik Açısından Önemi konulu Yüksek Lisans Tezinde verimliliğin önemli bileşenlerinden olan insan kaynaklarının yani iş gücünün veriminin artırılması için yapılması gerekenlere değinmiştir. Özellikle kamu kuruluşlarında insan kaynaklarının hizmet içi eğitimlerle bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması gerekliliğine değinen Kaplan, hizmet içi eğitimlerde yapılması gerekenleri de kapsamlı şekilde açıklamıştır.

Efendi (1995), Sayıştay’ın Verimlilik Etkinlik ve Tutumluluk (VET) Denetimi uzmanlık tezinde Sayıştay tarafından yapılan VET denetimlerinin nedenleri, önemi, planlanması, uygulanması ve raporlanması aşamalarını açıklamıştır. Ülkemizde o yıllarda yaygın olarak Sayıştay tarafından uygulanan düzenlilik denetimi ile VET denetiminin karşılaştırmasını da yapan Kaplan, VET denetiminin avantajlarını vurgulamıştır.

Pazarcık ve Çoygun (1985), Kamu Bürokrasisinde Organizasyon Sorunları, Verimlilik ve Etkenlik adlı kitabında verimlilik kavramının önemine değinerek tarihsel gelişimi içerisinde verimlilik kavramına yüklenen anlamlara değinmiştir. Akabinde örgütsel verimlilik ile etkenlik kavramlarını açıklayan Pazarcık ve Çoygun, kar amacı güden kuruluşlarla kamu kuruluşları arasındaki verimlilik algısının farklılıklarını açıklamışlardır.

Özdemir (2010), Kamu Personelinin Verimlilik Yaklaşımı kitabında kamu kuruluşlarında yaşanan verimlilik sorununu kamu personeli açısından incelediği kitabında önce genel olarak verimlilik kavramına açıklık getirmiş daha sonra kamu kurumlarında verimliliği kapsamlı şekilde açıklamıştır. Araştırmasında Bakanlıkların merkez teşkilatlarındaki daire başkanı statüsündeki 30 daire başkanı ile onların birimlerinde görevli 30 memur ile mülakatlar yaparak verimlilikle ilgili sorular yöneltmiştir. Araştırma neticesinde Araştırma neticesinde genel olarak kamu personeline verimlilik ile ilgili olarak farkındalığın olduğunu, ancak kamu hizmetlerinde verimliliğin “sonuca ulaşma” olarak algılandığını tespit etmiştir.

Uçar (2013), Verimlilik Analizi ve Bir Uygulama adlı yüksek lisans tezinde tarihsel açıdan verimlilik kavramına değinmiştir. Toplam Faktör Verimlilik (TFV) kavramlarının ortaya çıkış süreci ve bu süreçle ilgili teorilerin içsel büyüme çerçevesinde ele aldığı çalışmasında Türkiye İmalat Sanayi Sektörü ve Tarım Sektörü için uygulama çalışması yapmıştır. Uygulama ile her iki sektör için büyüme rakamları belirlenerek TFV değerlerinin büyüme üzerine etkisini incelemiştir.

Demir (2017), E-devlet Uygulamasının Kamu Kurumları Tarafından Benimsenmesi: Gaziantep Vergi Dairesi Örneği adlı yüksek lisans tezinde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri nedeniyle kamu kurumlarında kullanılan internet tabanlı uygulamaları araştırmış, bu uygulamaların kamu kurumlarındaki çalışanlar tarafından benimsenme düzeylerini anket çalışması ile belirlemiştir. Demir, Gaziantep Vergi Dairesinde yaptığı araştırmasında bahsi geçen kurumda çeşitli sorunlar olmasına rağmen e-devlet uygulamalarının kurum çalışanları tarafından benimsendiği sonucuna ulaşmıştır.

3. ELEKTRONİK BELGE YÖNETİM SİSTEMİ

“Kağıtsız ofis” olarak da ifade edilen elektronik belge yönetim sistemi (EBYS), kurum ve kuruluşların bünyelerinde meydana getirdikleri e-belgelerin üretim, düzenleme, kullanım, sevk ve arşivlenmesi için gerekli tüm işlemlerin elektronik ortamda yapabildiği bütünlük, kuruma özel yapılı, donanım, yazılım ve programlar bütünü olarak tanımlanabilir (Yetişir, 2011: 20).

Karmaşık kurumsal bilgi yönetimi sürecinin en önemli bileşenlerinden biri olan EBYS, kurumlarda bilgi üstünlüğü ve dolayısıyla rekabet şartlarında ayakta kalma

imkanı sağlamaktadır. EBYS'ler bilginin zaman ve mekana bağlı kalmaksızın elektronik ortamda, merkezi ve kolay erişilebilir bir biçimde kullanılmasını amaçlar. EBYS'ler büyük kurumsal değişiklikleri de beraberinde getiren sistemlerdir. Bu noktada belge yönetim sistemlerinde kağıda dayalı olan eski, hantal ve geleneksel yapıların yerini kullanışlı, hızlı, pratik ve çağa uygun sistemlere bıraktığı gözlenmektedir. EBYS'ler ile kurumlarda aşağıdaki gibi yararların elde edileceği ifade edilmektedir (Eroğlu ve Külcü, 2014: 327-352).

- **Sürat:** Fiziksel ortamda yapılması sırasında harcanan zaman ile karşılaştırıldığında oldukça kısa sürede gerçekleştirilmesini sağlayarak, belgeye işlem yapma sürecini hem iyileştirir hem de hızlandırır.
- **Güvenlik:** Fiziki ortamdaki belgenin güvenliğinin, personel insiyatifi, dikkati, özeni ve bilgisine bağlı olarak sağlanmasına rağmen EBYS sayesinde birçok işlemin standart kurallara uygun bir şekilde otomatik olarak gerçekleştirilmesi, tüm süreçlerin, güvenliği sağlanan bir ağa bağlı, kontrollü bilgisayarlar üzerinden ve sadece yetki verilen kullanıcılar tarafından yapılması, sisteme erişimin, elektronik sertifikalar (e-imza gibi) kullanılarak gerçekleştirilebilmesi sistemin güvenliğini artırmaktadır.
- **Maliyet:** EBYS kullanımı ile kâğıt tasarrufu, kurye ve posta maliyetlerinden tasarruf, personel tasarrufu, fiziki ortamda belgelerin korunması ve depolanması maliyetlerinin azalmasıyla sağlanan tasarruf, belge dosyalama, arşivleme ve depolama giderlerinin minimum seviyelere inmesi, belgelerin farklı birimlerde mükerrer depolanmamasından kaynaklanan tasarruf gibi birçok mali fayda elde edilebilir.
- **Verimlilik:** EBYS ile personelin fiziksel belge işleri içinde zaman kaybetmesi engellenerek, kolay erişim imkânlarıyla motivasyonun ve iş verimliliğinin artması sağlanır. Mekândan bağımsız bir şekilde kurum içi, kullanıcılar ve kurumlar arası iletişim gerçekleştirilebilir.
- **Bilgi yönetimine katkı:** EBYS'ler kurumsal hafızanın korunması, bilgiye karar verme sürecinde doğru ve zamanında erişilmesi, kâğıtsız verimli bir kurum ortamı sağlanması, bilgi/belgenin kullanıcılara kolay, ekonomik ve güvenli olarak ulaştırılması, bilginin belli bir formatta ve standartta oluşturulması, gruplanarak belli bir güvenlik derecesinde saklanması, hızlı ve kolay bir şekilde erişilmesi, onaya hazır olma aşamasına kadar üzerinde düzenlemeler yapılabilmesi, uluslararası düzeyde kabul edilmiş standartlarda ve formatta arşivlenmesi ve yaşam süresi dolan bilginin tamamen ve kesin olarak sistemden silinerek ortadan kaldırılması süreçleriyle kurumlarda bilgi yönetimine katkı sağlar.

“E-devlet projelerinin bir ayağı olan Elektronik Belge Yönetim Sistemi tek başına geniş bir kavramdır. İçerisinde birçok unsuru barındırmakla beraber, sistem olabildiğini sağlayan bazı hususlar vardır. Bu kavram ve hususlara kısaca değinelim;

3.1.1. E-Devlet

Günümüz teknolojisi dünya genelinde hızla ilerlerken vatandaşlar da hayatı kolaylaştıran bu nimetten faydalanmayı tercih etmişlerdir. Hal böyleyken hükümetler de hem daha hızlı hem daha kolay hem de daha az maliyetli olsun diye ülke yönetiminin ağır yüklerini internet üzerinden çeşitli sistemler geliştirerek hafifletmeye çalışmışlar ve vatandaşlarına hizmetleri bu şekilde ulaştırmayı zorunluluk olarak addetmişlerdir.

3.1.2. Belge Yönetimi

Belge yönetimi, kurumların faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan, üretim öncesi tasarımdan arşivlerde depolamaya kadar geçen bütün evreler boyunca belgelerden, doğru, etkili, ekonomik ve düzenli bir biçimde yararlanabilmek için geliştirilen bir kontrol sürecidir.

Belge yönetimi asırlardır var olan geleneksel bir süreçtir. Önceleri genel itibarla kağıt dosya kullanıldığından belge yönetiminin varlığı da bununla sınırlıydı. Ancak teknolojinin hayatımıza nüfuz etmesiyle de geliştirilip EBYS adıyla sistem haline getirilmiştir.

3.1.3. Elektronik Belge Yönetimi

Elektronik belge; klavye, tarayıcı, kamera, video, müzik seti, elektronik posta, telefaks, faks vb araçlar aracılığıyla bilgisayar ortamına aktarılan her çeşit metin, ses, görüntü ve grafik bilgilerinden oluşan belge şeklinde tanımlanabilir.

Günümüz teknolojisi düşünüldüğünde kurumların ve hükümetlerin gerçekleştirdikleri faaliyetler genellikle elektronik ortamda olmaktadır. Bu şekilde hem o faaliyeti gerçekleştirmeden önce kullanılan girdiler, hem de iş bittikten sonra ortaya çıkan bilgi ve belgeler, yani çıktılar elektronik ortamda bulunmak durumdadır. Var olan elektronik belgeleri de en avantajlı şekilde kullanmak adına elektronik belge yönetimi işlev kazanmıştır (Esgin, 2015:48).

Bu anlamda genel geçer bir tanım yapılacak olursa; elektronik belge yönetimi bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan ve bu gelişme oranında kurumsal yapıya yansıyan bir belge yönetim aktivitesidir (Aydın, 2005: 89-97).

EBYS'nin devlete ve kurumlara fayda sağlamaktan öte çağ atlatan bir sistem olduğunu bilmekle beraber bazı olumsuz yönlerinin ve risklerinin olduğunu da

söylemek gerekiyor. Bu bağlamda sistemin olumlu ve olumsuz yönlerine değinmek gerekirse;

- EBYS'nin en önemli olumlu yanı kurum içi olduğu kadar kurumlar arasında da bilgi ve belge paylaşımını sağlamaya olanak vermesidir (Odabaş, 1999: 356-361).
- EBYS ile doküman maliyetleri azaltılmaktadır. Kırtasiye giderlerinin azaltılabiliyor olması kurumlara ve ülkeye ekonomik tasarruf sağlamaktadır. (On, 2014: 70).
- Klasik arşivlerde bulunan tarihi değeri yüksek belgelerin tarayıcılar aracılığıyla bilgisayar ortamına transferi, sürekli kullanılmaktan dolayı tahrip olmuş belgeler için son derece yararlıdır. Tarihi değeri yüksek olan belgelerin bilgisayar ortamına yüklenmesi ile orjinal belgenin fiziki tahribatı önlenmiş olur (Yetişir, 2011: 15).
- EBYS'nin bir diğer olumlu yanı ise fiziki olarak çok az yer kaplamalarıdır. Optik teknolojilerdeki kapasite büyüklüğü ile fiziksel boyutundaki hacimsel küçüklük, arşiv belgelerinin bu ortamlarda üretilip kullanılmasını elverişli kılmaktadır (Odabaş, 1999: 356-361).

Elbette bu saydığımız olumlu yanlarının yanı sıra EBYS'nin olumsuz yanları da bulunmaktadır. EBYS ile ilgili gerekli yasal düzenlemelerin yakın geçmişte yapılmış olması halen bazı hususlarda sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

E-devlet kapsamında uygulanacak EBYS programlarında dikkat edilecek en önemli nokta veri güvenliğidir. Belgelerin yönetim süreçleri boyunca bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması önemlidir (Özbal, 2013:39). EBYS sisteminde saklanan verilerin istenmeden silinebileceği veya değiştirilebileceği söylenmekte ise de özellikle bankacılık sektöründe bu sorunlar veya müdahaleler çözümlenmiştir. Bu durum diğer kurumlarda da bu sorunların çözümlenebileceğini göstermektedir. Ancak hiç bir zaman bilgisayar sistemleri tam olarak güvenli olmayacaktır (Yetişir, 2011: 18).

4. EBYS ve VERİMLİLİK İLİŞKİSİ

EBYS'nin sistem olarak kabul edildiği günden bu yana neler getirdiği ve neler götürdüğü ile ilgili de çalışmalar yapılmaktadır. Bu konudaki bilimsel çalışmalar incelendiğinde EBYS'nin verimliliği ile ilgili genel kanı olumlu olduğu yönündedir. Bu anlamda verimliliği EBYS ile ilişkilendirmeden önce kavram olarak verimliliğin ne demek olduğunun bilinmesi gerekiyor.

Kavram olarak verimlilik, üretimde kullanılan girdilerin her birinin veya tümünün birden, üretilen ürüne ne kadar katkıda buldukları konusunda bilgi vermektedir. Terim olarak ise verimlilik, herhangi bir üretim süreci sonunda, belli bir

dönemde elde edilen çıktının (ya da çıktılar toplamının), bu amaçla aynı dönemde kullanılan girdiye (ya da girdiler toplamına) oranlanması yoluyla hesaplanan bir değerdir.

Verimliliğin ölçülmesinin nedeni şunlardır:

- Yapılan çalışmaları kontrol etmek ve eksikleri belirlemek,
- Eksikleri gidermek için stratejiler belirlemek,
- Belirlenen stratejileri uygulamaya koyarak iyileştirme çalışmaları yapmak.

Verimliliğin odak noktası iş görenlerdir. İş görenlerin yetenekleri ve motivasyonları, eğitim düzeyleri kadar önemlidir. Verimliliğin sağlanması ve verimlilik kültürünün benimsenmesi için iş görenlerin bilgi, beceri ve tutumları bu amaca yönelik olarak geliştirilmelidir. İş yapanların ihtiyaç ve amaçları ile ilgilenmek, çalışanları motive edecek çeşitli politika ve programlar geliştirmek iş görenler üzerinde olumlu etki yaparak örgütün veriminin yükselmesi beklenebilir (Turaç, 2011: 55)

Sistem olarak da EBYS'nin sağladığı temel yarar verimlilik artışıdır. Devlete ve kurumlara ekonomi alanında sağladığı kazanç ve zaman yönünden etkisi verimliliği en iyi açıklayan başlıca konulardır.

5. EBYS ve VERİMLİLİK İLİŞKİSİ KAPSAMINDA ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ UYGULAMASI

Verimlilik kavramı genel olarak anlaşılması kolay bir kavramdır; fakat tanımlanması ve ölçülmesi için tek bir ifade biçimi yoktur (Serin, 2015: 33). Ancak en genel kabul görmüş tanımıyla verimlilik, çıktının kullanılan girdiye bölümünün oranı şeklinde ifade edilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi yoğun yeni ürün ve hizmetlerin üretimindeki fonksiyonuna odaklanmaktadır. Bu yönüyle bir anlamıyla mal ve hizmetlerin nasıl üretilebileceğini belirleyen bir yol olarak düşünülebilir. Bilgi ve iletişim teknolojileri bu açıdan hem üretim faktörü olarak hem de ekonomik bir ürün olarak değerlendirilmektedir. Bir üretim faktörü olarak ele alındığında, bilgi ve iletişim teknolojileri verimliliği artırmaktadır. Ekonomik bir ürün olarak ele alındığında, belirli bir ürün, hizmet ve üretim süreci veya organizasyon yapısı için bir yöntem sunmaktadır. Bu nedenle bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni ürün, yöntem ve süreçlerin elde edilmesinde kullanılarak diğer üretim faktörlerinin verimliliğini artırmaktadır (Serin, 2015: 72).

Son zamanlarda yapılan çalışmalar bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan kurum ve firmaların verimliliğinin arttığını göstermektedir. Bu çalışmada Adıyaman Üniversitesi'nde kullanılan EBYS sistemi incelenerek verimliliğe olan etkisi araştırılmıştır.

Bu bölümde sırasıyla, araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın yöntemi, hipotezleri ile araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve bunların değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, EBYS ile işgören verimliliği arasında ilişki olup olmadığının tespitidir. Çalışmamızın teorik kısmında ayrıntılı olarak anlatmaya çalıştığımız üzere bilişim teknolojilerinin verimlilik üzerinde etkisi olduğu düşünülen bir olgudur. Bireylerin verimliliğini etkileyebilecek bu olgunun etkisini ve varsa derecesini araştırmak maksadıyla yapılan anket uygulaması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda araştırma hipotezlerinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya Adıyaman Üniversitesi'nde görev yapan 870 akademik ve 554 idari personelden 298 kişi katılmıştır. Sonuçlar Adıyaman Üniversitesi için genellenmeyecektir.

5.2. Araştırmanın Hipotezi

Araştırma aşağıdaki hipotezlerden oluşmaktadır.

H1: Personel tipi ile EBYS giriş sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Personel tipi ile EBYS kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Personelin EBYS giriş sıklığı ile EBYS kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Akademik personelin görev türü ile EBYS giriş sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Akademik personelin görev türü ile EBYS kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: İdari personelin görev türü ile EBYS giriş sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7: İdari personelin görev türü ile EBYS kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8: Personelin cinsiyeti ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H9: Personelin cinsiyeti ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H10: Personel tipi ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H11: Personel tipi ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H12: Akademik personelin idari görev durumu ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H13: Akademik personelin idari görev durumu ile EBYS'nin verimliliğinin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H14: Personelin yaşı ile EBYS'nin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H15: Personelin yaşı ile EBYS'nin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H16: Personelin öğrenim seviyesi ile EBYS'nin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H17: Personelin öğrenim seviyesi ile EBYS'nin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H18: Personelin EBYS giriş sıklığı ile EBYS'nin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H19: Personelin EBYS giriş sıklığı ile EBYS'nin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H20: Personelin EBYS'yi kullanım süresi ile EBYS'nin algılanan faydası arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H21: Personelin EBYS'yi kullanım süresi ile EBYS'nin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H22: EBYS'nin algılanan faydası ile EBYS'nin algılanan kullanım kolaylığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

5.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın oluşturulmasında ilk olarak yazılı ve elektronik ortamda literatür taraması yapılmıştır. Daha önce yapılmış yerli ve yabancı bilimsel çalışmalar, tezler, kitaplar, süreli yayınlar incelenerek bilgi toplanmıştır. Adıyaman Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığı ile yapılan ön görüşmenin ardından rektörlük ile iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmanın ana küntlesini Adıyaman Üniversitesi bünyesinde görev alan 554 idari personel ile 870 akademik personel oluşturmaktadır. Örneklemede çok fazla kişi olmaması nedeniyle tam sayım yapılmıştır. Anketler Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğü ile 3 Enstitü, 13 Fakülte, 1 Konservatuvar, 3 Yüksekokul ile 6 Meslek Yüksekokulu'nda uygulanmıştır. Anketler mülakat tekniğine göre yüz yüze uygulanmıştır.

Araştırmada üç bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi, kurumdaki hizmet süresi, kadro türü, akademik unvanı, idari görev ve unvan bilgilerinden oluşan demografik

bilgi formu yer almaktadır.

Anket formunun ikinci bölümünde elektronik belge yönetim sisteminin kullanımına ilişkin 2 soru yer almaktadır. Sorulardan ilki elektronik belge yönetim sistemine giriş sıklığını (hangi sıklıkla elektronik belge yönetim sistemine giriş yapıyorsunuz?) sorgulayan altılı likert tipinde (0: hiç; 5: her gün birkaç kez) tipinde seçeneklere sahiptir. İkinci soru elektronik belge yönetim sistemini ortalama kullanma süresini (EBYS'ye giriş yaptığınızda ortalama kullanma süreniz ne kadardır?) sorgulayan beşli likert tipinde (1: 0-15 dakika; 5: 60 dakikadan fazla) seçeneklere sahiptir.

Anket formunun üçüncü bölümünde Peker (2010) tarafından hastane bilgi yönetim sistemi için geliştirilen ve Esgin (2015) tarafından elektronik belge yönetimi sistemine uyarlanan Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli Ölçeğinin 13 maddeden oluşan “Algılanan Fayda” ve 7 maddeden oluşan “Algılanan Kullanım Kolaylığı” boyutları yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında kullanılan iki boyutlu ölçek beşli likert (1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum) tipinde 20 maddeden oluşmaktadır. Boyutlardan alınan yüksek puan elektronik belge yönetim sistemi verimliliğine ilişkin algının olumlu olduğunu ifade etmektedir. Elektronik belge sistemine ilişkin algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığını ölçtüğünden bu çalışmada “Elektronik Belge Yönetim Sisteminin Verimliliği” olarak ifade edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,96; Algılanan Fayda (13 madde) alpha katsayısı 0,95; Algılanan Kullanım Kolaylığı boyutunun alpha katsayısı 0,94 olarak hesaplanmıştır.

5.4. Araştırmanın Sonuçları

Verilerin analizinde SPSS 21.0 programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri frekans ve yüzde analizi olarak sunulmuştur. EBYS kullanım sıklığı, her girişte ortalama kullanım süresi, EBYS Verimliliği Ölçeği ve alt boyut puanlarının normallik sınavında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011:40). Normallik sınavında kullanım sıklığı, ölçek puanları normal dağılım göstermediğinden EBYS kullanım kolaylığı ve algılanan fayda boyut puanlarının cinsiyet, kadro türü ve idari görev durumuna göre karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi; yaş, öğrenim düzeyi, hizmet süresi değişkenlerine göre karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H testinden yararlanılmıştır. EBYS kullanım kolaylığı ve algılanan fayda boyut puanları ile EBYS kullanım sıklığı ve her girişte ortalama kullanım süreleri arasındaki ilişki için

Spearman's rho korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ($p < 0,05$) olarak belirlenmiştir.

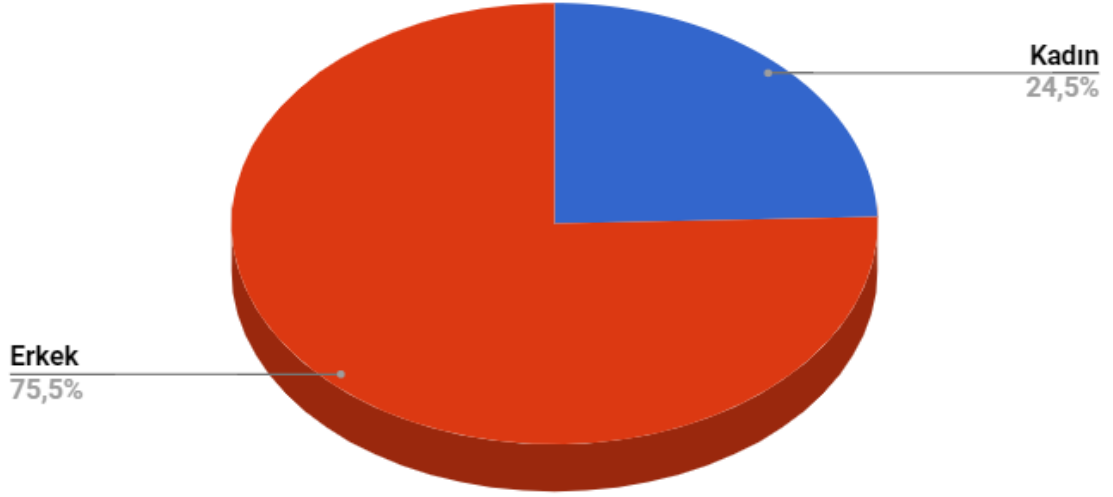
5.4.1. Demografik İstatistikler

5.4.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Frekans Dağılımları

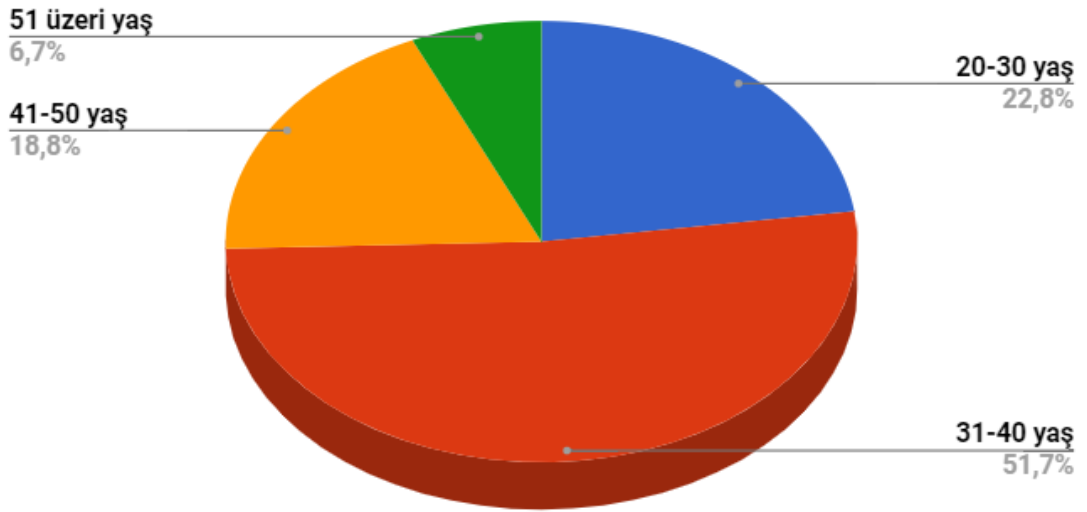
Araştırmaya katılan 298 personelin %24,5'i kadın, %75,5'i erkektir. Personelin %22,8'i 20-30 yaş, %51,7'si 31-40 yaş, %18,8'i 41-50 yaş aralığında, %6,7'si 51 yaş ve üzerindedir. Personelin %5'i lise, %12,8'i ön lisans, %68,8'i lisans, %13,4'ü lisansüstü düzeyde öğrenim görmüştür. Personelin %12,1'inin hizmet süresi 1 yıldan az, %38,9'unun 1-5 yıl, %35,2'sinin 6-10 yıl, %13,8'inin 10 yıldan fazladır. Personelin %28,9'u akademik, %71,1'i idari personeldir. Personelin %22,8'inin idari görevi bulunmaktadır.

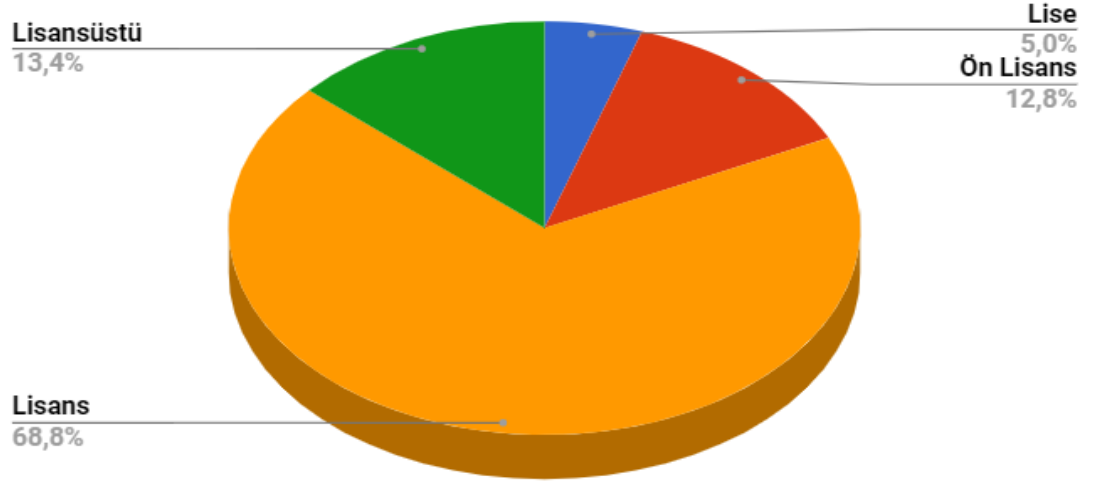
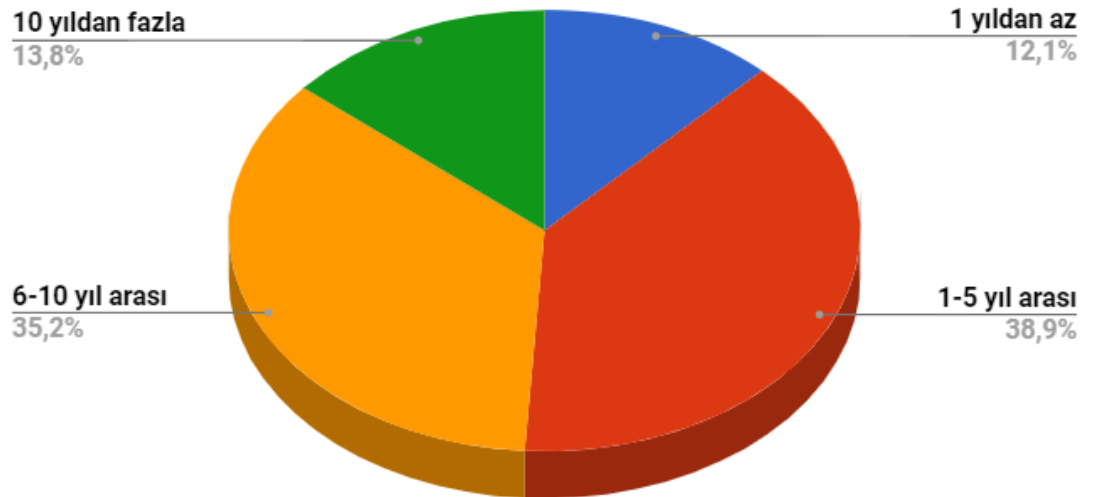
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

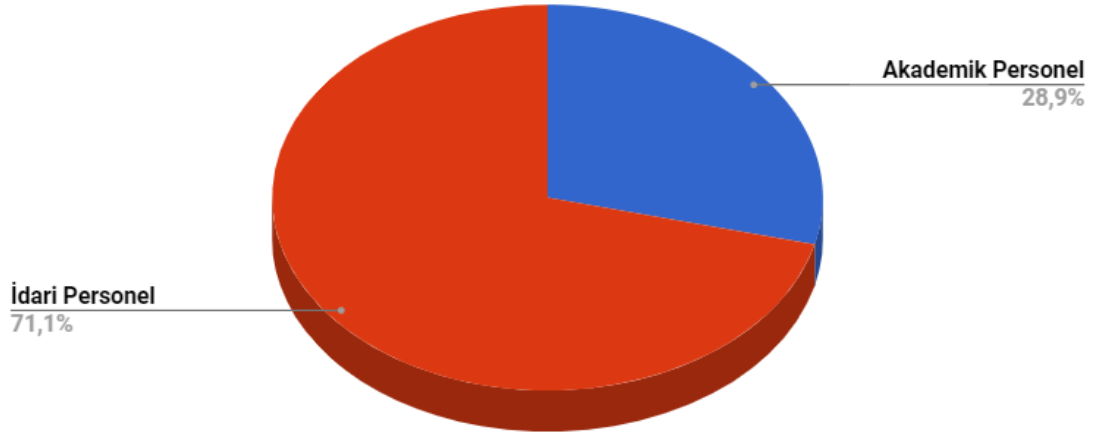
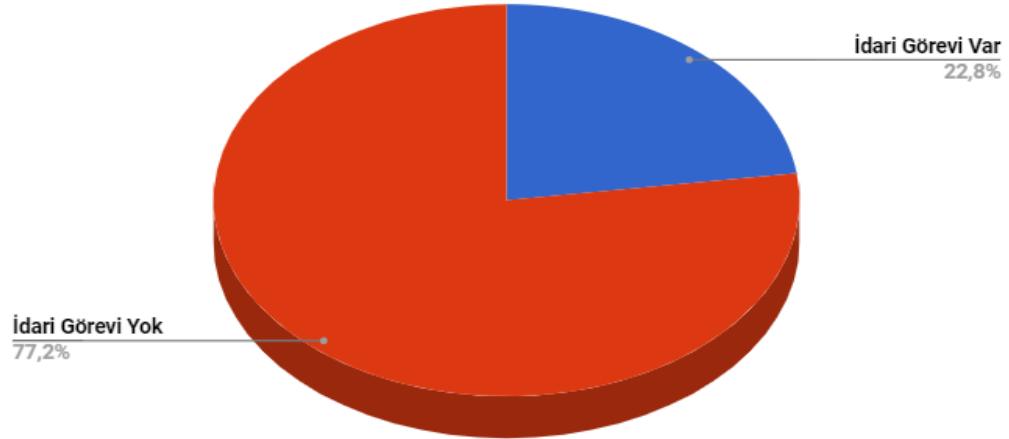
	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	73	24,5
	Erkek	225	75,5
Yaş	20-30	68	22,8
	31-40	154	51,7
	41-50	56	18,8
	51 ve üzeri	20	6,7
Öğrenim düzeyi	Lise	15	5,0
	Ön lisans	38	12,8
	Lisans	205	68,8
	Lisansüstü	40	13,4
Hizmet süresi	1 yıldan az	36	12,1
	1-5 yıl	116	38,9
	6-10 yıl	105	35,2
	10 yıldan fazla	41	13,8
Kadro türü	Akademik	86	28,9
	İdari	212	71,1
İdari görev durumu	Var	68	22,8
	Yok	230	77,2



Şekil 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Frekans Dağılımları



Şekil 2. Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Frekans Dağılımları**Şekil 3. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına İlişkin Frekans Dağılımları**

Şekil 4. Katılımcıların Hizmet Sürelerine İlişkin Frekans Dağılımları**Şekil 5. Katılımcıların Kadro Türüne Göre Frekans Dağılımları****Şekil 6. Katılımcıların İdari Görev Durumlarına Göre Frekans Dağılımları**

5.4.2. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

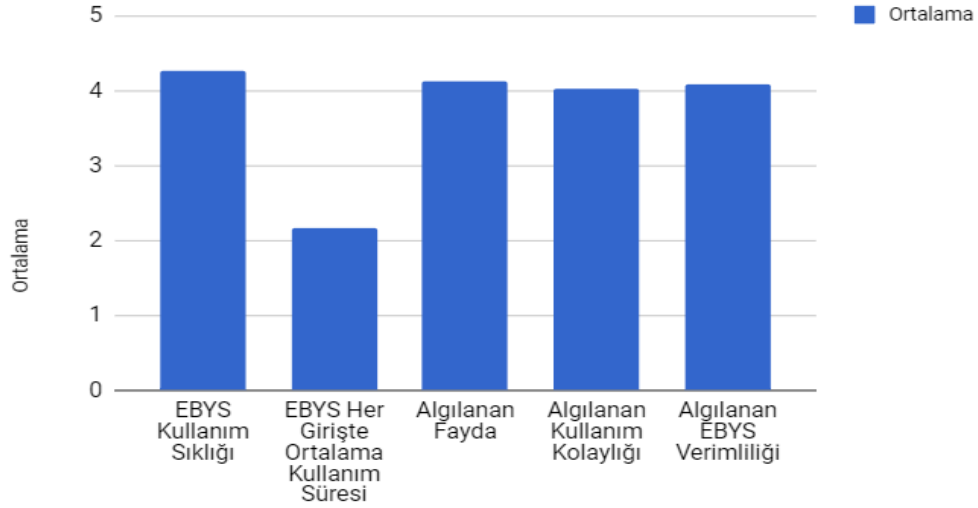
Personelin EBYS kullanım sıklığına ilişkin puan ortalaması $4,28 \pm 1,22$ olarak hesaplanmıştır. Alınabilecek en düşük (0) ve en yüksek (5) puanlar dikkate alındığında personelin EBYS kullanım sıklığının “günde birkaç kez” düzeyinde olduğu söylenebilir ($5-0=5/6=0,8333$; 0-0,83: hiç; 0,84-1,67:haftada bir; 1,68-2,50:haftada birkaç kez; 2,51-3,33:iki günde bir; 3,34-4,17:günde bir kez; 4,18-5,00:günde birkaç kez).

Personelin EBYS’ye her girişte ortalama kullanım süresine ilişkin puan ortalaması $2,17 \pm 1,40$ olarak hesaplanmıştır. Alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (5) puanlar dikkate alındığında personelin EBYS’ye her girişte ortalama kullanım süresinin “16-30dk” düzeyinde olduğu söylenebilir ($5-1=4/5=0,80$; 1-1,80:0-15dk; 1,81-2,60:16-30dk; 2,61-3,40:31-45dk; 3,41-4,20:46-60dk; 4,21-5,00:60 dakikadan fazla).

Elektronik Belge Yönetim Sisteminin Verimliliği Ölçeğinin puan ortalaması $4,10 \pm 0,73$ olarak tespit edilmiştir. EBYS’nin Algılanan Fayda puan ortalaması $4,14 \pm 0,77$; Algılanan Kullanım Kolaylığı ortalaması $4,03 \pm 0,83$ olarak tespit edilmiştir. Alınabilecek en düşük (1) ve en yüksek (5) puanlar dikkate alındığında personelin EBYS verimliliği, algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığına ilişkin algı düzeylerinin “yüksek” düzeyde olduğu söylenebilir ($5-1=4/5=0,80$; 1-1,80:çok düşük; 1,81-2,60:düşük; 2,61-3,40:orta; 3,41-4,20:yüksek; 4,21-5,00:çok yüksek).

Tablo 2. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

Ölçekler	N	Min.	Maks	\bar{X}	SS	Skewness
EBYS Kullanım Sıklığı	298	0,00	5,00	4,28	1,22	-1,67
EBYS Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	298	1,00	5,00	2,17	1,40	0,99
Algılanan Fayda	298	1,00	5,00	4,14	0,77	-1,88
Algılanan Kullanım Kolaylığı	298	1,00	5,00	4,03	0,83	-1,57
ALGILANAN EBYS VERİMLİLİĞİ	298	1,00	5,00	4,10	0,73	-1,98



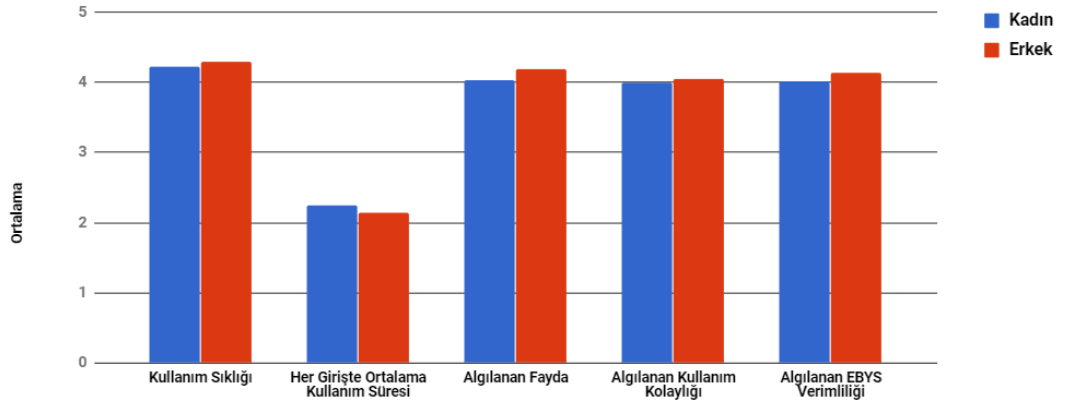
Şekil 7. Değişkenlere ait Betimsel İstatistik Dağılımı

5.4.2.1. Katılımcıların EBYS Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Personelin EBYS kullanım sıklığı, EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi, EBYS'ye ilişkin algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı ve EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0,05$).

Tablo 3. EBYS Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Z	p
Kullanım Sıklığı	Kadın	73	4,22	1,36	-0,16	0,869
	Erkek	225	4,30	1,17		
Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	Kadın	73	2,25	1,55	-0,07	0,945
	Erkek	225	2,15	1,34		
Algılanan Fayda	Kadın	73	4,03	0,91	-0,98	0,329
	Erkek	225	4,18	0,71		
Algılanan Kullanım Kolaylığı	Kadın	73	4,00	0,95	-0,33	0,744
	Erkek	225	4,04	0,79		
ALGILANAN EBYS VERİMLİLİĞİ	Kadın	73	4,02	0,87	-0,40	0,689
	Erkek	225	4,13	0,69		



Şekil 8. EBYS Puanlarının Cinsiyete Göre Dağılımları

5.4.2.2. Katılımcıların EBYS Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırması

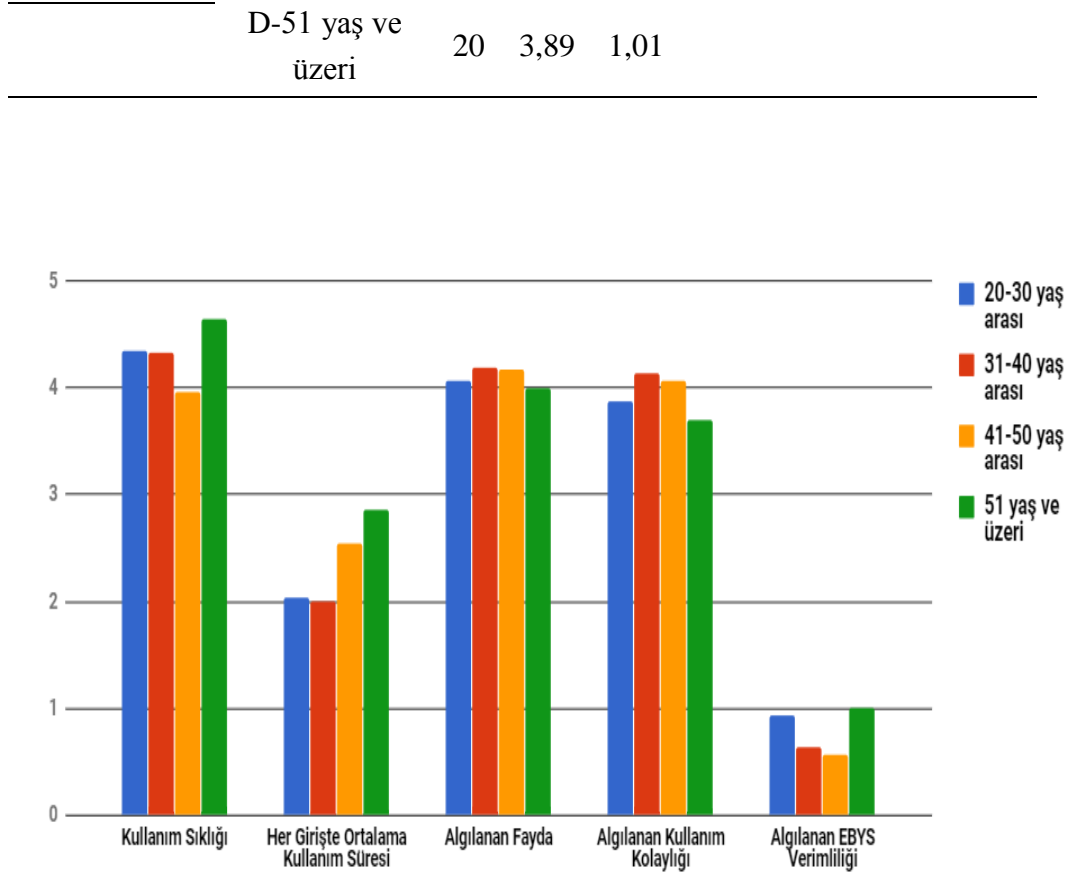
Personelin EBYS kullanım sıklığı puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($X^2=7,96$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin yapılan Mann Whitney U ikili karşılaştırma sonuçlarına göre 51 yaş ve üzeri personelin EBYS kullanım sıklığı puanları ($4,65\pm0,99$), 20-30 yaş ($4,34\pm1,30$), 31-40 yaş ($4,14\pm0,77$) ve 41-50 yaş grubu personelin ($3,96\pm1,36$) kullanım sıklığı puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. 20-30 yaş ($4,34\pm1,30$) ve 31-40 yaş ($4,14\pm0,77$) grubu personelin EBYS kullanım sıklığı puanları, 41-50 yaş grubu personelin ($3,96\pm1,36$) kullanım sıklığı puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($X^2=12,21$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin yapılan Mann Whitney U ikili karşılaştırma sonuçlarına göre 41-50 yaş ($2,55\pm1,39$) ve 51 yaş ve üzeri ($2,85\pm1,69$) personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanları, 20-30 yaş ($2,03\pm1,41$) ve 31-40 yaş grubu personelin ($2,01\pm1,31$) EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'ye ilişkin algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı ve EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0,05$).

Tablo 4. EBYS Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişkenler	Yaş Grupları	N	\bar{X}	SS	X^2	p	Anlamlı Fark
Kullanım Sıklığı	A-20-30 yaş	68	4,34	1,30	7,96	0,047	D>A,B,C
	B-31-40 yaş	154	4,32	1,14			
	C-41-50 yaş	56	3,96	1,36			
	D-51 yaş ve üzeri	20	4,65	0,99			
Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	A-20-30 yaş	68	2,03	1,41	12,21	0,007	C,D>A,B
	B-31-40 yaş	154	2,01	1,31			
	C-41-50 yaş	56	2,55	1,39			
	D-51 yaş ve üzeri	20	2,85	1,69			
Algılanan Fayda	A-20-30 yaş	68	4,07	0,96	0,28	0,963	
	B-31-40 yaş	154	4,18	0,69			
	C-41-50 yaş	56	4,17	0,57			
	D-51 yaş ve üzeri	20	3,99	1,06			
Algılanan Kullanım Kolaylığı	A-20-30 yaş	68	3,87	1,06	4,35	0,226	
	B-31-40 yaş	154	4,13	0,71			
	C-41-50 yaş	56	4,07	0,69			
	D-51 yaş ve üzeri	20	3,69	1,02			
ALGILANA N EBYS VERİMLİLİ Ğİ	A-20-30 yaş	68	4,00	0,94	0,78	0,855	
	B-31-40 yaş	154	4,16	0,63			
	C-41-50 yaş	56	4,14	0,57			



Şekil 9. EBYS Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

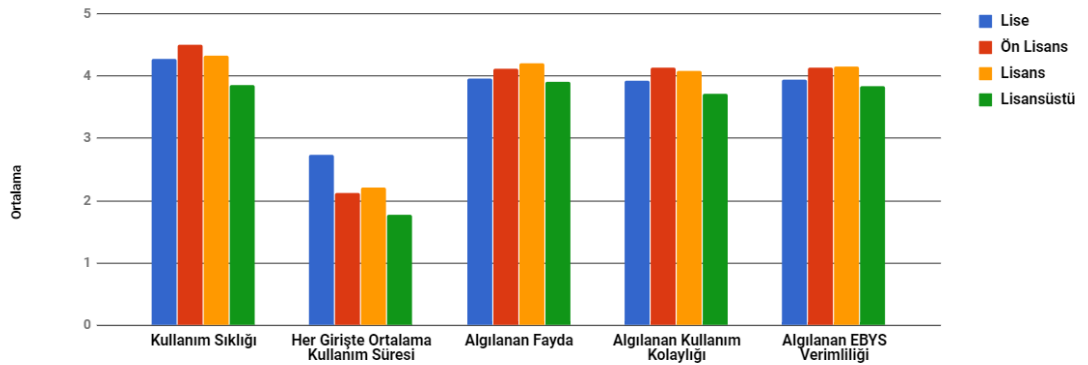
5.4.2.3. Katılımcıların EBYS Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırması

Personelin EBYS kullanım sıklığı, her girişte ortalama kullanım süresi, EBYS'ye ilişkin algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı ve EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0,05$).

Tablo 5. EBYS Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişkenler	Öğrenim		N	\bar{X}	SS	X^2	p
	Düze	yi					
Kullanım Sıklığı	Lise		15	4,27	1,44	0,35	0,840
	Ön lisans		38	4,50	0,95		
	Lisans		20	4,32	1,20		
	Lisansüstü		5	3,85	1,41		

Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	Lise	15	2,73	1,62	1,89	0,389
	Ön lisans	38	2,13	1,34		
	Lisans	20	2,21	1,39		
	Lisansüstü	5	40	1,78	1,35	
Algılanan Fayda	Lise	15	3,96	1,07	0,61	0,738
	Ön lisans	38	4,12	0,85		
	Lisans	20	4,20	0,72		
	Lisansüstü	5	40	3,91	0,75	
Algılanan Kullanım Kolaylığı	Lise	15	3,92	1,17	1,62	0,446
	Ön lisans	38	4,14	0,91		
	Lisans	20	4,08	0,78		
	Lisansüstü	5	40	3,71	0,78	
ALGILANAN EBYS VERİMLİLİĞİ	Lise	15	3,95	1,05	0,92	0,632
	Ön lisans	38	4,13	0,84		
	Lisans	20	4,16	0,69		
	Lisansüstü	5	40	3,84	0,66	



Şekil 10. EBYS Puanlarının Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımları

5.4.2.4. Katılımcıların EBYS Puanlarının Hizmet Süresi Göre Karşılaştırması

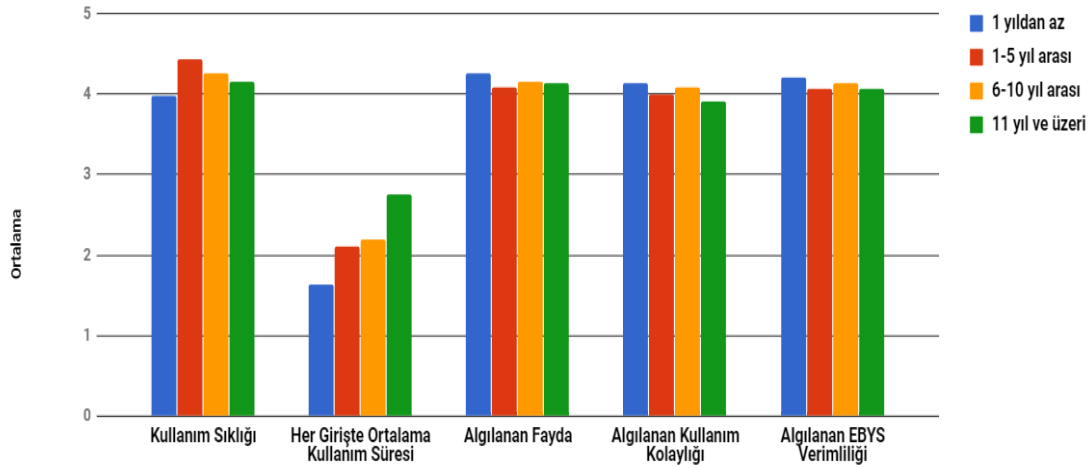
Personelin EBYS kullanım sıklığı, EBYS'ye ilişkin algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı ve EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının hizmet süresine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0,05$).

Personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarının hizmet süresine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($X^2=13,28$; $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin yapılan Mann Whitney U ikili karşılaştırma sonuçlarına göre hizmet süresi 11 yıl ve üzeri olan personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanları ($2,76\pm1,53$), hizmet süresi 1 yıldan az ($1,64\pm1,10$), 1-5 yıl ($2,10\pm1,37$), 6-10 yıl ($2,20\pm1,40$) olan personelin her girişte ortalama kullanım süresi puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Hizmet süresi 1-5 yıl ($2,10\pm1,37$) ve 6-10 yıl ($2,20\pm1,40$) olan personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanları, hizmet süresi 1 yıldan az olan personelin her girişte ortalama kullanım süresi puanlarından ($1,64\pm1,10$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 6. EBYS Puanlarının Hizmet Süresine Göre Karşılaştırılmasına Ait Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Değişkenler	Hizmet Süresi	N	\bar{X}	SS	X^2	p	Anlamlı Fark
Kullanım Sıklığı	A-1 yıldan az	36	3,97	1,48	5,14	0,16 2	
	B-1-5 yıl	11 6	4,44	1,11			
	C-6-10 yıl	10 5	4,26	1,14			
	D-11 yıl ve üzeri	41	4,15	1,42			
Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	A-1 yıldan az	36	1,64	1,10	13,2 8	0,00 4	B,C>A D>A,B,C
	B-1-5 yıl	11 6	2,10	1,37			
	C-6-10 yıl	10 5	2,20	1,40			
	D-11 yıl ve üzeri	41	2,76	1,53			
Algılanan Fayda	A-1 yıldan az	36	4,25	0,84	4,68	0,19 6	
	B-1-5 yıl	11 6	4,09	0,82			
	C-6-10 yıl	10 5	4,16	0,62			
	D-11 yıl ve üzeri	41	4,14	0,89			
Algılanan Kullanım Kolaylığı	A-1 yıldan az	36	4,13	0,83	1,27	0,73 7	
	B-1-5 yıl	11 6	4,00	0,89			

	C-6-10 yıl	10 5	4,08	0,66		
	D-11 yıl ve üzeri	41	3,91	1,02		
	A-1 yıldan az	36	4,21	0,77	3,33	0,34 4
ALGILANAN EBYS VERİMLİLİĞİ	B-1-5 yıl	11 6	4,06	0,79		
	C-6-10 yıl	10 5	4,13	0,57		
	D-11 yıl ve üzeri	41	4,06	0,89		



Şekil 11. EBYS Puanlarının Hizmet Süresine Göre Dağılımları

5.4.2.5. Katılımcıların EBYS Puanlarının Kadro Türüne Göre Karşılaştırması

Personelin EBYS kullanım sıklığı puanlarının kadro türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-5,42$; $p<0,05$). İdari personelin EBYS kullanım sıklığı puanları ($4,52\pm 0,99$), akademik personelin kullanım sıklığı puanlarından ($3,67\pm 1,51$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarının kadro türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-5,37$; $p<0,05$). İdari personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanları ($2,42\pm 1,44$), akademik personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarından ($1,55\pm 1,04$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

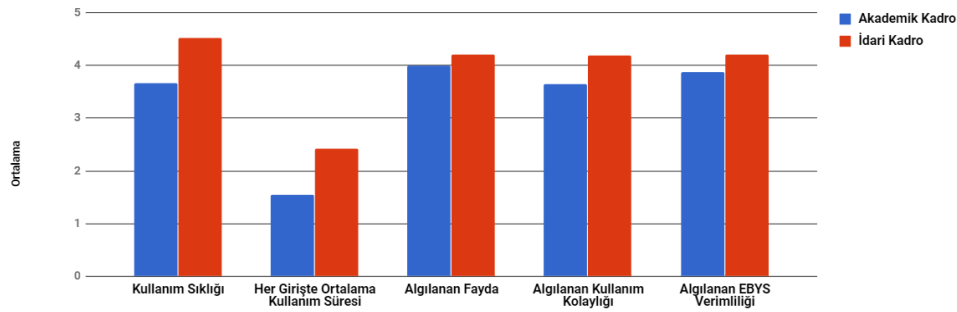
Personelin EBYS'den algıladıkları fayda puanlarının kadro türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-2,44$; $p<0,05$). İdari personelin EBYS'den

algıladıkları fayda puanları ($4,20 \pm 0,73$), akademik personelin EBYS'den algıladıkları fayda puanlarından ($3,99 \pm 0,83$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'den algıladıkları kullanım kolaylığı puanlarının kadro türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-5,76$; $p<0,05$). İdari personelin EBYS'den algıladıkları kullanım kolaylığı puanları ($4,19 \pm 0,75$), akademik personelin EBYS'den algıladıkları kullanım kolaylığı puanlarından ($3,64 \pm 0,89$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının kadro türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-4,52$; $p<0,05$). İdari personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanları ($4,20 \pm 0,70$), akademik personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarından ($3,87 \pm 0,76$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 7. EBYS Puanlarının Kadro Türüne Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	Kadro Türü	N	\bar{X}	SS	Z	p
Kullanım Sıklığı	Akademik	86	3,67	1,51	-5,42	0,000
	İdari	212	4,52	0,99		
Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	Akademik	86	1,55	1,04	-5,37	0,000
	İdari	212	2,42	1,44		
Algılanan Fayda	Akademik	86	3,99	0,83	-2,44	0,015
	İdari	212	4,20	0,73		
Algılanan Kullanım Kolaylığı	Akademik	86	3,64	0,89	-5,76	0,000
	İdari	212	4,19	0,75		
ALGILANAN EBYS VERİMLİLİĞİ	Akademik	86	3,87	0,76	-4,52	0,000
	İdari	212	4,20	0,70		



Şekil 12. EBYS Puanlarının Kadro Türüne Göre Dağılımları

5.4.2.6. Katılımcıların EBYS Puanlarının İdari Görev Durumuna Göre Karşılaştırması

Personelin EBYS kullanım sıklığı puanlarının idari görev durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-4,62$; $p<0,05$). İdari görevi olan personelin EBYS kullanım sıklığı puanları ($4,81\pm0,63$), idari görevi olmayan personelin kullanım sıklığı puanlarından ($4,12\pm1,31$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarının idari görev durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-2,59$; $p<0,05$). İdari görevi olan personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanları ($2,60\pm1,59$), idari görevi olmayan personelin EBYS'ye her girişte ortalama kullanım süresi puanlarından ($2,04\pm1,31$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'den algıladıkları fayda puanlarının idari görev durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-2,93$; $p<0,05$). İdari görevi olan personelin EBYS'den algıladıkları fayda puanları ($4,31\pm0,82$), idari görevi olmayan personelin EBYS'den algıladıkları fayda puanlarından ($4,09\pm0,74$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

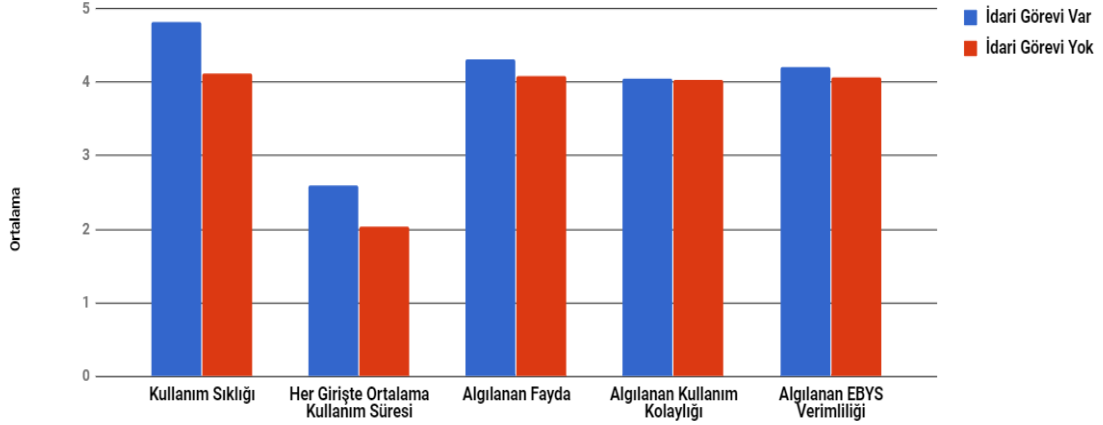
Personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarının idari görev durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edildi ($Z=-2,19$; $p<0,05$). İdari görevi olan personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanları ($4,21\pm0,78$), idari görevi olmayan personelin EBYS verimliliğine ilişkin algı puanlarından ($4,07\pm0,72$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Personelin EBYS'ye ilişkin algılanan kullanım kolaylığı puanlarının idari görev durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edildi ($p>0,05$).

Tablo 8. EBYS Puanlarının İdari Görev Durumuna Göre Karşılaştırılmasına Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	İdari		N	\bar{X}	SS	Z	p
	Görevi						
Kullanım Sıklığı	Var	68	4,81	0,63	-4,62	0,000	
	Yok	230	4,12	1,31			
Her Girişte Ortalama Kullanım Süresi	Var	68	2,60	1,59	-2,59	0,010	
	Yok	230	2,04	1,31			
Algılanan Fayda	Var	68	4,31	0,82	-2,93	0,003	
	Yok	230	4,09	0,74			
Algılanan Kullanım Kolaylığı	Var	68	4,04	0,83	-0,15	0,882	
	Yok	230	4,03	0,83			

ALGILANAN EBYS	Var	68	4,21	0,78	-2,19	0,029
VERİMLİLİĞİ	Yok	230	4,07	0,72		



Şekil 13. EBYS Puanlarının Kadro Türüne Göre Dağılımları

5.4.3. EBYS Algılanan Faydası İle Algılanan Kullanım Kolaylığı Arasındaki İlişki

Personelin EBYS'ye ilişkin algılanan fayda puanları ile algılanan kullanım kolaylığı puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edildi ($r=0,57$; $p<0,01$). Elektronik Belge Yönetim Sisteminin Verimliliğini faydalı bulan personelin EBYS'nin kullanım kolaylığına ilişkin algıları da yüksektir.

Tablo 9. EBYS Algılanan Faydası ile Algılanan Kullanım Kolaylığı Arasındaki Spearman's rho Korelasyon Analizi Sonuçları

	Algılanan Fayda	Algılanan Kullanım Kolaylığı
Algılanan Fayda	1	0,57**
Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,57**	1

** $p<0,01$

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında verimli çalışma ortamının sağlanması amacıyla son dönemlerde hızlı ve etkin e-devlet projeleri uygulanmaktadır. EBYS bu projelerden birisi olarak günümüzde pek çok kurumda yaygın olarak kullanılmaktadır. EBYS yeni oluşan bir kavram olmasına karşın mevcut durumda olması gereken düzeyde örgütsel yaklaşım ve uygulama sürecinden söz etmek mümkün değildir.

Türkiye’ de EBYS’nin en önemli sorunu uzman eksikliğidir. Kamu kurum ve kuruluşlarında EBYS uygulamalarında eğitim görmüş alanında uzman bilgi ve belge uzmanlarının istihdamlarında eksiklikler olduğu görülmektedir. Buna ilaveten EBYS’nin sadece teknolojik gelişim olarak görülmesi nedeniyle EBYS uygulamaları ile etkin bir kamu yönetimi sağlanamamaktadır.

Kamu yönetiminde en önemli verimsizlik nedenlerinden birisi zaman, enerji ve para israfına yol açan kırtasiyeciliktir. Son on yılda teknoloji kullanımı ile kırtasiyecilikle ilgili yük devletin omuzlarından belirli oranda indirilmiş olmasına rağmen hala istenilen/olması gereken düzeyde değildir. Teknolojik gelişmelerin takip edilmesi sonucu tekrar işlevleştirilen kurum ve birimler faaliyetlerine internet üzerinden devam etmekte, hem insan kaynağı hem de mali kaynakların israfı önlenmektedir. Bu yenilikler perspektifinde iş süreçleri de yeniden tanımlanmaktadır.

Bu iş süreçleri yeniden tanımlanırken düzgün ve çağdaş ölçülerde yapılması büyük önem taşımaktadır. Yapılması gereken işlere ilgili kişilerin sorumlu olarak atanması, iş süreçlerinin denetlenmesi ve böylece örgütsel etkililik ve verimlilik sağlanmalıdır. İş bu noktada teknolojik gelişmelerin, yönetimin işleyişine olumlu katkısının sağlandığı görülmektedir.

Kamu hizmetlerinin internet ortamında sunulması, birçok açıdan verimliliği arttırmaktadır. Böyle bir uygulama standartlara göre işlem yapmayı zorunlu hale getirir. Bu da ayrımcılığı, kayırmacılığı ve yolsuzluğu önler ve internet ortamında gerçekleştirilen her türlü kamusal işin işlem maliyeti düşer. Diğer taraftan, Kamu görevlilerinin işlerinin tanımı daha kolay yapılır, görev ve sorumlulukları daha kolay dağıtılır ve kamunun hizmet görme kapasitesi birkaç kat artar. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde mekana bağımlılık azalır, bu da çalışanlara mesai esnekliği verir. İşlerini internet ortamında takip eden bir kamu görevlisinin bunu yapmak için kamu binasına gitmesi gerekmez. İşini evinden de rahatlıkla yapabilir.

Vatandaşlar açısından ise engelli vatandaşların kamu hizmetlerine kolaylıkla ulaşımı mümkün hale gelir. Bununla birlikte, kamu işlerinin denetimi kolaylaşır, işlemler yüz yüze değil, yazışmayla ve formel bir düzlemde yapılacağı için çalışanların kamusal gücü, kendi çıkarları için istismar etmeleri büyük ölçüde önlenir.

E-devlet çabaları esas itibariyle ekonomik ve sosyal fayda yaratma amaçlıdır. Ancak gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin uygulamaları arasında önemli farklılıklar vardır.

Gelişmekte olan ülkelerde e-devlet uygulamasında ilk amaç, bürokratik işlemleri azaltmak ve kaynak tasarrufu sağlamak gibi ekonomik temelli iken, gelişmiş ülkelerde ilk amaç vatandaşlara hizmet gibi sosyal temellidir. Kullanılmakta olan e-devlet uygulamaları incelendiğinde, kurumsal verimliliği artırması ve vatandaşlara fayda sağlamasından çok kamu için katma değer yaratma amacının güdüldüğü görülmektedir. Kurumların vatandaş tabanlı e-hizmetler sağlamaları, kurumsal verimliliklerini azaltmayacaktır. Bu nedenle e-devlet hizmeti geliştirmede amaç “vatandaşa hizmet” olmalıdır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, geliştirilen e-devlet hizmetinden yararlanacak kişilerin yoğunluğudur. Sınırlı sayıda kullanıcısı olacak bir hizmet geliştirmek yerine daha çok kullanıcıli hizmetler tasarlamak e-devletin gelişmesi ve tabana yayılması açısından önemlidir. Ayrıca verilen hizmeti değerlendirmek için kullanıcı memnuniyet anketleri yapılması, hizmet kalitesini arttıracak ve geri dönüşümün tespit edilmesini kolaylaştıracaktır.

Bunlara ilaveten birbirine benzer hizmetler veren kurumların ayrı uygulamalar geliştirmek yerine işbirliğine dayalı ortak bir çözüm geliştirmeleri kaynak kullanımı ve kurumsal entegrasyon açısından gereklidir. Bunun için e-devlet proje ve yatırımlarının bir komisyon veya yönetim tarafından denetlenmesi ve karara bağlanması uygun olacaktır.

E-devlet dönüşümünün sağlıklı yürütülebilmesi için toplumun bu sürece entegre edilmesi gerekmektedir. 20.yy ile birlikte yaşanan toplumsal dönüşüm, kamu hizmetlerinin planlanmasında, ihtiyaca göre dağıtılmasında; bununla birlikte gerekli finansman yöntemlerini ve uygulama sonuçlarını vatandaşlarla en şeffaf bir şekilde paylaşılmasında teknolojik gelişmelerden faydalanmayı devlet açısından bir zorunluluk haline getirmiştir. Dünya ile birlikte ülkemizde de e-devlet dönüşümü özellikle son 10 yılda projeler, uygulamalar açısından hız kazanmıştır. Bu uygulamalara geçilirken toplumsal ve kurumsal entegrasyon, e-okuryazarlık, hukuksal düzenleme ve teknolojik altyapı üzerinde özenle durulması gereken hususlardır.

KAYNAKLAR

- AYDIN, C., (2005). “Bilgi Teknolojilerinin Belge Yönetimine Etkisi ve Elektronik Belge Yönetimi”, Bilgi Dünyası 6 (1), 89-97.
- BALCI, E., (2016). “Bilgi Toplumlarında E-Devletleşme Süreci: EGO Cepte Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BEKTAŞ, M., (2015). “Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS)’nin İnsan Kaynaklarının Dönüşümüne Etkisi: Marmara Üniversitesi Örneği”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., (2011). “Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı”, 14. Baskı, PEGEM Akademi, Ankara.
- DEMİR, O., (2017). “E-devlet Uygulamasının Kamu Kurumları Tarafından Benimsenmesi: Gaziantep Vergi Dairesi Örneği”, Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- DEMİREL, D., (2005). “Etkin Devletin Bir Aracı Olarak E-Devlet ve Türk Kamu Yönetimi”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- EFENDİ, M., (1995). “Sayıştay’ın Verimlilik Etkinlik Ve Tutumluluk (VET) Denetimi”, Uzmanlık Tezi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- EROĞLU, Ş. ve KÜLCÜ, Ö., (2014). “TS 13298 Çerçevesinde Kurumsal Bilgi sistemleri ve Elektronik Belge Yönetimi standartlarının Değerlendirilmesi: İçişleri Bakanlığı Örneği”, Bilgi Dünyası, 15(2), 327-352.
- ESGİN, E. (2015). Kamuda Kurumsal Bilgi Yönetimi İçin E-Dönüşüm Modeli: M.Ü. Elektronik Belge Yönetim Sistemi Örneği, Doktora Tezi, M.Ü./Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KAPLAN, M., (2003). “Türkiye’de Kamu Kesiminde Hizmet İçi Eğitimin Verimlilik Açısından Önemi”, Yüksek Lisans Tezi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- ODABAŞ, H. (1999). “Elektronik Belgeler Ve Arşivler”, Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını. Türk Kütüphaneciler Derneği’nin 50.yılı Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri, Ankara, 356s.
- ON, A., (2014). “Elektronik Belge Yönetim Sistemi Analizi: Yapay Zeka Tabanlı Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- ÖZBAL, G., (2013). “Kurumsal Belge ve Arşiv Yönetimi Uygulamaları: Kalkınma Bakanlığı Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ö., (2010). Kamu Personelinin Verimlilik Yaklaşımı, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 170s.
- PAZARCIK, O. ve ÇOYGUN, G., (1985). Kamu Bürokrasisinde Organizasyon sorunları, Verimlilik ve Etkenlik, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 69s.
- PEKER, C. (2010). An Analysis of The Main Critical Factors that Affect the Acceptance of Technology in Hospital Management Systems. Unpublished Doctoral Dissertation. Ankara: Graduate School of Informatics of Middle East Technical University.
- PROKOPENKO, J., (2003). Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı, Çev.: O. Baykal, N. Atalay ve E. Fidan, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 315s.
- SANDAL, İ., (2014). “Örgütsel Güven İle Verimlilik Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SERİN, D., (2015). “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Verimlilik Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- TURAÇ, B., (2011). “Bilişim Teknolojileri Kullanımı İle Verimlilik Arasındaki İlişki: Kayseri Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğünde Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- UÇAR, E., (2013). “Verimlilik Analizi ve Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
www.ab.gov.tr/ab13/bildiri. 01.07.2017.
- YAZICI, S., (2011). “Belge Yönetimi Süreçlerinin Kurumsal Kararlar Üzerindeki Etkisi: Tübitak Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Üzerinde Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- YETİŞİR, A., (2011). “Elektronik Belge Yönetim Sistemi ve Kamuda Bir Örnek Olay İncelemesi: UYAP DYS (EBYS)”, Dönem Projesi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.